





**Pannon Egyetem**

**Georgikon Kar**

Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Doktori Iskola vezető: Dr. Török Ádám

**Tóth Éva**

***AZ ÖKOTURIZMUS KERESLETÉNEK ELEMZÉSE A  
DUNA-DRÁVA NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG TERÜLETÉN***

DOI:10.18136/PE.2016.611

Disszertáció

Témavezető:

Dr. Raffay Ágnes

Keszthely

2016.



**AZ ÖKOTURIZMUS KERESLETÉNEK ELEMZÉSE A  
DUNA-DRÁVA NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG TERÜLETÉN**

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

Készült a Pannon Egyetem Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskolája  
keretében.

Témavezető: Dr. Raffay Ágnes

Elfogadásra javaslom igen / nem

.....

aláírás

A jelölt a doktori szigorlaton ..... %-ot ért el.

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom:

Bíráló neve: ..... igen / nem

.....

aláírás

Bíráló neve: ..... igen / nem

.....

aláírás

A jelölt az értekezés *munkahelyi* vitáján ..... %-ot ért el.

Készthely,

.....

a Bíráló Bizottság elnöke

*A doktori (PhD) oklevél minősítése* .....

.....

Az EDT elnöke



## TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS .....	9
1.1. A téma jelentősége, aktualitása .....	9
1.2. Kutatási célkitűzések, hipotézisek .....	12
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS .....	14
2.1. A turizmus általános ismertetése.....	14
2.1.1. A turizmus fogalmának alakulása .....	14
2.1.2. A turizmus rendszerének bemutatása.....	15
2.1.3. A turizmus formáinak kialakulása, típusai .....	18
2.1.4. A turizmus hatásainak csoportosítása.....	20
2.2. Az ökoturizmus és fenntartható fejlődés kölcsönhatásai.....	22
2.2.1. Fenntarthatóság és turizmus kapcsolatának vizsgálata .....	22
2.2.1.1. A fenntartható gondolkodás kialakulása.....	22
2.2.1.2. A fenntartható turizmus definiálásának vizsgálata .....	25
2.2.2. Az ökoturizmus fogalomrendszerének elemzése .....	28
2.2.3. Az ökoturizmus keresleti oldalának elemzése .....	34
2.2.3.1. Az ökoturizmus hazai keresletének elemzése .....	37
2.2.4. Az ökoturizmus kínálati oldalának elemzése .....	38
2.2.4.1. Az ökoturizmus hazai kínálatának elemzése.....	40
2.2.5. Az ökoturizmus a nemzeti stratégiákban.....	41
2.3. A nemzeti parkok ökoturisztikai tevékenysége.....	45
2.3.1. A természetvédelem jelentőségének tanulmányozása .....	45
2.3.1.1. A természetvédelemhez kapcsolódó jogszabályi háttér elemzése.....	45
2.3.1.2. Magyarország természetvédelmi területeinek struktúrája .....	46
2.3.2. A nemzeti parkok ökoturisztikai tevékenységének bemutatása .....	51
2.3.2.1. A világ nemzeti parkjainak kialakulása .....	51
2.3.2.2. A nemzeti park igazgatóságok bemutatása Magyarországon.....	52
2.4. A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság ökoturisztikai tevékenysége.....	54
2.4.1. Turizmus a térségben a DDNPI megalakulása előtt .....	54
2.4.2. A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság kialakulása .....	56
2.4.3. Az ökoturizmus helyzete a Duna-Dráva Nemzeti Parkban .....	57

2.4.4. A DDNPI ökoturizmusának kínálati oldala.....	58
2.4.4.1. A DDNPI ökoturizmusának tematikus kínálati elemei.....	58
2.4.4.2. A DDNPI kapcsolatai, pályázati tevékenysége .....	62
2.4.4.3. A DDNPI kínálata hazánk ökoturizmus palettáján .....	64
2.4.4.4. A DDNPI és a magyar nemzeti park igazgatóságok arculatának és megjelenésének sajátosságai .....	76
3. ANYAG ÉS MÓDSZERTAN .....	84
3.1. A szekunder kutatás anyaga és módszertana .....	84
3.2. A primer kutatás anyaga és módszertana.....	84
3.2.1. Kvalitatív kutatáshoz kapcsolódó módszertan.....	85
3.2.2. Kvantitatív kutatáshoz kapcsolódó módszertan .....	88
3.3. Az elemzések során alkalmazott módszerek.....	90
4. AZ ÖKOTURIZMUS KERESLETI OLDALÁNAK ELEMZÉSE A DDNPI TERÜLETÉN .....	96
4.1. A látogatói statisztikák elemzésének eredményei.....	96
4.2. A megfigyelések és interjúk eredményei.....	104
4.3. A látogatói kérdőíves felmérés eredményei .....	105
4.3.1. A válaszadók általános jellemzői .....	105
4.3.2. A válaszadók utazással és a helyszínen tartózkodással kapcsolatos jellemzői..	114
4.3.3. A válaszadók véleménye, preferenciája.....	140
5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	153
5.1. Következtetések .....	153
5.2. Javaslatok .....	157
6. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ KUTATÁSI EREDMÉNYEK, TÉZISEK.....	161
7. JÖVŐBENI KUTATÁSI IRÁNYOK .....	163
8. IRODALOMJEGYZÉK.....	164
9. MELLÉKLETEK.....	188
10. FÜGGELÉKEK.....	190

## Ábrajegyzék

1. ábra: A turizmus rendszerének felépítése.....	16
2. ábra: A turizmusban résztvevők tipizálása .....	17
3. ábra: A turizmus társadalmi-kulturális hatásainak kapcsolata.....	21
4. ábra: A természeti környezet, az alternatív turizmusformák és a fenntarthatóság kapcsolata ...	28
5. ábra: Az ökoturizmus turizmusban elfoglalt helye.....	33
6. ábra: Szükségletpiramis a turizmusban Mill és Morrison alapján .....	34
7. ábra: Turizmus-szükségletpiramis – ökoturizmusra továbbfejlesztett változat.....	34
8. ábra: A VICE-modell .....	39
9. ábra: Tanösvények és erdei iskolák Magyarországon.....	41
10. ábra: Az egészségturizmus és környezetének kapcsolati ábrája .....	44
11. ábra: A nemzeti park igazgatóságok működési területe .....	53
12. ábra: A Dél-Dunántúl és a DDNPI jelentősége.....	58
13. ábra: A DDNPI működési területe, bemutatóhelyei.....	59
14. ábra: Ós-Dráva Ökoturisztikai Látogatóközpont .....	64
15. ábra: Tanösvények számának alakulása .....	68
16. ábra: Az új ernyőmárka és az újratervezett egyedi logók .....	77
17. ábra: Nemzeti parki védjegyek.....	79
18. ábra: A DDNPI védjegyes termelői és termékei.....	81
19. ábra: A választott módszerek és a vizsgálni kívánt elemek.....	85
20. ábra: Az adott évi összes látogató bemutatóhelyek szerinti megoszlása %-ban.....	98
21. ábra: A különböző évek összes látogatója bemutatóhelyek szerinti bontásban .....	101
22. ábra: A látogatók létszáma a ráillesztett lineáris és exponenciális trendvonalal.....	101
23. ábra: A nemzeti park igazgatóságok regisztrált látogatószáma 2005-2014 között .....	103
24. ábra: A válaszadók lekérdezés helyszíne szerinti gyakorisága.....	105
25. ábra: A válaszadók állampolgárság szerinti megoszlása .....	106
26. ábra: A válaszadók életkor szerinti megoszlása .....	107
27. ábra: A válaszadók lakóhely szerinti gyakorisága .....	108
28. ábra: A válaszadók megyék szerinti gyakorisága.....	109
29. ábra: A válaszadók lakóhelyük jellege szerinti megoszlása .....	109
30. ábra: A válaszadók végzettség szerinti megoszlása .....	110
31. ábra: A válaszadók biológiához, földrajzhoz kapcsolódó tanulmányaik szerinti megoszlása.....	111
32. ábra: A válaszadók családi állapot szerinti megoszlása.....	111
33. ábra: A válaszadók foglalkozás szerinti megoszlása.....	112
34. ábra: a válaszadók munkaviszonnyal való rendelkezésük szerinti megoszlása .....	112
35. ábra: A válaszadók havi 1 főre jutó nettó jövedelme szerinti gyakorisága .....	113



36. ábra: A válaszadók választási szempontjainak gyakorisága.....	114
37. ábra: A válaszadók kiindulási helyszínei szerinti megoszlása.....	115
38. ábra: A válaszadók igénybe vett közlekedési eszközök szerinti megoszlása .....	116
39. ábra: A válaszadók véleményének megoszlása arra vonatkozóan, hogy milyen természetvédelmi területen tartózkodnak .....	117
40. ábra: A válaszadók viselkedési szabályokról való tájékozódásuk szerinti megoszlása.....	119
41. ábra: A válaszadóknál képződött hulladék megoszlása .....	120
42. ábra: A válaszadóknál képződött hulladéktípusok gyakorisága.....	120
43. ábra: A válaszadók véleményének a hulladéktárolók megléte szerinti megoszlása .....	121
44. ábra: A válaszadók véleményének gyakorisága a hulladéktárolók nem létének okáról.....	122
45. ábra: A válaszadók látogatásuk gyakorisága szerinti megoszlása .....	123
46. ábra: A válaszadók a DDNPI más helyszínein is való tartózkodásuk szerinti gyakorisága ..	124
47. ábra: A válaszadók előzetes információszerzésük szerinti megoszlása.....	127
48. ábra: A válaszadók információszerzési forrásaik szerinti gyakorisága.....	129
49. ábra: A válaszadók útitársaik szerinti gyakorisága.....	130
50. ábra: A válaszadók utazási motiváció szerinti gyakorisága .....	131
51. ábra: A helyben töltött napok számának megoszlása .....	133
52. ábra: A látogatók szálláshelyük szerinti gyakorisága .....	134
53. ábra: Az útvonaljelzések követhetőségének megoszlása .....	135
54. ábra: A DDNPI területén folyó látogatói tevékenységek gyakorisága.....	136
55. ábra: A DDNPI területén folyó látogatói tevékenységek időtartamának megoszlása .....	137
56. ábra: A belföldi utazások és a DDNPI-s látogatások költség-összetételének megoszlása.....	138
57. ábra: A nap hátralevő részében tervezett tevékenységek gyakorisága.....	139
58. ábra: A válaszadóknak leginkább tetsző kiránduláselem gyakorisága.....	140
59. ábra: A válaszadóknak legkevésbé tetsző kiránduláselem gyakorisága.....	141
60. ábra: A válaszadók által tett észrevételek, javaslatok gyakorisága.....	143
61. ábra: A válaszadók megadott állításokkal való egyetértésének gyakorisága.....	152
62. ábra: A DDNPI ökoturisztikai programajánlói (2013, 2014.).....	153

## Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A kemény és szelíd turizmus összehasonlítása.....	19
2. táblázat: Az ökoturisták tevékenység szerinti csoportosítása .....	36
3. táblázat: Az ökoturisták demográfia szerinti csoportosítása.....	37
4. táblázat: A hazai ökoturisták jellemzői.....	38
5. táblázat: Turisták és ökoturisták célterület választásának megoszlása.....	39
6. táblázat: Védett természeti területek és értékek csoportosítása .....	47
7. táblázat: Pályázati együttműködés más szervezetekkel.....	62
8. táblázat: Az igazgatóság pályázati tevékenysége programok/alapok szerint.....	63
9. táblázat: Az igazgatóság pályázati tevékenysége témák szerint .....	64
10. táblázat: A nemzeti park igazgatóságok bemutatóhelyei.....	66
11. táblázat: A DDNPI bemutatóhelyei.....	67
12. táblázat: A bemutatóhelyek regisztrált látogatóinak száma 2008 és 2013 között.....	96
13. táblázat: Az ökoturisztikai szolgáltatások regisztrált igénybevevőinek száma 2008 és 2013 között.....	97
14. táblázat: A bemutatóhelyek látogatóinak megoszlása 2008 és 2013 között .....	97
15. táblázat: Az egyes bemutatóhelyek látogatói számának %-os alakulása .....	99
16. táblázat: Az egyes bemutatóhelyeken, illetve ökoturisztikai szolgáltatásokon regisztrált látogatók számának megoszlása az összes látogatón belül .....	102
17. táblázat: Az életkorral szignifikáns kapcsolatot mutató változók.....	107
18. táblázat: A munkaviszony ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó .....	113
19. táblázat: A választási ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó .....	115
20. táblázat: Az utazás kiindulópontjával szignifikáns kapcsolatot mutató változó .....	116
21. táblázat: Az igénybe vett közlekedési eszköz ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó .....	117
22. táblázat: A védettségi kategóriába sorolás ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó .....	118
23. táblázat: A viselkedési szabályokról kapott tájékoztatás ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó.....	119
24. táblázat: A hulladékártóroló megléte ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó.....	122
25. táblázat: Hányadik alkalommal jár a DDNPI területén ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó.....	124
26. táblázat: Járt-e már egyéb területeken ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó ....	125
27. táblázat: A vonzerők fontosságának gyakorisága .....	127
28. táblázat: Az előzetes információgyűjtés ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változók.....	128

29. táblázat: Az utazásról való döntés ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó.....	131
30. táblázat: Az együttagozók száma ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó .....	132
31. táblázat: A helyben töltött napok száma ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó	133
32. táblázat: A szálláshely választási ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó .....	134
33. táblázat: Az útvonaljelzések követhetősége ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó. .....	135
34. táblázat: A tevékenységekre költés ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó.....	136
35. táblázat: Az egy főre jutó napi költések összetétele .....	138
36. táblázat: A válaszadók K értékeinek statisztikái 1 .....	145
37. táblázat: Aggregált preferenciatáblázat 1 .....	146
38. táblázat: Egyéni preferenciagyakoriságok megoszlása 1 .....	147
39. táblázat: A válaszadók K értékeinek statisztikái 2 .....	148
40. táblázat: Aggregált preferenciatáblázat 2 .....	149
41. táblázat: Egyéni preferenciagyakoriságok megoszlása 2.....	150

## **Kivonat**

### **AZ ÖKOTURIZMUS KERESLETÉNEK ELEMZÉSE A DUNA - DRÁVA NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG TERÜLETÉN**

Az ökoturizmus kifejezés az 1980-as években alakult ki annak eredményeként, hogy a világban mindenütt a fenntartható gyakorlatok kerültek előtérbe, azonban ma sincsen nemzetközileg elfogadott és egységesen használt definíciója.

Hazánkban a turizmus törvényszintű szabályozása még várat magára, azonban számos stratégia van, ami meghatározza a jövőbeli fejlesztési irányokat, köztük az ökoturizmus fejlesztésének fontosságát, összekapcsolását más turizmusformákkal. Az egyetlen hivatalos hazai dokumentáció az ökoturizmusról a 2008-ban elfogadott Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia.

Az ökoturizmus hazai kínálatát elsősorban a természetvédelem állami képviselői, a nemzeti park igazgatóságok adják. Magyarországi keresletének mérése nem egyszerű feladat, a Központi Statisztikai Hivatal adatfelvételeiben nem nevesített ez a szegmens. Egy konkrét példa, a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság bemutatásán keresztül elemzem az ökoturizmus keresletének jellegzetességeit.

## **Auszug**

### **ANALYSE DER NACHFRAGE VON ÖKOTOURISMUS AUF DEM GEBIET DER DONAU - DRAU NATIONALPARDIREKTION**

Der Ausdruck Ökotourismus entstand in den 1980-er Jahren als Ergebnis deren, dass es in der Welt überall nachhaltige Praxen in den Vordergrund gekommen sind. Ökotourismus hat aber auch heute keine international akzeptierte und einheitlich benutzte Definition.

In unserer Heimat lässt noch die Regelung des Tourismus auf sich warten, trotzdem gibt es zahlreiche Strategien, welche die zukünftigen Richtlinien der Entwicklung bestimmen, u.a. die Wichtigkeit der Entwicklung des Ökotourismus, sein Anknüpfen zu den anderen Formen des Tourismus.

Das heimische Angebot von Ökotourismus geben hauptsächlich die staatlichen Vertreter des Naturschutzes, die Direktionen der Nationalparke. Das Messen seiner Nachfrage ist keine einfache Aufgabe. Dieses Segment ist bei den Datenaufnahmen des Zentralen Statistischen Amtes nicht benannt. Durch ein konkretes Beispiels, durch die Vorstellung der Direktion des Donau-Drau Nationalparks analysiere ich die Charakterzüge der Nachfrage der Ökotourismus.

## **Abstract**

### **THE ANALYSIS OF THE DEMAND FOR ECO-TOURISM IN THE TERRITORY OF THE DANUBE – DRAVA NATIONAL PARK DIRECTORATE**

The expression eco-tourism was created in the 1980s as a result of the fact that sustainability gained priority everywhere in the world. However, it still does not have an internationally accepted, integrated definition.

Although in our country the legal regulation of tourism is still pending, there are several strategies that determine the directions of future development, including the importance of the development of tourism and its connection with other forms of tourism. In Hungary the only official document of eco-tourism is the National Strategy of the Development of Eco-tourism, which was issued in 2008.

In Hungary the supply of eco-tourism is mostly provided by the state representatives of nature conservation, namely the national park directorates.

The assessment of its demand in Hungary is not an easy task in the data collection of the Central Statistical Office this segment is not specified. I am going to analyse the characteristics of the demand of eco-tourism in Hungary through a concrete example the demonstration of the Danube-Drava National Park Directorate.

# 1. BEVEZETÉS

## 1.1. A téma jelentősége, aktualitása

### *A téma jelentősége*

A világ minden részén, és Magyarországon is erős globalizáció figyelhető meg, s a XXI. század velejárója, hogy mindent pénzben mérnek. Többnyire rövidtávú gondolkodás jellemzi a fogyasztói társadalmat, kevésbé veszik figyelembe az emberiség hosszú távú érdekeit. Így van ez sok helyütt a turizmusban is, napjaink egyik meghatározó gazdasági ágában. A II. világháború utáni hatalmas változás, az addig nem tapasztalt mértékű gyors fejlődés az élet minden területét érintette, mely azt eredményezte, hogy a turizmusban a fogadóterület regenerálódása sok esetben nem tudott lépést tartani a megnövekedett igényekkel. A megelőző évszázad végi közlekedési találmányoknak köszönhetően a XX. század a tömegturizmus kora lett. Az emberek egyre többet, és egyre messzebb akarnak utazni, mellyel jelentős terheket rónak a környezetükre. Az ellenőrizetlen, nagy létszámú, spontán turistaérkezések fokozzák a negatív hatásokat, a károk helyreállítására nincsen idő és mód. Így sokszor éppen azok a vonzerőt jelentő természeti és kulturális értékek semmisülnek meg, alakulnak át, melyek miatt útra kelnek a látogatók. A problémát azonban csak a '70-es évek végén kezdték napirendre tűzni a szakemberek. Rájöttek, hogy a gazdasági, társadalmi és ökológiai szemlélet csak együtt arathat sikert az élet bármely területén, így a turizmusban is. A látogatókat valamilyen természeti, vagy kulturális érték vonzza az adott desztinációba, melyeket fenn kell tartaniuk a fogadó területeknek, de nem csupán gazdasági érdekből. A turizmusnak nagyon fontosak a természeti környezetre és a társadalomra gyakorolt hatásai is. Természetesen az eredeti állapotok megőrzése lenne a cél, de miközben a turizmus bemutatja, szükségszerűen károsítja is az értékeket. A megőrzés és bemutatás összeférhetetlennek tűnik, ám van mód a fenntartható, ellenőrzött turizmus gyakorlására. Ez a lehetőség az ökoturizmus, mely az IUCN<sup>1</sup> által kidolgozott definíció - amelyet az Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia (OÖS) szerzői hivatalos magyar álláspontként való elfogadásra javasolnak - szerint a következő:

*„Az ökoturizmus a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából,*

---

<sup>1</sup> International Union for Conservation of Nature and Natural Resources –Természetvédelmi Világszövetség.

*ügy, hogy kíméli azokat a látogatás káros hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz juttatásával” (OÖS, 2008. p. 12.).*

Az ökoturizmus minimálisra csökkentheti a környezetterhelést, mégis gazdasági cél, amely csak a természet felügyelete alatt engedhető meg. Nem válhat tömegessé, a bevételből pedig mindig kell visszaforgatni a természetvédelem megőrzésével, helyreállításával kapcsolatos költségekre.

Magyarország kedvező földrajzi adottságainak, ezeréves történelmi múltjának, színes kulturális tradíciójának, híres gasztronómiájának, a helyiek vendégszeretetének köszönhetően fontos szerepet játszik Európa turizmusában (Dávid & Jancsik & Rátz, 2007). Hazánkban a turizmus GDP<sup>2</sup>-hez való közvetlen hozzájárulása (2015 évi előzetes adatok alapján) 1396 milliárd forint, ami 5,8 %-os részesedés, közvetlen és közvetett hozzájárulása azonban 9,4 %, valamint az összes foglalkoztatott 9,2 %-a közvetlenül a turizmusban dolgozik (Magyar Turizmus Zrt., 2016). A turizmusban foglalkoztatottak körét többféleképpen lehet meghatározni. A legszűkebb értelmezés szerint a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban 2012-ben 164 ezer főt foglalkoztattak, tágabb értelmezésben azonban 2007-ben<sup>3</sup> a turizmusban 323 ezer fő dolgozott (NTK<sup>4</sup>, 2013).

Magyarországon is egyre nő az igény az ökoturizmus fejlesztésére, elsősorban a gazdaság élénkítésére más eszközökkel nem rendelkező vidéki térségekben. Az ökoturizmus hazai színtereit, a turizmust ellenőrzött keretek között tartó önkormányzati és civil szervezetek által létrehozott natúrparkok, valamint egyéni vállalkozások mellett, az állami fenntartású nemzeti parkok biztosítják.

### ***A téma aktualitása***

A kontrollálatlan turizmus, mint bármely más emberi tevékenység, jelentős természeti, társadalmi, kulturális és gazdasági károkat okozhat. Megfelelő tervezés, szervezés, és ellenőrzés mellett azonban pozitív hatásokkal is bírhat. *„A turizmus – elsősorban az ökoturizmus – hozzájárulhat védett természeti értékek megismeréséhez és akár természeti értékek védetté nyilvánítását is elérheti. A turisták utazásaik során a környezetvédelemről, a flóráról, faunáról szerzett ismereteiket hazatérve is hasznosíthatják, és ezáltal talán saját természeti környezetük védelmét is fontosnak fogják tartani”* (NTS<sup>5</sup> 2005. p. 33). Sajnos törvényi szabályozásunk még nincs a turizmusra (igaz többször napirendre került már), és az ökoturizmusnak sincs egységesen elfogadott definíciója. Azonban számos nemzeti stratégiánk fontos szereplője az ökoturizmus (Országos

---

<sup>2</sup> Bruttó hazai termék (gross domestic product).

<sup>3</sup> A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) utoljára ekkor tette közzé az ún. Turizmus Szatellit Számlákat.

<sup>4</sup> Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció.

<sup>5</sup> Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia.

Ökoturizmus fejlesztési Stratégia, 2008; Kulturális turizmus fejlesztési stratégia, 2009; Kerékpáros turizmus fejlesztési stratégia, 2009; Ifjúsági turizmus fejlesztési stratégia, 2010), és regionális, helyi jelentősége is egyre nő. Az ökoturizmus kiemelt szerepet kapott az elmúlt időszak tervezésében (Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013), de hasonlóan jelentős a jelenlegi tervezési időszakban is (Nemzeti Turizmusfejlesztési Konceptió 2014-2020). Az Európai Unió is kiemelten támogatja, így számos ökoturisztikai fejlesztés valósult és valósul meg. A 2007-2013-as uniós pénzügyi ciklusban összesen 8200 milliárd forint (63 000 nyertes pályázat) Európai Unió támogatás érkezett Magyarországra, ebből közvetlenül turizmusra 320 milliárd forintot (1463 projekt), környezetvédelemre 1146 milliárd forintot (768 projekt) fordítottak, melyek az ökoturisztikai fejlesztésekhez is nagymértékben hozzájárultak. (Miniszterelnökség, 2015a). Kizárólag ökoturisztikai célú fejlesztésekre (élőhelyrekonstrukció nélkül) összesen 11 milliárd forint állt rendelkezésre a 2007-2013-as támogatási időszakban, melyből 69 ökoturisztikai létesítmény korszerűsítésére (16 darab) vagy létrehozására (53 darab) került sor. Fő finanszírozó a KEOP<sup>6</sup> volt, de egyéb programok (LIFE+<sup>7</sup>, ROP<sup>8</sup>-ok, Határon Átnyúló Együttműködési Program) is rendelkezésre álltak (Rácz, 2015). A 2014-2020-as időszakban összesen 34 milliárd euró támogatás áll rendelkezésre tíz operatív programra, melyek közül a legfajsúlyosabb terület a gazdaságfejlesztés egészére kiterjedő GINOP<sup>9</sup>, amire 2586 milliárd forintot különítettek el. A kormány a különböző támogatások csoportosításával (más operatív programokon belül is) egyértelműen a gazdaság fejlesztését tűzte ki célul, a források 60%-át erre kívánja fordítani (Miniszterelnökség 2015b). V. Németh Zsolt<sup>10</sup> (2015) közlése szerint a természetvédelem ügye kedvezőbb helyzetbe került. Két fő támogatási forrás a GINOP négy prioritás tengelye, melyek a kiállítóhelyek látogatóbarátabbá, innovatívabbá tételét célozzák (15 milliárd forinttal) és a KEHOP<sup>11</sup> négy prioritás tengelye, melyek a Natura 2000<sup>12</sup> területek (3 milliárd forinttal), és az élőhelyek fejlesztését (28 milliárd forinttal) tűzték ki célul. Ezeken kívül számos program támogatja még a természetvédelem és az ökoturizmus ügyét, például a vidékfejlesztési források jelentős része is (V. Németh, 2015). A pályázatok kiírása késik, többségük idén (2016) válik csak elérhetővé, de az előbb említett GINOP pályázatból 4,5 milliárd forint már 2015-ben a fejlesztéseket szolgálta (Kis-Balaton, Lóczy-barlang, Salföld,

---

<sup>6</sup> Környezet és Energia Operatív Program.

<sup>7</sup> Környezetvédelmi és éghajlat-politikai program.

<sup>8</sup> Regionális Operatív Program.

<sup>9</sup> Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program.

<sup>10</sup> Földművelésügyi Minisztérium, környezetügyért, agrárfejlesztésért és hungarikumokért felelős államtitkára.

<sup>11</sup> Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program.



Fertő tavi vízibázis stb.). Mivel a támogatandó területek kialakításakor kikérték a nemzeti park igazgatóságok véleményét, javaslatait, és ezek beépítésre is kerültek, így elmondható, hogy a jövőben a célok és az eszközrendszer koherens kapcsolata biztosított lesz.

### ***A Kutatási célterület kiválasztásának indoklása***

A Dráva-mentén nőttem fel, személyes kötődés fűz a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság (DDNPI) területéhez. Olyan felbecsülhetetlen értéket képvisel e térség, melynek pusztulása kihatna az egész országra. Az itt élők feladata, hogy a jelen generáció részére biztosítva legyen a táj megismerhetősége, valamint, hogy ugyanezt a lehetőséget megadjuk gyermekeink számára is. Választásom másik oka, hogy a DDNPI területén, mely a Dél-Dunántúl nagy részén (kivéve a Dél-Balaton térsége) helyezkedik el, különösen nagy jelentőséggel bír az ökoturizmus fejlesztésének gondolata, valamint a helyi lakosság bevonása az ökoturisztikai kínálat alakításába.

A Dráva-mente a közelmúltban még szigorúan őrzött határmenti területnek számított. A nagyobb ipari beruházások ezért elkerültek, ami az itt élő lakosságot hátrányosan érintette, de egyúttal ez biztosította a természeti és kulturális értékek megóvását, fennmaradását. Ezért hazánk egyik legelmaradottabb vidéke, de természeti, táji értékekben talán leggazdagabb területe. Az egy főre jutó éves bruttó jövedelem tekintetében hazánkban a sereghajtók közé sorolható a Dél-Dunántúli statisztikai régió, nagy a munkanélküliség (1 számú melléklet). A munkajövedelem aránya a bruttó jövedelmeken belül itt a legalacsonyabb (61,6%)(KSH<sup>13</sup>, 2014). A turisztikai régiók sok szempontú összehasonlításában is a legkedvezőtlenebbek között szerepel a Dél-Dunántúl (KSH, 2013). Fontos tehát a terület fokozott védelme, s emellett a helyi lakosok közreműködésével a turizmus fejlesztése, valamint a lakosság gazdasági és társadalmi előnyökhöz juttatása, melyre az ökoturizmus – mint egy potenciális eszköz – ad lehetőséget. „Az ökoturizmus nem csodaszer, de sok mindenre megoldás. Segíti a hátrányos helyzetű, de természeti és kulturális látnivalókban bővelkedő térségek fejlődését, a helyiek jólétének emelését, lakóhelyhez kötődésük erősödését” (Kelemen, 2006. p. 17.). Az ökoturizmus vidékfejlesztésben betöltött szerepét tanulmányukban részletesen elemzi Gonda & Oroszi & Raffay (2015).

## **1.2. Kutatási célkitűzések, hipotézisek**

A tíz magyarországi nemzeti park igazgatóság 2013-as látogatottsági adatait vizsgálva (Magyar & Sulyok, 2014) a DDNPI a hetedik helyen áll, a vendégek többsége csak néhány órára keresi

---

<sup>12</sup> Az Európai Unió ökológiai hálózata, az EU két természetvédelmi irányelve (madárvédelmi irányelv és élőhelyvédelmi irányelv) alapján kijelölendő területeket foglalja magába.

<sup>13</sup> Központi Statisztikai Hivatal.

fel, és nem a nemzeti park meglátogatása a fő motivációjuk (Sulyok, 2009). A vizsgált időszakban a DDNPI regisztrált látogatóinak száma folyamatos csökkenést mutatott. Kutatási célkitűzésem az ökoturizmus keresletének elemzése a Duna-Dráva nemzeti Park Igazgatóság területén, mivel a keresleti oldal részletes elemzése a DDNPI megalakulása óta nem történt meg, valamint a beazonosított problémára adandó válasz megtalálása is célt. Továbbá célkitűzésem, a DDNPI területére érkező látogatók jellemzőinek beazonosítása azért, hogy a jövőben célzott marketing eszközökkel lehessen elérni a potenciális keresletet, és a látogatók igényeit minél komplexebb módon lehessen kielégíteni.

Ehhez szükség volt a DDNPI kínálati elemeinek feltérképezésére is, mivel a kínálat alapos ismeretében lehet mélységében is értékelni a DDNPI ökoturizmus keresletének alakulását, jellemzőit.

## Hipotézisek

- **H1: A DDNPI látogatóira jellemzőek azok az általános sajátosságok, motivációk, amelyek általában a magyar ökoturistákra is, azaz többségük felsőfokú végzettségű, városi lakos, fiatal, csoporttal utazó, és elsősorban az internetről valamint nemzeti parki kiadványokból tájékozódó, nagyobb részben kirándulónak minősülő látogató.**
- **H2: A DDNPI látogatóinak preferenciarendszerében a fenntarthatóság és a természetvédelem szempontjai magasabb prioritást élveznek egyéni érdekeiknél.**
- **H3: A DDNPI kommunikációs eszköze az ökoturizmus keresletéhez igazodva közvetíti a DDNPI stratégiai célkitűzéseinek teljesülését, de sikere nem tükröződik a regisztrált látogatószám növekedésében.**
- **H4: A DDNPI iránti kereslet az ökoturisztikai termékelemeket és egyéb turisztikai szolgáltatásokat magába foglaló komplex csomagok iránt nyilvánul meg.**

## 2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

### 2.1. A turizmus általános ismertetése

#### 2.1.1. A turizmus fogalmának alakulása

Az idegenforgalom és a turizmus szavak szinonim fogalomként kezelendők. A német nyelvű szakirodalomból átvett „Fremdenverkehr”, azaz „idegenforgalom” szó (sokak szerint előítéletes, pejoratív) használatával szemben egyre inkább előtérbe kerül a „turizmus” kifejezés.

A turizmus meghatározása nem egyszerű feladat. Erre utal az is, hogy főleg a XX. században számos definíció született. Ezek a meghatározások azonban állandóan változtak, bővültek, egyre komplexebbé váltak. Néhány általam fontosnak tartott megfogalmazás ismertetésével nyomon követhető a változás.

Glücksman (1929) szerint a turizmus *„személyek utazása egy olyan helyre, ahol nem rendelkeznek állandó lakással”* (idézi Lengyel, 2004. p. 72.).

Kezdetben számos eleme hiányzott a definíciónak, amit azonban később mindenféle megközelítésből próbáltak kiegészíteni a különböző szerzők. Hol térbeli, hol időbeli, hol szándékbeli korlátokat szabtak. Az állandó lakhelyen kívüli tartózkodás tényét például Hunziker és Krampf (1942) azzal a követelménnyel egészítette ki, hogy akkor nevezhető az utazás turizmusnak, ha azt nem letelepedési szándék, illetve jövedelemszerző tevékenység motiválta. A mai turizmus egy jelentős részét a hivatásturizmusból eredő utazások teszik ki, így ez a megfogalmazás is idejét múltnak tekinthető.

Leiper (1981) már egy komplex rendszert definiált: *„A turizmus egy öt elemből álló és a szélesebb környezettel kölcsönhatásban lévő nyílt rendszer, amelynek elemei a következők: a turisták adják a dinamikus emberi elemet; a kibocsátóterület, a tranzitút és a fogadóterület adják a három földrajzi elemet; végül a turizmus szektor a gazdaságit. Mind az öt elem funkcionálisan és térbelileg rendezett, és kölcsönhatásban van fizikai, technológiai, társadalmi, kulturális, gazdasági és politikai tényezőkkel. A dinamikus elemet az utazó személyek képezik, akiknek az utazása bizonyos mértékig szabadidőn alapul és otthonuktól távoli időleges, legalább egyéjszakai tartózkodással jár”* (Leiper, 1981. p. 75.).

Leiper definíciója igen összetett, véleményem szerint mégsem tekinthető teljesnek, hiszen kizárólag az egy napon túli tartózkodót, a turistát veszi a turizmus alanyának.

Lengyel (1986) megfogalmazása azonban átfogónak tekinthető, hiszen ő azt állítja, hogy konkrét indítéktól, célterülettől, időtartamtól függetlenül minden olyan helyváltoztatás és tevékenység turizmusnak minősül, ami az ember állandó életvitelén és munkarendjén kívül történik. Turizmus minden anyagi-technikai, szervezeti feltétel, és szolgáltatás összessége is, melyeket az ezzel kapcsolatos igények kielégítésére hoztak létre. Megkülönböztet szabadidő-turizmust és hivatásturizmust.

Az Idegenforgalmi Világszervezet és az Interparlamentáris Unió 1989-ben elfogadott Hágai Nyilatkozatában (WTO<sup>14</sup>, 1989) foglaltak szerint: „*A turizmus magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat.*”

A XXI. században felmerülhet a definícióval szemben az a kérdés, hogy vajon mi számít szigorú értelemben vett lakóhelynek, munkahelynek? Az, hogy valaki nem tartózkodik a földrajzi értelemben vett lakó- illetve munkahelyén, még nem jelenti azt, hogy turista. Több ingatlanal rendelkezhet, mobil munkát végezhet, nemzetközi cégnél állhat alkalmazásban, sőt külföldi munkát végezhet, miközben nyaral. (Michalkó, 2012).

Michalkó 2011-ben megalkotta a fenti ellentmondások kiküszöbölésére saját definícióját, mely Miklós (1935) korábbi megfogalmazásával áll párhuzamban. „*A turizmus az egyén élményszerzéssel párosuló környezetváltozása, melynek során szolgáltatások igénybevételére kerül sor*” (Michalkó, 2012. p. 34.).

A szakma által elfogadott és használt a Hágai Nyilatkozat szerinti definíció, melynek értelmezése a mindenkori kutatási téma függvénye, én is ezt veszem alapul.

### **2.1.2. A turizmus rendszerének bemutatása**

A turizmus egyidejűleg gazdasági, pszichológiai, társadalmi és kulturális jelenség (Przeclawski 1993). A turizmus rendszere, amely a keresletet jelentő látogatót, és a kínálatot megtestesítő vonzerőre épülő turisztikai szolgáltatáshalmazt foglalja magába, nyílt rendszer. Kölcsönhatásban áll a társadalmi, kulturális, politikai, természeti, gazdasági, és technológiai környezet elemeivel (Lengyel, 2004; Tasnádi, 1998). A különböző környezeti tényezőkkel való kölcsönhatásokról részletesen olvashatunk Rátz (1999) és Fekete (2006) disszertációiban.

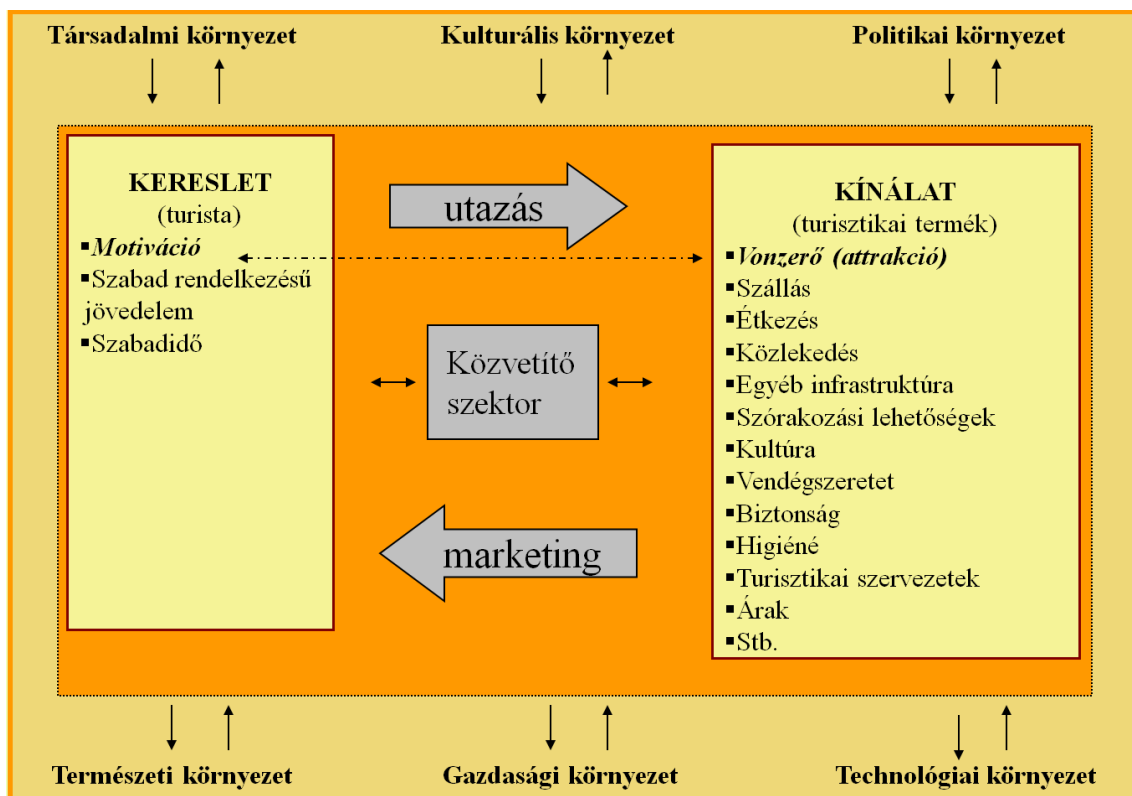
A turizmus rendszerének felépítését mutatja a 1. ábra. A rendszert Mill & Morrison (1985) találóan megfogalmazta, miszerint egymással kölcsönhatásban álló, közös célokért együttműködő részek egysége. Jól látszik, hogy a turizmus a környezetével komplex egészet

---

<sup>14</sup> *World Tourism Organization: A Világ Turizmus Szervezete, ma UNWTO.*

képez. A különböző környezeti elemekkel kölcsönhatásban, sokszor multiplikátor hatásban áll. Elég csak példaként említeni azt, hogy a turizmus alapját képező legfontosabb vonzerők a természeti és kulturális értékek. A rendszer ihlette turizmus definíció: „A turizmus egy sor egymással kapcsolatban álló személyből, szervezetből, tárgyból és tevékenységből áll, amelyek egy közös célt szolgálnak, egy közös célért tevékenykednek, ez pedig a változatosság-igény által motivált és állandó környezetétől ideiglenesen távol lévő ember, a turista szükségleteinek a lehető legteljesebb kielégítése” (Péter, 2008, p. 20.).

1. ábra: A turizmus rendszerének felépítése



Forrás: Lengyel (2004) alapján saját szerkesztés

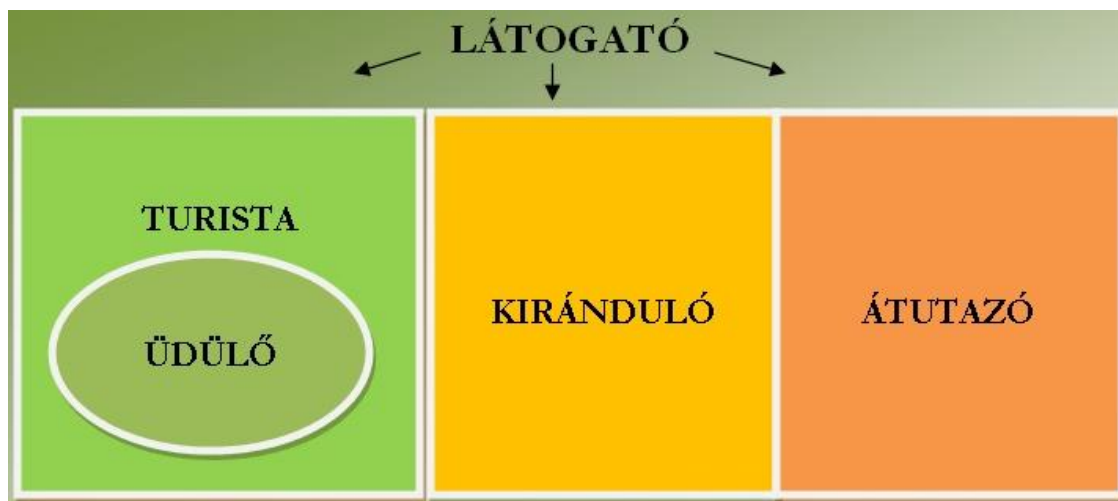
A szűkebb értelemben vett turizmus rendszerének két szektora a kereslet és a kínálat. A kereslet tulajdonképpen maga a turista, de Lengyel (2004) ellentétben a látogató kifejezést megfelelőbbnek tartom a későbbiekben ismertetett turizmusban résztvevők tipizálása miatt. Akkor beszélhetünk tényleges keresletről, ha a motiváció, a diszkrecionális<sup>15</sup> jövedelem és a szabadidő találkozásának hármasa teljesül, és megszületik az utazási döntés is. Ha valamelyik tényező hiányzik, vagy nem született még döntés, akkor látens, illetve potenciális keresletről beszélünk. A kereslet végső döntését a kínálat váltja ki, ami nem más, mint egy vagy több

<sup>15</sup> Szabad rendelkezésű jövedelem, az a jövedelemrész, amellyel az alapvető szükségletek kielégítése után a munkavállaló szabadon rendelkezik. Ezt költheti akár utazásra is.

attrakcióra épülő szolgáltatáshalmaz. A két szektor közötti kapcsolatot biztosítja a keresleti oldal felől induló utazás, a kínálat felől ható marketing, és a kétirányú közvetítő szektor (pl. utazási iroda). A két szektor közti legszorosabb kapcsolat a vonzerő és a motiváció között lép fel.

Kutatásomban ennek a rendszernek az ökoturizmusban megvalósuló sajátosságait vizsgálom. A turizmusban résztvevőket, azért hogy „statisztikailag mérhetőek” legyenek, különböző csoportokba sorolhatjuk aszerint, hogy honnan-hova tartanak és mennyi időt töltenek a meglátogatott desztinációban (fogadóhelyen). A résztvevők tipizálását részletesen leírja Michalkó (2007b) a Rómában tartott ENSZ<sup>16</sup> konferencián (1961) megfogalmazottak szerint. A *látogató* kifejezés egy gyűjtőfogalom (2. ábra). Az a látogató, akinek az adott desztináció felkeresése a célja, és 24 órán belül a kiindulóhelyére visszatér, az *kiránduló*, aki 24 órát meghaladó ideig marad az *turista*. A turista számokban is mérhető, hiszen az ott töltött vendégéjszaka miatt regisztrálni lehet. Ha több mint 5 napig marad az illető, akkor *üdülőnek* minősül. Az *átutazó* 24 órán belül elhagyja a desztinációt más irányba, mint ahonnan érkezett, mert nem ez volt a célterülete. A kutatási eredmények között kitérek arra, hogy a DDNPI látogatói melyik kategóriákba milyen arányban sorolhatóak be.

2. ábra: A turizmusban résztvevők tipizálása



Forrás: Michalkó (2007b) alapján saját szerkesztés

A kereslet és kínálat közötti kapcsolat emberi, társadalmi kapcsolatokat is jelent. Jafari (1989), Jafari & Pizam & Przeclawski (1990), Lengyel (1986, 2004), Rátz (1999) és Péter (2008)

<sup>16</sup> Egyesült Nemzetek Szervezete.

munkái szerint négy csoportba lehet sorolni a turizmus kutatókat, szoros összefüggésben a turizmus fejlődésének szakaszaival:

A *pártoló irányzatot* követők (’50-es, ’60-as évek) szerint a turizmus munkahelyteremtő, kedvező hatása a természeti és társadalmi környezetre, gazdaságélénkítő. Csak pozitívumot említettek. Képviselői például Lickorish & Kershaw (1958), Krapf (1963), IUOTO (1968), Galeotti (1969), Waters (1967).

A *kétkedő irányzatot* követők a turizmus fejlődésének kedvezőtlen következményeire teszik a hangsúlyt, mivel szezonális munkahelyeket teremt, rombolja a természeti környezetet, megváltoztatja a fogadó közösség kultúráját. Képviselői például Jafari (1974), Matthews (1975), UNESCO (1976), Farrell (1979), Smith (1989).

Az *alkalmazkodó irányzatot* követők (’80-as évek) az olyan alternatív turizmus típusok fejlesztését támogatják, amelyek tiszteletben tartják a célterület társadalmi, kulturális, természeti adottságait, de a turista számára új élményt nyújtanak. Képviselői például Britton (1977), Chow (1980), Murphy (1985), Cohen (1984).

A *megismerésen alapuló irányzatot* képviselők (’80-as évek) célja a turizmus kutatás tudományos alapokra helyezése, és kapcsolat fenntartása a többi irányzattal, hogy sikerüljön megteremteni az egyensúlyt közöttük. Képviselői például Pigram (1980), Pearce D. G. (1981), Mathieson & Wall (1982), Pearce P. L. (1982), és Jafari (1987).

Az empirikus kutatás helyszínén, egy nemzeti park igazgatóság területén, egyértelműen az alkalmazkodó irányzat dominál, támogatják a turizmus fejlesztését, céljuk az oktatással egybekötött ismeretátadás, élménynyújtás, hiszen így válnak érdekeltté a látogatók is a társadalmi, kulturális, természeti értékek megőrzésében.

### **2.1.3. A turizmus formáinak kialakulása, típusai**

A közhiedelemmel ellentétben, miszerint a turizmus egy újkori jelenség, valójában már az ókorban is jelen volt, sőt ilyen intenzitású turizmust egészen a XIX. századig nem találni, virágzott a vallási turizmus, a kereskedelem, gyógyhelyekre, olimpiára, sportolni jártak az emberek.

Az emberiség fejlődéstörténetével, elsősorban a közlekedési technika fejlődésének mérföldköveivel párhuzamosan változott a turizmus is. Az utazás azonban többnyire a tehetősebb réteg kiváltsága volt egészen a modern turizmus kezdetéig, ami a XVIII. század végi ipari forradalom időszakára tehető. Megkezdődött az iparosodás, az urbanizáció, a polgárosodás, kiteljesedtek az emberi jogok. Rohamosan bővült a közlekedési eszközök sora, és nőtt az utazás biztonsága is. Egyre többeknek adatott meg az utazás három alapfeltétele

(diszkrecionális jövedelem, szabadidő és motiváció), valamint a kínálati elemek is fejlődtek, bővültek. A XX. századra tömegjelenséggé vált a turizmus. Alapját az első utazásszervező (Tour operator) Thomas Cook tette le, aki a világon először szervezett csoportos kirándulást, 570 főt koordinált egyszerre. Sikerének bizonyítéka a ma is működő Cook utazási iroda<sup>17</sup>. Jelenleg a turizmus „iparág” a világgazdaság egyik vezető szektorává fejlődött, emberi alapszükségletté vált, amely mondhatni világméretű társadalmi jelenség.<sup>18</sup>

A turizmus volumenének és hatásainak megnövekedésével jelentek meg a kétkedő irányzatot hangoztatók, ezért egyre nagyobb hangsúlyt kapnak az úgynevezett szelíd vagy alternatív turizmusformák, melyek az 1970-80-as évektől kezdve egyre nagyobb teret hódítanak, alternatívát nyújtva a tömegturizmus ellentétéként (alkalmazkodó irányzat). Fekete (2006) kiválóan összegyűjtötte a turizmus két alapvető formájának, a kemény (vagy tömeg) turizmusnak, és a szelíd (vagy alternatív) turizmusnak a legfontosabb különbségeit (1. táblázat).

**1. táblázat: A kemény és szelíd turizmus összehasonlítása**

Kemény turizmus	Szelíd turizmus
tömegturizmus	egyéni, családi, barátokkal történő utazás
kevés idő	sok idő
gyors közlekedési eszközök	célszerű (esetleg lassú) közlekedési eszközök
fix program	spontán döntések
külső irányítás	belső irányítás
importált életstílus	a vidéken szokásos életstílus
„láttnivalók”	élmények
kényelmes és passzív	fárasztó és aktív
kevés, vagy egyáltalán semmi szellemi előkészítés	előzetes foglalkozás a meglátogatandó országgal
idegennyelv tudás nélkül	nyelvtanulás
fölkény érzése	tanulás öröme
bevásárlás („shopping”)	ajándékokat hozni
szuvenírek	emlékek, feljegyzések, új ismeretek
fényképezgetés és képeslapok	fotózás, rajzolás, festés
kíváncsiság	tapintat
hangos	csendes

Forrás: Fekete (2006) alapján saját szerkesztés

Míg a tömegturizmus „gyors”, „hangos” és passzív, importált viselkedést, és idegenekkel való együttutazást takar, külső segítségre utalva mind nyelvben, mind helyi ismeretekkel,

<sup>17</sup> A Thomas Cook utazási iroda 2013. október elejétől új filozófiáját új arculattal hirdeti. Az eddig megszokott földgömböt formázó logóját sárga, napos szívre cserélte a korszern, mottója is Let's go –ra változott, jelezvén hogy a 2012-ben megújult vezetőség új lendületet, fejlődést hozott (Szántó, 2013). Magyarországon a Neckermann képviseli a korszern.

<sup>18</sup> A turizmus fejlődéstörténetét részletesen Nagy (2007), Lengyel (2004), Kudar (2003), Tasnádi (1998), Theobald (1994), és Sharpley (1994) szerzők munkáiban találhatjuk.



programszervezéssel kapcsolatban. Addig az alternatív turizmus egy optimális választási lehetőséget (alternatívát) kínál ezek ellentétéként. Csendes, tapintatos, aktív, esetleg lassú utazás ismerősökkel, barátokkal, előzetes ismeretszerzést, nyelvtudást igényel, közvetlen kapcsolatban áll a helyekkel.

Egy másik csoportosítási szempont szerint a turizmus két fő fajtája a szabadidős és a hivatásturizmus, ahol a legfőbb különbség az, hogy ki dönt az utazás tényéről, időpontjáról, céljáról és ki állja a költségeket. Előbbinél maga az utazó, aki a megszerzett diszkrécionális jövedelmét ott, akkor, és arra költi el, amire kedve tartja. A hivatásturizmusban a döntő szerep általában a munkáltatóé, három típusa: konferenciaturizmus, üzleti turizmus és incentive<sup>19</sup> turizmus.

A turizmus tipizálása több szempontból is előfordul a gyakorlatban, típusait meghatározhatja az utazás iránya, időtartama, az utazásszervezés módja, a résztvevők száma, a közlekedési eszköz, a szállástípus, de leggyakrabban a motiváció szerinti csoportosítás terjedt el. E szerint számos típus felsorolható: sportturizmus, kulturális turizmus, kaland turizmus, katasztrófa turizmus, rokon turizmus, agroturizmus, természetjáró turizmus, ökoturizmus és a többi.

A turizmus rendszerével, formáival, típusaival bővebben több szerző is foglalkozott.<sup>20</sup>

A kutatásom szempontjából egyértelműen az alternatív turizmusé a főszerep, az eredményeimből kiderül, hogy többnyire szabadidős turizmus a nemzeti parki látogatás, de a hivatásturizmus is egyre jelentősebb, a motivációk pedig szerteágazóak.

#### **2.1.4. A turizmus hatásainak csoportosítása**

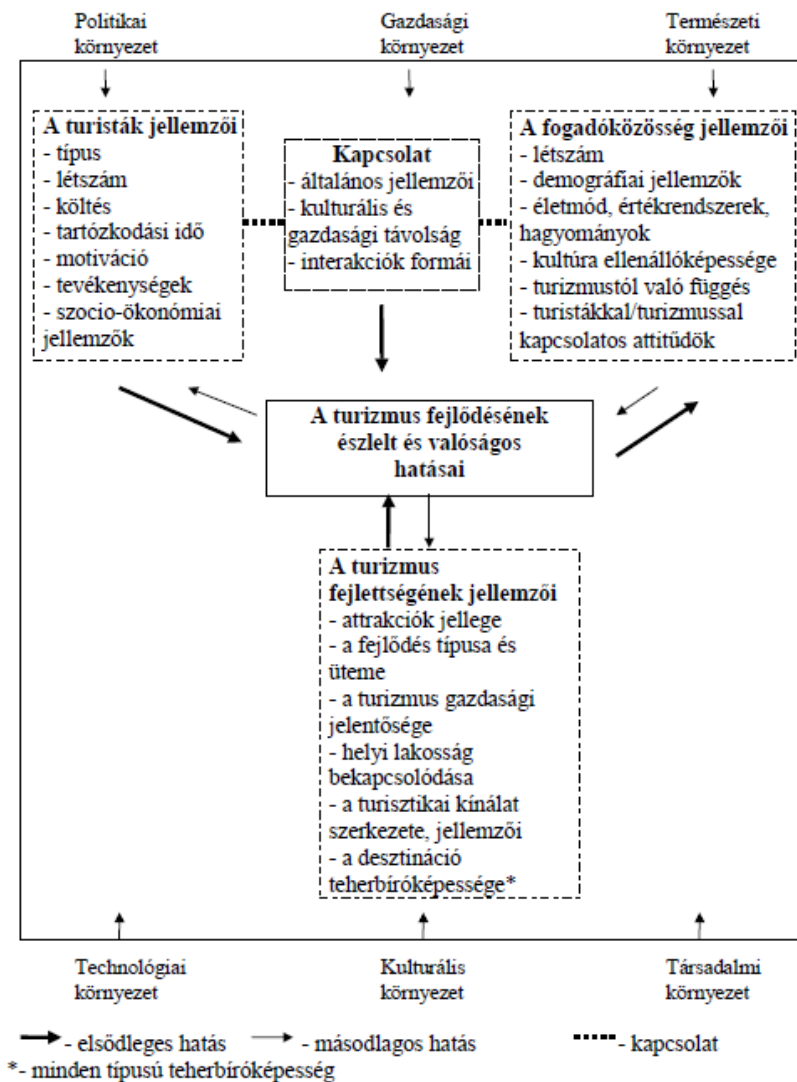
A turizmus hatásait három fő kategóriába lehet sorolni: gazdasági, társadalmi-kulturális (3. ábra) és fizikai hatások (Mathieson & Wall 1982). A turizmus gazdasági hatásai a küldő- és a fogadóterületek gazdaságában bekövetkező változásokat (Puczko & Rátz 1998), a fizikai hatásai a fogadó desztináció természeti és épített környezetében végbemenő változásokat (Mathieson & Wall 1982), a társadalmi hatásai elsősorban a fogadó népesség – és kisebb mértékben a turisták – életminőségében bekövetkező változásokat (Boothroyd 1978) jelentik a turizmus jelenléte miatt.

---

<sup>19</sup> *A munkavállaló jutalomból (pl. túlteljesítés), vagy ösztönzés céljából (pl. csapatépítő tréning) utazik munkáltatói döntésre.*

<sup>20</sup> *Lengyel (1986, 2004), Sharpley (1994), Puczko & Rátz (1998), Mill & Morrison (1999), Rátz (1999), Tasnádi (1998), Bystrzanowski (1999), Fekete (2006), Kubesch (2008), Hajdu & Ivan & Lakner (2009), Michalkó (1985, 2007b, 2012), Jászberényi (2014).*

### 3. ábra: A turizmus társadalmi-kulturális hatásainak kapcsolata



Forrás: Rátz (1999) p. 32.

Ahogy Rátz (1999) is említi, az egyes kategóriák határai részben átjárhatóak és ugyanazok a hatások sokszor több kategóriába is besorolhatóak. A hatáselemzésekhez azonban megfelelő keretet nyújt ez a csoportosítás, ha rugalmasan kezeljük a kategóriákat. Kutatásom során és a disszertációmban is elsősorban a turizmus és a kereslet közötti társadalmi-kulturális hatásokra összpontosítottam. Butler (1974) és Sharpley (1994) munkásságára alapozva Rátz (1999) megalkotta a turizmus társadalmi-kulturális hatásaink elméleti modelljét (3. ábra), amely jól szemlélteti a kialakuló hatásokat befolyásoló tényezőket, és a tényezők közti kölcsönhatásokat. A turizmus hatásaival részletesen foglalkozik többek között Puczko & Rátz (1998), Rátz (1999), Palanca (2007) és Péter (2008).

Dolgozatom egyik célja a nemzeti parki látogató jellemzőinek azonosítása (típusok, költés, tartózkodási idő, tevékenységek, motiváció, preferenciák), ami a turizmus jövőbeli

fejlesztéséhez kiindulópont lehet, ezenkívül kölcsönhatások feltárására is törekedtem a kereslet, a fogadóközösség és a turizmus fejlettsége között.

## 2.2. Az ökoturizmus és fenntartható fejlődés kölcsönhatásai

Ez a fejezet a fenntarthatóság és turizmus kapcsolatát, az ökoturizmus fogalomrendszerét, keresletének és kínálatának jellemzőit, valamint a stratégiákban betöltött szerepét hivatott bemutatni.

### 2.2.1. Fenntarthatóság és turizmus kapcsolatának vizsgálata

#### 2.2.1.1. A fenntartható gondolkodás kialakulása

„*Ne makacskodj, forogj együtt a Földdel!*”- szól egy vicces graffiti felirata egy omladozó tűzfalon. Ha jobban belegondolunk mai világunkba, az emberiség annyira beleszédült már ebbe a nagy forgásba, hogy elfelejti, *micsoda ajándék is ez a bolygó*” (Hankó & Földi, 2009, p. 6.). Óriásit változott a világ, az emberi beavatkozásnak köszönhetően egyre több természeti katasztrófával, és következményeként nincstelen, kétségbeesett emberekkel találkozunk, jobb esetben csak a média közvetítésével.

Az első mérőföldkő, mely felhívta a közvélemény figyelmét arra, hogy az emberiség is felelős a környezetben történő negatív változásokért, az Rachel Carson műve, a *Néma Tavasz (Silent Spring)*, melyet 1962-ben adtak ki először. A tengerbiológus, ökológus és író példákkal támasztotta alá a növényvédőszer nem megfelelő használatának pusztító következményeit a növény- és állatvilágra, valamint az emberiségre ható beláthatatlan következményeit. Aggódását fejezte ki, mert véleménye szerint a technológia jóval gyorsabban fejlődik, mint az emberiség felelősségérzete (Carson, 2007). Korszakalkotó könyv, mely megváltoztatta az ember és környezete kölcsönhatásáról a nézeteket. Hatalmas vitát váltott ki a tudomány felelősségéről, a növényvédőszer használatáról, és a technológiai haladás szabályozásáról. Hatásai között említhetjük a DDT<sup>21</sup> és más növényvédőszer betiltását, a Föld Napjának megünneplését<sup>22</sup>, és a környezetvédelmi törvények megszületését.

A fenntartható gondolkodás a 70-es években kezdett előtérbe kerülni. Ekkor merültek fel olyan kérdések, hogy vajon mekkora a Föld eltartóképessége? Hol a határ? Meddig zsarolhatjuk ki a környezetünket következmények nélkül? A Római Klub tagjai voltak azok,

---

<sup>21</sup> *Diklór-difenil-triklór-etán, rendkívüli rovarölő (inszekticid) hatású hatóanyag.*

<sup>22</sup> *Április 22-e a Föld Napja. Magyarországon 1990 óta ünnepeljük.*

akik elsőként részletes tanulmányokat végeztek a fent felmerülő kérdések megválaszolására. Ők kérték fel 1972-ben a Massachusetts Technológia Intézet kutatóit Donella H. Meadowst, Dennis L. Meadowst, Jorgen Randerst és William W. Behrenst hogy írjanak egy tanulmányt. Az így született tanulmány és annak ismeretterjesztő könyv változata, a *Növekedés határai (The Limits to Growth)* indította el a szélesebb körű cselekvéssorozat a fenntarthatóság érdekében. A cél az volt, hogy jusson el a mondanivaló a laikusokhoz, a politikusokhoz, a döntéshozókhoz és a más tudományterületeken dolgozókhöz. A tanulmány rámutatott arra, hogy változatlan gazdasági feltételek mellett az emberi civilizáció a XXI. század közepére összeomlik. Először a nyersanyag- és energiakészletek merülnek ki, ami maga után vonzza az ipari és a mezőgazdasági termelés csökkenését 2030 körül. Visszafordíthatatlan lesz a környezetszennyezés, a termőföldek elfogynak, a vizek elszennyeződnek, és 2050-re a világ lakóinak száma drámaian lecsökken (Meadows & Meadows & Randers & Behrens, 1972). A politika vegyesen fogadta a leírtakat, de zöld pártok, egyesületek, mozgalmak vettek lendületet az írás megjelenése után. Az ekkor még pozitív hangvételű tanulmánynak megszületett 1992-ben a folytatása *A növekedés határain túl (Beyond the Limits)* címmel, mely már az időközben eltelt húsz év lehetőségeit is tárgyalja (Meadows & Meadows & Randers, 1992). 2004-ben pedig *A növekedés határai harminc év múltán (Limits to Growth: the 30-Year Update)* címmel jelent meg könyv, melynek mondanivalója négy fogalom köré épül: növekedés, fejlődés, túllövés és korlát. Néhány fontos megállapítás: a növekedés mennyiségben mérhető, a fejlődés minőségben, a jólét nem egyenlő a jól-léttel. A túllövés már 1978-ban megtörtént, amikor az ökológiai lábnyom<sup>23</sup> globálisan is átlépte a biokapacitást. A korlátokhoz való közeledések pedig késnek (reakciók, egyezmények) (Meadows & Randers & Meadows, 2004). A Római Klub jelentése, a „2052: Globális előrejelzés az elkövetkezendő negyven évre” (2052 - *A Global Forecast for the Next Forty Years*) semmi jóval nem kecsegtet. A következő negyven év előrejelzéseiben ilyen adatok szerepelnek: 2042-re a népesség visszaesik, a mezőgazdasági földek kimerülnek, 2052-re három milliárd éhező lesz a Földön, a folyamatos széndioxid-kibocsátás miatt 2 fokkal emelkedik az átlaghőmérséklet. 2080-ban világméretű éghajlatváltozás áll be, ha a növekedés nem áll meg (Randers, 2012).

---

<sup>23</sup> A fogalom egy globális hektárban megadott értéket takar, melynek számítása során számba veszik egy adott embercsoport tevékenysége során felhasznált (pl. fogyasztás, termelés), illetve leadott energiát és anyagokat (pl. hulladék). Megmutatja, hogy mekkora területet kell elvennünk a természettől ahhoz, hogy egy adott emberi populáció (ország) számára megtermelje mindazt, amit elfogyaszt és az okozott környezeti ártalmakat is közömbösítse. Az ökológiai lábnyomot bármilyen fogyasztási egységre ki lehet számolni: egy embernek, lakóháznak, városnak, országnak, iparúgnak, terméknek, vízfogyasztásnak, a szén-dioxid-kibocsátásnak is kiszámolható az ökológiájának. Mértékegysége a globális földhektár. (Wackernagel & Rees, 1998). Az egy emberre jutó átlagos ökológiai lábnyom nő, viszont az emberiség létszámának növekedésével az egy főre jutó produktív földterület csökken, ami jelenleg körülbelül 1,7 globális hektárt jelent, így az emberiségnek ma már 1,5 Földre lenne szüksége a jelenlegi fogyasztás fenntartásához.

Hátborzongató előrejelzések. Sokan vannak ma is felelősségelhárítók, akik úgy vélik, majd minden megoldódik magától, eddig is voltak az emberiség történetében felmelegedések, majd jégkorszakok, ez így normális. Vagy azzal érvelnek, hogy én, mint egyén túl kevés vagyok ahhoz, hogy bármi változzon. Persze a média tudja a legnagyobb hatást elérni, és sokan hajlamosak ellenőrizetlen híreket igaznak vélni, ahelyett, hogy utánajárjanak a megfelelő forrásoknak. A „nemtörődömök” figyelmen kívül hagyják az egyre gyakrabban kopogtató jeleket (cunamik, hurrikánok, jégolvadás, hatalmas hőmérsékletkülönbségek stb.), a „feladók” pedig nem érzik súlyát egyéni tetteiknek. A jól ismert közmondást idézném: *„Sok kicsi sokra megy.”* A legfontosabb, ami a változás kezdetét jelenti, az a szemléletváltás, a saját tudatosságunk, odafigyelésünk. Nem kell másokra számítanunk, nem kell egy felettünk álló erőre hagyni a cselekvést, és tehetetlenül várnunk. *„El kell jutnunk egy újfajta tudatossághoz. Ez nem megy máról holnapra, ideje rálépniünk erre az útra. A tudati változás visszahat anyagi világunkra. Mindig vannak olyanok, akik világosan látják a bajokat, de nem törődnek bele a reménytelenségbe”* (György, 2000).

Így tesz például Al Gore is, aki nem törődik bele a reménytelenségbe, és ha kell, akkor ezerszer is elmondja ugyanazt az előadást, körbeutazza a Földet, hogy személyesen hívja fel a figyelmet a világon mindenütt a változtatás fontosságára, és tudósok valós eredményeivel támasztja alá a szomorú tényeket. *„Az évek során sokat tanultam erről a témáról. A világ legjobb tudósait olvastam és hallgattam, akik egyre szörnyűbb figyelmeztetéseket tettek közzé. Aggódva figyeltem, ahogy a válság minden várakozásnál gyorsabban súlyosbodott. Bolygónk minden szögletében – szárazföldön és vízben, az olvadó jégben és az eltűnő hóban, hóbullámok és aszályok idején, a hurrikánok szemében és a menekültek könnyeiben – annak cáfolhatatlan bizonyítékait láthatjuk, hogy a természeti folyamatok alaposan megváltoznak... a globális felmelegedés nem csak a tudományról szól, és nem csak politikai téma. Valójában erkölcsi kérdés”* (Gore, 2006. p. 1.). Az USA alelnökeként tevékenykedett 1992-től, de miután a 2000-es elnökválasztáson elbukott, abbahagyta a politizálást, és nagyvállalatok tanácsadója lett. Azóta fáradhatatlanul járja a világot előadásaival. Megírta *Kellemetlen igazság* (*An Inconvenient Truth*) című könyvét, és (Oscar-díjas) filmet is készített előadásaiból, életéről. A globális felmelegedés elleni harcért 2007-ben Nobel-békedíjat kapott. Al Gore szerint: *„Mindeniünk megvan a válság megoldásának elkezdéséhez, talán csak a cselekvési szándék hiányzik. De a tenni akarás maga is egy megújuló erőforrás”* (Gore, 2006, p. 326.).

A fenntarthatóság, a környezetkímélő megoldások a fejlett világban jelenleg az élet minden területén központi szerepet játszanak. A zöld tudatosság fontosságát, a zöld életstílus jelentőségét taglalja Reiter (in Conrady & Bucks, 2011), a fenntartható és versenyképes környezet jellemzőit pedig Ritchie & Crouch (2003) tárgyalja.

A fenntartható fejlődés egy olyan útja a fejlődésnek, mely kielégíti a mai generáció igényeit anélkül, hogy a jövő generáció ugyanezen lehetőségeit veszélyeztetné. Ez minden ország, és minden ember hosszútávú érdeke (Wieser, 2005). A fenntartható fejlődés fogalmának definiálása először a Brundtland Bizottság Közös jövőnk (*Our Common Future*) című jelentésében jelent meg (WCED<sup>24</sup>, 1987). 2002-ben a fenntartható fejlődésről szóló világcsúcson, Johanessburgban, Politikai Nyilatkozatban fogalmazták meg a fenntartható fejlődést, hangsúlyozva, hogy három, egymással összefüggő, és egymást kölcsönösen erősítő pillérré épül: társadalmi haladás, gazdasági fejlődés, és környezetvédelem (United Nations, 2002). A legfrissebb hazai megfogalmazás szerint: „*A fenntartható fejlődés az ember boldog és értelmes életvitelének előmozdítását és a közjó kielégítését célozza úgy, hogy az emberi tevékenységek a Föld környezeti eltartó-képessége szabta határokra belül maradnak, és a gyarapítható, fejleszthető emberi, társadalmi és gazdasági erőforrások terén gondoskodunk ezek megfelelő mennyiségi és minőségi állapotának fenntartásáról, bővítéséről, illetve javításáról*” (Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia, 2013. p. 25-26.). A fenntarthatóság elve az élet minden területét érinti és egyre nagyobb hangsúlyt kap. Magyarország alaptörvényében is kiemelt jelentőséggel bír: „*A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége*” (Magyarország alaptörvénye, 2011. P, cikk). Hazai értékeink megőrzését a 2012. évi XXX., a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló törvény szabályozza. Környezetünkért akár tudatos vásárlóként (Domokos et al., 2009), akár tudatos vállalkozóként (Tóth, 2011), vállalatként (Tóth, 2007) sokat tehetünk. A turizmus trendjei is ezt az irányt követik (Aubert, 2011; Csapó, 2009; Rátz, 1999). Sok esettanulmány foglalkozik a témával, például Élménylánc Baranya megyében (Aubert, 2011) vagy a Szatmár-Beregi Szilvaút (Lehota & Szabó & Gergely in: Deli-Gray & Árva 2010). A Kodolányi Főiskolán 2013-ban megalakult a Felelősségteljes Turizmus Kutatási Központ dr. Rátz Tamara irányításával. Céljuk, a felelősségteljes turizmus fogalmának meghatározása, illetve egy általánosan elfogadott kritérium-, és minősítőrendszer kidolgozása, gyakorlati bevezetése (Szántó, 2014).

### **2.2.1.2. A fenntartható turizmus definiálásának vizsgálata**

A fenntartható gondolkodás kialakulásával, a tömegturizmus térhódításával párhuzamosan megjelent az igény a fenntartható turizmus definiálására is. A II. világháború utáni hatalmas

---

<sup>24</sup> *World Commission on Environment and Development, az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottsága.*

változás, az addig nem tapasztalt mértékű gyors fejlődés az élet minden területét érintette, mely azt eredményezte, hogy a turizmusban a fogadóterület regenerálódása sok esetben nem tudott lépést tartani a megnövekedett igényekkel. Ami hosszú távon nem fenntartható, hiszen az ellenőrizetlen, nagy létszámú, spontán turistaérkezések fokozzák a negatív hatásokat, a károk helyreállítására nincs idő és mód. Így pont azok a vonzerőt jelentő természeti és kulturális értékek semmisülnek meg, melyek miatt útra kelnek a látogatók. A természet „fogyaszthatóságáról”, valamint a turizmus és a környezeti károk kapcsolatáról részletesen írt Urry (1995) és Patyiné (2008). Sterbetz (1980) kiválóan fogalmazza meg a megoldást: „*A természetet az embertől védjük, de mindenkor az emberért!*” Nagyon találó Lerner írása a turizmus társadalomra való hatásáról, akit Szabó (2002) idézett cikkében. „*Akik csak Az istenek a fejükre estek című filmből ismerik a Kalahárit, alaposan meghökkennének a nyakkendős busmanon, amint vonalkódolvasó készülékkel blokkol a légkondicionált szupermarketben. Abol 1987-ben még ránk csodálkoztak, most 10 dolláros belépődíjat szednek, de már nem az egykori természetes állapotot látjuk. A kongói pigmeusokról kiderült: éktelen ordítással kísért táncaikat valójában a turistáknak találták ki, őseiknél sosem volt ilyen rítus. Egy dél-afrikai utazási iroda pedig azért nem küld többé még kis létszámú csoportokat sem egy elszigeteltnek hitt namíbiai faluba, mert a rendszeres turistalátogatások teljesen megváltoztatták a törzs életmódját. A többi iroda persze nem ilyen finnyás, sokan továbbra is szerveznek utakat*” (idézi Szabó, 2002, p. 38-39.). Tipikus példa ez a kétkedő irányzatot követők által egyik negatív hatásként említett problémára, miszerint a turizmus megváltoztatja a helyiek társadalmát, kultúráját.

A fenntarthatatlan turizmus problémáját csak a '70-es évek végén kezdték napirendre tűzni a szakemberek. Rájöttek, hogy a gazdasági, társadalmi és ökológiai szemlélet csak együtt arathat sikert az élet bármely területén, így a turizmusban is. A turistákat valamilyen természeti, vagy kulturális érték vonzza az adott desztinációba, melyeket fenn kell tartaniuk a fogadó területeknek, de nem csupán gazdasági érdekből. Így kezdtek a tömegturizmus ellenpólusaként kialakulni az alternatív, fenntartható turizmusformák.

A turizmus területén a fenntarthatóság kérdése az 1980-as évek óta rendületlenül foglalkoztatja a tudományos életet. A következő fontos állomások érdemelnek említést:

- 1980. A Manilai Nyilatkozat hangsúlyozza az egyes nemzetek felelősségét a turizmusfejlesztésben (WTO, 1980).
- 1989. A Hágai Nyilatkozat a turizmus ellenőrzött fejlesztésére hívja fel a figyelmet (WTO, 1989).
- 1987. Az ENSZ Környezeti és Fejlesztési Bizottsága által készített „Közös jövőnk” című Brundtland-jelentésben a fenntartható fejlődés politikáját így fogalmazták meg:

„Úgy elégíti ki a jelen igényeit, hogy nem teszi lehetetlenné a jövő generációk számára saját igényeik kielégítését” (WCED, 1987).

- 1992. A Rio de Janeiro-i Föld Konferencián (Föld-csúcs) elfogadták az Agenda 21 tervet. Ennek hatására a WTO és WTTC<sup>25</sup> 1995-ben közzétette az Agenda 21 a turizmusban elnevezésű dokumentumot. Az itt elfogadott megállapodás az egyik legteljesebb értelmezése és javaslatrendszere a fenntartható turizmusnak. E szerint a fenntarthatóság definíciója a következő: „A turizmusfejlesztés, menedzsment és tevékenység mindazon formái, amelyek fenntartják a környezeti-, szociális-, és gazdasági integritását, valamint jólétét a természeti, ember által alkotott és kulturális erőforrásoknak” (WTO, 1995).
- 1999. A WTO elfogadta a Turizmus Globális Erkölcsi kódexét. Nemzetközi nyilatkozatok, akcióprogramok szintjén az ökoturizmus itt jelent meg először hangsúlyosan (WTO, 1999).
- 2002. Az ökoturizmus évének nyilvánította az ENSZ. A kanadai Québecben Ökoturisztikai Világtalálkozót szerveztek, ahol elfogadták a Québeci Nyilatkozatot, melyben hangsúlyozzák, hogy az ökoturizmus teljes mértékben megtestesíti a fenntartható turizmus eszméjét (WTO, 2002a).

A fenntartható turizmus definiálása a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) fogalomtárában a következőképpen szerepel: *„Egyrészt kielégíti a jelenlegi turisták és fogadó területek szükségleteit, másrészt védelmezi és növeli a jövő lehetőségeit. A fenntartható turisztikai fejlesztés a környezeti, társadalmi és gazdasági hatások pozitív mérlegére törekszik. Lehetővé teszi az erőforrások olyan módon történő kezelését, amely folytán az emberiség kielégítheti gazdasági, társadalmi és esztétikai igényeit, ugyanakkor megőrizheti az alapvető ökológiai folyamatokat, a biológiai változatosságot és az életet fenntartó rendszereket, valamint a különböző népek és csoportok kulturális integritását is. A fenntartható turizmus egy olyan szemléletmód, amely az egész turisztikai ágazatra érvényes”* (NTS 2005, p. 52.). A Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció (NTK) már egyértelműen a turizmus ezen irányú fejlesztését tűzte ki célul: *„A turizmus fejlesztése a fenntarthatóság és a társadalmi felelősségvállalás gondolatának és követelményrendszerének gyakorlati alkalmazásával történik”* (NTK, 2013, p. 59.). A fenntartható turizmus fejlődésével, definiálásával többen foglalkoztak<sup>26</sup>.

---

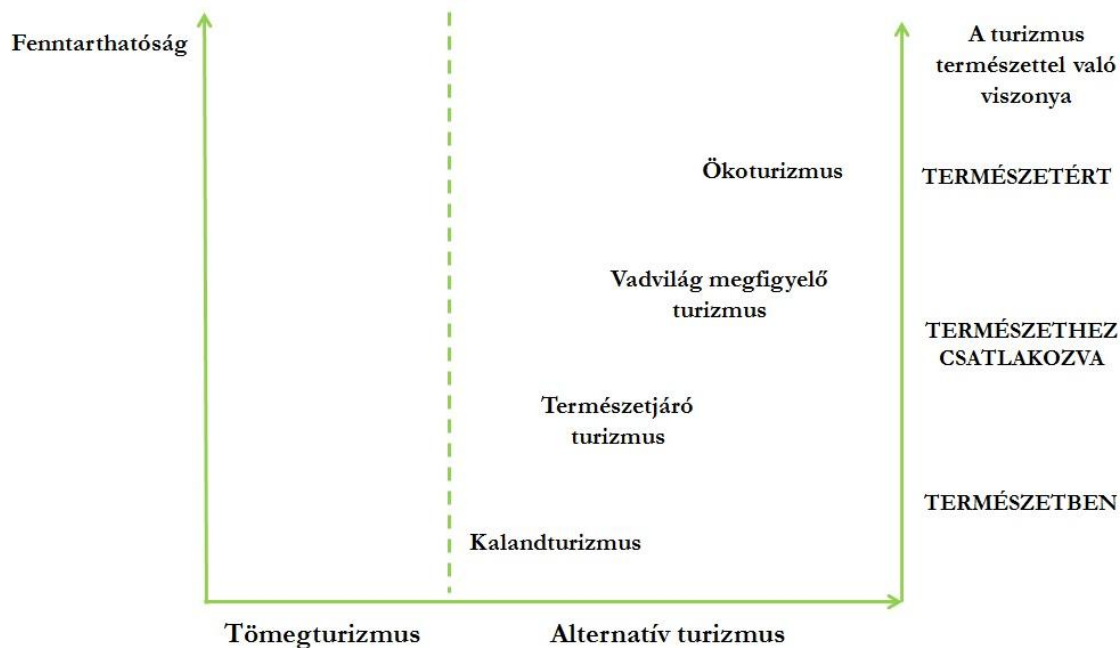
<sup>25</sup> World Travel and Tourism Council: Utazási és Turisztikai Világtanács.

<sup>26</sup> Inskip (1991), Coccossis (1996), Puczko & Rátz & Lengyel (1999), Newsome & Moore & Dowling (2007), Hall & Lew (2009).



A fenntartható turizmusformák egyik fontos szegmense az ökoturizmus. Dávid & Ambrus (2010) tanulmányukban felhívják a figyelmet a fenntarthatóság, a természeti környezet és az alternatív turizmusformák kapcsolatának fokozataira (4. ábra).

**4. ábra: A természeti környezet, az alternatív turizmusformák és a fenntarthatóság kapcsolata**



Forrás: Newsome & Moore & Dowling, 2002 (in Dávid & Ambrus, 2010) alapján saját szerkesztés

A 4. ábra mutatja, hogy minél inkább az alternatív irányba haladunk a turizmusformákkal (kalandturizmus – természetjáró turizmus – vadvilág megfigyelő turizmus – ökoturizmus), annál inkább nő a fenntarthatóság és változik a természettel való viszony (a természetben, a természethez csatlakozva, a természetért). A fenntartható turizmusformák csúcsa tehát az ökoturizmus.

**2.2.2. Az ökoturizmus fogalomrendszerének elemzése**

Az ökoturizmus kifejezés a '80-as években alakult ki, annak eredményeként, hogy a világban mindenütt a fenntartható gyakorlatok kerültek előtérbe (Diamantis, 1999). 2002-t már az ökoturizmus évének kiáltották ki. Egyesek szerint az ökoturizmus nem más, mint természetjárás, néhányan a nemzeti parkok felkeresésével azonosítják, megint mások az értékeket megóvó, a célterületek fejlődését elősegítő, felelősségteljes kirándulásként

határozzák meg. Számptalan értelmezése látott már napvilágot, melyek többé - kevésbé hasonló alapelemeket tartalmaznak. Nincsen nemzetközileg elfogadott és használt definíciója, ez is az oka annak, hogy a médiában – de sokszor még a szakemberek körében is – helytelenül használják ezt a manapság olyan divatos kifejezést. Michalkó szerint: *„A köztudatban ökoturizmusként manifesztálódó tevékenységek valójában a természetjárás fogalmkörébe tartoznak”* (Michalkó, 2007. p. 265.). Ez a megállapítás csak részben igaz, mert ahogy a legtöbb definícióban, itt is elmarad az ökoturizmus kulturális értékeinek megemlítése. A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (2005-2013) fogalomtárában ugyan említésre kerülnek a kulturális értékek, de a helyi lakosok nem szerepelnek a definícióban. *„Az ökoturizmus a természeti értékek, természeti területek megismerésére (tudatos ismeretszerzés, tanulás) irányuló olyan turizmusforma, amely természetkímélő módon, a természetvédelmi prioritások biztosításával valósul meg az arra alkalmas területeken. Az ökoturizmus tartalmazhat kulturális elemeket, a hagyományos kultúra megismerését is, azonban a fő motivációt a természeti értékek alkotják”* (NTS, 2005, p. 161.).

Egzakt és plasztikus definíciót csak kevés szakembernek sikerült találni. Véleményem szerint a következő jellemzőkkel foglалható össze az ökoturizmus:

- természeti területekre irányul;
- a természeti és kulturális értékek megismerése és megóvása a célja;
- hozzájárul a helyi értékek megőrzéséhez, a helyi lakosok jólétéhez;
- minimalizálja a turisták negatív környezeti, kulturális és társadalmi hatásait;
- komplex fogalom, mely sokkal több a természetjárásnál, gyalogos turizmusnál.

Az ökoturizmus definiálására számos példát találni:

- Az első definíció Ceballos-Lascurain (1987) nevéhez fűződik: *„Egy olyan utazás a viszonylag háborítatlan és szennyeződésmentes természeti környezetben, amelyben a gyönyörködés, a felüldülés és a tanulmányozások tárgyát képezi a táj, benne a növény- és állatvilág – éppúgy, mint a létező kulturális tájelemek – ezek akár a múltban, akár a jelenben képződtek”* (Ceballos-Lascurain, 1987. p. 14.).
- Ziffer (1989) megfogalmazása: *„Az ökoturizmus a turizmus olyan formája, melyet elsősorban a terület természeti története, beleértve az őshonos kultúrákat, inspirál. Viszonylag fejletlen területeken megy végbe, a vadon élő állatok és természeti erőforrások megzavarása nélkül, hozzájárul a meglátogatott terület megőrzéséhez és a helyiek életminőségének javításához”* (Ziffer, 1989. p. 6.).

- Boo (1991) definíciója: *„Az ökoturizmus olyan természeti turizmus, mely alapot biztosít a védett területek megőrzéséhez, munkahelyeket teremt, és környezeti nevelést nyújt”* (Boo, 1991. p. 4.).
- Tickell (1994): *„Olyan utazás, mely élvezi a természetes lét és az emberi kultúra csodálatos sokszínűségét anélkül, hogy kárt okozna bennük”* (Tickell, 1994. IX.).
- Poimiroo, a kaliforniai törvényhozás légi közlekedés szabályozásával és a turizmussal foglalkozó „honatyja” szerint: *„Felvilágosult utazók olyan tevékenységei, amelyek az értékek megőrzésére irányulnak annak érdekében, hogy a jelen- és a jövő generációi egyaránt részesülhessenek a természet javainak élvezetéből, azáltal az eltökélt szándékkal, hogy a turizmus által érintett természet - annak természetes, szociális, emberi és kulturális oldalával - élvezete minden ember joga legyen”* (in Horváth, 1998.).
- Klaus Kreher, a Német Nemzeti Turisztikai Hivatal munkatársa szerint minden olyan utazásforma turizmusnak nevezhető, amely minimalizálja a környezetre gyakorolt stresszhatást és a természeti erőforrások felhasználását (in Horváth, 1998.).
- Boyd & Butler (1996) szerint: *„Az ökoturizmus a turizmus azon formája, mely előtérbe helyezi a környezetvédelmi elveket, és ahol a hangsúly a természeti terület megismerésén, és megőrzésén van”* (Boyd & Butler, 1996. p. 558.).
- Lindberg & McKercher (1997) szerint: *„Az ökoturizmus turizmus és rekreáció egyben, mely természetalapú, fenntartható”* (Lindberg & McKercher, 1997. p. 67.).

Úgy gondolom, hogy az ökoturizmus sokszori, sokféle szempontú, és nem mindig egyező tartalmú meghatározásának, valamint a nemzetek nem határozott állásfoglalásának köszönhető az, hogy a mai napig nincs egységes definíciója, és az emberek csak részben értik mai tartalmát. Többnyire a természetjárással, fenntartható turizmussal azonosítják, ezen állításomat korábbi kutatásom eredményei is bizonyítják. Boyd és Butler már 1993-ban azt javasolta, hogy az ökoturizmust egy dinamikus, rugalmas fogalomnak kell tekinteni, aminek tartalma különböző kontextusokban eltérő. Véleményem szerint mégiscsak szükség van egy általános érvényű, a világon mindenütt elfogadott definícióra, miközben nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy előfordulhatnak a különböző adottságú és fejlettségű országokban eltérő sajátosságai. A Québeci csúcstalálkozón a WTO támogatását fejezte ki aziránt, hogy kutatásokat végezzenek az ökoturizmus piaci méretének és jellemzőinek meghatározására hét országban. Az ökoturizmus „szabványosítása” lett volna a cél, az eredmények azonban nagyon eltérőek lettek (WTO, 2001a; WTO, 2001b; WTO, 2002b). Az országokra jellemző ökoturizmus különbözőségekről részletesen beszámol Ritchie & Crouch

(2003). A német kutatócsoport például egyértelműen szembeszállt a WTO korábbi ökoturizmus definíciójával, miszerint az természetalapú turizmus, aminek fő motivációja a megőrzés és a megfigyelés. Tanulmányukban élesen megjelenik a természeti turizmus (Naturtourismus) és az ökoturizmus (Ökotourismus) különbözősége (WTO, 2001a).

Magyarországon először az 1996. évi budapesti Naturexpo konferencia ökoturizmus tagozatában fogalmazták meg jelentését (Lengyel, 1998), mely szerint egyfelől egy szemléletet, másfelől a természeti és kulturális vonzerőkön alapuló turizmus különböző formáit foglalja magába. Lényegében ez a definíció volt sokáig megtalálható a korábbi környezetvédelmi és vízügyi minisztérium honlapján is egy kicsit kibővítve: „Az ökoturizmus egyaránt jelent egy gyűjtőfogalmat és egy szemléletet. Gyűjtőfogalomként a turizmus olyan különböző formáit jelenti, amelyek a természeti-biológiai erőforrások fenntartható használatán alapulnak az adott ökoszisztéma teherbíró képességén belül. Az ökoturizmus egyúttal egy szemléletet is jelent, amely a turizmus valamennyi formájának fenntarthatóvá tételét célozza, hogy a turizmus járuljon hozzá az ökoszisztéma megőrzéséhez, vagy helyreállításához, és ne járjon negatív hatásokkal a természeti és kulturális erőforrásokra.”

Az UNWTO<sup>27</sup> megfogalmazása öt pontba gyűjti az ökoturizmus jellegzetességeit. Több forrás (Cousins 2007, Weaver & Lawton 2007, Ahmad 2014, Magyar & Sulyok 2014, Mintel 2014) is ezeket a jellemzőket veszi alapul, melyek összefoglalva a következők:

- természeti területekre (és azok kultúrájára) irányuló turizmus;
- oktatási és interpretációs elemeket tartalmaz;
- általában kis csoportos és alulról szerveződő;
- minimalizálja a természetre és kultúrára irányuló negatív hatásokat;
- és támogatja a természeti területek védelmét (munkahelyteremtéssel, bevételekkel).

Sokan sokféleképpen értelmezik ezt a kifejezést. Véleményem szerint az egyik legmegfelelőbb a Nemzetközi Ökoturisztikai Társaság (The International Ecotourism Society - TIES) hivatalos megfogalmazása (1991), mely így hangzik: „*Ecotourism is responsible travel to natural areas that conserves the environment and sustains the well being of local people*”, vagyis „*a természeti területek felelős módon történő felkeresése, ami megőrzi a környezetet és hozzájárul a helyi lakosság jólétének fejlődéséhez*” (Lindberg-Hawkins, 1993. p. 8.).

---

<sup>27</sup> UNWTO: United Nations World Tourism Organization – az ENSZ Turisztikai Világszervezete, korábban WTO.

Magyarra fordítása több hazai forrásban<sup>28</sup> már nem szöveghűen, hanem kiegészítve került át a következőképpen: Az ökoturizmus olyan felelősségteljes utazások összessége, melyek gyakorlatilag érintetlen természeti területek megismerésére irányulnak, ugyanakkor aktívan igyekeznek megőrizni a természeti és kulturális értékeket, és hozzájárulnak a helyi lakosok jólétéhez. Véleményem szerint ez a kibővített változat írja le igazán az ökoturizmus sajátosságait, melynek tartalmával tökéletes összhangban áll az IUCN definíciója.

A 2008-ban elfogadott Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia szerzői az IUCN által kidolgozott meghatározás hivatalos magyar álláspontként való elfogadására és használatára tettek javaslatot, miszerint *„az ökoturizmus a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából, úgy, hogy kíméli azokat a látogatás káros hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz juttatásával”* (OÖS, 2008. p. 12.).

A mai napig vannak ellenzői, akik éppen azt állítják, hogy számos negatív hatást fejt ki az ökoturizmus, a nézeteket Horner & Swarbrooke (2004) ismerteti művében. Téves lenne azt a következtetést levonni, hogy az ökoturizmus nem jár negatív hatásokkal. Ahol turizmus van, ott károkozás van, amit minimalizálni kell. Így vélekednek a kifejezetten ökoturizmusról szóló magyar nyelvű kiadványok szerzői is: *„A mai kor eszközeivel maga a turizmus alapvetően környezetszennyezéssel jár minden esetben. Ennek a szennyezésnek a mértékét lehet csökkenteni az ökoturizmus eszközeivel, módszerével, de felszámolni azokat nem lehet”* (Iványi – Sallai, 2006. p. 23.). *„Az ökoturizmus nem csodaszer, de sok mindenre megoldás. Segíti a hátrányos helyzetű, de természeti és kulturális látnivalókban bővelkedő térségek fejlődését, a helyiek jólétének emelését, lakóhelyhez kötődésük erősödését. Azonban azt is látni kell, hogy csakúgy mint az alternatív turizmus többi válfaja, nem oldja meg az összes problémát, nem szünteti meg minden negatív hatást. Nem képes kielégíteni minden igényt, épp ezért nem lesz mindenkiből ökoturista. Másrészt több millió turistát, még ha azok ökoturisták is, nem szabad ráereszteni természeti tájakra”* (Kelemen, 2006. p. 17.).

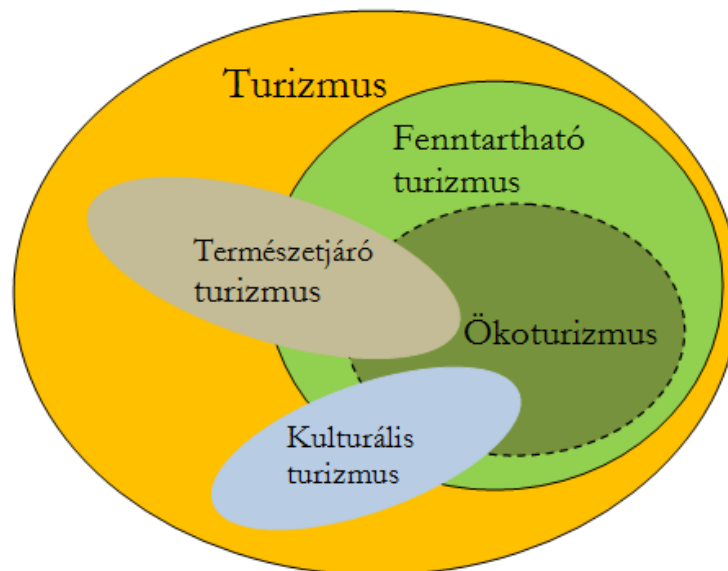
Az ökoturizmust turizmuson belül a következőképpen helyezném el (5. ábra). A turizmus rendszerében a tömegturizmus (sárga rész az ábrán) mellett egyre nagyobb jelentőséggel bírnak az alternatív, gazdasági, társadalmi és környezeti szempontból is fenntartható turizmusformák. A természethez és kultúrához kapcsolódó alternatív turizmusformák

---

<sup>28</sup> Bánidi & Bardóczy & Németh & Simonyi (2010); Réti (2008); a hivatalos forrásként nem használható, ám sokak által kedvelt <https://hu.wikipedia.org> oldalon is kibővítve található a fordítás.

legfelelősségteljesebb (4. ábra) és legtudatosabb formája a természeti és kulturális értékek megismerésére és megőrzésére törekvő ökoturizmus.

#### 5. ábra: Az ökoturizmus turizmusban elfoglalt helye



Forrás: saját ábra

A costa ricai ökoturisztikai társaság 1991-es hivatalos meghatározása igen találó: „Az ökoturizmus, több mint madárházak és távcsövek... több, mint bennszülött műalkotások a szálloda falán vagy etnikai ételek az étterem étlapján. Az ökoturizmus nem zöld álarcba öltöztetett tömegturizmus. Az ökoturizmus folyamatos küzdelem a Föld megvédésére, a hagyományos közösségek megóvására, és megőrzésére. Az ökoturizmus együttműködés a nem vagyonos helyi közösségek és az őszinte, nyitott turista között, aki jól akarja érezni magát...” (idézi László, 2001. p. 5.).

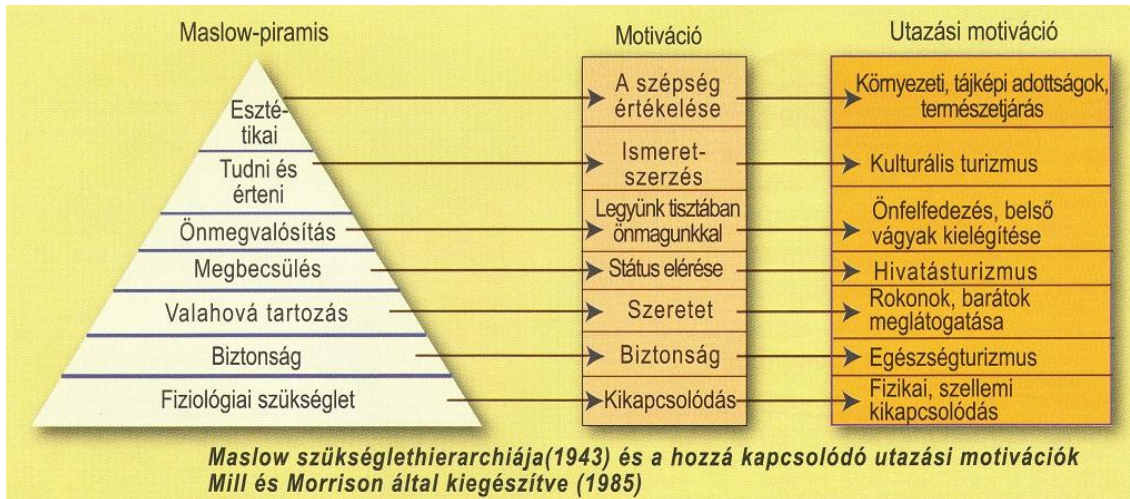
Az ökoturizmus fejlődéstörténetével és fogalmi meghatározásaival részletesen több szerző is foglalkozott.<sup>29</sup> Az ökoturizmus téma egy nagyon fontos szereplője Megan Epler Wood, aki az ökoturizmus úttörője, fontos kutatója a mai napig, ő a TIES alapítótagja, hosszú időn át elnöke volt. Számos munkájában rávilágít az ökoturizmus jellegzetességeire, gyakorlati megvalósulására (Epler Wood, 2002), irányelveket fogalmaz meg öko-túravezetőknek (TIES, 1993), és útmutatót dolgoz ki ökocímkek létrehozásához (Epler Wood & Halpenny, 2001).

<sup>29</sup> Berecz & Bodó & Puczkó & Tolnay (2008), Pallagi (2007), Kelemen (2006), Iványi & Sallai (2006), Obenaus (2005), Dubai (2003), Ritchie & Crouch (2003), Sulyok (2001), Diamantis (1999).

### 2.2.3. Az ökoturizmus keresleti oldalának elemzése

Ahhoz, hogy keresletről beszélhessünk, kell szabadidő, szabad rendelkezésű jövedelem, és motiváció. Maslow 7 szintű szükségletpiramisát Mill és Morrison utazási motivációkra vetítette (6. ábra), melyből jól látszik, hogy az utazási motivációk két legfelső piramisszintje a kulturális értékek és a természeti értékek, mint vonzerők.

6. ábra: Szükségletpiramis a turizmusban Mill és Morrison alapján



Forrás: Aubert, 2012

Az általam újragondolt szükségletpiramis (7. ábra) minden szinten turizmustípusokat társít az utazási motivációkhoz. A turizmustípusok építkezésében jól látszik, hogy az ökoturizmus a piramis csúcsa, vagyis minden az utazással kapcsolatos szükségletet kielégítő turizmusforma ez, melyben a kognitív (tudás iránti vágy) és az esztétikai szükségletek is kielégítésre kerülnek.

7. ábra: Turizmus-szükségletpiramis – ökoturizmusra továbbfejlesztett változat



Forrás: Aubert (2012) alapján a szerző által kibővítve, továbbfejlesztve

A fenntarthatóság egyre nagyobb szerepet játszik a mai turista utazási motivációjában. Ezt mutatja az a tendencia is, hogy keresik a védjegyes termékeket, szállásokat, mely biztosítja őket a környezettudatosságról. Ezért is elismerésre méltó, hogy nemzeti parkjaink létrehozták a nemzeti parki termék védjegyet, amit részletesen a 2.4.4.3. fejezetben ismertetek. Vanhove (2005) szerint az ökoturizmus legfőbb küldő szegmensei USA és Európa. Ennek oka az lehet, hogy ezen területeken élők a legkörnyezettudatosabbak, vagy pedig ők azok, akik a leginkább vágnak az érintetlen területek megismerésére és lehetőségük is adott ehhez.

A zöld turista kifejezés jelentésének időbeli változását részleteiben ismerteti Swarbrooke & Horner (2007), akik az ökoturista definiálásának fontosságára is felhívják a figyelmet, mivel nem mindegy, hogy a turista az egész utazása során ökoturistának minősül, vagy csak az utazása egy részében válik azzá. A fogalmi különbségekből adódóan az ökoturisták elkülönítése és sajátos jellemzőinek meghatározása korlátokba ütközik (Weaver & Lawton, 2007). Abban azonban több tanulmány is egyetért, hogy általában magasabb képzettséggel és jövedelemmel rendelkeznek, valamint fejlett országok lakosai. Az UNWTO adatait segítségül hívva Mintel (2014) tanulmányában azt találjuk, hogy az ökoturisták általában 35 év felettek, kicsit nagyobb arányban nők, az általuk végzett tevékenységek közül a túrázás, valamint a növény- és állatvilág megfigyelése emelkedik ki. A későbbiekben látni fogjuk, hogy a hazai kutatások eredményeivel nem minden esetben van összhangban.

Ausztrál ökoturistákat vizsgálva David Weaver és Laura Lawton klaszteranalízist használva csoportokat alakítottak ki: kemény, puha és strukturált ökoturistákat különböztettek meg egymástól. A kemény ökoturisták erős elkötelezettségűek, speciális úticéllal, hosszabb utakat tesznek meg kisebb csoportban, aktívak, kevés vagy semmilyen szolgáltatást nem várnak el, a hangsúly náluk a személyes tapasztalatokon van. A puha ökoturisták ezzel szemben mérsékelt elkötelezettségűek, többféle úticéllal, rövidebb utakat tesznek meg nagyobb csoportban, passzívok, szolgáltatásokat várnak el, a hangsúly náluk a mások általi bemutatáson van. A strukturált ökoturisták erős elkötelezettségűek, és aktívak, de emellett többféle úticéllal, rövidebb utakat tesznek meg nagyobb csoportban, szolgáltatásokat várnak el és a hangsúly náluk is a mások általi bemutatáson van (Weaver & Lawton, 2002 In: Ritchie & Burns & Palmer, 2005). Ennél a hármas beosztásnál véleményem szerint az OÖS rendszerezése jobb. Fagence (2001) alapján az OÖS tevékenységük szerint négy csoportba osztja a hazai ökoturistákat, melyek jól elhatárolódnak (2. táblázat). Az *alkalmi ökoturisták* mondhatni a véletlen folytán, egy-egy vonzerő miatt látogatják meg a desztinációt, nem ez az elsődleges motivációjuk. A hazai ökoturistáknak mintegy 50-60%-át teszi ki ez a szegmens. Magas a komfortigényük, inkább passzívok, és rövid ideig tartózkodnak a helyszínen. Az *aktív*



*ökoturisták* célja a természetben való aktív kikapcsolódás, elsősorban a sport motiválja őket (kalandtúra, teljesítménytúra, nordic walking), de közben ismereteket is szereznek, ők 20-30%-ot képviselnek. Az *elkötelezett ökoturisták* az igazi felelősségteljes, környezettudatos látogatók, akiknek ez az elsődleges motivációja. Aktív ismeretgyűjtők, és nem ijednek meg az akadályoktól, időjárástól. 10-15%-ot képvisel ez a szegmens. Végül az *ízig-vérig ökoturista*, aki aktívan hozzájárul a természeti és kulturális értékek megőrzéséhez, 5-10% a szegmens részaránya.

**2. táblázat: Az ökoturisták tevékenység szerinti csoportosítása**

Alkalmi ökoturista	Aktív ökoturista	Elkötelezett ökoturista	„Ízig-vérig” ökoturista
Az „öko” vonzerő csak egy a sok közül	Gyakran vesz részt öko- vagy ökobázisú túrákon	Rendszeres részvétel az ökoturizmusban	Kutatásokban, ökoprojektekben való részvétel
Nagyobb komfortigénnyel rendelkezik		Az ismeretszerzési szándék dominál	

Forrás: Fagence, 2001 (in Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia, 2008) alapján saját szerkesztés

A demográfiai szegmenseket vizsgálva hazánkban szintén négy csoportot tudunk megkülönböztetni (3. táblázat). Vizsgálataim során kiemelt szerep jut az első két szegmens szereplőinek.

Harmadik csoportosítási szempont a geográfia. Eszerint belföldi és külföldi szegmenseket érdemes elkülöníteni, valamint a belföldön belül is két csoportot létrehozni. A vidék, község, vidéki kisváros, előváros szegmensét, és a nagyvárosi kategóriát (OÖS, 2008). Előbbiek inkább célzott programokkal, utóbbiakat egyszerűen a természetben való kikapcsolódás lehetőségével lehet megcélozni (Pénzes Erzsébettel készített interjú alapján). Kutatásomban ezért tértem ki én is a lakóhely típusának fontosságára.

**3. táblázat: Az ökoturisták demográfia szerinti csoportosítása**

	Alkalmi zöldszturisták	Aktív zöldszturisták	Ökoturisták
Iskolások	Osztálykirándulás barlanglátogatással	Vízitábor (1 hét)	Madárgyűrűző tábor (1 hét)
Fiatalok	Romantikus hétvége a hegyekben kisvasutas kirándulással	Terepkerékpár-túra, kalandelemekkel (3-5 nap)	Mesterségek hétvégéje (hagyományismeret + gyakorlás)
Családok	Vízparti üdülés, nemzeti parki rendezvény meglátogatásával	Sportos hétvége akadályversennyel, strandolással	„vendégségben az állatoknál” (megfigyelés, simogatás) (3 nap)
Idősebbek	Városlátogatás „pusztaprogrammal”	Lovastúra (1 hét)	Vízimadár-fotózás (1 hét)

Forrás: Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia (2008) alapján saját szerkesztés

### 2.2.3.1. Az ökoturizmus hazai keresletének elemzése

Az ökoturizmus magyarországi keresletének mérése nem egyszerű feladat, a KSH adatfelvételeiben nem nevesített ez a szegmens. A KSH felméréseiben a természetjárás, mint utazási motiváció, és a Magyar Turizmus Zrt. (MT Zrt.) megbízásából készített felmérések, a nemzeti park igazgatóságok belső adatai, valamint az Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia lehetnek kiindulópontok a magyar ökoturisták általános jellemzőinek beazonosításában. Összességében Nemzeti park igazgatóságaink éves összlátogatóinak száma 1,4 millió főre stabilan beállt az utóbbi években (Rácz, 2014). A tíz nemzeti park igazgatóság közötti megoszlása azonban nem egységes. 2013-as adatok alapján a leglátogatottabb NPI a Balaton-felvidéki 351 422 fővel, majd a Hortobágyi 191 659 fővel, a kutatásom célterülete a DDNPI hetedik a látogatottsági sorrendben alig több mint 111 000 fővel (Magyar & Sulyok, 2014). A nemzeti parkok potenciális és tényleges látogatóinak jellemzőit több alkalommal is igyekezett felmérni a Magyar Turizmus Zrt. A 2006 decemberében 1000 fős megkérdezésen alapuló, a lakosság utazási szokásait vizsgáló felmérés eredményeit Halassy (2007), a 2007-2008-as évet érintő nemzeti parki látogatók körében készített 1006 fős kérdőív felmérés

eredményeit Sulyok (2009) ismerteti tanulmányában. A 2009-es 917 fő látogató által kitöltött kérdőíves felmérés eredményei pedig az MT Zrt. hivatalos oldalán ([www.szakmai.itthon.hu](http://www.szakmai.itthon.hu)) olvasható (KvVM & MT Zrt. 2010). Az 1. számú függelékben látható egy összefoglaló táblázat, melyet a fent említett kutatások eredményeiből állítottam össze, kiemelve a legfontosabb eredményeket, valamint a DDNPI-re vonatkozó külön információkat. Ez a táblázat jó összevetési alapot nyújt a saját primer kutatási eredményeimhez.

Magyarország ökoturistáinak OÖS szerinti általános jellemzését a 4. táblázat szemlélteti, mely szintén jó összehasonlítási bázist biztosít a saját kutatásom eredményeihez.

#### 4. táblázat: A hazai ökoturisták jellemzői

A hazai ökoturisták jellemzői
Fiatalok és középkorúak
Magasabb iskolai végzettségűek
Átlagosnál magasabb jövedelműek (magasabb státuszú háztartások tagja)
Általában a négyfős, gyermeket nevelő családok
Ha nem családos, akkor jellemzően inkább férfiak
Leginkább a kirándulás lehetősége, a természeti környezet szépsége, a tiszta levegő és a csend motiválja őket

Forrás: Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia (2008) alapján saját szerkesztés

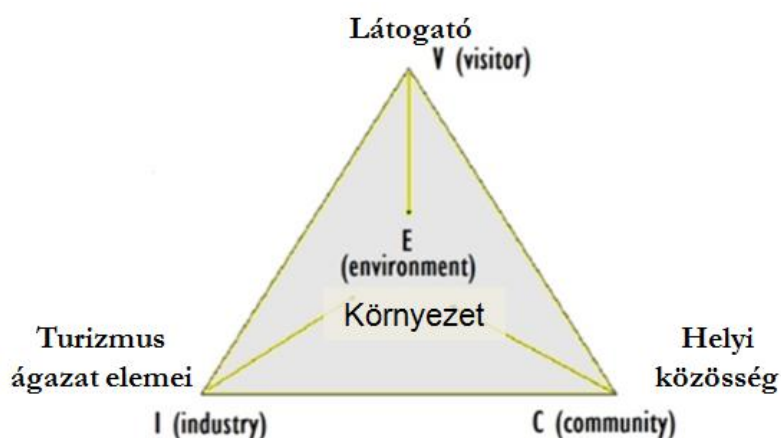
#### 2.2.4. Az ökoturizmus kínálati oldalának elemzése

Az ökoturizmusban négy főszereplő van, akiknek az érdekei egyaránt fontosak, de mindig elsőbbséget élvez a természet, és a helyi lakosok, vagyis nem a kereslet, hanem a kínálati oldal képviselői. A szereplők:

- a turisták köre,
- a turisztikai szervező, egyeztető és közvetítő szervezetek köre,
- a vendéglátó helyi lakosság köre, és
- a természetes környezet.

A fenntartható turizmus modellje, az úgynevezett VICE-modell is ezt a 4 szereplős felosztást szemlélteti, középpontjában a környezettel (8. ábra).

### 8. ábra: A VICE-modell



Forrás: Climpson (2008) alapján saját szerkesztés

A turizmus általános értelmezésében vett résztvevőikhez képest két kiemelendő, előbbre való szereplő van jelen a turistánál. Egyik a természet, melynek rovására semmilyen fejlesztés, turisztikai tevékenység nem mehet. Másik a helyi lakosok köre, akik szintén nem lehetnek károsultjai ennek a turizmusformának. „A turizmus főszereplője a lakosság – nélküle mindez nem hozható létre és semmit sem ér, ha az egésznek nem haszonélvezője ő maga” (Lengyel, 1995. p. 51). Az ökoturizmusban a szervező szerepet elsősorban a védett területek üzemeltetői látják el.

Több világszervezet és néhány magyar társulás is segíti az ökoturizmus alapelveinek megvalósulását. Az ezekről készített összefoglaló a 2. számú függelékben található.

A WTO 2002-es felmérése szerint a legtöbb ökoturista Közép-Amerikába utazik, majd Nyugat-Európát, a Karibi-térséget, valamint Dél-Amerikát célozzák (in Ritchie & Crouch, 2003). Dél-Amerikától eltekintve ugyanezek a legfőbb célterületei a világ összes turistájának, azonban a megoszlásuk teljesen különböző (5. táblázat).

5. táblázat: Turisták és ökoturisták célterület választásának megoszlása (%)

Célterület	Összes turista	Ökoturista
Nyugat Európa	36,7%	16,7%
Közép-Amerika	21,7%	30,9%
Karibi térség	14,5%	12,4%
Dél-Amerika	-	12,4%
összesen	72,9%	72,4%

Forrás: WTO 2002 (in Ritchie & Crouch, 2003) alapján saját szerkesztés

Az ökoturisztikai termékek, melyek a motivációt jelentik a természetben történő kikapcsolódásra, igen különbözőek lehetnek: vadvilági szafari Afrikában, folyó-túra, veszélyeztetett esőerdőben barangolás, hegymászás Európában, vagy bálnamegfigyelés Új-Zélandon (Swarbrooke & Horner, 2007).

Az ökoturizmus, mint turizmusforma kialakulásakor a vadon jelentette a kulcsszót, melynek szerepéről részletesen olvashatunk Löfgren (1999) művében. Számos fontos esettanulmány készült<sup>30</sup>, melyek az ökoturizmus megvalósulását mutatják be különböző célterületeken.

#### **2.2.4.1. Az ökoturizmus hazai kínálatának elemzése**

Magyarországon elsősorban az ökoturizmus a nemzeti park igazgatóságok területén jellemző. Nem véletlenül, hiszen itt találhatóak a szinte érintetlen, védett területek, illetve itt van lehetőség a látogatói létszám ellenőrzött keretek között tartására. Viszont nem kizárólag a nemzeti parkok, geoparkok az ökoturisták kikapcsolódási helyszínei, hanem a natúrparkok, és egyre több egyéni vállalkozó, civil szervezet kínál ökoturisztikai kikapcsolódási lehetőségeket az érdeklődőknek. Ezek hasonló céllal, hasonló feladatokat látnak el, csak nem állami finanszírozásúak, hanem önkormányzatok, civil szervezetek összefogásából jöttek létre. Az ökoturizmusban a természeti vagy kulturális vonzerőt számos kínálati elem egészíti ki hazánkban. Számottevő szakember, eszköz (távcső, kerékpár, kenu, iránytű, fejlámpa) és létesítmény járul hozzá az ismeretszerzési vágy kielégítéséhez és a korlátozott keretek betartásához. Tipikusan ilyen objektumok a látogatóközpontok, bemutatóhelyek, kilátók, megfigyelőtornyok, tanösvények, erdei iskolák (9. ábra), túraútvonalak, amelyekhez még számos szolgáltatáselem (szállás, étkezés, infrastruktúra és a többi) tartozik, hogy összességében kínálattá váljon.

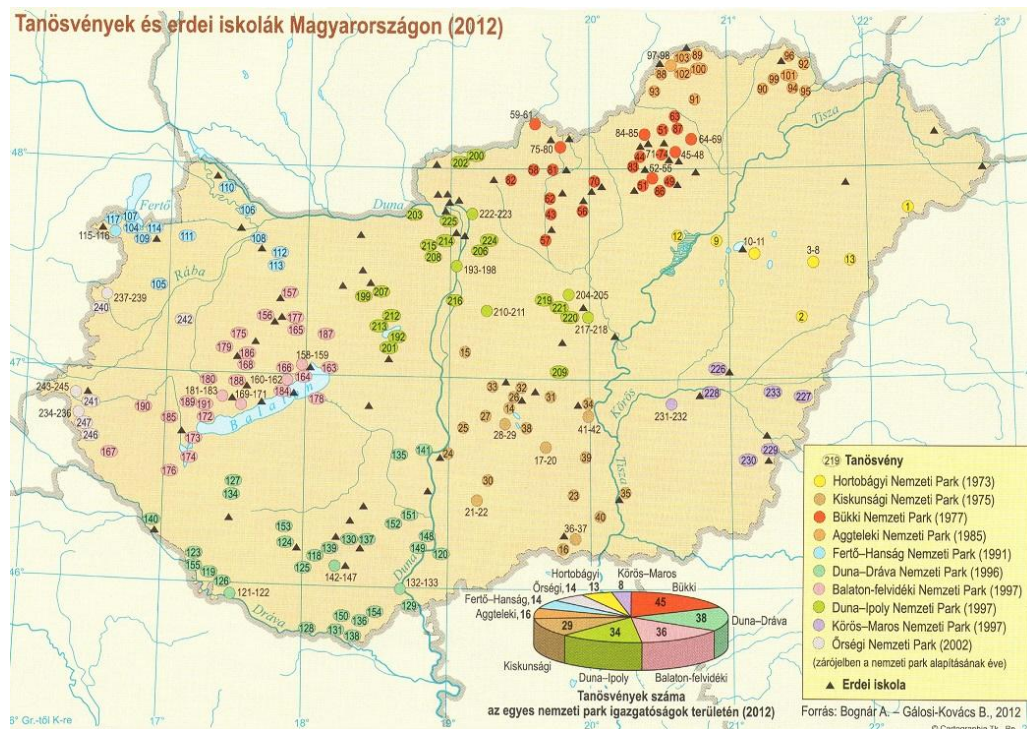
A *látogatóközpont* a nemzeti park igazgatóság által kialakított létesítmény, melynek célja a tudományos és ismeretterjesztő oktatás-nevelés. Bemutatja az adott nemzeti parkra jellemző növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékeket. A *tanösvény* szintén mesterségesen létrehozott terepi bemutatóhely, amely egy túraútvonalra (sokszor tematikus útra) felfűzött állomásokból áll. Tájékoztató táblák és szakvezető segítségével kerülnek bemutatásra az adott terület természeti és kulturális értékei. Elsődleges célja a látogatók

---

<sup>30</sup> Ilyen például Horner & Swarbrooke (2004) *Belizsről szóló*, Garrod & Fyall *az Atlanti-óceán ökoturizmusáról* (in Ritchie & Burns & Palmer, 2005), Johnson *a Yellowstone Nemzeti parkról* (in Pike, 2008), vagy Billington *a Blackstone völgy ipari területből nemzeti parkká alakításáról szóló* (in Pike, 2008) tanulmánya.

környezeti tudatának fejlesztése. Az *erdei iskola* hivatalos fogalmát 2001-ben fogadták el. Az erdei iskola sajátos, a környezet adottságaira építő nevelési és tanulásszervezési egység (Bognár & Szabó-Kovács, 2012 in Aubert, 2012). Mártonné Máthé Kinga, a Magyar Turizmus Zrt. igazgatójának közlése szerint a jövő egyik fő feladata, az erdei iskolák felkarolása, oktatásban betöltött kiemelkedő szerepüknek nagyobb hangsúlyozása. Magyarországon 2013-ban 570 darab ökoturisztikai és környezeti nevelési létesítmény volt, amiből 315-öt nemzeti park igazgatóság üzemeltetett, derült ki a Rácz Andrással (2014) folytatott interjúból. 2015-ben már 752 ökoturisztikai létesítmény található hazánkban (Rácz, 2015). Részletes elemzés a témáról a 2.4.4.2 - es fejezetben.

9. ábra: Tanösvények és erdei iskolák Magyarországon



Forrás: Bognár & Szabó-Kovács, 2012 (in Aubert, 2012)

## 2.2.5. Az ökoturizmus a nemzeti stratégiákban

A turizmus törvényszintű szabályozása még várat magára, azonban számos stratégia van, ami meghatározza a jövőbeli fejlesztési irányokat.

Nagy szerint: „Az egységes európai belső piac, a turizmusban is tapasztalható egyre fokozódó versenyhelyzet, a folyamatosan változó fogyasztói igények és utazási formák megjelenése egyaránt indokolja, hogy a turizmus fejlesztése átgondoltan, meghatározott célok mentén valósuljon meg” (Nagy, 2007, p. 42.).



Az Aquaprofit Zrt-nek és a Pannon Egyetem Turizmus Tanszékének köszönhetően 2008-ban elkészült az Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia, mely jelenleg a hivatalos nemzeti dokumentum.

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) (elfogadva: 2005. szeptember 28-án) szolgált alapul a II. Nemzeti Fejlesztési Terv elkészítéséhez. Az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció, az Országos Területfejlesztési Koncepció<sup>31</sup> és a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia kialakítói megteremtették az összhangot a dokumentumok között.

Az NTS időhorizontja 2005–2013 volt, amelynek vége megegyezik az Európai Unió 2007–2013-as tervezési ciklusának végével. A stratégia öt pillérre épül, amely a turisztikai ágazat minden részét magába foglalja. Kiemelt szerepet kapott az ökoturizmus fejlesztése, támogatása. *„Hazánk az Európai Unió országaihoz viszonyítva a változatosabb, természetközelibb és természetvédelmi szempontból értékesebb élővilágú területek közé tartozik és – nemzetközi mércével mérve is – még mindig jelentős természeti értékekkel rendelkezik... A nemzeti parkok látogatói között a belföldi turisták és diákcsoportok vannak túlsúlyban. Ugyanakkor a valóban magas színvonalú, komplex termékek és szolgáltatások kialakítása még nem történt meg, és a jelenleginél összehangoltabb és szélesebb körű marketingtevékenységre van szükség”* (NTS 2005. p. 54.). Ahogy már többször is tapasztaltuk, a különböző típusú turizmusformákat nem lehet élesen elkülöníteni, ezt bizonyítja az ökoturizmus örökségturizmussal való szoros kapcsolata is: *„Az örökségturizmus részeként kiemelt cél a világörökségi helyszínek, valamint – az átfedésekre tekintettel – a nemzeti parkok turisztikai termékké fejlesztése (utóbbiak az ökoturizmus céljait is szolgálják).* (NTS 2005. p. 155.)

Rácz András helyettes államtitkár közlése szerint (Rácz, 2014) KEOP forrásból összesen 36 milliárd Ft-ot kapott Magyarország 2007-2013 között, elsősorban élőhelyrekonstrukcióra, valamint védett és Natura 2000 területek helyreállítására. Az ökoturizmus fejlesztésre 6,9 milliárd Ft támogatást nyertek a nemzeti park igazgatóságok, melyek hozzájárultak olyan létesítmények létrejöttéhez, mint például a Tihanyi Levendula Ház (BFNPI), a Pannon Csillagda Bakonybélben (BFNPI), a Ság-hegyi múzeum (ÖNPI), a Tapolcai-tavasbarlang led-es víz alatti világítása (BFNPI), a Mohácsi Nemzeti Emlékhely új látogatóközpontja (DDNPI) és a 2015 tavaszán átadott Ős-Dráva Ökoturisztikai Látogatóközpont Szaporcán (DDNPI).

---

<sup>31</sup> 97/2005. OGY határozat

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció (NTK) is – mely a 2014-2024-es időszak turizmusfejlesztési irányait határozza meg – rávilágít a turizmusformák egymásra hatására. Az egészségturizmus kiemelkedő helyet foglal el a jövő fejlesztési tervei között. Az NTK hangsúlyozza, hogy a kulturális, természeti örökségen alapuló turizmus szinte valamennyi ága, köztük az ökoturizmus, elősegíti a turisták jól-létének javítását, egészségük megőrzését.

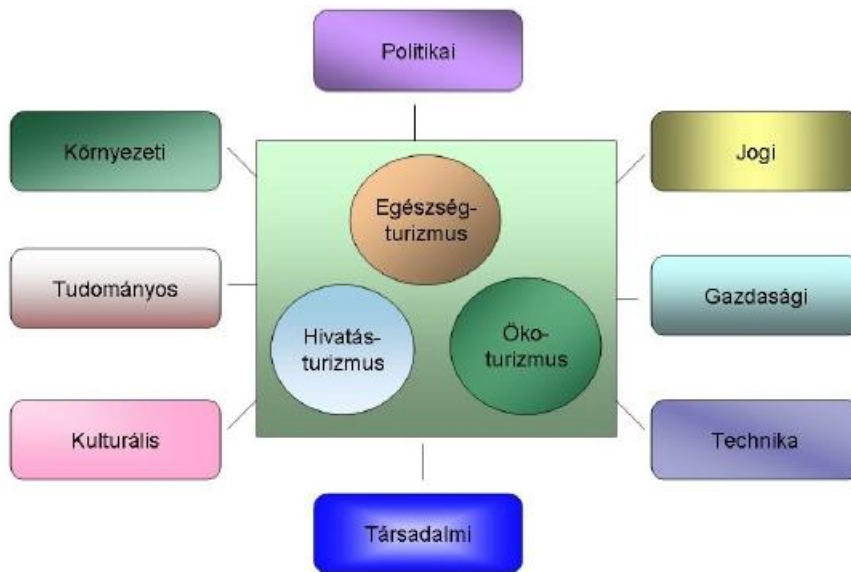
*„Az ország egyedi adottságai az épített és szellemi örökségre alapozott kulturális, fesztivál és rendezvény, valamint vallási turizmus mellett, a természeti értékek turisztikai hasznosításában, az ökoturizmus kínálatában jelenítetők meg leglátványosabban”* (NTK, 2013. p. 18.). A magyar vidék megerősítése célkitűzésben szintén szerepet játszik ez a turizmusforma, hiszen olyan célokat tűztek ki, melyek teljes mértékben összhangban állnak az ökoturisztikai szolgáltatók terveivel: helyi termékek előállítása, helyi hagyományok megőrzése, természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás, helyi lakosság számára hasznot hozó, mérsékelt környezeti terhelést jelentő turizmusformákra való koncentráció. A terméktípusok szerinti fejlesztési céloknál külön kiemelve szerepel az ökoturizmus. A leírt célok: *„Ökoturisztikai kiemelt desztinációk komplex fejlesztése, minden nemzeti parkban egy látogatóközpont kialakítása... natúrparkok, tematikus, öko- és kalandparkok fejlesztése, természeti értékek turisztikai attrakcióként történő élményközpontú bemutatása a terület teherbíró képességének figyelembe vételével... az ökoturisztikai marketing váljon a környezetvédelmi szemléletformálás eszközüvé”* (NTK, 2013. p. 64.).

Az Európai Unió jelenlegi költségvetési ciklusában (2014-2020) több forrásra lehet számítani, csak GINOP (15 milliárd) és KEHOP (31 milliárd) pályázatból 46 milliárd forintnyi összeg áll rendelkezésre, és még egyéb források is rendelkezésre állnak (Rácz, 2015). Ebben az időszakban fontos támogatandó területek lesznek a világörökségi helyszínek, a gyógyhelyek, a természeti örökségek (nemzeti parki védet területek) fejlesztése, a bemutatóhelyek látogatóbaráttá, interaktívá tétele, és a tematikus hálózatok (vízi-, kerékpáros-, lovas-, zarándok pontok összekötése) kialakítása (Bozzay, 2015).

Az Országos Egészségturizmus Fejlesztési Stratégiában (OES) is látjuk az egészségturizmus és környezetének felvázolásakor az ökoturizmus vitathatatlan szerepét és elválaszthatatlanságát más turizmusformáktól (10. ábra). Igaz, az ábrán megnevezett háromféle turizmusforma kiemelésével nem értek egyet, egyéb turizmustípusok is szoros kapcsolatban állhatnak az egészségturizmussal, sőt egymást metsző kategóriákról van szó. Véleményem szerint a kategorizálás sem megfelelő, hiszen a hivatásturizmus „párja” a szabadidő turizmus lenne, míg az egészségturizmus, vagy ökoturizmus kifejezés akár mindkettőt takarhatja.



## 10. ábra: Az egészségturizmus és környezetének kapcsolati ábrája



Forrás: OES, 2007 (Aquaprofit Rt. ábrája)

A különböző turizmusformák fejlesztési stratégiáiban mindenütt fellelhető az ökoturizmussal való kapcsolat megléte. A már említett Országos Egészségturizmus Fejlesztési Stratégiában (2007), a Kulturális Turizmus Fejlesztési Stratégiában (2009), a Kerékpáros Turizmus Fejlesztési Stratégiában (2009), és az Ifjúsági Turizmus Fejlesztési Stratégiában (ITS) (2010) is találunk összehangolható célokat. Utóbbiban például a szocio-kulturális célok között szerepel: „Természeti és kulturális értékek tudatosítása: az ifjúsági turizmus lehetőséget ad a résztvevőknek a hazai természeti, valamint társadalmi és kulturális értékek megismerésére, megértésére, és megbecsülésére. A kulturális és természeti vonzerők adta kínálat iránti kereslet megeremtése...A környezettudatos és kulturálisan nyitott társadalmi felelősségvállalás megerősítése és tudatosítása” (ITS, 2010. p. 45.).

A világban kialakult megatrendek számos komponense is bizonyítja az ökoturizmus egyre nagyobb létjogosultságát. „A megatrendek olyan átfogó gazdasági-társadalmi folyamatok, amelyek adott időszakban a globális fejlődés fő irányait képesek meghatározni. Az UNWTO a turizmus vonatkozásában 10 megatrendet (demográfia, ismeretek és képzettség, egészségtudatosság, szabadidő, utazási tapasztalatok, életmód, információtechnológia, közlekedés, fenntarthatóság, biztonság) fogalmaz meg” (OES, 2007 p. 19.). A megatrendek közül kiemelendők az ökoturizmushoz szorosan kapcsolódó szabadidő, fenntarthatóság, életmód, egészségtudatosság, valamint az ismeretek és képzettség jellemzők.

## 2.3. A nemzeti parkok ökoturisztikai tevékenysége

### 2.3.1. A természetvédelem jelentőségének tanulmányozása

Ez a fejezet a magyarországi természetvédelem jelentőségét, kialakulását, szabályozását hivatott bemutatni.

#### 2.3.1.1. A természetvédelemhez kapcsolódó jogszabályi háttér elemzése

Az 1996. évi LIII., a természet védelméről szóló törvény tartalmazza a természetvédelem célját és feladatait, melyek a következők:

- a természeti értékek és területek, tájak, valamint azok természeti rendszereinek, biológiai sokféleségének általános védelme, megismerésének és fenntartható használatának elősegítése, továbbá a társadalom egészséges, esztétikus természet iránti igényének kielégítése;
- a természetvédelem hagyományainak megóvása, eredményeinek továbbfejlesztése, a természeti értékek és területek kiemelt oltalma, megőrzése, fenntartása és fejlesztése;
- a kiemelt oltalmat igénylő, föld-, víz-, növény- és állattani, tájképi, kultúrtörténeti szempontból, illetőleg más közérdekből kiemelt védelemre érdemes természeti értékek és területek körét megállapítsa;
- a védett természeti értékeket és a védett természeti területeket veszélyeztető jelenségeket feltárja;
- a védett természeti értékek és a védett természeti területek károsodását megelőzze, elhárítsa, a bekövetkezett károsodását csökkentse vagy megszüntesse;
- a védett természeti értékeket és ***a védett természeti területeket a jelen és a jövő nemzedék számára megőrizze***, azokat szükség szerint helyreállítsa, fenntartásukat, fejlődésüket biztosítsa.

(1996. évi LIII tv. 1. § és 2. § )

A törvény rendelkezéseit alkalmazni kell a következő esetekben:

- a természeti értékek és területek állapotának értékelése, megóvása, fenntartása, helyreállítása, fejlesztése,
- a magyar részről elfogadott nemzetközi szerződésekkel összhangban, az élővilág és élőhelyei, a biológiai sokféleség, a természeti rendszerek, természeti erőforrások védelmezése és működőképességük fenntartása,

- az állam, a természetes és jogi személyek, valamint más szervezetek természet védelmével kapcsolatos jogainak és kötelezettségeinek meghatározása,
- a természet védelméhez fűződő érdekek érvényesítése, különösen a gazdasági, pénzügyi, oktatásügyi politika és szabályozórendszer kialakítása,
- a természet védelmével kapcsolatos nyilvántartási, megelőzési, tervezési, szabályozási, hatósági, valamint természetvédelmi kezelési tevékenységek,
- a természet védelmével kapcsolatos kutatási, bemutatói, **oktatási, nevelési, ismeretterjesztési és tudományos tevékenység** szakmai irányítása és támogatása,
- a természet védelme felelősségi rendszerének meghatározása,
- a természet védelme intézményrendszerének kialakítása, fejlesztése során.

(1996. évi LIII tv. 2. §)

Kutatásom során a dőlt betűvel kiemelt feladatok, alkalmazási területek vizsgálatát tűztem ki egyik célomul, azaz azt vizsgáltam, hogy a természetvédelem állami képviselője, egy nemzeti park igazgatóság hogyan valósítja meg az oktatási-nevelési tevékenységét a fenntartható turizmus, az ökoturizmus segítségével.

A magyar természetvédelmi tevékenység azonban jóval előbb elkezdődött, mint az 1996. évi törvényünk, ennek főbb lépéseit összegyűjtöttem, mely a 3. számú függelékben található.

### 2.3.1.2. Magyarország természetvédelmi területeinek struktúrája

Magyarország természeti környezete magán hordozza a Kárpát-medence sajátosságait: az élőhelyek sokszínűségét, a nagyfokú mozaikosságot, a veszélyeztetettséget, a társadalmi mozgásfolyamatok erőteljes hatását. Az ország mérete viszonylag kicsi, nincsenek több százezer hektáros nemzeti parkjaink. De földrajzi helyzetének, földtörténeti múltjának, geológiai, geomorfológiai sokarcúságának, életföldrajzi helyzetének köszönhetően mégis gazdag különleges természeti értékekben. Egyes növény- és állatfajok, barlangok tekintetében pedig egyedülálló kincsek hordozója Európában, sőt egész bolygónkon (Tardy, 2002). A védett növény- és állatfajok száma folyamatosan emelkedik, az egyik legfontosabb jogszabály ehhez kapcsolódóan a 13/2001. (V.9.) KÖM rendelet. Hazánk legnagyobb része a lombhullató erdők zónájába tartozik, az Alföldön található erdős-ligetes sztyeppet nyomokban, illetve a magasabban fekvő területeken a tölvelűek képviselik magukat (Fekete-Varga, 2006).

Az ezredforduló utáni Magyarország alapkérdése a mezőgazdaság, a vidékfejlesztés, az infrastruktúra és a természetvédelem harmonikus együttélése. Hazánk ma még természeti

értékeit illetően olyan többletekkel rendelkezik, amelyekkel gyarapítani képes az Európai Unió értékrendjét (Tardy, 2002).

A Magyar Állami Természetvédelem hivatalos honlapjának adatai alapján Magyarországon (2015. január 1-i állapot szerint) 261 darab *országos jelentőségű egyedi jogszabállyal védett természeti terület* található, melyek összterülete 848 715,7 hektár (ha) (6. táblázat).

**6. táblázat: Védett természeti területek és értékek csoportosítása**

<b>Országos jelentőségű egyedi jogszabállyal védett területek (261 db)</b>	<b>Nemzeti Parkok</b> (10 db)	<b>480 697,9 ha</b>	} $\Sigma$ 848 700 ha
	<b>Tájvédelmi körzetek</b> (39 db)	<b>336 874,9 ha</b>	
	<b>Természetvédelmi területek</b> (170 db)	<b>31 083,1 ha</b>	
	<b>Természeti emlékek</b> (42 db)	<b>59,8 ha</b>	
<b>Országos jelentőségű, "ex lege" védett természeti területek</b>	A törvény erejénél fogva ("ex lege") védett természeti területek:	<b>Természetvédelmi területnek</b> minősül valamennyi:	<ul style="list-style-type: none"> <li>• láp (1993 db)</li> <li>• szikes tó (397 db)</li> </ul>
		<b>Természeti emlékeknek</b> minősül valamennyi:	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kunhalom (1492 db/e.j. 175 db)<sup>32</sup></li> <li>• földvár (298 db/e. j. 69 db)</li> <li>• forrás (2924 db/e. j. 1092 db)</li> <li>• víznyelő (691 db/e.j. 326 db)</li> </ul>
	A törvény erejénél fogva ("ex lege") védett természeti értékek:	<ul style="list-style-type: none"> <li>• barlangok(4092 db/e.j.2658 db)</li> </ul>	
<b>Helyi jelentőségű védett természeti területek</b>		<b>43 140,2 ha</b>	

Forrás: a [www.termeszetvedelem.hu](http://www.termeszetvedelem.hu) adatai alapján saját szerkesztés

<sup>32</sup> A természeti emlékek minősülő „ex lege” természeti emlékek összes darabszámát jelöli az első érték, a második érték azt mutatja, hogy ebből hány darab található országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal (e.j.) védett természeti területeken.

Ide sorolandók a nemzeti parkok (NP) (10 darab), a tájvédelmi körzetek (TK) (39 darab), a természetvédelmi területek (TT) (170 darab) és a természeti emlékek (TE) (42 darab)<sup>33</sup>. Külön jogszabály nélküli, *a törvény erejénél fogva („ex lege”) védett természeti területeink* a lápok, szikes tavak, kunhalmok, földvárak, források, víznyelők és barlangok. Az országos jelentőségű védett területeken kívül fontos szerepet töltenek be a *helyi jelentőségű természetvédelmi területek* is. A helyi jelentőségű védett természeti területek védetté nyilvánítása és a fenntartásukról való gondoskodás a települési önkormányzatok hatáskörébe tartozik. Védelmi kategóriájukat tekintve lehetnek természetvédelmi területek (TT) vagy természeti emlékek is ([www.termeszetvedelem.hu](http://www.termeszetvedelem.hu)).

A helyi jelentőségű természetvédelmi területek célja, hogy olyan területek is védetté váljanak, amelyek nem kerültek országos védelem alá, de mégis természetvédelmi értéket képviselnek. Ezzel lehetőség van arra, hogy megőrzésre kerüljön a településre jellemző tájszerkezet, a kulturális emlékek, gazdálkodási, kézműves módszerek és hagyományok, valamint a környék jellegzetes élővilága is megmaradjon. A természetvédelmi jelentősége mellett számos társadalmi és gazdasági előnnyel is bír. Szemléletformáló hatású, emellett a tiszta, természetközeli környezet, a friss levegő, a kültéri sport egészségügyi szempontból is kedvező. A társadalmi hasznok mellett a helyi védelemből gazdasági előnye is származhat a településnek, sok pihenni vágyót vonz, főleg az alternatív turizmust kedvelők köréből, így fellendül a gyalogos, kerékpáros, lovas, vízi, ökoturizmus (Lukács & Sándor & Szilvácsku, 2003).

Dolgozatom témájához illeszkedően az **országos jelentőségű egyedi jogszabállyal védett természeti területek** bemutatását ismertetem részletesebben. Fontos megemlíteni, hogy a nemzeti park területe (mint védettségi kategória) nem egyezik meg a nemzeti park igazgatóság (NPI) működési területével. Sajnos ezt sokan összetévesztik a köztudatban, és sokszor a média is helytelenül használja a kifejezéseket.

Az 1996. évi LIII. törvény pontosan definiálja a védettségi kategóriákat:

- **Nemzeti park** az ország jellegzetes, természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott, olyan nagyobb kiterjedésű területe, melynek elsődleges rendeltetése a különleges jelentőségű, természetes növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme, a biológiai sokféleség és természeti rendszerek zavartalan működésének fenntartása, az oktatás, a tudományos kutatás és a felüdülés elősegítése.

---

<sup>33</sup> Utóbbiak száma a 2014-es évben nőtt 1-ről 42 darabra, amikor az Aggtelek-Rudabánya-Szendrőlci hegység földtani alapszelvényei TE mellé 41 darab az ANPI, DINPI és BNPI területén lévő kaptárkövet tettek egyedi jogszabállyal védetté.

- **Tájvédelmi körzet** az ország jellegzetes természeti, tájképi adottságokban gazdag nagyobb, általában összefüggő területe, tájrészlete, ahol az ember és természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális és természeti szempontból jól megkülönböztethető jelleget alakított ki, és elsődleges rendeltetése a tájképi és a természeti értékek megőrzése.
- **Természetvédelmi terület** az ország jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több természeti érték, illetve ezek összefüggő rendszerének a védelme. A 23. § (2) bekezdése alapján védett láp, szikes tó természetvédelmi területnek minősül.
- **Természeti emlék** valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület. A 23. § (2) bekezdése alapján védett forrás, víznyelő, kunhalom, földvár természeti emléknek minősül.

(1996. évi LIII tv. 28. §)

Az Európai Unió csatlakozás után a **Natura 2000** területekkel – az EU madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelveihez igazodva –, megduplázódott a természetvédelmi területek aránya Magyarországon. Az eredeti védett területeink csaknem mindegyike bekerült a hálózatba, de ezen kívül további mintegy 1,2 millió hektár kapott védeltséget, melyek között nagy számban vannak mezőgazdasági területek, gyepek, tavak, folyók, amelyeken évszázadok óta gazdálkodás folyik. A területek kijelölését, a teendőket, valamint a helyes gazdálkodás tudnivalóit több jogszabály, rendelet rögzíti<sup>34</sup>.

Az 1996. évi LIII. törvény alapján: „*Natura 2000 terület (európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű terület): külön jogszabályban meghatározott különleges madárvédelmi terület, különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területnek kijelölt terület, illetve az Európai Unió által jóváhagyott különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület.*”

A Natura 2000 területek védelmében tehát különösen hangsúlyos a fenntartható, hagyományos gazdálkodási módok szerepe. A védett területeken megvalósítható többfunkciós mezőgazdaság jellemzőiről részletesen Ángyán & Tardy & Vajnáné (2003), valamint Haraszthy (2013) műveiben olvashatunk.

---

<sup>34</sup> A törvény által felbatalmazott következő jogszabályok rögzítik a területek kijelölését, és a teendőket: 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet, 14/2010. (V. 11.) KtVM rendelet. A helyes gazdálkodás tudnivalóit és az igénybe vehető támogatásokat a következő rendeletek szabályozzák: 269/2007. (X.18.) Kormányrendelet, 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet, 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet, 43/2012. (V. 3.) VM rendelet.

Magyarország folyamatosan teljesíti a **nemzetközi természetvédelmi egyezményekből és együttműködések**ből rá háruló kötelezettségeket, ilyenek például a Párizsi Egyezmény, a Washingtoni Egyezmény, a Ramsari Egyezmény, a Rio de Janeiróban elfogadott ENSZ Egyezmény, a Bonni Egyezmény, a Berni Egyezmény, az UNESCO<sup>35</sup> MAB együttműködés a bioszféra rezervátumokról, az UNESCO Világörökség Egyezmény, vagy az Európa diplomás területek ránk háruló feladatai. A nemzetközi és hazai jelentőségi természeti területeinkről és értékeinkről, valamint a kapcsolódó kötelezettségeinkről szóló összefoglalás a 4. számú függelékben olvasható.

Fontos természetvédelmi jelentőséggel bírnak a **natúrparkok** is, melyek ökoturizmusban betöltött szerepéhez nem fér kétség, de nem képezik kutatásom célterületét, ezért csak röviden ismertetem őket. A természet védelméről szóló törvény a következővel egészült ki 2004-ben: „*p) natúrpark: az ország jellegzetes természeti, tájképi és kultúrtörténeti értékekben gazdag, a természetben történő aktív kikapcsolódás, felüdülés, gyógyulás, fenntartható turizmus és a természetvédelmi oktatás, nevelés, ismeretterjesztés, továbbá a természetkímélő gazdálkodás megvalósítását szolgáló nagyobb kiterjedésű területe, amely e jogszabályban foglaltaknak megfelelően jön létre.*” Először 1997-ben jelent meg Magyarországon európai hasonló szervezetek mintájára az Írott-kő Natúrpark. A nemzeti parkokhoz hasonlóan a natúrparkok az oktatás és a felüdülés színterei. Míg a nemzeti parkoknál a feladatok zömét az államilag finanszírozott személyzet látja el, addig a natúrparkok esetén a helyi szereplőkre hárul a feladat. A natúrpark települési önkormányzatok és magánszemélyek összefogásán alapuló, közalapítvány, vagy egyesület által fenntartott, kezelt terület. 2005-ben az akkori nyolc natúrpark megalapította a natúrparkok érdekvédelmi szervezetét, a Magyar Natúrpark Szövetséget. A hatályos jogszabály miniszteri hozzájáruláshoz köti a natúrpark megnevezés használatát. 2016-ban Magyarországon hivatalosan 8 natúrpark van, melyek csak részben vannak összhangban a Szövetséget létrehozó natúrparkokkal, a gyakorlatban pedig 18 natúrpark nevet viselő szervezetre találni példát, melyek ismertetése az 5. számú függelékben található.

A Magyar Natúrpark Szövetség elnöke, Básthly Béla (2014) közlése szerint egyre szorosabb az együttműködés a hazai és külföldi natúrparkok között. Kiemelte, hogy 2014. január 30-a óta létezik a Magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója (VM, 2014c), ami meghatározza a 2014-2020 közötti időszak szakmai és szervezeti-működési kereteit.

---

<sup>35</sup> UNESCO (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization): Egyesült Nemzetek nevelésiügyi, tudományos és kulturális szervezete.

## 2.3.2. A nemzeti parkok ökoturisztikai tevékenységének bemutatása

### 2.3.2.1. A világ nemzeti parkjainak kialakulása

*„Ma szerencsére még élvezhetjük a természet szépségét. Még belefeledkezhetünk az esőerdők világába, barangolhatunk végtelennek tűnő sivatagban, még elsőként mászhatunk meg szédítően magas hegycsúcsokat, még úszhatunk érintetlen korallzátonyok felett.”* Ildos & Bardelli (2001) magyarázata erre a számunkra adott lehetőségre nem az, hogy az ember nem fedezte még fel bolygónk minden részletét, hanem az, hogy felismerte, hogy a megismételhetetlent meg kell őrizni.

A nemzeti parkok nem azért lettek védettek, hogy távol tartsák őket az embertől, hanem a jövő generációknak való fenntartás érdekében. *„Ezek a rezervátumok közel sem öncélúan bekerített földdarabok. Az egyre városiasodó ember szellemi- testi kikapcsolódását éppúgy szolgálják, mint a biológiai ismeretszerzést, az oktatást, a kutatást”* (Kapocsy, 1993).

A világ első nemzeti park igazgatósága a **Yellowstone** Nemzeti Park (Yellowstone National Park), melyet 1872. tavaszán alapítottak. Rövid története a 6. számú függelékben megtalálható. Európában először 1909-ben **Svédországban** alapítottak nemzeti parkot, egyszerre kilencet. Az EUROPARC kezdeményezésére 1999 óta ünnepeljük az alapítás napját, május 24-ét, mint az európai nemzeti parkok napját. Magyarország első nemzeti parkja, az 1973. január 1-jén alapított **Hortobágyi**. Nagy elődjéhez hasonlóan teljes egészében UNESCO bioszféra rezervátum 1979 óta, és a világörökség része lett 1999-ben. A legidősebb nemzeti park igazgatóságunk 2013-ban ünnepelte fennállásának 40. esztendejét, éppúgy, mint az EUROPARC szövetség ([www.nemzetipark.gov.hu](http://www.nemzetipark.gov.hu); [www.hnp.hu](http://www.hnp.hu); [hnp.nemzetipark.gov.hu](http://hnp.nemzetipark.gov.hu)).

1973. május 12-én alapították az akkori nevén Európai Nemzeti Parkok és Natúrparkok Szövetségét az európai védett területek összefogására. 2016-ban az **EUROPARC** hálózatnak 36 ország 385 védett területe a tagja (EUROPARC, 2013; [www.europarc.org](http://www.europarc.org), [www.termeszetvedelem.hu](http://www.termeszetvedelem.hu)). 2015 márciustól egy új szekciót jegyez a szövetség, a Közép- és Kelet-Európai Szekcióját 6 országgal 26 taggal. Az alapítás kezdeményezői a csehek, mint egykori önálló szekció. A csatlakozó országok pedig Magyarország, Szlovákia, Lengyelország, Szlovénia, és Románia ([www.termeszetvedelem.hu](http://www.termeszetvedelem.hu)).

Ma már több ezer nemzeti park várja a látogatókat Európában (IUCN, 1994) és a világban mindenütt (Ildos & Bardelli, 2001).



### 2.3.2.2. A nemzeti park igazgatóságok bemutatása Magyarországon

Hazánkban 2006<sup>36</sup> óta a nemzeti park igazgatóságok a védett természeti területek természetvédelmi kezeléséért felelős szervek. A törvény tartalmazza a nemzeti park igazgatóságok feladatait, székhelyét, működési területét.

A nemzeti park igazgatóság (a továbbiakban NPI) szervezete, jogköre a következő:

- A nemzeti park igazgatóságok szervezetrendszere a miniszter irányítása alatt álló központi hivatal, önállóan működő és gazdálkodó központi költségvetési szerv. A nemzeti park igazgatóságok szervezetrendszerének területi szervei az NPI-k (7. §).
- Az NPI természetvédelmi szabálysértések ellenőrzésére, továbbá a természetvédelmi őrszolgálat működtetésére közhatalmi jogkörrel rendelkezik (7. §).

A 7. számú függelékben megtalálható a nemzeti park igazgatóságok alaptevékenységébe tartozó feladatai.

Három évtized alatt megalakult hazánk tíz nemzeti park igazgatósága (11. ábra), melyek a következők (zárójelben az alapításuk éve):

- Aggteleki NPI /ANPI/(1985),
- Balaton-felvidéki NPI /BFNPI/(1997),
- Bükk NPI /BNPI/(1976),
- Duna-Dráva NPI /DDNPI/(1996),
- Duna-Ipoly NPI /DINPI/(1997),
- Fertő-Hanság NPI /FHNPI/(1994),
- Hortobágyi NPI /HNPI/(1973),
- Kiskunsági NPI /KNPI/(1975),
- Kőrös-Maros NPI /KMNPI/(1997),
- Őrségi NPI /ŐNPI/(2002).

A 14/1997. (V. 28.) KTM rendelet a nemzeti parkok területét a következő övezeti kategóriákba sorolja:

- természeti övezet (3. §),
- kezelt természeti övezet (3. §),
- bemutató övezet (5.§): az emberi tevékenység által mérsékelten terhelt természetközeli állapotú és egyéb területeket, amelyek beépítettségi szintje alacsony, amelyen a természeti értékek túlsúlyban vannak és a népsűrűség csekély, továbbá meghatározóak a hagyományos és extenzív gazdálkodási formák, tevékenységek. A bemutató övezetben folytatott tevékenységeknek összhangban kell lenniük a természetközeli adottságok védelmével és fenntartásával, biztosítva a természeti

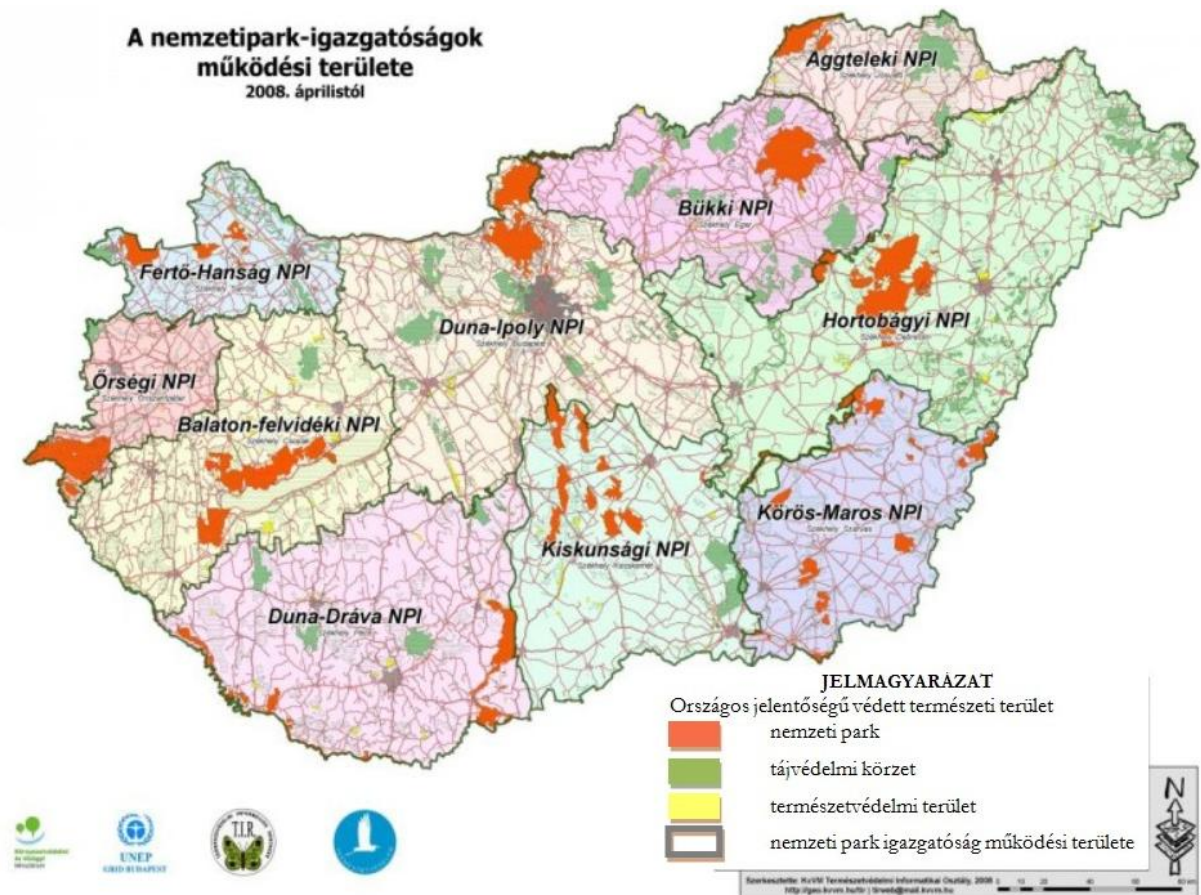
---

<sup>36</sup> 347/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet – a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízügyi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről.

erőforrások megújulását és hosszú távú fennmaradását. A bemutató övezetben helyezhetők el a kezelési tervben meghatározott módon a **bemutatói célú létesítmények**, és itt kell biztosítani a **természetkímélő bemutatói tevékenység** feltételeit. A kezelt és bemutató övezet egységesen is meghatározható, ha annak elhatárolása nem lehetséges vagy természetvédelmi szempontból nem célszerű.

Ezek a létesítmények és a bemutatói tevékenységek képezik a nemzeti parki ökoturizmus kínálatának kiszolgáló alapelemeit.

11. ábra: A nemzeti park igazgatóságok működési területe



Forrás: [www.nemzetipark.gov.hu](http://www.nemzetipark.gov.hu)

Több szerző<sup>37</sup>, valamint a Magyar Turizmus Zrt. és a természetvédelemért felelős minisztériumunk (KVvM, 2005; majd VM, 2014) kiadványai is részleteiben tárgyalják nemzeti parkjaink tudnivalóit. A Magyarországi nemzeti park igazgatóságok legfontosabb információit tartalmazó általam összeállított rövid ismertető a 7. számú függelékben található.

<sup>37</sup> Kapocsy (1993), Kalotás (1996, 2004, 2005, 2012), Vojnits (2006).

## **2.4. A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság ökoturisztikai tevékenysége**

Ebben a fejezetben a vizsgált terület ökoturisztikai tevékenységének kialakulását mutatom be időrendi sorrendben, majd jelenlegi helyzetét, kínálati elemeit ismertetem. Az információk bázisát Iványi & Lehmann (2002) műve, valamint a DDNPI egykori és jelenlegi munkatársaival készített interjúk adják.

### **2.4.1. Turizmus a térségben a DDNPI megalakulása előtt**

Megalakulását követően a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság a Dél-Dunántúl teljes területén a védett területeken zajló turizmus felelőse lett. Természetesen turizmus már korábban is volt a térségben, érdemes tehát áttekintenünk, hogy milyen jellegű utazások jellemezték ekkor ezt a területet. 1990 előtt nagy szerepet játszottak a szervezett kelet-európai autóbuzsós turistacsoportok a térség turizmusában. A kemping- és motelférőhelyeket részben a határátkelők felé igyekvők, részben országjáró csoportok vették igénybe egy-egy éjszakára. A termálfürdők egyszerű – néhol igénytelen – megjelenésükkel és szolgáltatásaikkal is képesek voltak jelentős számú vendéget vonzani. A térség termálfürdői ma is a tömezturizmus igényeinek kielégítését szolgálják. Vendégeik nagy hányada környékbeli, illetve kiránduló, tehát nem éjszakáznak a meglátogatott helyen, így fajlagos költségük is alacsony.

A Dráva határfolyó jellege nem tette lehetővé a víziturizmus tömeges megjelenését. A Drávamentét inkább a szálláshelyet nem igénylő kiránduló forgalom jellemezte. A Harkányban üdülők, a Villányi-Siklói Borút, esetenként Pécs vendégei vállalkoztak rövid kirándulásra a vadregényes folyó mentén meghúzódó települések és táj megtekintésére.

A védett területek kereskedelmi forgalomban is megjelenő turizmusa szinte kizárólag a Gemenci-erdőre korlátozódott. A szervezett kishajótúra a Dráván ezt a szűk kínálati elemet bővítette nagy sikerrel a kilencvenes évek közepétől. A védett területek közé tartozó Mohácsi Történelmi Emlékhelyet számos diákcsoport kereste - és keresi fel - minden évben. A 20-30 ezer diák mellett 2-3 ezer egyéni kiránduló is megtekintette a parkot. A Barcsi-ősbórkás, illetve annak kirándulók számára is kiépített része inkább az egyéni, családi, baráti kirándulások kedvelt célpontja volt, a szervezett turizmus útvonalai elkerülték. A visszatérő rendezvények közül a mohácsi busójárás volt az egyedüli, amely a kilencvenes éveket megelőzően a köztudatban a térséghez kötődött és önállóan megjelent az ország kínálati palettáján. A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság megalakulása idején hiányoztak a természeti értékek turizmusban való intenzív és széles körű bemutatásának feltételei. A térség

jelentős tranzitforgalmat bonyolított le, a közúti és vasúti határátkelők – Berzence, Gyékényes, Barcs, Drávaszabolcs, Udvar és Hercegszántó – Dél-Európa felé nyitottak kaput. A kilencvenes években az egyes határátkelők forgalma a szomszédban dúló válság és bevásárló turizmust befolyásoló gazdasági szabályozók változtatása miatt rendkívül hektikus ingadozásokat mutatott. A rendszerváltozást követően a térség vonzerői, és főként szolgáltatásai már kevésbé voltak versenyképesek, így tetemes forgalomcsökkenést voltak kénytelenek elszenvedni. Nemcsak a vendégéjszakák száma csökkent, hanem mérséklődött a terület részesedése az ország turisztikai teljesítményéből is. A vendégéjszakák számának csökkenése több okra vezethető vissza:

- a forgalom egy része a statisztika megfigyelési körén kívül eső szálláshelyekre terelődött át,
- elmaradtak a szervezett külföldi, elsősorban orosz, illetve kelet-európai, buszos országjáró csoportok,
- a turisztikai szolgáltatások árának emelkedését nem követte a minőség,
- hiányoztak a helyi értékek iránt érdeklődő egyéni és kiscsoportos turisták számára kínált szolgáltatások.

A Duna-Dráva Nemzeti Park települései a kereskedelmi szálláshelyekkel gyengén ellátott térségek közé tartoztak. Míg a Duna mentén nagy hagyománya volt a vízparti üdülésnek, addig a Dráva-mentén kevésbé a tartózkodó, mint inkább a nappali látogató turizmus volt jellemző, amit a nagyobb városokban a bevásárló turizmus egészített ki. A Dráva-mente tiltott határsáv volt, nem épült ki a megfelelő közlekedési infrastruktúra, és hagyománya sem volt itt a turizmusnak. Ebből következően a szálláshelyek és a kapcsolódó turisztikai infrastruktúra kialakulásáról alig beszélhetünk. A kereskedelmi szálláshelyek mellett a vizsgált térségben megjelent a falusi vendégfogadás is. A magánnyaralók számának gyarapodása a Duna mentén volt jellemző a nyolcvanas és a kilencvenes évtizedekben. A Dráva vidéke évtizedekig „lezárt” terület volt, így elkerülte az üdülőépítési hullám. Itt csak a gyékényesi „Kotró” (ahogy a helyiek a bányatavat nevezik) körül zajlott a dunaihoz hasonló folyamat.

A kilencvenes évek elején a korábban házigazda szerepet betöltő megyei idegenforgalmi hivatalokat átszervezték, a profit és non-profit feladatokat szétválasztották. A helyi értékek turisztikai terméké fogalmazását, menedzselését nem vállalták fel a létrejött új utazási irodák, vagy energiáiknak csak kis hányadát fordították erre. A közös fellépés helyett a szálláshelyek, vendéglátóhelyek, egyes rendezvények tulajdonosai, szervezői próbálkoztak piacra vinni szolgáltatásaikat. (Iványi & Lehmann, 2002; Iványi Ildikóval készített interjú alapján).

A DDNPI jelenlegi turizmusának jellemzőit részletesen ismertetem a későbbiekben.

## 2.4.2. A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság kialakulása

Az igazgatóság létrehozásának dátuma 1996, de a területen jóval előbb elkezdődött a természetvédelmi tevékenység. A folyókhoz kötődő, különösen értékes élőhelyek védetté nyilvánításának folyamata 1962-ben kezdődött meg a Dráva-mentén, a Szaporcai Ó-Drávameder Természetvédelmi Terület (TT) létrehozásával. Ez ma nemzetközi szerződéssel is védett Ramsari terület. Ezt követte a Barcsi-Ósborókás Tájvédelmi körzet (TK) 1974-ben, a Gemenci TK 1977-ben, a Zákány-Tölös-hegy TT, az Őrtilos-Vasútoldal TT, az Őrtilos-Szentmihály-hegy TT 1987-ben, a Béda-Karapanca TK 1989-ben, a Lankóci-erdő TT, a Mattyi-Kormorános-erdő TT 1991-ben, a Bogyiszlói Orchideás-erdő TT 1992-ben, és a Riha-tó TT 1994-ben védetté nyilvánítása.

Az 1989. évi októberi szófiai Környezetvédelmi Találkozón beterveztett magyar álláspont szerint, a felszíni vizek természetes öntisztító képessége, és a felszín alatti vízáadó rétegek megőrzése érdekében az európai folyók és tavak part menti területein nemzeti, és nemzetközi védett területek létrehozását tartották célszerűnek. Az akkor nyilvánosságra hozott magyar álláspont megerősítését tartalmazta az Országgyűlés (továbbiakban OGY) 28/1991. (IV. 30) számú határozata a Dunával kapcsolatos egyes nemzetközi környezetvédelmi feladatokról.

Az OGY a határozat 2. pontjában a keretszerződésre vonatkozó szófiai magyar határozati javaslattal, valamint a dunai államok 1991. évi februári budapesti találkozón előterjesztett magyar koncepcióval összhangban kezdeményezte, hogy 1995. év végéig a Duna Sió-torkolat és a Dráva-torkolat közötti szakaszán, valamint a Dráván a Magyar Köztársaság és az akkori Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság hozza létre a közös, határon átnyúló DDNPI-t. Végül csak magyar részen került kialakításra a nemzeti park, a szomszédos országban dúló háború miatt. Az OGY határozat a folyók, a felszíni és felszín alatti vízkészleteknek, valamint az érintett területek erdeinek, termőtalajainak, és más megújuló természeti erőforrásainak védelmét jelölte meg. Következtek a hatósági tárgyalások. Az egyeztetést több ütemben kellett elvégezni, tekintettel a park közel 50 ezer hektáros területére. A tárgyalássorozat első állomása 1992. augusztus 31-én, utolsó állomása pedig 1994. február 7-én volt.

A DDNPI létrehozásáról a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter a 7/1996. (IV.17.) KTM rendeletével rendelkezett. A miniszter védetté nyilvánította Duna-Dráva Nemzeti Park néven a Duna Sió-torkolat és a déli országhatár közötti, valamint a Dráva mellett lévő 20 560,8 ha területet, illetve a nemzeti park területéhez csatolta a korábban már védetté nyilvánított 28 918 ha területet. Így a Nemzeti Park területe 49 478,8 ha lett, melyből

fokozottan védett terület 13 431,6 ha. A DDNPI össz működési területe: 1 400 000 ha lett. (Iványi & Lehmann, 2002; Iványi Ildikóval készített interjú alapján).

A létrehozása óta az illetékességi területe csökkent, ugyanis a Dél-Balaton vidékét – a korábbi DDNPI északi részét – a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkhoz csatolták az egységes kezelés érdekében. Jelenlegi működési területe: 1 285 000 ha. A jogszabály a Nemzeti Park kezelőjének a pécsi központú Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóságot nevezte meg.

A nemzeti park igazgatóság működési területének kijelölését, feladatait a 2.3.2.2. fejezetben ismerttettem részletesen, erre nem térek ki még egyszer.

### **2.4.3. Az ökoturizmus helyzete a Duna-Dráva Nemzeti Parkban**

A DDNPI hosszú, szalagszerűen elnyúló területei sajátos keretbe foglalják a Dél-Dunántúl térségét. Az igazgatóság működési területe két fontos egységre különíthető el, a Duna-menti és Dráva-menti részekre. A Duna Sió-torkolat és az országhatár közötti szakasza, illetve a Dráva teljes hazai szakasza ma már a legmagasabb védeltséget élvezi. A két nagy folyó mentén kialakított Duna-Dráva Nemzeti Park egy európai méretekben is egyedülállóan nagy kiterjedésű, természeti értékekben rendkívül gazdag hullámtéri és ártéri rendszer.

A DDNP Igazgatóság természetvédelmi felügyeleti köre Baranya-, Somogy- és Tolna megyék területére, illetve Bács-Kiskun megye egy kisebb területére terjed ki.

A nemzeti park létrehozását a Duna és a Dráva, a holtágak, morotvatavak, valamint a környező területek természeti értékeinek, vízkészleteinek, továbbá az érintett területek erdőinek, termőtalajának és más megújuló erőforrásainak nemzetközi védelme indokolta. A Nemzeti Park, ha nyomokban is, de őrzi az egykori élővilág maradványait, és lehetőséget biztosít arra, hogy területén a természetvédelem segítségével az élőhelyek jelentős részét rehabilitálják, ahol a folyó menti életközösségek hosszú távú megőrzése lehetséges.

A DDNP Igazgatóság feladatai között szerepel a működési területén található természeti értékek szakszerű bemutatása. Ugyanis a nemzeti parkok a természeti értékek turisztikai és oktatási célokat szolgáló bemutatásával, a természetben történő élményszerzés és felüdülés lehetőségének biztosításával szolgálják a közjót, a közművelődést és a szabadidő kulturált eltöltését. Ez a tevékenység, mint már tudjuk, az ökoturizmus. A nemzeti parkok területén az ökoturizmus azt a turisztikai-oktatási tevékenységet jelenti, amikor a látogatók szakvezetők, illetve bemutató létesítmények (például tanösvények, megfigyelőhelyek) segítségével irányított keretek között kerülnek kapcsolatba a természeti értékekkel. Ugyanakkor szolgáltatásokat vesznek igénybe, s így hozzájárulnak a helyi lakosság jólétének növeléséhez. (Iványi &

Lehmann, 2002; Kalotás, 2005; Fenyősi Lászlóval és Borián Györggyel készített interjúk alapján).

A DDNPI munkatársai nagy hangsúlyt fektetnek a környezeti nevelésre, ezért az oktatási és látogató központjaikban várják a természeti értékek iránt érdeklődőket.

Az igazgatóság számos ökoturisztikai kiadványa segíti a nagyközönség által kevésbé ismert természeti értékek felfedezését. A látnivalókat tájékoztató táblák mutatják be a különféle tanösvények, illetve bemutatóhelyek területén.

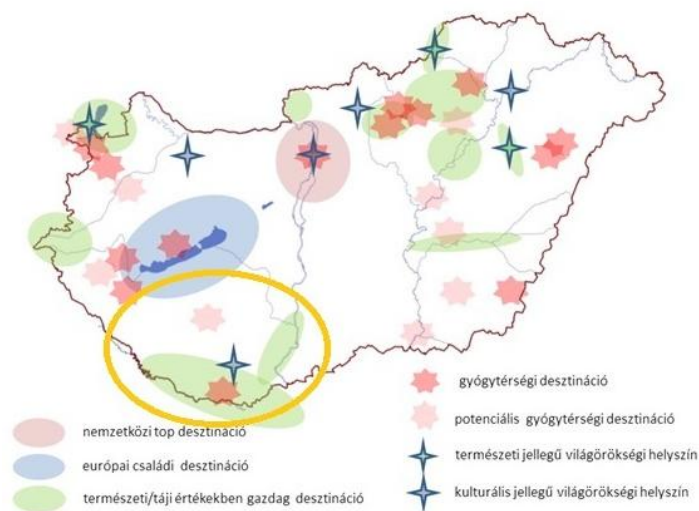
#### 2.4.4. A DDNPI ökoturizmusának kínálati oldala

A fejezet ismerteti a DDNPI ökoturizmusának tematikus kínálati elemeit, az igazgatóság kapcsolatrendszerét, pályázati tevékenységét, valamint a kínálati elemek összehasonlítását a többi nemzeti park igazgatóságával.

##### 2.4.4.1. A DDNPI ökoturizmusának tematikus kínálati elemei

Természeti és táji értékekben különösen gazdag vidék a Dél-Dunántúl, gyógytérési desztináció és világörökségi helyszín is (12. ábra).

12. ábra: A Dél-Dunántúl és a DDNPI jelentősége



Forrás: Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal, 2012 (in NTK 2013. p. 68.), saját szerkesztésben

A DDNPI egyedülálló növény-és állatvilágának<sup>38</sup>, valamint a kulturális értékeinek bemutatása igen érdekes, de hosszas fejezet lenne, nem képezi dolgozatom feladatát. A DDNPI saját

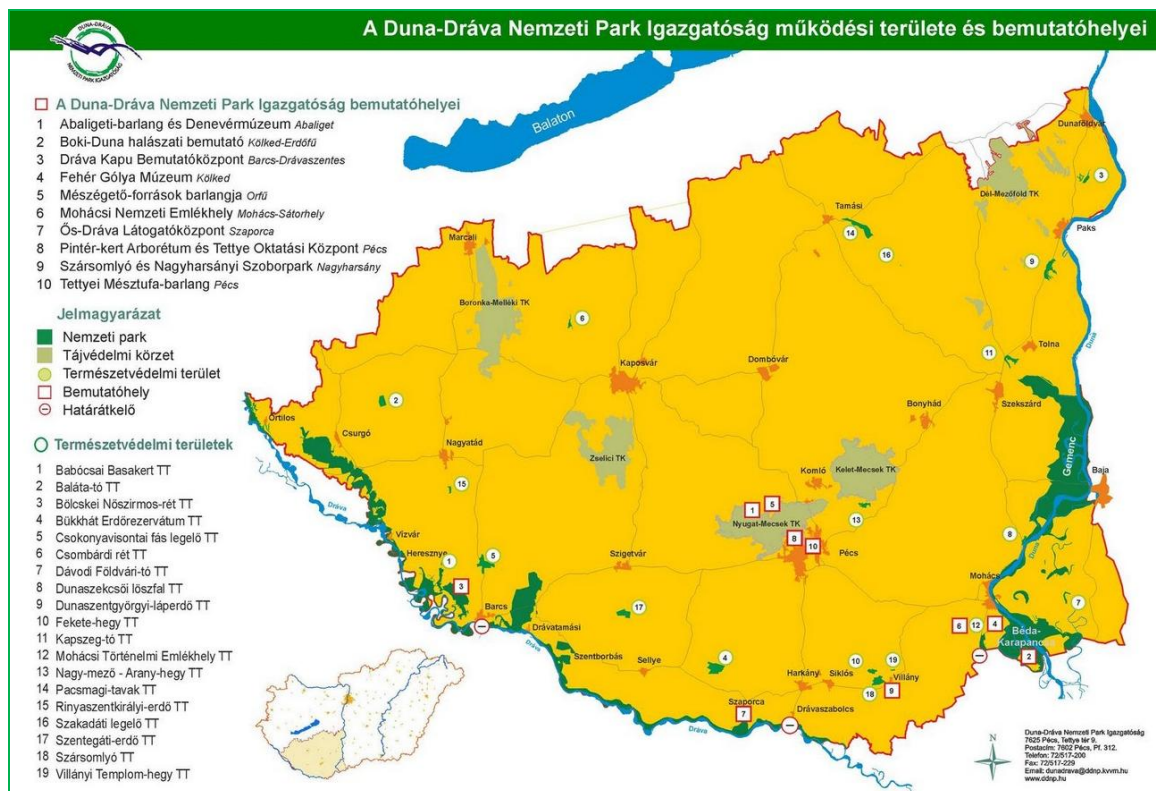
<sup>38</sup> A Magyar Turizmus Zrt. 2006-ban megjelölte minden egyes nemzeti parkunk ökoturisztikai kínálatának, a turizmus szempontjából emblematikusnak mondható, egyedi flóra és fauna elemét. (Michalkó, 2007a). A DDNPI estében az egyedi flóra elem a közönséges boróka (*Juniperus communis*), egyedi faunaelem pedig a kis lile (*Charadrius dubius*) lett.



kiadványai, illetve a DDNPI-ről született kiadványok<sup>39</sup> részletesen ismertetik ezeket a különleges értékeket.

A DDNPI **bemutatóhelyeit** szemlélteti a 13. ábra. A vonzerők megismerésében több forrás<sup>40</sup> és a DDNPI munkatársaival készített interjúk<sup>41</sup> segítették munkámat.

13. ábra: A DDNPI működési területe, bemutatóhelyei



Forrás: DDNPI

#### 1. Mohácsi Nemzeti Emlékhely:

A korábban Mohácsi Történelmi Emlékhely nevet viselő, virágszirmot formázó sírkert az 1526-os csata feltehető helyszínén állít emléket az elesett hősöknek. 2011 óta megújult formában, Szent Koronát formázó fogadóépülettel várja a látogatókat, 2012 óta Nemzeti Emlékhelyként. A csatáról, az emlékhely létrehozásáról, történetéről részletesen írok Vérbetűkkel íratott-1526 című tanulmányomban (Tóth, 2014).

#### 2. Abaligeti-barlang és Denevérmúzeum:

<sup>39</sup> DDNPI (2014, 2013, 2012, 2005), Enyedi & Fenyősi & Závoczky (2005), Cseicsner, Endréné (2009), Izményi (2008), Kalotás (2005), [www.ddnp.nemzetipark.gov.hu](http://www.ddnp.nemzetipark.gov.hu); [www.ddnp.hu](http://www.ddnp.hu).

<sup>40</sup> DDNPI (2014, 2013, 2012, 2005); Enyedi & Fenyősi & Závoczky (2005), Cseicsner, Endréné (2009).

<sup>41</sup> Buchert Eszter; Fenyősi László; Borján György; Wodtke Szilvia; Komlós Attila; Horváth Éva; Temesi Andrea; Varga György; Rittlinger Nikolett; Kéki Antal; Tóth Péter; Ötvös Károlyné; Gergely Tibor.



A barlang a Mecsek talán legismertebb láttnivalója. A gyalogosan bejárható 466 méteres főág számos változatos formakincsrel várja az érdeklődőket. Nemcsak ökoturisztikai vonzerő, hanem a 11-13 °C fokos gyógybarlang enyhülést is hoz a légúti betegségekben szenvedőknek. A barlang szomszédságában található a Denevérmúzeum, és innen indul a Denevér tanösvény, ahol a látogató megismerkedhet a denevérek kevésbé ismert világával.

3. Pintér-kert Arborétum és Tettye Oktatási Központ:

Pintér János amatőr botanikus az 1920-as években kezdte az itteni növények telepítését. Számos örökzöld, és ritka, védett növényfaj, mint például a bánáti bazsarózsa (*Paeonia officinalis* ssp. *banatica*) ismerhető meg a nemrégiben megújult kertben. Szomszédságában található a DDNPI központja, ahol változatos természetismereti programokkal várják az érdeklődőket.

4. Tettyei Mésztufa-barlang:

Egyedülálló geológiai képződmény, az üregrendszer a mintegy tízezer éves, laza szerkezetű, vastag mésztufában alakult ki. Egykor ezek a földalatti üregek a szegény pécsi bányászok lakóhelyéül szolgáltak.

5. Dráva Kapu Bemutatóközpont – Barcs-Drávaszentés:

A Dráva természeti értékeit bemutató kiállítás mellett, őshonos háziállat bemutatóval, 80 fős konferenciateremmel, játszótérrel, és az Üde rétek tanösvényen növényritkaságok - mint például a mocsári kockásliliom (*Fritillaria meleagris*) (1.-2. fotó) - felfedezésével és madármegfigyeléssel várja a látogatókat a központ.

6. Fehér Gólya Múzeum – Kölked:

A Béda-Karapancsai tájegység bemutatóhelye a múzeum, mely terepi és múzeumi keretek között ismerteti meg az érdeklődőket a golyák életmódjával, vándorlási szokásaival, és a gyűrűzés módszereivel.

7. Mészégető-források barlangja – Orfű:

Kiépítetlen barlang a kalandot kedvelőknek, szakképzett túravezetővel. A kúszva-mászva megtett út 400 méter, a szükséges felszerelést a DDNPI biztosítja.

8. Szársomlyó és Nagyharsányi Szoborpark:

Szársomlyó a Villányi-hegység legmagasabb tömbje. Szubmediterrán klímaterületein botanikai ritkaságok találhatóak, 75 védett növényfaj él itt, 4 közülük csak itt fordul elő. A Szársomlyó egyik kőfejtőjében található a Szoborpark, melyet 1967-ben létesítettek pécsi fiatal szobrászok.

9. Boki-Duna halászati bemutató:

A Duna egy túlfejlődött kanyarulatában – mely lefűződött, és jelenleg holtág – lehetősége van a látogatóknak 500 évet visszautazni az időben, és megismerkedni elődeink halfogási technikáival, eszközeivel, majd sikeres halfogás után a zsákmány elkészítése, és elfogyasztása következik.

10. Ős-Dráva Látogatóközpont:

A felmérés időszakát követően, 2015-ben került átadásra az Ormánság természeti értékeit és hagyományait megismertető Ős-Dráva Látogatóközpont, mely 2015-ben az év ökoturisztikai létesítménye pályázat I. helyezését érte el látogatóközpont kategóriában, melynek kihirdetésére 2015. szeptember 27-én, a Turizmus Világnapján, az Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállításon került sor.

11. Zselici Csillagoségbolt-park:

2009 óta a Zselicben található Európa első Csillagoségbolt-parkja. Hazánk egyik legkevésbé fényszennyezett területén a látogatóknak lehetősége nyílik derült égbolt esetén nemcsak a jól ismert csillagképeket, hanem a haloványabb csillagok sokaságát és a Tejutat is megtekinteni csillagász segítségével a Kardosfáról induló éjszakai túrák során. Azóta a SEFAG Zrt. egy EU-s pályázat keretében létrehozta a Zselici Csillagparkot ([www.zselicicsillagpark.hu](http://www.zselicicsillagpark.hu)), mely 2015-ben a leginnovatívabb látogatóközpont címet nyerte el.

12. Drávatamasi Oktatási Központ, és Szentborbási Oktatási Központ:

Erdei iskolai programok, és a környezeti nevelés, természetismereti foglalkozások színterei.

A vonzerő leltárból nem szabad kihagynunk a számos **tanösvényt**, melyek közül több ma már e-tanösvényként is üzemel, és az **erdei iskolákat** sem. A kínálati elemek további ismertetésére még visszatérek a 2.4.4.2-es fejezetben.

**1.-2. fotó: Mocsári kockásliliom (kotuliliom)**



Forrás: saját fényképek

#### 2.4.4.2. A DDNPI kapcsolatai, pályázati tevékenysége

A vonzerők fejlesztését a kapcsolatok és a pályázatok segítik elsősorban, melyeket röviden a következő alfejezetben ismertetek.

##### Kapcsolatok

A jól ismert háborús konfliktusok miatt nem valósult meg a Jugoszláv Szövetségi Köztársasággal, majd később a Horvát Köztársasággal közös nemzeti park megvalósításának ötlete. Azonban a horvátországi Kopácsi-rét Természeti Park szervezetének és a DDNP Igazgatóságának folyamatos a munkakapcsolata. Ugyancsak együttműködési szerződést kötött az Igazgatóság az ausztriai Donau-Auen Nemzeti Parkkal, mivel a Duna menti védett területek hasonló élőhelyeket foglalnak magukba, hasonló kezelést igényelnek. Igazán jó szakmai kapcsolat jellemzi a két nemzeti parkot. Hasonlóan jó az együttműködés a társadalmi természetvédő szervezetekkel. Ilyenek többek között a Világ Természetvédelmi Alap (WWF), a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Baranya megyei Csoportja, a Somogy Természetvédelmi Szervezet, és az Ormánság Alapítvány.

A nemzeti park élőhelyeinek, természeti értékeinek fenntartása, megőrzése valamennyi, a térséggel kapcsolatba kerülő szervezet vagy magánszemély érdeke és kötelessége, ezért számos szervezettel együttműködik az igazgatóság pályázatok keretében is (7. táblázat).

7. táblázat: Pályázati együttműködés más szervezetekkel (2014. novemberi állapot)

Főpályázóként megvalósított projektek	49 db.	Együttműködő partnerként megvalósított projektek	12 db.
Partnerországok	Horvátország, Németország, Ausztria, Szerbia, Bulgária, Románia, Moldávia, Szlovákia		
Partnerszervezetek	Zelenij Osijek, Donau Auen Nationalpark, Danube Delta Biosphere Reserve, Lower Prut Nature Reserve, Kalimok-Brushlen Protected Site, Rusenski Lom Nature Park, Persina Nature Park, Derdap National Park, Lonjsko Polje Nature Park, Kopacki rit Nature Park, Gornje Podunavlje Special Nature Reserve, Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, Donauwald Neuburg-Ingolstadt, Vojvodina Sume, Hrvatske Vode, Ernestinovo, Siklós Város Önkormányzata, Mohács Város Önkormányzata, Baranya Megyei Önkormányzat, Somogy Megyei Önkormányzat, WWF Magyarország, Park Priode Papuk;		

Forrás: DDNPI

## Pályázatok

A DDNPI mindig is híres volt a természet megőrzéséért minél többet tenni akarásáról, aktív pályázati tevékenységéről. Korábban a KAC<sup>42</sup>, KÖVICE<sup>43</sup>, ROP<sup>44</sup> és INTERREG<sup>45</sup> pályázatok voltak jellemzőek. A jelenleg futó, vagy a közelmúltban befejezett projektek általában KEOP, ROP illetve IPA<sup>46</sup>- pályázatok (8. táblázat), többnyire élőhely rekonstrukciók és élőhely rehabilitációk (9. táblázat). Ahogy azt a korábbiakban már említettem az ökoturizmus fejlesztésére is nyílt lehetőség. Pályázat keretében épülhetett meg a Mohácsi Nemzeti Emlékhely új fogadóközpontja, az Ős-Dráva program keretében pedig átadásra került a Szaporcai látogatóközpont (DDOP<sup>47</sup>) (14. ábra).

**8. táblázat: Az igazgatóság pályázati tevékenysége programok/alapok szerint (2014. novemberi állapot)**

Program/Alap	Projektek száma			Összeg (MFt.)
	lezárt	futó	beadott	
KEOP (Európai Regionális Fejlesztési Alap)	6	3	1	1359,2
Vidékfejlesztési Program (Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap)	0	12	0	19,6
Regionális Operatív Programok (Európai Regionális Fejlesztési Alap)	2	2	0	1711,6
ÁROP	0	1	0	23,9
LIFE/LIFE+	3	1	0	273,7
Határon átnyúló programok/Európai Regionális Fejlesztési Alap	3	2	0	542,3
Transznacionális programok /INTERREG/Európai Regionális Fejlesztési Alap	1	1	0	142,2
Egyéb	21	3	0	345

Forrás: DDNPI

<sup>42</sup> Környezetvédelmi Alap Célleitörvényzet.

<sup>43</sup> Környezetvédelmi és Vízügyi Célleitörvényzet.

<sup>44</sup> Regionális Fejlesztés Operatív Program.

<sup>45</sup> Határokon átnyúló, nemzetek közötti, interregionális együttműködés.

<sup>46</sup> Előcsatlakozási támogatási eszköz (Instrument for Pre-accession Assistance), határon átnyúló fejlesztési program.

<sup>47</sup> Dél- Dunántúli Operatív Program.

9. táblázat: Az igazgatóság pályázati tevékenysége témák szerint (2014. novemberi állapot)

Témák	Összeg (MFt.)	A legjellemzőbb részterületek
Oktatás, turisztika, kommunikáció	1989	Ökoturisztikai infrastruktúra fejlesztése, marketing eszközök, oktatási eszközök, Mohácsi Nemzeti Emlékhely céltámogatás
Élő és élettelen természeti értékek megőrzése	2056,3	Élőhelyrehabilitáció
Kezelési infrastruktúra	372,2	Közmunka, foglalkoztatási támogatás

Forrás: DDNPI

Ahogy azt már korábban említettem, a 2020-ig tartó ciklusban a fő pályázati lehetőségeket a GINOP és a KEHOP biztosítja.

#### 14. ábra: Ős-Dráva Ökoturisztikai Látogatóközpont



Forrás: [www.odlk.hu](http://www.odlk.hu)

#### 2.4.4.3. A DDNPI kínálata hazánk ökoturizmus palettáján

A Dél-Dunántúli Régió ökoturizmusának legfőbb koordinátora a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság. 1996-os megalakításától kezdődően hatalmas fejlődésen ment keresztül, számos ökoturisztikai kínálati elemmel rendelkezik, melyek közül kiemelendők a bemutatóhelyek és tanösvények, valamint a szervezett túrák és programok.

Összehasonlításom célja a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság országos ökoturizmusban betöltött szerepének elemzése. Hazánk tíz nemzeti parkjának kínálati elemeit tanulmányoztam át, külön hangsúlyt fektetve a szervezett programokra. Másrészt arra

kerestem a választ, hogy egy hétköznapi látogató hogyan tud eligazodni a nemzeti parkok kínálata között. Kutatásom a nemzeti parkok marketing-eszközeinek összehasonlító elemzésén alapul, a vizsgált kérdések: milyen kiadványokkal jelennek meg, hol érhetőek el, mennyire aktívak online-környezetben?

Hazánk tíz nemzeti parkja rendelkezik a szükséges eszközökkel, szakemberekkel, a tanösvények, bemutatóhelyek, látogatóközpontok, és szakvezetők segítségével ellenőrzött keretek között tudják tartani a látogatói létszámot, megőrizni a természeti és kulturális értékeket a jövő generáció számára, miközben hozzájárulnak a helyi lakosok anyagi boldogulásához is.

Több nemzeti parkban személyes utánajárással gyűjtöttem információkat, ezen kívül a nemzeti parkok honlapjait és kiadványait vettem az összehasonlítás alapjául. A nemzeti park igazgatóságok hivatalos honlapja a [nemzetipark.gov.hu](http://nemzetipark.gov.hu) volt 2014-ig<sup>48</sup>, ahonnan könnyen elnavigálhattunk a megismerni kívánt egyes parkokba. Nemcsak egy-egy nemzeti parkot bemutató, hanem összefoglaló kiadványokkal is találkozhatunk, például a Vendégváró Nemzeti Parkok, vagy a Nemzeti Parkjaink Ökoturisztikai Kínálata című leporellók, melyeket a Vidékfejlesztési Minisztérium és a Magyar Turizmus Zrt. adott ki közösen korábban, vagy a Zöld Utakon Magyarországon és az 52 túra, 52 hétvége. Személyes megkeresés és a szakmai rendezvényeken való részvétel által számos, az egyes nemzeti parkokat egyedileg népszerűsítő kiadványokhoz jutottam, amelyek szintén segítették az összehasonlítást.

Az ökoturizmus kínálata rendkívül szertágazó, különböző a nemzeti parkok területén. Törekednek az egységesítésre, ami eddig még nem sikerült maradéktalanul, illetve egyes esetekben nem is megvalósítható. A hazai nemzeti parkok kínálatát az Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégiában található kínálati elemek felosztása szerint mutatom be.

### **Látogatóközpontok**

A legváltozatosabb kínálati elem nemzeti parkonként. A látogatóközpontok területenként nagyon eltérő szolgáltatásokkal rendelkeznek, ami többnyire a látogatottsági szinttel arányos. A különbözőség adódik az elhelyezkedésből, a kialakulásuk körülményeitől (átalakított régebbi épület vagy új építmény). A látogatóközpontok gyakran egy-egy természetvédelmi terület „kapujában” helyezkednek el, és a turisztikai célú bemutatás mellett sokszor oktatóközpontként is üzemelnek (Magyar & Sulyok, 2014). Az összefoglaló táblázat (10. táblázat) még az egykori Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium honlapjáról származik,

---

<sup>48</sup>A jelenlegi hivatalos honlap: <http://www.magyar nemzetiparkok.hu>.

sajnos a megújult honlapon nem található ilyen összesítés. 2008 óta természetesen történtek változások, számos bemutatóhelyet, és új látogatóközpontokat is hoztak létre.

**10. táblázat: A nemzeti park igazgatóságok bemutatóhelyei**

Természetvédelmi bemutatóhelyek kezelő szerint	ANPI	BFNPI	BNPI	DDNPI	DINPI	FH-ŐNPI	HNPI	KMNPI	KNPI	Összesen
Fogadó-, látogató- és oktató központ	5	1	3	3	4	4	1	3	2	26
Tanösvény	8	11	33	29	13	20	6	5	23	148
Barlang	6	4	19	3	7	-	-	-	-	39
Tájház	1	1	3	-	1	-	1	-	-	7
Növénykert	-	1	-	1	1	-	-	-	-	3
Egyéb bemutatóhely	2	6	11	3	-	3	10	1	3	39
Erdei iskola	-	2	-	-	1	-	1	-	2	6
<b>Összesen</b>	<b>22</b>	<b>26</b>	<b>69</b>	<b>39</b>	<b>27</b>	<b>27</b>	<b>19</b>	<b>9</b>	<b>30</b>	<b>268</b>

Forrás: KvVM (in Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia, 2008) alapján saját szerkesztés

A Magyar Turizmus Zrt., a Földművelésügyi (korábban Vidékfejlesztési) Minisztérium és a Nemzetgazdasági Minisztérium évek óta meghirdeti az Év Ökoturisztikai Létesítménye pályázatot, melyben látogatóközpont és tanösvény kategóriában hirdetnek győzteseket, valamint 2014 óta a leginnovatívabb létesítmények különdíjat is kapnak.

A 2011-es év ökoturisztikai látogatóközpontja az akkor frissen átadott Levendula Ház Látogatóközpont lett, melyet a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság üzemeltet. Ezt a kitüntetést először, 2010-ben az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság által létrehozott Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont nyerte el. 2012-ben a Pannon Csillagda Látogatóközpont (BFNPI) és a Katalinpusztai Kirándulóközpont (Ipoly Erdő Zrt.), 2013-ban a soproni Ligneum, a Nyugat-magyarországi Egyetem látogatóközpontja nyerte el az első díjat, a DDNPI kölkedi Fehér Gólya Múzeuma lett ekkor a második. 2014-ben első helyezést ért el a Flesch Károly Nonprofit Kft. által üzemeltetett mosonmagyaróvári FUTURA Interaktív Természettudományi Élményközpont. 2015-ben az év első helyezett ökoturisztikai látogatóközpontja a DDNPI Ős-Dráva Látogatóközpontja lett, valamint a leginnovatívabb létesítmény a szintén a DDNPI területén működő, ám a SEFAG Zrt. kezelésében lévő Zselici Csillagpark lett.

## Bemutatóhelyek

A bemutatóhelyek száma is folyamatosan bővül, ezek a kínálati elemek egy-egy természeti vagy kulturális értékre összpontosítanak, és szabadtéren vagy épített környezetben helyezkednek el. Ez egy sajátos kategória, sajnos nem tisztázott sokszor, hogy mit hova sorolunk. Természetesen a látogatóközpontok is bemutatóhelyek, de az előző táblázatból az látható, hogy az erdei iskolákat is ide sorolták. Véleményem szerint jobb külön kezelni őket, tapasztalataim szerint a Nemzeti Parki kiadványokban is szétválasztják. A fentiek alapján állítottam össze a következő táblázatot (11. táblázat) a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóságra vonatkozóan, melyben kiemelve, vastag szedéssel jelölöm a Látogató – és Oktatóközpont kategóriába sorolt bemutatóhelyeket.

11. táblázat: A DDNPI bemutatóhelyei

<b>BEMUTATÓHELYEK</b>	<b>Alapítás, és DDNPI kezelésébe kerülés</b>
Pintér-Kert Arborétum (Pécs)	1920-as évek Pintér János, DDNPI - 1996
Tettyei Mésztufa-barlang	1900-as évek eleje, DDNPI - 2006
Abaliget-barlang	1829 (Paplika), DDNPI -1996
Denevérmúzeum (Abaliget)	DDNPI – 2004
Mohácsi Nemzeti Emlékhely (Sátorhely)	1976, DDNPI - 1996
Fehér Gólya Múzeum (Kölked)	DDNPI - 2002
Szársomlyó	1944, DDNPI - 1996
<b>Dráva Kapu Bemutatóközpont</b>	DDNPI - 2004
<b>Tettye Oktatói Központ</b>	DDNPI - 1998
<b>Ős-Dráva Látogatóközpont</b>	DDNPI - 2015

Forrás: Iványi & Lehmann (2002) és [www.ddnp.hu](http://www.ddnp.hu) adatok alapján saját szerkesztés, bővítés

## Tanösvények, túraútvonalak

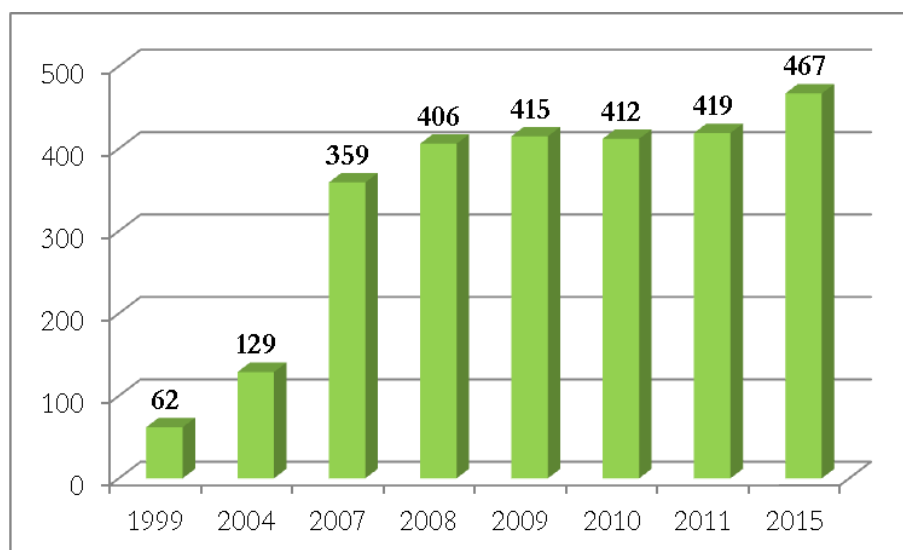
Ezek az ökoturisztikai létesítmények a gyalogos túrák színterei. 1999-ben még csak 62 tanösvény várta a látogatókat (Rácz, 2011), természetesen ez a szám is gyarapodott az évek során és a korábbiakat is folyamatosan korszerűsítik. Rácz (2015) közlése szerint 2015-ben már 467 tanösvény található Magyarországon (15. ábra). A tanösvények mentén folyamatos a tájékoztató táblák felújítása, pihenőhelyek, esőbeálló, megfigyelőhelyek, kilátók kialakítása. Megkülönböztetünk lineáris típusú tanösvényeket és köröket képezőket. Az eligazodás is számos formában valósulhat meg, általában „táblás típusú” tanösvényekkel találkozunk, de vannak füzettel bejárható, illetve ezek kombinációja, valamint foglalkoztató tanösvények, és



élményösvények várják a látogatókat. A tanösvények is nevezhetnek az Év Ökoturisztikai Létesítmény kitüntetésre<sup>49</sup>.

A 20 éves grafikai szerkesztési, nyomdai, majd tanösvénykészítési tapasztalattal rendelkező Patkós Stúdió vezetője elmondta, hogy a hagyományos tanösvényeknek az ideje lejárt, ahol a sok információ kis betűkkel, összezsúfolva, kevés képpel kerül átadásra, és hagyományos álló táblákon van elhelyezve. Egyre több az interaktív (ami lehet mechanikusan, vagy elektronikusan interaktív) elem a nem hagyományos tanösvényeken. Nem ritka a vízben, vízen vagy levegőben kijelölt tanösvény és a mozgó, beszélő, foglalkoztató, gondolkoztató élménytábla. Sokszor előkerülnek a gyereksávok, nekik ugyanazt másképpen, képekben, az ő szemmagasságukban magyaráznak el, mint a felnőtteknek (Patkós, 2015). Ezeken kívül az e-tanösvények is igen divatosak. A DDNPI mindkettőben halad a korrallal, egyre több az elektronikusan (2015-ben már tíz e-tanösvény) és mechanikusan is interaktív tanösvénye.

15. ábra: Tanösvények számának alakulása



Forrás: Rácz (2011, 2015) alapján saját szerkesztés

### Kilátók, megfigyelők

A kilátók, megfigyelőhelyek általában a tanösvények szerves elemei, sokszor a célállomást jelentik. Ezek igen eltérőek a nemzeti parkok sajátosságaiból adódóan, helyenként madármegfigyelő tornyokkal találkozunk, máshol a környék belátását lehetővé tevő

<sup>49</sup> A 2010-es év ökoturisztikai tanösvénye címet a Katalinpusztai tanösvények nyerték, melyek kezelője az Ipoly Erdő Zrt. Váci Erdészete. 2011-ben a kitüntetés tulajdonosa a Tiszavirág Artéri Sétány és Tanösvény, mely cím elnyerésére a Szabics Bt. pályázott. 2012-ben a Nyírjesi Fűvészkert és Vadaspark (Ipoly Erdő Zrt), 2013-ban első helyezést ért el a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság által üzemeltetett csopaki Pele-kőrűt tanösvény, 2014-ben a Gemenci Erdő-és Vadgazdaság Zrt. által fenntartott gemenci Molnárka tanösvény, valamint az Órségi Nemzeti Park Igazgatóság által fenntartott szalafői Élet a kaszálógyümölcsösben tanösvény. 2015-ben I. helyezést ért el a Zalaerdő Zrt. által létrehozott zalakarosi Csiga-túra tanösvény.

kilátókkal. A DDNPI területén jó állapotban lévő madármegfigyelők és kilátók várják a látogatókat. (Például Üde-rétek tanösvény madármegfigyelője, vagy a Pintér-kert arborétum pihenő-kilátója).

### **Kerékpáros- és lovastúra-útvonalak**

Kerékpáros túraútvonalak minden nemzeti parkunkban vannak és egyre többet találkozzunk lovastúra-útvonalakkal is. Kiemelkedő jelentőségű az UNESCO világörökségi listáján szereplő két nemzeti parkunk lovas-kínálata. Az Aggteleki Nemzeti Park számos túralehetőséggel kecsegtet, jellegzetessége az úgynevezett „Shadow Ranger”, valamint a hucul törzstenyészet. A legnagyobb és legidősebb nemzeti parkunk, a Hortobágyi pedig számos csikósprogrammal, szekeres kirándulással, kocsikázással várja az érdeklődőket.

A Duna-Dráva Nemzeti Park is törekszik a lovas programok elterjesztésére, ennek bizonyítéka a barcsi kikötőben régóta elhagyatottan álló raktárépület lovas megállóhelyé alakítása, bár használatba vétele még várat magára. Lovasok körében igen kedvelt a Balaton-Dráva túra, mely a Dél-Dunántúlt észak-dél irányban szeli át. Kerékpáros túrákban eddig sem volt hiány, a Három folyó kerékpáros útvonal (Mura-Dráva-Duna) immár teljes hosszában kialakított, kényelmesen bejárható. A kínálatot bővíti a Borút kerékpártúra a Villány-Siklós útvonalon, illetve a Mecsekben található kerékpárosoknak is engedélyezett turistaösvény.

### **Túravezetés**

Minden igazgatóság szervez szakember által vezetett túrákat. Ezek lehetnek garantált időpontokhoz kötődő programok, illetve előzetes egyeztetéssel kialakított események. A DDNPI-ben az előre meghirdetett programok prospektusokban, kiadványokban, honlapon és e-mailes értesítésekkel nyomon követhetők. A túravezetők általában a megfelelő szaktudással rendelkező természetvédelmi őrök, akiktől ma már elvárás, hogy legalább egy idegen nyelvet beszéljenek. Az éves programfüzetekben szereplő előre meghirdetett programok többnyire magyar nyelvűek, idegen csoportoknál a német és angol nyelv az általános kívánalom. Az utóbbi időben egyre inkább felmerül az igény egyéb idegen nyelvek iránt, például többször tapasztaltam a Mohácsi Történelmi Emlékhelyen, hogy jelentős számú horvát és török turistát köszönhetnek a látogatók között.

### **Szervezett programok**

Az összes igazgatóság szervez előre meghirdetett, általában egy-egy jeles naphoz kötődő túrát, rendezvényt vagy programsorozatot. Különböző tematikus kirándulások,

teljesítménytúrák találhatók a kínálati palettán, valamint táborok. Példamutató az immár évek óta megrendezett, sokakat megmozgató, versenyszellemet is életre hívó, kisebbeknek pecsét-, nagyobbaknak jelvénygyűjtő túrák-sorozat a Duna-Dráva Nemzeti Parkban. 2013-as újítás a csatateri séták programsorozat, 2014-ben a Szulejmán nyomában vetélkedősorozat, 2015-ben pedig a fotóstúra-sorozat. Európában először, 2009 novemberében (a skóciai Galloway Parkkal egyidőben) az IDA<sup>50</sup> nemzetközi csillagos égbolt park kinevezést a Zselici Tájvédelmi Körzet kapta meg<sup>51</sup>. A legkevésbé fényszennyezett területek nyerhetik el ezt a megtisztelő kitüntetést, ebből adódóan csillagászok, és csillagokat nézni szerető látogatók gyűlnek össze rendszeresen Kardosfán, hogy együtt gyönyörködjenek az égboltban, éjszakai túra keretében. Előre nem hirdetett, de folyamatosan, igényhez igazodó programokon is részt lehet venni a DDNPI-ben, ilyen például a drávai sétahajózás.

### **Erdei iskola**

Az oktatásban, nevelésben fontos szerepet töltenek be az erdei iskolák. Bemutatóhelyek, kirándulások, szálláshelyek képezik a kínálat alapját, és persze sok-sok audiovizuális, interaktív elemekkel bővített érdekes előadás, gyakorlat. Erdei iskola ma már minden nemzeti park igazgatóság területén üzemel, így a DDNPI-ben is számos lehetőség kínálkozik erre a programra, de nem az igazgatóság szervezésében, mert szálláshely csak korlátozottan áll rendelkezésre (Abaligeten, Drávaszentesen, Drávatamásiban és Szentborbáson). Az erdei iskolai programokhoz a DDNPI témanapok szervezésével kapcsolódik be.

### **Szálláshelyek**

Ha a látogatókból turistákat akarnak faragni a bemutatóhelyek, akkor gondoskodniuk kell a szállásokról. Egyre többen gondolkodnak szálláshelyek bővítéséről, kialakításáról a növekvő igény miatt. Sok bemutatóhely, látogatóközpont, lábas ház, régi kastély, vagy vadászház szolgálja ki a jelenlegi igényeket, de ez még egy fejlesztésre váró terület. Nem is a saját szálláskapacitás bővítése a cél, hanem a helyi vállalkozókkal való szorosabb együttműködés, amire a helyiek nyitottak, ez derül ki például a Gerber Csabával készült interjúmból is. A szálláshelybővítés országosan sem cél, nem támogatandó terület, inkább a meglévők fejlesztése, az együttműködés erősítése kívánatos.

---

<sup>50</sup> IDA: *International Dark-sky Association, Nemzetközi Sötét Égbolt Szövetség. A Nemzetközi Sötét Égbolt Park címet az IDA alapította, s az első ilyen parkot az USA Utah államában hozták létre.*

<sup>51</sup> *2011-ben a Hortobágyi Nemzeti Park is elnyerte ezt a címet.*

## **Kereskedelem**

Nem elsődleges szempont a kereskedelem a nemzeti park igazgatóságokban, a túrák díja jelképes, az ismertető füzetek ingyenesek. Ismereteink bővítésére térképeket, könyveket vásárolhatunk a bemutatóhelyeken. Közvetlen bevételforrást jelentenek a nemzeti parkokban értékesített ajándéktárgyak, élelmiszerek. Nemcsak az igazgatóságoknak, hanem a helyi lakosoknak is, hiszen többségében helyi hagyományokat őrző, kézműves termékeket igyekeznek értékesíteni a szolgáltatók, azonban ez még nem mindenütt van így, nem kiforrott és nem kellően ellenőrzött a helyi termékek kereskedelme. A DDNPI területén találunk negatív és pozitív példákat egyaránt. Az Abaligeti-barlangból kiérve az út mindkét oldalán felesleges szuveníreket áruló kereskedőkkel találkozunk, amire sajnos nincsen befolyása az igazgatóságnak. Pozitív példa a Mohácsi Nemzeti Emlékhely, ahol busómaszkot, mohácsi fekete kerámiát, vagy éppen bio-fonalat vásárolhatunk. Az online értékesítési forma is említésre méltó, nagyon kedveltek a nyomott mintás pólók, a vászontáskák, a kirakós könyvjelzők, illetve a festett drávai kavicsok, melyek egy-egy jellegzetes növényt, állatfajt, vagy kulturális értéket ábrázolnak. 2013-tól már nemzeti parki védjegyes helyi termékeket is vásárolhatunk minden igazgatóságnál, ami hatalmas előrelépés a lakosság bevonására, támogatására. A Földművelésügyi Minisztérium határozott elképzelése minden igazgatóságnál az úgynevezett „zöldbolt” kialakítása, amit a későbbiekben hálózatba fűznének össze.

## **Eszközpark**

A turizmust szolgáló eszközök mindenütt megtalálhatóak, de sajnos elmondható az, hogy a DDNPI-ben – és a legtöbb igazgatóságban – nem kellő mennyiségben és nem megfelelő állapotban. Jó lenne, ha minden túrarésztevőnek tudnának például távcsövet adni. Általában egy meghatározott létszámú csoportnak tudnak csak felszerelést biztosítani, például barlangtúrához. Elmondható azonban, hogy e téren is folyamatosan fejlesztenek az igazgatóságok, a Duna-Dráva Nemzeti Parkban például állandóan bővül a kölcsönözhető kenuk és kerékpárok száma.

## **Információs szolgáltatás, tájékoztatás és kommunikáció**

Fontos információforrások a kihelyezett táblák, térképek. Nincs hiány ingyenes bemutató kiadványokból sem, melyekhez a bemutatóhelyeken, kiállításokon, szakmai rendezvényeken juthatunk hozzá. Tájékoztatást nyújtanak a szakemberek, illetve az interneten tett barangolások. A marketingkommunikációs eszközök közül is egyre többet igyekeznek alkalmazni a nemzeti park igazgatóságok. Megjelennek televíziós reklámokban, kisfilmekben,

rádióban, PR<sup>52</sup> rendezvényeken (kiállításokon, szakember találkozón), online felületen aktívan részt vesznek, és többek SP<sup>53</sup> eszközöket is bevetnek pecsételő játék vagy sorozatredezvények keretében.

Az ingyenes éves programfüzeteket példaértékűnek tekinthetjük, hiszen ez az egyetlen szinte teljes egészében összehangolt marketingeszköze a nemzeti parkoknak. Egységes megjelenés, praktikus kivitelezés (3. fotó). Sajnos nem mindegyik NPI adta ki, az eddigi években mindig hiányzott 1-2 NPI kiadványa, 2013-ban kettőnek, 2014-ben egynek nem volt (BFNPI). Személyesen is rákérdeztem, hogy mi ennek az oka. Azt válaszolták, hogy nem praktikus, nem nyomtatnak feleslegesen. Személyes vizsgálataim szerint a megkérdezett DDNPI látogatóknak az egyik leghasznosabb „túratársa” az éves programfüzet. Kisméretű, könnyű, és minden hátizsákban elfér. Persze, ha belelapozunk, találunk bőven különbségeket a különböző nemzeti parkok nyomtatványaiban, előfordulnak egyszínű kiadványok és szép színesek, programok szerint csoportosítottak és időrendet követők, újrahasznosított papírból készült és strapabíró borításak, csak a létesítményeket bemutatók és eseménynaptárral bővítettek, egynyelvűek és kétnyelvűek. A DDNPI kiadványa strapabíró, színes, figyelemfelkeltő, az egyik legtöbb ismeretet tartalmazó programfüzet, melyben térkép, a tájegységek bemutatása, a viselkedési szabályok leírása és részletes eseménynaptár is található. Eseménynaptárt még másik négy nemzeti parki kiadványban találtam 2011-ben, 2013-ban már hatban, 2014-ben a 9 programfüzetből, már nyolcban találni eseménynaptárt, igaz különböző logika szerint rendezve. Évek óta kiemelendő a DDNPI kiadványa. Minden programhoz konkrét paraméterek tartoznak (időpont, találkozóhely, időtartam, részvételi díj). Minden évben van újítás is, 2011-ben például a túrák nehézségi foka is jelölve volt egy, kettő vagy három bakancssal. Szomorú, hogy 2015-ben – forráshiány miatt – sajnos a DDNPI már csak online formában tudta megjelentetni ezt a kiadványt. 2016-ra letölthető, és online lapozgatható, az alapítás 20. évfordulójára tekintettel különösen tartalmas programfüzetet állított össze a DDNPI.

---

<sup>52</sup> PR: *public relation, közösségkapcsolat, tömegkapcsolat, marketing kommunikációs eszköz.*

<sup>53</sup> SP: *sales promotion, eladás- vagy vásárlás-ösztönzés, marketing kommunikációs eszköz.*

### 3. fotó: A nemzeti park igazgatóságok programfüzetei



Forrás: Saját gyűjtés, saját fényképek

A nemzeti parki honlapok esetében nem mondható el az a dicséret – mint a programfüzetek esetében – hogy többnyire összehangoltak. Megszületett a kezdeményezés az egységesített honlap-kialakításra a könnyebb tájékozódás érdekében, de két nemzeti parkunk (BFNPI, BNPI) ezzel mit sem törődve önálló arculattal jelenik meg az online felületen, ezzel törést okozva az egységes arculatban. A legtöbb nemzeti park igazgatóságnak ugyan a (korábban) jól ismert [nemzetipark.gov.hu](http://nemzetipark.gov.hu) végű hivatalos honlapján túl van másik használt weboldala is, de ezek többnyire (7 esetben) összhangban állnak egymással. Komlós Attilával folytatott interjúból kiderült, hogy állami intézményekként kötelező lenne az egységes, összehangolt megjelenés, még a honlapon történő információk elhelyezése is elvileg kötött, nemhogy az arculat. A DDNPI minden esetben igazodik az előírásokhoz.

Marketingkommunikációs téren nincs ok panaszra, ha a DDNPI-t vesszük górcső alá, számos kiadvány, programfüzet, ismeretterjesztő előadás, foglalkozás várja a látogatókat, mindez tudatosan felépített kommunikációval segítve. Az online jelenlét ma már elvárás, a honlap naprakész és igazodik az előírásokhoz, e-mailes kapcsolattartás működik napi válasszal, és programok előtt jelző e-mail küldése a feliratkozottaknak. Ezen utóbbi kommunikációs forma előnye nemcsak az, hogy másodpercek alatt eléri a keresletet, de még környezetbarát is. A közösségi oldalakon való megjelenés egyre nagyobb kíváncságot, hiszen sok potenciális látogatót csak így lehet elérni. A közösségi oldalak tekintetében látszanak már a törekvések a DDNPI részéről, de egyelőre változó hatékonyságú és megjelenésű a különböző bemutatóhelyek szintjén.

#### Szakemberhátér

Jelenleg már mindenütt szakképzett dolgozók várják a látogatókat, de nem volt ez mindig így. Folyamatos továbbképzéseken vesznek részt, szakember-találkozókra járnak a nemzeti parki

alkalmazottak. Akad ahol nevesítve van a turisztikai tevékenység, máshol csak részegységet képez. Természetesen nem minden alkalmazott ökoturisztikai szakember, de tapasztalataim alapján egyre jobb a helyzet e téren. Bizalomra ad okot az is, hogy egyre több fiatal érdeklődik a természetvédelem iránt, és tanulnak felsőfokon ilyen ismereteket, ebből a szempontból egységesnek tekinthetők a magyar nemzeti park igazgatóságok. Fejlesztendő terület a nyelvtudás.

### **Monitoring**

Visszajelzés kell a látogatóktól, amit biztosítanak a személyes tapasztalatok, az éves beszámolók, illetve a kérdőíves felmérések. Vendégekönyv nem mindenütt található, de fontos visszajelzési források a túrákon való beszélgetések, és a túrák után érkező köszönő e-mailek, élménybeszámolók, küldött fényképek.

### **Amiben még javulni kell a DDNPI-nek:**

- Számos magas színvonalú bemutatóhely van (pl. Ős-Dráva Látogatóközpont), azonban akadnak még olyanok, melyek infrastruktúra-fejlesztésre, korszerűsítésre várnak.
- Ugyan a programok jól szervezettek, a vezetők szakképzettek, kevés a megfelelő nyelvtudással rendelkező szakember. A túrák többnyire angol, illetve német nyelven megvalósíthatóak, pedig igény lenne más nyelvű ismeretátadásra is.
- A dolgozók szakismeretei jók, de el kell ismerni, hogy többnyire nem ökoturisztikai szakemberek. Hiányosságok tapasztalhatóak a látogatómenedzsmenthez szükséges képességekben, például kommunikációban, pedagógiai ismeretekben.
- Szálláshelyekkel kapcsolatban ugyanaz a helyzet, mint a többi nemzeti parkban, egyelőre kevés, bővítése kívánatos a helyiekkel való összefogással.
- Az eszközpark hiányossága egy igen jelentős probléma, de ezzel a gonddal szintén a többi nemzeti park is küzd.

### **Példaértékű kínálati elemek a DDNPI-ben**

- Mind látogatóközpontok, bemutatóhelyek, tanösvények (4. fotó) és túraútvonalak számával, mind a szolgáltatások minőségével is elégedettek lehetünk.
- Audiovizuális eszközökkel és interaktív elemekkel kiegészített kiállítóhellyel bővült például a Mohácsi Nemzeti Emlékpark, és a folyamatos pályázati aktivitásnak köszönhetően újabb-és újabb fejlesztések valósulnak meg, melyek a modernkori igényeket mindinkább kielégítik.



#### 4. fotó: Néhány kínálati elem a DDNPI-ből

Fehér Gólya Múzeum, Kölked



Abaligeti-barlang



Denevérmúzeum (Abaliget)



Dráva Kapu bemutatóközpont



Hajókikötő (Barcs)



Borókás (Barcs-Darány)



Madáremlékpark (Matty)



Mohácsi Nemzeti Emlékhely fogadóközpont és sírkert



Forrás: saját fényképek

- A három-folyó kerékpártúra egyedülálló, és a Borút kerékpártúra is követendő példát adhat számos nemzeti parkunknak, hiszen borvidékeink akadnak bőven.
- Az éves programfüzet kialakítása példaértékű, és véleményem szerint információtartalmát tekintve messze kiemelkedik a többi nemzeti park igazgatóság hasonló kiadványai közül.
- Az előre meghirdetett túrákban sincs semmi kivetnivaló, jól ismertek, megfelelően kommunikáltak, és vannak sajátos ötletek, például a pecsét- és jelvénygyűjtő programsorozat.
- A DDNPI által használt online eszközök is példaként szolgálhatnak. A honlap illeszkedik a megkívánt, egységes, országos megjelenéshez, és mindig naprakész. A webshop nagy érdeklődéssel működik. Az online-programajánló, mely e-mailen érkezik a listára feliratkozottaknak, amellet hogy ajánlatnak vagy emlékeztetőnek kiváló, még környezettudatos is.



- Kiváló az együttműködés a többi nemzeti park igazgatósággal. Minden évben a nemzeti parkok hete programsorozat keretében a nagyközönség egyszerre megismerkedhet mind a tíz nemzeti park igazgatóságunkkal.
- Elsőként itt, a Zselici Tájvédelmi körzet nyerte el a nemzetközi csillagos égbolt park címet.
- Nagy a pályázási hajlandóság, így folyamatos fejlesztések valósulnak meg.

#### **2.4.4.4. A DDNPI és a magyar nemzeti park igazgatóságok arculatának és megjelenésének sajátosságai**

Ez a fejezet a magyar nemzeti park igazgatóságok megjelenésének újdonságait, marketingkommunikációjuk legfrissebb változásait mutatja be, kiemelve a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság kommunikáció terén használt eszközeit.

##### ***A nemzeti park igazgatóságok új arca***

2014-ben egy hiánypótló alkotás született a Vidékfejlesztési Minisztériumnak (VM) köszönhetően, ugyanis a látogató végre egy egységes kiadványból tájékozódhatott az összes nemzeti park igazgatóság aktuális kínálatáról „Bemutatóhelyek, programok 2014” címmel. Korábban is volt nemzeti parkokat bemutató kiadvány (pl. Magyar Turizmus Rt., 2006), de ez egy aktuálisabb, egységesebb kiadás, új megközelítéssel, mely 2015-ben is kiadásra került (Földművelésügyi Minisztérium, 2015). Egy közös NAKVI<sup>54</sup> és Young&Partners projektnek köszönhetően 2014-ben megalkották a nemzeti parkok brandjét, új logóját, honlapját, PR-filmjét, kisfilmjeit, és számos új kiadványt tudtak megjelentetni, melyről részletes beszámolót hallhattunk Vörös Ádám projektmenedzsertől a 2014-es tatai ökoturizmus konferencián. A júniusi konferencián pár napon belülre ígért minden nemzeti park igazgatóságot külön-külön bemutató 1-1 perces kisfilmek késéssel, de már elérhetőek. Az új közös, és már mindenütt használt úgynevezett ernyőmárka, a központi logó (16. ábra) nagyon ígéretesnek tűnik. Szimbolizálja a felkelő napot, a dombokat, és a virágot is egyben, valamint nemzeti színeinket is tartalmazza. Véleményem szerint az új honlap, az új egyedi logók, és a nemzeti parkokat bemutató PR-film, valamint kisfilmek nem szolgálják nemzeti parkjaink jobb megismerhetőségét, sőt egy átlagos látogató el is veszhet a nem megfelelően kommunikált tartalomban. Sajnálattal tapasztaltam, hogy a régi, könnyen kezelhető, általam éveken át

használt közös nemzeti parkos weblap felületet (nemzetipark.gov.hu) lecserélték az új, kevésbé tartalmas internetes felületre (magyarnemzetiparkok.hu), az új kivitelű logókkal (16. ábra) használva. Marketing szempontból véve nagy hibának tartom, hogy az egységes felületen olyan logókkal találkozunk a látogató, melyek ötlet-szintjén léteznek csak, és nem a hivatalos verziók. Úgy tapasztaltam, eddig is zavarta a megértést, hogy néhány NPI esetében a közelmúltban (nem mindig előnyösen<sup>55</sup>) változott meg a szimbólum, és a kiadványokban nem egységesen szerepel. Gondoljunk csak a legfiatalabb nemzeti park igazgatóságunkra (ŐNPI), melynél az elmúlt 12 évben 3-szor is változott a logó, és egy átlagos látogató nem tudja eldönteni, hogy a siketfajd a szimbóluma, vagy a hangyaboglárka nevezetű lepke. Ez megnehezíti a brand köztudatba való bekerülését. Teljes mértékben egyetértek Lingauer Jánossal (volt Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság nyugalmazott természetvédelmi igazgató, ökoturisztikai szakértő), aki a tatai konferencia műhelybeszélgetésén nemtetszését fejezte ki a PR-filmmel kapcsolatban. Hiányzik a természetesség a filmből, és a látogatók, az emberek. Tulajdonképpen arról szól, hogy egy pár boldogan 'végigbarangolja' a nemzeti parkokat, ez az úgynevezett emocionális reklám. Itt viszont az értékekre, a valódi életre kellene a hangsúlyt fektetni. Az azóta elkészült 1-1 perces egyedi kisfilmek is ezt az irányt követik.

#### 16. ábra: Az új ernyőmárka és az újratervezett egyedi logók



Forrás: <http://magyarnemzetiparkok.hu/>

Marketing szempontból szerencsésebb irány a „Varázslatos Magyarország” kezdeményezés, mely egy fiatal fotóscsoport ötlete, akik célul tűzték ki a magyar természetfotózásnak, és nemzeti parkjainknak bemutatását, népszerűsítését. Ez egy nonprofit Kft., melynek ötlete 2009-ben született, és 2010-ben megvalósult. A tagok között szerepel például dr. Kalotás

<sup>54</sup> Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet.

<sup>55</sup> Saját tapasztalatom az oktatás, a nemzeti parki felmérések során, hogy sokan nem értik miért kellett a BFNPI-nek megváltoztatnia a korábban oly kedvelt lisztes kankalint, Balatont, és hegyeket ábrázoló logóját egy mostani, egyszerűen csak „lésztaszűrőnek” nevezett szimbólumra.

Zsolt<sup>56</sup> is, elismert természetfotós, kutató, aki a DDNPI-ről számos felejthetetlen fotót készített (többek között a National Geographic híres gemenci szarvast<sup>57</sup> ábrázoló címlapképét). Rengeteg támogatója van ennek a jó célnak. Fotós pályázatokat írnak ki, közösséget fejlesztenek, honlapot üzemeltetnek, 2012 óta évente megjelentetik a legjobb képeket tartalmazó kötetüket ([www.varazslatosmagyarorszag.hu](http://www.varazslatosmagyarorszag.hu)). Elkészült egy kisfilm is 116 nyertes fotóból, melyet 2014 óta a tihanyi Levendulaház Látogatóközpontban vetítenek le a látogatóknak.

### ***Magyar nemzeti parkok hete rendezvénysorozat***

2015-ben 9. alkalommal rendezte meg a Földművelésügyi Minisztérium a magyar nemzeti parkok hete rendezvénysorozat, ezúttal Békéscsabán. Mivel 2005 óta nyomon követem a nemzeti parkok, elsősorban a DDNPI tevékenységét, ezért e rendezvények nagy részén személyesen részt tudtam venni. Az egyhetes rendezvénysorozat már hagyományosan egy ökoturisztikai nyitókonferenciával kezdődik pénteki napon, ami jó találkozási lehetőség a szakmabelieknek, és jó felvezetése az ezt követő hétvégének, a két napos zöld forgatagnak, ahol a látogatók egyszerre találkozhatnak a magyarországi tíz nemzeti park képviselőivel.

E nyitóhétvége mindig más-más helyszínen kerül lebonyolításra, ahol mindegyik nemzeti park képviselője részt vesz, de ezen a héten a hét minden napján, az összes igazgatóság számos különleges programot szervez a látogatóknak.

Az első országos ökoturisztikai konferencia évében, 2007-ben indult a nemzeti parkok hete rendezvénysorozat is. Így a kezdetekkor két fontos konferenciát is meg kell említeni. Tavasszal Pécsen került sor a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság által szervezett I. ökoturisztikai konferenciára, ezt követően júniusban rendezték meg az első nemzeti parkok hete rendezvénysorozat nyitóprogramját Budapesten. A kilenc év rendezvényeinek összefoglalója a 8. számú függelékben található.

Látható, hogy a DDNPI kezdeményezte rendezvény az évek során hagyománnyá vált. A különleges egyhetes programon kívül, sok egyéb jeles nap van, ami az összes nemzeti parkot egy időben megmozgatja, mint például a víz napja (március 22.), a Föld napja (április 22.), madarak és fák napja (május 10.), a nemzeti parkok napja (május 24.), a környezetvédelem napja (június 5.).

---

<sup>56</sup> Agrármérnök, vadgazdálkodási mérnök, ornitológiai témában doktorált. 13 évig a Magyar Madártani Intézet vezetője, az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség főosztályvezető helyettese. 2001-ben az 'Év természetfotósa' lett, 2002-ben első magyarként közölte képét a National Geographic magazin. A természetvédelem és természetfotózás területén elért eredményeiért Pro Natura-díjjal tüntették ki 2004-ben.

<sup>57</sup> National Geographic Magyarország, 2011. november.

### ***A Nemzeti Parki Termék védjegy bemutatása***

A fenntarthatóság egyre nagyobb szerepet játszik a turizmus jelenlegi utazási motivációjában. Ezt mutatja az a világszintű tendencia is, hogy a turisták keresik a védjegyes termékeket, szállásokat, mely garantálja őket a környezettudatosságról. Ezért jött létre a német nyelvű területeken az úgynevezett Viabono márka, és a világszerte ismert Village+ ökoturisztikai védjegy is, melyek minőségi garanciát jelentenek a látogatóknak. Mintel (2014) tanulmánya szerint Európában körülbelül 40 regionális, országos vagy nemzetközi ökövédjegy létezik.

A nemzeti parkokba érkező látogatók többsége is keresi az adott régióra jellemző sajátos termékeket, kézműveseket. Már a Magyar Turizmus Zrt. 2006-os átfogó kutatása is bizonyítja, hogy a nemzeti parki látogatás iránt érdeklődők egynegyede biztosan, fele pedig valószínűleg igényelné, hogy lehessen venni helyben készített, speciális termékeket (Halassy, 2007). Nyitottak a helyi ízekre, hagyományokra. A védett természeti területek amellet, hogy biztosítják a biodiverzitás fenntartását, számos termék, szolgáltatás előállításának feltételeit is megteremtik. A nemzeti parki termék védjegy tulajdonképpen egy turisztikai márkavédjegy, mely garantálja az egységes megjelenést, a könnyű beazonosíthatóságot, és a minőséget.

Ugyan az első koncepciót a DDNPI igazgatóhelyettese, Buchert Eszter készítette el még 2009-ben, az Órségi Nemzeti Park Igazgatóság (ÖNPI) volt az első, mely úttörő szerepet játszott a mai 10 nemzeti park igazgatóságához (NPI) tartozó egységes megjelenésű nemzeti parki védjegyek kialakításában (17. ábra).

**17. ábra: Nemzeti parki védjegyek**



Forrás: VM, 2014b

A védjegy hatása többértű, előnyös az eladónak, a vevőnek és a védett természeti területnek is, mert:

- a nemzeti parki védjegyes termékek biztosítják a vevőt, hogy védett területről, helyi alapanyagokból, helyi hagyományoknak megfelelően készültek a termékek,
- segíti a helyi termékek fogyasztási kultúrájának emelését, hozzájárul a piacra jutási lehetőségek bővítéséhez,
- támogatja a természettel harmonikus gazdálkodás fennmaradását.

A védjegy célja: „a védett területen működő gazdaságok társadalmi megítélésének javítása, a környezettudatosság növelése, a térségi, természetvédelmi, vidékfejlesztési és gazdasági együttműködések erősítése, a vállalkozások piaci lehetőségeinek bővítése” (Baráz, 2014 in Zöld Horizont, p. 1.). A kézműves termékekben nemcsak a helyi alapanyag, hanem a készítőjének szaktudása, szakma iránti szeretete is megtalálható, nem mellesleg egyediek is. A védjegy bizonyosságot ad arról is, hogy a természetvédelmi célok sokszor nem a különféle korlátozásokkal, tilalmakkal érhetőek el, hanem ésszerű, fenntartható használat, gazdálkodással is (VM, 2014b). A védjegyeket a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény szabályozza.

A védjegyet a Vidékfejlesztési Minisztérium keltette életre, lajstromszáma 201 688, neve: Nemzeti Parki Termék Védjegy. Védjegyjogosult a tíz nemzeti park igazgatóság.

A védjegy elnyerésénél fontos szempont, hogy a pályázó a tevékenységét védett természetvédelmi, vagy Natura 2000 területen végezze, helyi nyersanyagokból készüljön a termék (csak igen indokolt esetben tartalmazhat tájidegen anyagokat), és a termék minőségével, megjelenésével is jól reprezentálja a térség természeti, táji sajátosságait. Elvárás még, hogy helyi hagyományokra alapozva, helyi munkaerőre építve végezze tevékenységét a védjegyhasználó (VM, 2014b; [www.nemzetiparkitermek.hu](http://www.nemzetiparkitermek.hu)).

Fazekas Sándor, vidékfejlesztési minisztert idézve „*A védjegy ismerői közül bizonyára sokan gondolják azt, hogy jórészt az ételek és italok közül kerül ki a címbirtokosok zöme, ám kevesen tudják, hogy mennyi más érdekesség is megtalálható a Nemzeti Parki Termékek között*” (VM, 2014b, p. 3.). Háromszáznál több termék viseli jelenleg a védjegyet. A hivatalos honlapon ([nemzetiparkitermek.hu](http://nemzetiparkitermek.hu)) elérhető az összes termelő valamennyi védjegyes terméke. A DDNPI-ben jelenleg nyolc helyi vállalkozó tüntetheti fel több mint harminc termékén (18. ábra) a DDNPI logóját. A védjegy létrejöttének és elnyerésének folyamata, valamint a DDNPI területén betöltött szerepe a 9. számú függelékben részletesen olvasható.

18. ábra: A DDNPI védjegyes termelői és termékei (2015. június)

DDNPI védjegyes termelői	védjegyhasználati jog időtartama	védjegyes termékek			
BH Vital Kft.	2013.06.12. - 2017.06.12.	Tejtermékek (vaj, tejföl, túró, joghurt, gomolya sajtok, lágsajtok)	Medvehagymás gomolyasajt		
dr. Németh Ibolya (Biobia)	2013.06.12. - 2017.06.12.	Medvehagymás só	Medvehagymás „bigyó”		
Lukács Lóránt	2013.06.12. - 2017.06.12.	Medvehagymás lekvár	Medvehagymás babkrém	Medvehagymás pesztó	
Nyíró Tamás	2013.06.12. - 2017.06.12.	Medvehagymás fetasajt			
Serényi és Társa Bt. (Muskátli Csárda - Orfű)	2013.06.12. - 2017.06.12.	Medvehagymás péksütemények (pogácsa, csiga, kenyérlángos)	Medvehagymás ételek (medvehagyma krémleves, medvehagyma pesztós tészta, medvehagymás fűszervaj)		
Villár Sándor	2013.06.12. - 2017.06.12.	Medvehagyma méz	Medvehagymás pesztó		
Szente Eszter	2015.05.12. - 2020.05.12.	Kökénylekvár	Galagonyalekvár	Fahéjas-rumos vadszilvalekvár	Csipkebogyó-lekvár
Sztellik Endre	2015.05.12. - 2020.05.12.	Diólevél szörp	Fűz szörp	Csipkebogyó szörp	Csalán szörp

Forrás: Az interjúk és nemzetiparkitermek.hu alapján saját szerkesztés

A védjegy jelentőségét vizsgálva megállapítható, hogy a nemzeti parkok logójával ellátott helyi termékek tulajdonképpen márkateremtésnek tekinthetők. Ugyanis megfelelnek a márkateremtés Mellerowicz (1964) által megnevezett három fő funkciójának: azonosítás, individualizáció, és preferencia. Az azonosítás eredet dokumentálást jelent. Ebben az esetben egyértelmű, hogy annak a nemzeti park igazgatóságának a védett területéről származik a termék, melynek logóját viseli. A márka tartalmilag is jelöli a terméket, hiszen csak helyi alapanyagból készülhetnek ezek a termékek. Az individualizációs funkció az jelenti, hogy a márka segítségével a termék a többi, azonos jellegű terméktől jól megkülönböztethető,

differentiálható. Már maga a nemzeti parki logó használata egyedivé teszi a terméket a piacon, és biztosíték arra, hogy ellenőrzött keretek között, helyi alapanyagokból, a természet kizsárolása nélkül készülnek ezek a portékák. A sikeres márka preferenciát teremt, minőség kapcsolható hozzá. A márka és a minőség között magas az asszociációs fok. A Becker-féle vizsgálat (Becker, 1992) szerint a megkérdezettek 70 százaléka értett egyet azzal az állítással, hogyha ismert márkát vásárolunk, akkor biztosak lehetünk a jó minőségben.

A márkának tehermentesítő funkciója is van (Pompl, 2001), hiszen döntéseink kockázatát csökkenti egy jól ismert, tapasztalt márka megvétele. Ezen kívül várhatóan az úgynevezett Zöld-Életmód márkák (Green Lifestyle-Brands) egyre inkább versenyelőnyt fognak élvezni (Reiter, 2011 in Conrady & Bucks, 2011).

A korábban Vidékfejlesztési, jelenleg Földművelésügyi Minisztérium felismerte, hogy szükség van a nemzeti park igazgatóságokat egységesen, de mégis egyedien képviselő turisztikai márkavédjegy kialakítására. A Nemzeti Parki Termék Védjegy létrehozása óta a Minisztérium csaknem minden rendezvényén, konferenciáján ezeket a termékeket kínálja a résztvevőknek, vendégeknek. Kiemelten kezelik a védjegyes termelőket és termékeket, határozott céljuk, hogy minden igazgatóság területén kialakítsanak egy úgynevezett ZöldBoltot, később pedig ezeket hálózatba fűznék össze, tudtuk meg Kiss Gábortól (FM, NPTF) a 2015-ös békéscsabai ökoturizmus konferencián.

A kutatásaim (interjúk, megfigyelések, spontán beszélgetések) során sok elismerés, dicséret érte a védjegyet. Két negatívumra azonban fel kell hívni a figyelmet.

- A mennyiség és a minőség határvonal meghúzása. A legtöbbet említett probléma, mind a DDNPI-nél, mind országos viszonylatban, hogy sokkal nagyobb a kereslet, mint a kínálat ezekből a védjegyes termékekből. Joggal merül fel a kérdés: cél-e egyáltalán a mennyiséget növelni, és ha igen, milyen formában? Az egyes termelő több és több termék előállítására buzdításával éppen a kézműves, munkaiigényes, ezáltal korlátozott mennyiségben rendelkezésre álló egyedisége szűnne meg a termékeknek. Lehet, hogy inkább még több helyi termelő bevonására lenne szükség, esetleg összefogásra, hogy több gazdálkodó készítse együtt a tradicionális, minőségi terméket.
- A másik probléma, ami a termelőkkel történő beszélgetésekből derült ki, hogy sok termelő nem is igazán használja a védjegyet a termékein, mert a nélkül is el tudja adni. Úgy gondolom, ha a termelő már elnyerte a használati jogot, akkor kötelezni kellene annak alkalmazására is, hiszen a nem védjegyes matricával ellátott termékek reklámértéke nem térül meg az igazgatóságnál. Talán ha ingyenesen megkapnák a matricát, akkor hajlandóbbak lennének minden egyes termékükön feltüntetni azt.

Az eddigi tapasztalatok alapján úgy tűnik, hogy a védjegy beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Mind a négy érintett szereplőre sok pozitív hatást gyakorol:

- A védett területen megfelelő, ellenőrzött, extenzív gazdálkodással (kaszálás, legeltetés, vetésváltás) kerülnek a termékek előállításra. Fennmarad a biodiverzitás, de hasznosításra kerülnek a természet adta lehetőségek.
- A vásárlónak garanciát jelent arra a védjegy, hogy minőségi, helyi és egyedi terméket kap a pénzéért. Emellett még jó ügyet is támogat, hiszen a helyiek megélhetését segíti a vásárlásával.
- A védjegytulajdonos versenyelőnyre tesz szert a védjeggyel, hiszen egy állami intézmény áll mögötte, aminek logója megkülönbözteti termékét a többi termelő hasonló portékájától. Gazdasági előnnyel is jár, jövedelmet teremt, mert az adott igazgatóság minden rendezvényére, programjára viszi értékesíteni az árukat. Ezen kívül társadalmi előnnyel is jár a védjegy, hiszen azáltal, hogy igény van a helyi, kézi produktumokra, fennmaradnak a hagyományos eljárások, szokások, kézműves technikák, szakmák.
- A nemzeti park igazgatóság is profitál az együttműködésből. Minőségi, garantáltan helyi termékeket tud kínálni a vendégeknek. Jobban kielégíti a látogatói igényeket, saját márkával rendelkezik, ami az ismertségét is növeli. A védjegy elősegíti az ökoturizmus fejlesztését, népszerűsítését.



### **3. ANYAG ÉS MÓDSZERTAN**

Kutatásom során a trianguláció elve (Tomcsányi, 2001; Babbie, 2008; Decrop 1999) alapján több módszert is alkalmaztam annak érdekében, hogy minél szélesebb körű információhalmazhoz jussak, mely a kutatási eredmények pontosabb alátámasztását szolgálják.

#### **3.1. A szekunder kutatás anyaga és módszertana**

A másodlagos – vagyis szekunder – adatgyűjtés lényege, a mások által feldolgozott anyagok saját szempontú hasznosítása (Majoros, 2004). A hazai és nemzetközi szakirodalom áttekintése után a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatait vizsgáltam, valamint a nemzeti park vezetőitől, munkatársaitól kapott adatok elemzését végeztem el. Folyamatos és aktív kapcsolatban állok az Ökoturisztikai és Környezeti Nevelési Osztály szinte minden munkatársával, gyakran megfordulok Pécsen a Tettyén, az Igazgatóság központjában. Itt és a különböző bemutatóhelyeken kaptam kiadványokat és jelentéseket a terület helyzetének felméréséhez.

A szakirodalmi áttekintésen túl, elektronikus kiadványok (CD-anyagok), térképek, és internetes források is nagy mennyiségben álltak rendelkezésemre. Elemzéseim során ezekből az adatokból indultam ki.

A kereslet elemzésekor elsőként a DDNPI-től kapott, látogatókra vonatkozó különböző felosztásban dokumentált több éves adatokat rendszereztem, egységes formába öntöttem, majd statisztikai elemzéseket, összehasonlításokat végeztem és előrejelzést készítettem.

#### **3.2. A primer kutatás anyaga és módszertana**

A primer – vagyis elsődleges – adatgyűjtés akkor szükséges, ha az adott témát mások még nem dolgozták fel (Majoros, 2004). Primer kutatásaimat elsősorban a DDNPI helyszínein végeztem. A primer kutatásokat két csoportba oszthatjuk:

- Kvalitatív, azaz minőségi jellegű kutatások, melyek segítenek megérteni a tendenciákat, jellegzetességeket, szubjektívek és statisztikailag nem értékelhetőek.

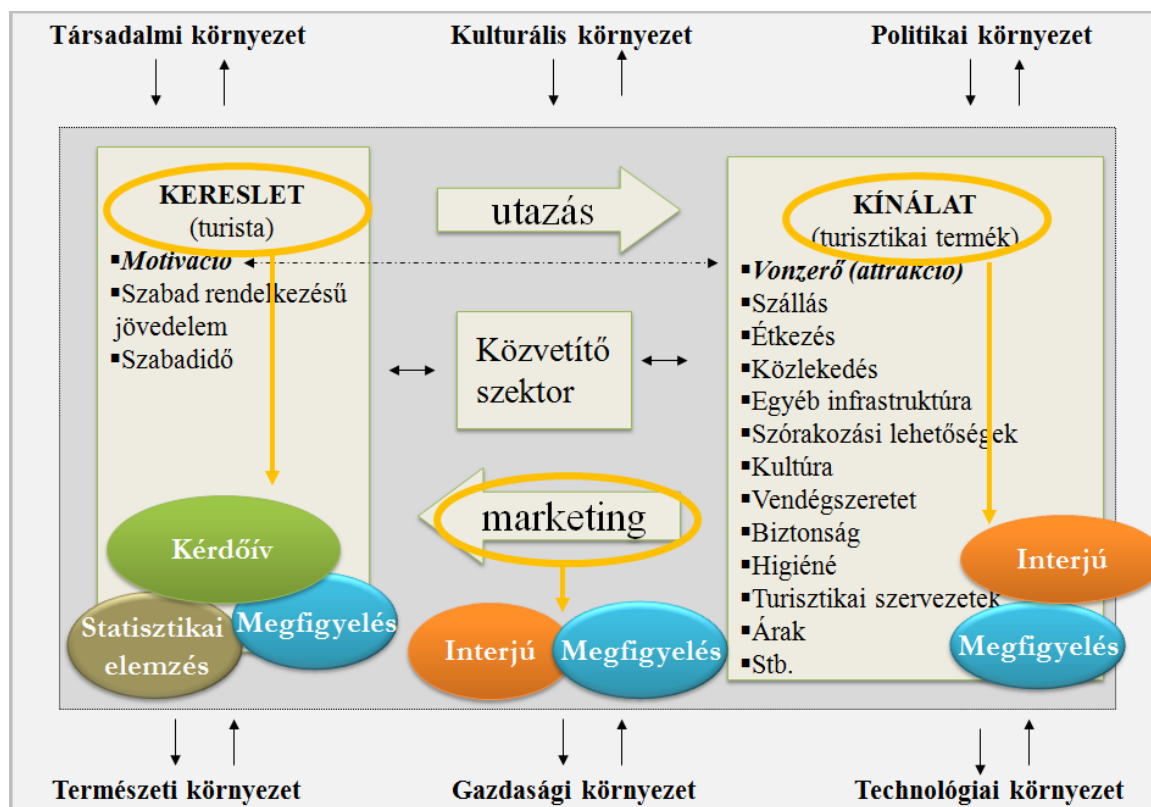
Kvalitatív kutatáson belül kétféle módszert alkalmaztam:

- megfigyelés,
- interjúkészítés.

- Kvantitatív, azaz mennyiségi jellegű kutatások, melyek objektívek, számszerűsíthetők és statisztikailag értékelhetőek. A legelterjedtebb kvantitatív kutatási módszert alkalmaztam:
  - kérdőíves felmérés.

Az alkalmazott módszerek az ökoturizmus rendszerének elemeihez társíthatók (19. ábra).

19. ábra: A választott módszerek és a vizsgálni kívánt elemek



Forrás: Lengyel (2004), saját szerkesztésben, módosításokkal

### 3.2.1. Kvalitatív kutatáshoz kapcsolódó módszertan

#### Megfigyelések

A megfigyelés, mint kvalitatív eljárás meghatározott szempontok alapján bizonyos jelenségekre koncentrálnál, „célja, hogy megragadja bizonyos értékek és beállítottságok megnyilvánulásait, azok érvényesülését, illetve nem érvényesülését.” (Borgulya-Barakonyi, 2004. p. 104-105.). A megfigyelés legnagyobb hibája szelektív voltából akad: szelektív észlelés, szelektív memória, és szelektív tartalom meghatározás. Azonban ezek a „hibák” helyes előkészülettel, és más módszerekkel kiegészítve csökkenthetők. Cserné (1999) által leírt mindhárom megfigyelési

módot alkalmaztam, melyek a következők: megfigyelő kívül van a helyzeten, jelenléte a történéseket nem befolyásolja; a megfigyelő jelen van a megfigyelt eseményen, akarata ellenére is módosíthatja a szituációt; a megfigyelő résztvevője a szituációnak.

- *Megfigyelések az első alkalommal.* A bemutatóhelyek első felkeresésekor a megfigyeléseim rejtőzködően, integrálódva és spontán módon zajlottak. Célom az volt, hogy átlagos látogatóként ugyanabban az élményben részesüljek, mint a többi résztvevő, miközben hangsúlyosan figyeltem a számomra értékes információkra, de sem a túratársak, sem a vezető nem tudta, hogy figyelem őket. A későbbi kérdőívben ugyancsak feltett kérdéseimre (is) kerestem választ, például, hogy megkapja-e a látogató a viselkedési szabályokra vonatkozó információkat. Más nagyon fontos tényezőket is megtapasztalhattam személyesen, a túravezető rátermettségét, és a túravezetés folyamatát, a programok szervezetségét, a helyi lakosság turizmusba történő bevonásának helyzetét.
- *Megfigyelések a bemutatóhelyeken és túrákon.* A kérdőíves felmérések végzésekor nyíltan, néha *integráltan* (egy-egy csoporttal a túrát bejárva), de többnyire *interakción kívül* (konkrétan a bemutatóhelyek bejáratánál várakozva), spontán módon végeztem megfigyeléseimet a bemutatóhelyeken. A személyes jelenlétemmel történő kérdőíves felmérés mellett (előtte, utána) rengeteg olyan tapasztalatra, értékes információra tettem szert, amit kérdezőbiztos igénybevételével sosem tudtam volna meg. Ezért egyszerre megfigyelésre és kérdőívezésre is volt lehetőségem. A túrák, speciális programok esetében – mivel ezek egyediek, és nem sűrűn ismétlődnek egy-egy célterületen – fontosabbnak tartottam a túratársak véleményét, mint a saját szubjektív, de rejtőzködő megfigyeléseim eredményeit, ezért itt minden esetben nyílt, integrált és spontán megfigyelések zajlottak, miközben teljesítettem én is a túrát.

A megfigyeléseim minden esetben utólag kerültek dokumentálására, ennek oka többértű. Egyrészt sok esetben kivitelezhetetlen lett volna a helyszíni jegyzetelés (például vízi túrán), másrészt feltűnést sem akartam kelteni, illetve kiegészítő kutatásnak szántam. Szelektív jegyzőkönyveket készítettem, ami a megfigyelt jelenségek megadott körére vonatkozik (Cserné, 1999). Nem használtam kódolást, skálázást, kategorizálást. A megfigyelések a kérdőíves felmérések eredményeit hivatottak alátámasztani, kiegészíteni. Babbie (2008) szerint a megbízhatósága a kérdőívezésnek nagyobb, az érvényessége azonban a megfigyelésnek, így jól kiegészítik egymást.

A harminckilenc jegyzőkönyvből készített összefoglaló táblázat a 10. számú függelékben található. Teljes részletességgel külön nem ismertetem a megfigyelések eredményeit, hanem beleépítem a kérdőíves kutatás adott témájához kapcsolódó aktuális következtetések közé.

### **Interjúk**

A témában érintett szereplőkkel szóbeli interjút készítettem az évek során, mely szintén kvalitatív kutatási módszer. „*A szakemberek véleménye alapján ez a forma a legnépszerűbb, mély, alapos, pontos és az elképzelt reprezentációnak leginkább megfelelő*” (Bércziné, 2006. p. 72.). Az egyetlen megkérdezettel folytatott közvetlen beszélgetéssel a célom, a Malhotra (2009) által frappánsan leírtak teljesítése: a közvetlen, strukturálatlan, személyes megkérdezés lényege, hogy feltárja a megkérdezett motivációit, nézeteit, attitűdjeit és érzéseit egy adott kérdés vonatkozásában. Szinte minden bemutatóhelyen, túrán volt alkalmam egy rövid irányított beszélgetésre a szakvezetővel, a túravezetővel, az ott dolgozókkal. Azért őket választottam interjúalanyaimnak, mert tőlük jutottam elsődleges minőségi információkhoz a DDNPI keresleti és a kínálati oldalát illetően. Egyéb szervezetek, a kínálati elemek egyéb képviselőinek véleményére is kíváncsi voltam, ezért több a DDNPI-vel, vagy az ökoturizmussal kapcsolatban álló érintettet kerestem meg. Az interjúk eredményeit nem ismertetem külön-külön részletesen, már korábban beleépítettem a szekunder kutatás konkrét tárgyköreibe, illetve beleépítem a primer kutatás adott témájához kapcsolódó aktuális eredmények közé. Összesen huszonnégy fővel készítettem irányított beszélgetést, volt, akikkel az évek során több alkalommal is.

Interjúalanyaim (zárójelben az interjúkészítés éve):

- Dr. Iványi Ildikó, a DDNPI korábbi igazgatója (2007).
- Buchert Eszter, DDNPI általános igazgatóhelyettes (2007-2015).
- Fenyősi László, DDNPI, Drávai területi osztály, osztályvezető (2005, 2007-2010).
- Borián György (†), DDNPI, Drávai területi osztály, ökoturisztikai felelős (2008).
- Wodtke Szilvia, DDNPI, Tettye Oktatási Központ, Ökoturisztikai és környezeti nevelési osztály, osztályvezető (2007-2014).
- Komlós Attila, DDNPI, Tettye Oktatási Központ, marketing és kommunikációs menedzser (2009-2015).
- Horváth Éva, DDNPI, Tettye Oktatási Központ, kulturális szervező (2012-2013).
- Temesi Andrea, DDNPI, Tettye Oktatási Központ, kulturális programszervező (2012-2013).

- Varga György, Mohácsi Nemzeti Emlékhely, üzemeltető (2009-2015).
- Rittlinger Nikoletta, DDNPI, Fehér Gólya Múzeum, Kölked, kulturális szervező (2010).
- Kéki Antal, Tettyei Mésztufa-barlang, barlangkutató, üzemeltető (2010).
- Tóth Péter, DDNPI, Abaligeti-barlang, barlangi túravezető (2010).
- Ötvös Károlyné, DDNPI, Tettye, Pintér-kert arborétum, oktató (2010).
- Gergely Tibor, DDNPI, Abaliget Denevérmúzeum, múzeumvezető (2010).
- Kevy Albert, Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, környezeti-nevelési és ökoturisztikai osztályvezető (2014).
- Nórántné dr. Hajós Klára, a Dráva-medence komplex ökoturisztikai fejlesztése című projekt projektgazdája (2006).
- Molnár Attila, Drávaszentés önkormányzati képviselője (2006).
- Péntes Erzsébet, Pannon Egyetem, Turizmus Tanszék, tanársegéd (2007, 2011).
- Rác András, VM, helyettes államtitkár (2014).

A kizárólag a DDNPI-hez és ökoturizmus vizsgálathoz köthető interjúkon túl néhány véleményem szerint egy komplex szolgáltatáscsomagba beleillő szolgáltatóval is volt szerencsém irányított beszélgetésekre. Többek között:

- Róth Nóra (2010, 2015) Róth-Pincészet, Bóly, pincebemutató, borkóstoltató, a Montenuovo-mauzóleum bemutatása program szervező.
- Gerber Csaba (2009) Kölked, szállásadó, lovas program szervező.
- Sárdi János (2009, 2010, 2015) Kékfestő Műhely, Nagynyárád, 95 éves képfestő mester.
- Mezei Józsefné (2010, 2012) Barcs, Drávatours, drávai sétahajózás<sup>58</sup> szervező.
- Bugarszki Norbert (2010) Szent Miklós Vízialom, Mohács, malom üzemeltető.

### 3.2.2. Kvantitatív kutatáshoz kapcsolódó módszertan

#### Kérdőíves felmérés

A kérdőíves felméréssel (11. számú függelék) a célom, hogy a meglévő szekunder statisztikai adatok elemzése mellett a DDNPI tényleges keresletének jellemzőiről bővebb információhoz

---

<sup>58</sup> A primer kutatás lezárultát követően sajnos a barcsi drávai sétahajózás megszűnt. 2016. májusától azonban új járművel, úgynevezett vízibuszsal ismét lehet majd vízitúrázni.

jussak, amelyekből levont következtetések a jövőbeli változtatások útmutatói lehetnek. A tíz magyarországi nemzeti park igazgatóság 2013-as látogatottsági adatait vizsgálva (Magyar & Sulyok, 2014) a DDNPI a hetedik helyen áll, a vendégek többsége csak néhány órára keresi fel, és nem a nemzeti park meglátogatása a fő motivációjuk (Sulyok, 2009). Egy saját leíró jellegű kutatás<sup>59</sup> eredményeként pedig ismertsége a nemzeti parkok közül az ötödik helyen áll a fiatalok körében. A vizsgált időszakban a DDNPI regisztrált látogatóinak száma folyamatos csökkenést mutat. Kérdőíves felmérésemben többek között a következő kérdésekre kerestem a választ. Hasonló jellemzőkkel bírnak-e a DDNPI látogatói, mint a többi magyar ökoturista? Környezettudatosak-e az ide látogatók? Mi motiválja őket? Szereznek-e előzetesen információkat? Fontos lehet-e az a vonzerő, amit nem is ismernek?

A felmérés 38 alkalommal 17 DDNPI helyszínen történt 2009 és 2010 években. Az alapsokaság a DDNPI látogatói, a minta nagysága 631 fő. Csupán négy alkalommal segítette munkámat kérdezőbiztos (DDNPI alkalmazott). Fontosnak tartottam a személyes részvételemet a kérdőíves megkérdezésben, mert így rögtön tisztázódtak az esetleges félreértések, és úgy gondolom, ezáltal sokkal hitelesebb, eredményesebb a kutatás.

A felmérés előtt próbakérdőívezést is végeztem négy alkalommal négy különböző helyszínen (melyek használható adatai bekerültek az eredmények közé) azért, hogy a lehető legtöbb szempontnak megfeleljen a kérdőív, hiszen „*bármily gondosan tervezi is meg a kutató adatgyűjtése eszközeit, mindig fennáll a hiba lehetősége*” (Babbie, 2008. p. 290.). Ezáltal a későbbi félreértelmezéseket nagyrészt sikerült elkerülnöm.

A vizsgált időszakban a DDNPI regisztrált látogatóinak átlagos létszáma 122 207 fő volt, aminek 0,52%-a, 631 fő került a mintába valószínűségi mintavétellel, véletlen lekérdezéssel. Babbie-t (2008) alapul véve a minta reprezentatívnak tekinthető.

A kérdéssor összeállításánál igyekeztem a kérdőívszerkesztés általános irányelveit megfogadni, melyeket Bércziné (2006) és Babbie (2008) részletesen kifejtenek munkájukban. Három nyelven (magyar, angol és német) készült el a kérdőív (11. számú függelék), melyben nyitott és zárt kérdéseket egyaránt használtam. Csoportképző kérdéseket is feltettem (életkor, végzettség, lakhely) a későbbi kapcsolatvizsgálatok megalapozásához. Többnyire nominális

---

<sup>59</sup>A 2012-2013-as évben, 4 személyes interjúban, 132 fő, a Pannon Egyetem Georgikon Karán tanuló hallgató részvételével kérdőíves felmérést készítettem nemzeti parkjaink ismertségével kapcsolatban. A Kendall-féle rangkonkordancia együttítható korrekciós képletét – 
$$W = \frac{\Delta}{\frac{1}{12}k^2(n^3 - n) - k \sum L}$$
 – alkalmazva megállapítható volt, hogy a preferencia 67%-ban egyezik az egyes félveket tekintve. Az együttítható értéke szignifikáns. Ezt a mértékű egyezést már megfelelőnek ítélve kialakításra került egy végső sorrend a rangszámösszegek alapján. Ezek szerint megállapítható, hogy a vizsgált fiatalok körében a DDNPI az 5. helyen áll a nemzeti parkok ismertségét illetően. A kutatás bővebben egy közelmúltban megjelent tanulmányban olvasható (Tóth, 2015).

skálán mért adatokhoz jutottam, de előfordult sorrendi, rangsor, Likert-skála (diszkrét értékelő skála) és arányskála is a felmérésekben. Minden esetben lehetőséget biztosítottam az egyéb kategória választására. Néhány esetben nyílt kérdést alkalmaztam, a motiváció, az utazási döntés, a tetszés – nem tetszés megnevezésekor, mert semmilyen módon nem akartam befolyásolni a válaszadókat. Elemzés szempontjából is érdekes részei a kérdőívnek a rangsorállítás, a páros preferencia-vizsgálat és az egyetértés - egyet nem értés felmérés.

### 3.3. Az elemzések során alkalmazott módszerek

Az alkalmazott módszertanban a felsőfokú tanulmányaim során elsajátítottakon kívül több módszertani írott forrás<sup>60</sup> is segítette munkámat. Az alapstatisztikák, statisztikai számítások megfelelő alkalmazásához, az SPSS program használatához a korábbi tanulmányaimon kívül számos szakirodalom<sup>61</sup> is rendelkezésemre állt. A dolgozatban végzett vizsgálatok módszertani alapját a matematikai-statisztikai eszközök széles köre jelentette, melyek közül egyszerűeket és bonyolultabbakat is felhasználtam.

Az eredmények kiértékelése a Microsoft Office Excel 2007, illetve az SPSS Statistics 17.0 programmal történt. Utóbbi szakszerű használatának elsajátításában a doktori iskolában tanultakon (Ökonometria I, II) kívül a felhasználót segítő több irodalom<sup>62</sup> is fontos szerepet játszott.

A látogatók kiindulási pontjait szemléltető térkép kivitelezése ArcMap (térképkészítő), Google Earth (a települések koordinátapontjainak elhelyezése), és a GIMP (képszerkesztő) programokkal történt.

Az elemzés során használt legfontosabb statisztikai mutatók:

- **Középértékek.** „A középérték az azonos fajta, de értékben egymástól eltérő adatok tömör, számszerű, közös jellemzője” (Kardosné & Vargáné, 2003). Arányskála (életkor, kereset) esetében alkalmaztam. A számított középértékek közül a számtani átlagot

$$\bar{x}_a = \frac{\sum x_i}{n},$$

a helyzeti középértékek közül a móduszt (a leggyakrabban előforduló érték) és a mediánt (középső érték) használtam.

---

<sup>60</sup> Bauer & Berács & Kenesei (2009), Cohen (2009), Malhotra & Simon (2009), Babbie (2008), Héra & Ligeti (2006), Bércziné (2005), Majoros (2004), Borgulya Istvánné & Barakonyi (2004), Kotler (2002), Somogyi & Novković & Kajári (2002), Tomcsányi (2001), Michelberger & Szejdl & Várlaki (2001), Gyurgyák (2000), Csermely & Gergely & Koltay & Tóth (1999), Cserné (1999).

<sup>61</sup> Hunyadi & Vita (2008a, 2008b), Kardos Zoltánné & Vargáné (2003), Iványi (1980), Kindler & Papp (1977).

<sup>62</sup> Sajtos & Mitev (2009), Székely & Barna (2008), Ketskeméty & Izsó (2005).

- **Szóródás** jellemzésére a terjedelem mutatót használtam az életkornál, mely a megfigyelt legnagyobb és legkisebb érték különözete.  $R = x_{\max} - x_{\min}$ .
- **Viszonyszámok.** „*Viszonyszámoknak nevezük két egymással kapcsolatban álló statisztikai adat hányadosát*” (Kardos Zoltánné & Vargáné, 2003).
  - A megoszlási viszonzyszámok segítenek az eredmények értelmezésében, a sztochasztikus kapcsolatnál megfigyelhető tendenciózus összefüggések beazonosításában (Babbie, 2008; Malhotra, 2009). A statisztikai sokaság részeinek az egészhez való arányát fejezi ki, a sokaság összetételének, belső szerkezetének feltárását segíti elő. Minőségi, mennyiségi, területi és idősorokból egyaránt számítható, ha összegezhetőek.  $V_m = \frac{x_i}{\sum x_i}$ .
  - Dinamikus viszonzyszámok, az időbeli változást mutató viszonzyszámok. Állandó (bázis) viszonzyszám, amikor a sor valamennyi adatát egy közös alaphoz, a bázishoz viszonyítjuk  $V_B = \frac{x_i}{x_0}$ . Változó (lác) viszonzyszám, amikor változik a viszonyítási alap. A megelőző évet alapul vevő lácviszonzyszámok számításával százalékosan is kimutatható az évről évre történő változás  $V_L = \frac{x_i}{x_{i-1}}$ .
- **Idősorok elemzése.** A bázis- és lác viszonzyszámok mellett a következő számítási módokat alkalmaztam az elmúlt időszak változásainak mérésére, és a jövőbeni alakulás előrejelzésére:
  - Az időegységre jutó átlagos változás mutatói. A változás átlagos mértéke mutató a  $\bar{d}$ , ami az egymást követő időszakok különbségeinek számtani átlaga. Számítása:  $\bar{d} = \frac{y_n - y_1}{n - 1}$ . A változás ütemét, fejlődését tükrözi a változás átlagos üteme mutató, az  $\bar{l}$ , ami az egymást követő időszakok relatív változásainak a mértani átlaga. Számítása:  $\bar{l} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}}$ .
  - Előrejelzés, analitikus trendszámítás. Mind a lineáris, mind az exponenciális trendvonal esetében vizsgáltam a függvény illeszkedését. Az illeszkedés jóóságát az  $R^2$  értéke, illetve a függvény illeszkedésének relatív standard hibája, a  $V_{sc}$  mutatja. Amelyik esetben a  $V_{sc}$  kisebb volt, azt használtam előrejelzésre.



A lineáris trend alapmodellje:  $\hat{y} = \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 * t$ , az exponenciális trend alapmodellje:  $\hat{y} = \hat{\beta}_0 * \hat{\beta}_1^t$ .

- **Asszociáció vizsgálat** (nominális mérési szint). A kategoriális változók a  $\chi^2$  –próba alkalmazását indokolták. A  $\chi^2$  –próba jelzi, hogy bizonyított-e a szignifikáns kapcsolat a vizsgált ismérvek között. A döntés a p érték alapján történt, mely azt a legkisebb szignifikancia szintet mutatja, amin a szignifikáns kapcsolat már igazolható. Ebben az esetben a Cramer-féle V 0-1 közötti értékkel jelzi, hogy milyen szoros a kapcsolat. A két változó kapcsolatának erősségét jellemzi a Lambda mutató is, mely a két ismerv közötti összefüggés alapján azt az arányt számítja, mellyel az előrejelzés hibája csökken.

- Pearson-féle  $\chi^2$  – próba: Négyzetes kontingencia, tesztstatisztika, melynek segítségével kimutatható, hogy van-e szignifikáns összefüggés a változók között. Ha a kijelölt szignifikanciaszint mellett 0-nál nagyobb értéket vesz fel a próbafüggvény, akkor elvetjük a nullhipotézist ( $H_0$ ), amely szerint nincs összefüggés a két változó között, és elfogadjuk a  $H_1$ -t, azaz bizonyított a szignifikáns kapcsolat.
- Szignifikancia szint: Az  $\alpha$ -val jelölt elsőfajú hibát szignifikancia szintnek nevezük, melyet a próbáknál előre rögzítünk. Leggyakrabban az 5%-os szignifikancia szintet szokták alkalmazni (többnyire én is ezt használom), de előírható a 10%-os is. Az elsőfajú hiba azt a téves döntést jelenti, hogy  $H_1$ -t elfogadva mégis a valóságban  $H_0$  az igaz. A statisztikai programok a teszteknél közlik az úgynevezett p-értéket, mely az elsőfajú hiba valószínűségét mutatja. Értéke alapján egyértelműen dönthetünk a hipotézisről ( $p > \alpha$  esetén a nullhipotézist fogadjuk el).
- Cramer-féle V mutató: Asszociációs együttható, mely a  $\chi^2$  alapján kerül kiszámításra. 0 és 1 között vesz fel értéket. Azt mutatja meg, hogy két ismerv független-e egymástól vagy sem: 0 a kapcsolat teljes hiányát jelenti, 1 a függvényszerű kapcsolatot. A statisztikai könyvekben általában C-vel (mint Cramer) jelölik ezt a mutatót, azonban az SPSS program V-vel jelöli (én ezt használom az elemzésekben), mert ott a kontingencia együttható kapta a C jelet. A kapcsolat szorosságának megállapításához a következő beosztást alkalmaztam (Kardosné & Vargáné, 2003 alapján):

→ 0,4 illetve ez alatti mérőszám esetén laza az összefüggés,

- 0,41-0,7 között közepes szorosságú a kapcsolat,
- 0,71-0,9 intervallumban szoros az összefüggés,
- 0,91 felett igen szoros a kapcsolat.

- Lambda ( $\lambda$ ): hasonlóan a Goodman és Kruskal tau-hoz aszimmetrikus bizonytalansági együttható, mely bármely táblaméret esetén használható. A  $\lambda$  azt méri százalékos formában, hogy a független változó milyen mértékben képes a függő változót előre jelezni. A mutató az előrejelzési hiba csökkenésének mértékét mutatja.

- **Kapcsolat szorossága sorrendi skálán.** Ordinalis mérési szintű változók közötti kapcsolat szorosságának jellemzésére a Spearman-féle rangkorrelációs együtthatót alkalmaztam (Hunyadi & Vita, 2002). Spearman-féle  $\rho$  (jele:  $\rho$ ) a kapcsolat szorosságának mérésére szolgál ordinalis mérési szinten,  $\rho$  értéke -1 és 1 közötti. Ha nincs összefüggés a rangsorok között, akkor  $\rho = 0$ , vagy közel 0. Ha a két rangsor között szoros korreláció van, akkor  $\rho = -1$  (ellentétes együttmozgás) illetve  $+1$  (együttmozgás) közeli értéket vesz fel.

- **Sorrend felállítás.** Az eredmények kiértékelése többváltozós rangkorrelációs együtthatóval történt, mely azt vizsgálja, hogy mennyire jellemzi véleményegyezés a válaszadókat. Ebben az esetben, ha erős a véleményegyezés, és az együttható szignifikánsnak bizonyul, kialakítható egy végső sorrend az egyéni rangsorok alapján. A Kendall-együttható ( $W$ ), mely a válaszadások közti kapcsolat szorosságát értékeli, a következő módon számítható:  $W = \frac{\Delta}{\Delta_{max}}$ , ahol

$$\Delta = \sum_i (R_i - \bar{R})^2, \text{ mely az } R_i \text{ rangszámösszegek és az } \bar{R} = \frac{m(n+1)}{2} \text{ alapján számítható,}$$

$$m \text{ a válaszadók száma, } n \text{ pedig a tényezőké, illetve } \Delta_{max} = \frac{m^2(n^3-n)}{12}$$

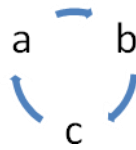
A  $W$  0 és 1 közötti értéket vesz fel, az intervallum felső határa a teljes véleményegyezést jelzi, az alsó ellenben a teljes ellentétet.

- **Preferencia-vizsgálat.** Ha az értékelési tényezők között preferencia sorrendet kívánunk felállítani, kétféle módszer közül választhatunk. Az egyik a közvetlen rangsorolás módszere, melynek hátránya, hogy nem állapítható meg a válaszadó következetessége, azaz a tranzitivitás, mely fontos, a racionalitást jelző kritérium. Fontosnak tartottam a következetlen válaszadók kiszűrését, ezért Kindler & Papp, (1977) módszerét alkalmaztam az eredmények értékelésénél:

A tranzitivitás elve szerint:

ha  $a \rightarrow b$  és  $b \rightarrow c$ , akkor  $a \rightarrow c$

azaz az intranzitivitást kifejező körhármas (triád)



$n$  számú tényező esetében

$$\frac{n(n-1)}{2}$$

számú páros képezhető, melyek esetében a döntéshozó választ, hogy az egyes párokat illetően melyik dolgot preferálja. A következetesség, konzisztencia  $K$  mutatószáma:

$$K = 1 - \frac{24d}{n^3 - 4n} \text{ páros } n \text{ esetében és}$$

$$K = 1 - \frac{24d}{n^3 - n} \text{ páratlan } n \text{ esetében,}$$

ahol  $d$  az inkonzisztens körhármasok száma.

Ha  $K=1$ , akkor ez azt jelenti, hogy nincs jelen inkonzisztens körhármas, vagyis a válaszadó teljes mértékben következetes.

A következetes válaszadók egyéni preferenciátáblázatainak összesítéséből adódik az aggregált preferenciátáblázat, mely alapján kiszámítható a döntéshozók véleményegyezésének mértéke.

Az egyetértési együttható  $v$  az alábbi képlettel írható le:

$$v = \frac{2\Gamma}{\binom{m}{2} \binom{n}{2}} - 1$$

ahol  $m$  a válaszadók,  $n$  az értékelési tényezők száma, továbbá

$$\Gamma = \sum \gamma^2 - m \sum \gamma + \binom{m}{2} \binom{n}{2},$$

ahol  $\gamma$  az aggregált preferenciátáblázat átlója alatti mezők gyakoriságösszege.

Az egyetértési együttható maximális értéke  $+1$ , de minimális értéke nullánál kisebb

(páros számú döntéshozó esetében  $-\frac{1}{m-1}$ ).

Az együttható érték szignifikancia vizsgálatának próbafüggvénye:

$$\chi^2 = \frac{4}{m-2} \left( \Gamma - \frac{1}{2} \binom{n}{2} \binom{m}{2} \frac{m-3}{m-2} \right)$$

$$df = \binom{n}{2} \frac{m(m-1)}{(m-2)^2}$$

Ha az együttható értéke szignifikáns, akkor az összesített preferenciagyakoriságok alapján sorrendet lehet felállítani az értékelési tényezők között.

- **Egyetértés-vizsgálat.** Likert-skála segítségével végeztem. A Likert-skála nevét Rensis Likertől kapta. Széles körben használt mérési skála 5 fokozattal, amelyek a „teljes mértékben egyetért” és az „egyáltalán nem ért egyet” végpontok között helyezkednek el. A válaszadónak jelölnie kell, mennyire ért, vagy nem ért egyet egy sor, a vizsgálati alapegységre vonatkozó állítással (Malhotra, 2008). Gyakran a páros fokú skála használatos, hogy ne legyen középérték, semleges válasz. Én az eredeti 5-fokozatú skálát alkalmaztam, melynek van minimum, maximum és medián értéke, lehetőséget adva a neutrális válasznak is. Sok tanulmányban találkozni az értékek átlagolásával (intervallum skálaként kezelésével), amivel én nem értek egyet, sorrendi (ordinális) skálánál a számértékek a sorrendről adnak információt, a kategóriák közötti különbségek azonban nincsenek meghatározva. Hunyadit & Vitát (2008a) idézve a számértékeknek nincs mértékegysége, így nincs értelme a különböző számítási műveleteknek.

## 4. AZ ÖKOTURIZMUS KERESLETI OLDALÁNAK ELEMZÉSE A DDNPI TERÜLETÉN

### 4.1. A látogatói statisztikák elemzésének eredményei

A DDNPI munkatársaitól kapott korábbi regisztrált látogatói létszámok alapján elemzéseket végeztem a DDNPI tényleges keresleti oldalának alakulásáról. Arra a kérdésre kerestem a választ, hogyan alakultak a látogatói létszámok évről évre, milyen jellegzetességek vannak az idősorban, lehet-e kimutatni valamiféle tendenciát.

A 12. táblázat mutatja a DDNPI bemutatóhelyein regisztrált látogatói létszám alakulását 2008 és 2013 között. Természetesen az igazgatóság területére sokkal többen érkeznek, de akik nem bemutatóhelyet, fizetős nevezetességet néznek meg, őket nem lehet regisztrálni.

**12. táblázat: A bemutatóhelyek regisztrált látogatóinak száma 2008 és 2013 között (fő)**

Bemutatóhely neve		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Pintér-kert Arborétum	1 913	1 428	993	847	1 714	2 045
2	Tettyei Mésztufa-barlang	17 366	9 085	14 782	11 689	9 216	9 393
3	Abaligeti-barlang	69 608	60 932	50 000	52 123	43254	40 596
4	Denevérmúzeum	40 150	31 674	26 852	24 058	20 280	18 492
5	Mohácsi Történelmi Emlékhely	16 803	18 636	17 618	9 971	12 797	14 341
6	Élet az ártéren kiállítás	2 115	0	584	607	252	-
7	Mészégető-források barlangja	22	40	81	54	46	18
8	Kölkedi Fehér Gólya Múzeum	2 463	3 740	4 162	2 901	2 330	3 138
9	Dráva Kapu Bemutatóközpont (Drávaszentés)	1 660	1 973	1 874	1 084	2 597	1 407
10	Nagyharsányi Szoborpark	-	-	-	-	5 205	5 275
<b>Összes látogatói létszám - bemutatóhelyek (fő)</b>		<b>152 100</b>	<b>127 508</b>	<b>116 946</b>	<b>103 334</b>	<b>97 691</b>	<b>94 705</b>

Forrás: saját szerkesztés a DDNPI-től kapott adatok alapján

A bemutatóhelyeken kívüli, természetismereti oktatási foglalkozásokon regisztrált résztvevők évek szerinti bontását mutatja a 13. táblázat. Itt négy gyűjtőcsoportot hoztam létre, mert nem volt egységes az évenkénti programkínálat, és a regisztrálás sem. A természetismereti oktatás, tábor kategóriába kerültek az erdei iskolai programok, oktatási rendezvények. A szakvezetéses túrák kategóriába kerültek a fotós-, gyalogos-, kerékpáros-, vízi-, előre meg nem hirdetett, és a garantált túrák. Valamely neves naphoz (pl. Föld Napja, Víz Napja), vagy személyhez fűződő események és saját rendezvények a harmadik kategóriába, a negyedikbe

pedig a kulturális programok, koncertek kerültek. A táblázatból jól látszik, hogy az ökoturisztikai szolgáltatásokat igénybe vevők száma 16 000 és 23 000 fő körül alakul évente, de tendencia nem mutatható ki. Az ökoturisztikai szolgáltatásokkal kiegészített összes látogatói létszám így 168 387 főről 111 092 főre csökkent 2008-ról 2013-ra.

**13. táblázat: Az ökoturisztikai szolgáltatások regisztrált igénybevevőinek száma 2008 és 2013 között (fő)**

Ökoturisztikai szolgáltatás neve		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Természetismereti oktatás, tábor	5 221	7 536	7 388	8 279	12 233	6 454
2	Szakvezetéses túrák	5 593	9 844	8 707	7 208	7 544	6 216
3	Nyílt nap, jeles nap, saját szervezésű rendezvény	5 473	4 246	3 523	1 998	1 244	2 534
4	Kulturális jellegű rendezvények	0	0	1 487	361	2 154	1 183
<b>Összes látogatói létszám – szolgáltatások (fő)</b>		<b>16 287</b>	<b>21 626</b>	<b>21 105</b>	<b>17 846</b>	<b>23 175</b>	<b>16 387</b>
Összes látogatói létszám (szolgáltatások+bemutatóhelyek)		168 387	149 134	138 051	121 180	120 866	111 092

Forrás: saját szerkesztés a DDNPI-től kapott adatok alapján

A további adatelemzésekhez a bemutatóhelyeken regisztrált látogatói létszámokat veszem alapul, az egyéb szolgáltatások nem egységes tartalma miatt.

Az 14. táblázat mutatja a DDNPI-ben regisztrált látogatók bemutatóhelyek szerinti megoszlását 2008 és 2013 között.

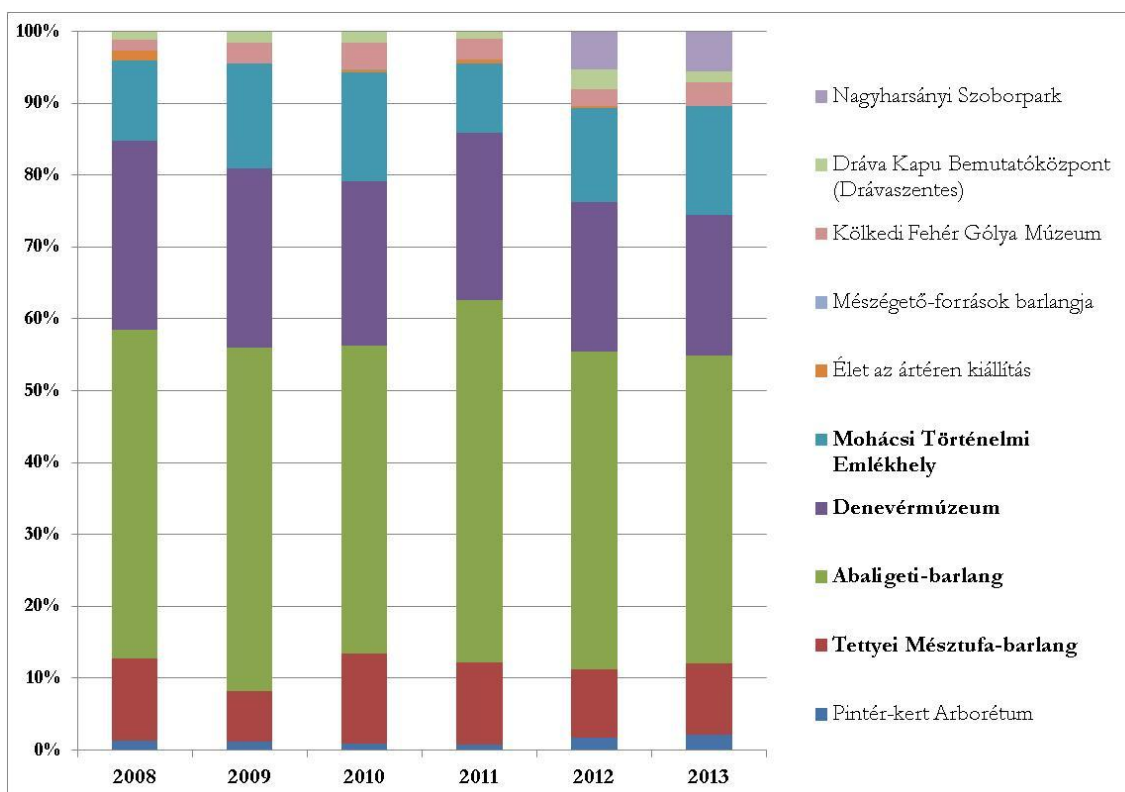
**14. táblázat: A bemutatóhelyek látogatóinak megoszlása 2008 és 2013 között (%)**

Bemutatóhely neve		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Pintér-kert Arborétum	1,2	1,1	0,8	0,8	1,8	2,2
2	<b>Tettyei Mésztufa-barlang</b>	<b>11,0</b>	7,1	12,6	<b>11,3</b>	9,4	9,9
3	<b>Abaligeti-barlang</b>	<b>44,2</b>	<b>47,8</b>	<b>42,8</b>	<b>50,4</b>	<b>44,3</b>	<b>42,9</b>
4	<b>Denevérmúzeum</b>	<b>25,5</b>	<b>24,8</b>	<b>23,0</b>	<b>23,3</b>	<b>20,8</b>	<b>19,5</b>
5	<b>Mohácsi Történelmi Emlékhely</b>	10,7	<b>14,6</b>	<b>15,1</b>	9,6	<b>13,1</b>	<b>15,1</b>
6	Élet az ártéren kiállítás	1,3	0,0	0,5	0,6	0,3	-
7	Mészégető-források barlangja	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
8	Kölkedi Fehér Gólya Múzeum	1,6	2,9	3,6	2,8	2,4	3,3
9	Dráva Kapu Bemutatóközpont (Drávaszentés)	1,1	1,5	1,6	1,0	2,7	1,5
10	Nagyharsányi Szoborpark	0,0	0,0	0,0	0,0	5,3	5,6
<b>Összes látogatói létszám (%)</b>		<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

Forrás: saját számítás a DDNPI-től kapott adatok alapján

Jól látható, hogy a legnépszerűbb bemutatóhelyek a következők: az Abaligeti-barlang, a Denevérmúzeum, a Tettyei Mésztufa-barlang és a Mohácsi Történelmi Emlékhely (20. ábra). Az első két bemutatóhely Abaligeten található. A Denevérmúzeum közvetlenül a barlang bejáratától keletre helyezkedik el. Érdekes a két bemutatóhelyre egyszerre megvenni az úgynevezett kombinált (kedvezőbb áru) belépőjegyet. Tapasztalataim, és a DDNPI-s alkalmazottak elmondása szerint is jellemző, hogy aki először jár e kivételes helyszínen, az valóban él ezzel a kedvezményes lehetőséggel. Sok azonban a visszajáró látogató – ahogy ez a kérdőíves felmérésekből is kiderül –, ők azonban „csak” a barlangra kíváncsiak. Ezt tükrözik a számadatok is, miszerint a Denevérmúzeumba betérők nagyjából fele annyian vannak, mint a barlangot megtekintők. Az egyébként egyáltalán nem jellemző, hogy valaki a Denevérmúzeumot tekinti meg, a barlangot pedig nem. A múzeum elég sok fejlesztési javaslatot is kap az általam megkérdezettektől, melyeket részletesen ismertetek a kérdőív eredményei között.

20. ábra: Az adott évi összes látogató bemutatóhelyek szerinti megoszlása %-ban



Forrás: saját ábra a DDNPI-től kapott adatok alapján

A Mohácsi Történelmi Emlékhely (ma már Mohácsi Nemzeti Emlékhely) az egyetlen történelmi kapcsolódású vonzereje a nemzeti park igazgatóságának. E kulturális attrakció számomra az egyik legvonzóbb bemutatóhely, különös atmoszférája van, a szakvezetés pedig megtölti tartalommal a sírkert jelképeit. Rengeteg látogatója van az Emlékhelynek, sok a külföldi és sok a kiránduló csoport is. 2011-ben nagy visszaesés tapasztalható a látogatói létszámban, köszönhető ez az új fogadó épület kialakításának (rombolás, építkezés, zaj, lezárás). A fejlesztések és a megújuló programok hatására azonban újra növekedésnek indult a látogatói létszám.

A különböző bemutatóhelyeket külön-külön elemezve évről évre hektikus változások figyelhetők meg a regisztrált látogatói létszámban, a megelőző évet alapul vevő láncviszonyszámok számításával százalékosan is kimutatható az évről évre történő változás (15. táblázat).

**15. táblázat: Az egyes bemutatóhelyek látogatói számának %-os alakulása az előző évhez képest**

Bemutatóhely neve		2009	2010	2011	2012	2013
1	Pintér-kert Arborétum	74,6	69,5	85,3	<b>202,4</b>	<b>119,3</b>
2	Tettyei Mésztufa-barlang	52,3	<b>162,7</b>	79,1	78,8	101,9
3	Abaligeti-barlang	87,5	82,1	104,2	83,0	93,9
4	Denevérmúzeum	78,9	84,8	89,6	84,3	91,2
5	Mohácsi Történelmi Emlékhely	110,9	94,5	56,6	<b>128,3</b>	<b>112,1</b>
6	Élet az ártéren kiállítás	-	-	103,9	41,5	-
7	Mészégető-források barlangja	<b>181,8</b>	<b>202,5</b>	66,7	85,2	39,1
8	Kölkedi Fehér Gólya Múzeum	<b>151,8</b>	111,3	69,7	80,3	<b>134,7</b>
9	Dráva Kapu Bemutatóközpont (Drávaszentes)	118,9	95,0	57,8	<b>239,6</b>	54,2
11	Nagyharsányi Szoborpark	-	-	-	-	
<b>Összes látogatói létszám</b>		83,8	91,7	88,4	94,5	96,9

Forrás: saját számítás a DDNPI-től kapott adatok alapján

A Pintér-kert 2012-ben érte el a 2008-hoz közelítő regisztrált látogatói létszámát, a 2011-es mélyponthoz viszonyítva ez 102%-os a növekedést jelent. A Mésztufa-barlang esetében 2009 és 2012 tekinthető mélypontnak. Az Abaligeti-barlangnál 2011-ben észlelhető szerény növekedés, de általában a látogatói létszám csökkenése erőteljesebb, mint az összes DDNPI



látogató esetében. A Denevérmúzeumot illetően ez a tendencia még erőteljesebben megmutatkozik. A Mohácsi Emlékhely viszonylag stabil 16 - 18 000 fős látogatói létszáma felére csökkent 2011-ben, köszönhetően a már említett építkezésnek. A 2013-as adatok azonban ismét a látogatói létszám korábbi évekhez közelítő állapotát mutatják. A Mészégető-források barlangja és a Kölkedi Fehér Gólya Múzeum erőteljes növekedési tendenciája 2011-el véget ért, azóta visszaesés tapasztalható. Újdonság erejük hatásának elmúltával stabilizálódni látszanak. A kölkedi bemutatóhely látogatószáma 2013-ban ismét nőtt. A Dráva Kapu Bemutatóközpont rekordszámú látogatót fogadott 2012-ben, 140%-os a növekedés az előző évhez képest, 56%-kal több érdeklődő érkezett, mint 2008-ban. Azonban az egyik legnagyobb visszaesés is itt tapasztalható 2013-ban, csaknem fele annyian látogatták meg a bemutatóhelyet, mint a megelőző évben. Ez a Dráva-menti vidék, Kóródivál<sup>63</sup> (2006) egyetértve, valóban nem tudja kiaknázni lehetőségeit. Az utolsó éveket tekintve csak két bemutatóhelyen mutatható ki növekedés: a Pintér-kertben, és a Mohácsi Emlékhelyen. Egyértelmű a célzott marketingeszközöknek a hatása, ha valamilyen pályázat keretében lehetőség volt nagyobb marketingkommunikációra, akkor ez a látogatólétszámban is megmutatkozott.

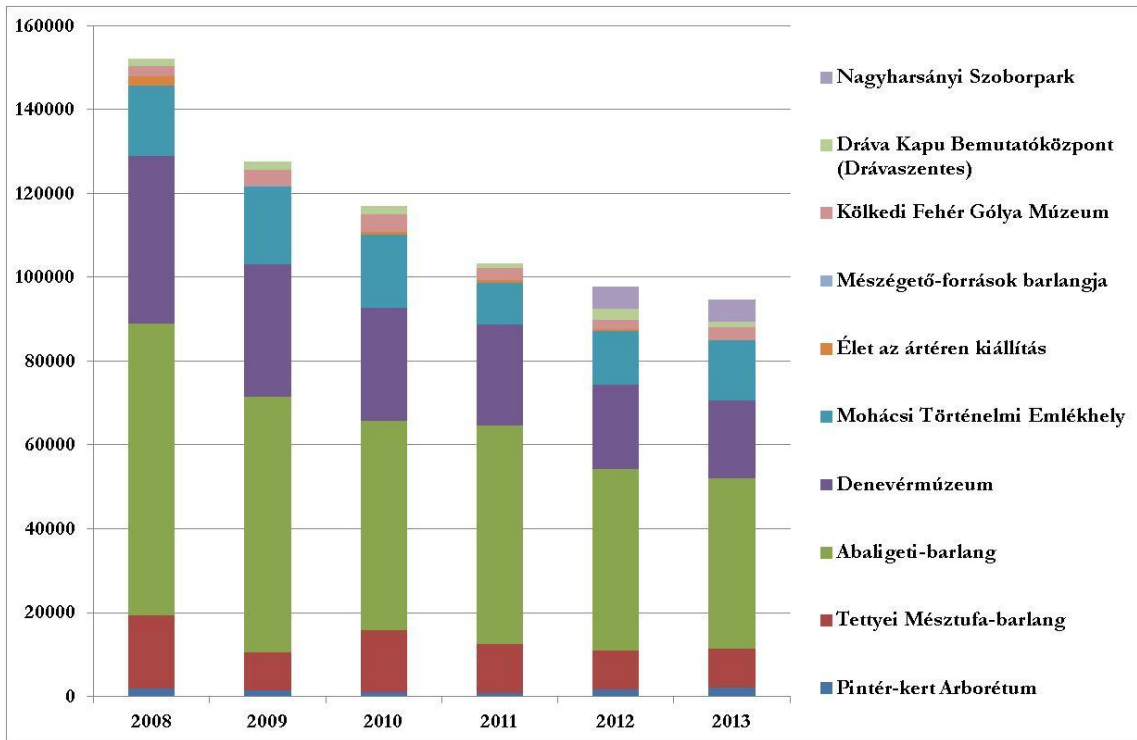
Ha az összes regisztrált látogatói létszámot vizsgáljuk az idő függvényében, akkor szembetűnő a csökkenés (21. ábra), 152 100 főről 94 705 főre esett vissza, 4 év alatt 37,7%-kal csökkent a regisztrált látogatók száma (a bázis 2008-hoz képest). – 11 479 a  $\bar{d}$  mutató értéke, azaz átlagosan 11 479 fővel csökkent évről évre a látogatók száma. Az  $\bar{l}$  mutató értéke 0,91 ez azt jelenti, hogy évente átlagosan 9%-kal csökkent a látogatói létszám a vizsgált időszak alatt.

Mind a lineáris, mind az exponenciális trendvonal esetében nagyon jó a függvény illeszkedése (számítása a 12. számú függelékben), ezt érzékelteti az  $R^2$  értéke (22. ábra), illetve mutatja a  $V_{se}$  5% körüli értéke. Mivel azonban az exponenciális függvény illeszkedésének relatív standard hibája a kisebb ( $V_{se}=4,1\%$ ), ezért ezt használom előrejelzésre. Ha a tendencia tartós marad, akkor a trendfüggvény által 2015-re becsült bemutatóhelyeken regisztrált látogatói létszám 74 551 fő, 2016-ra 67 864 fő lesz.

---

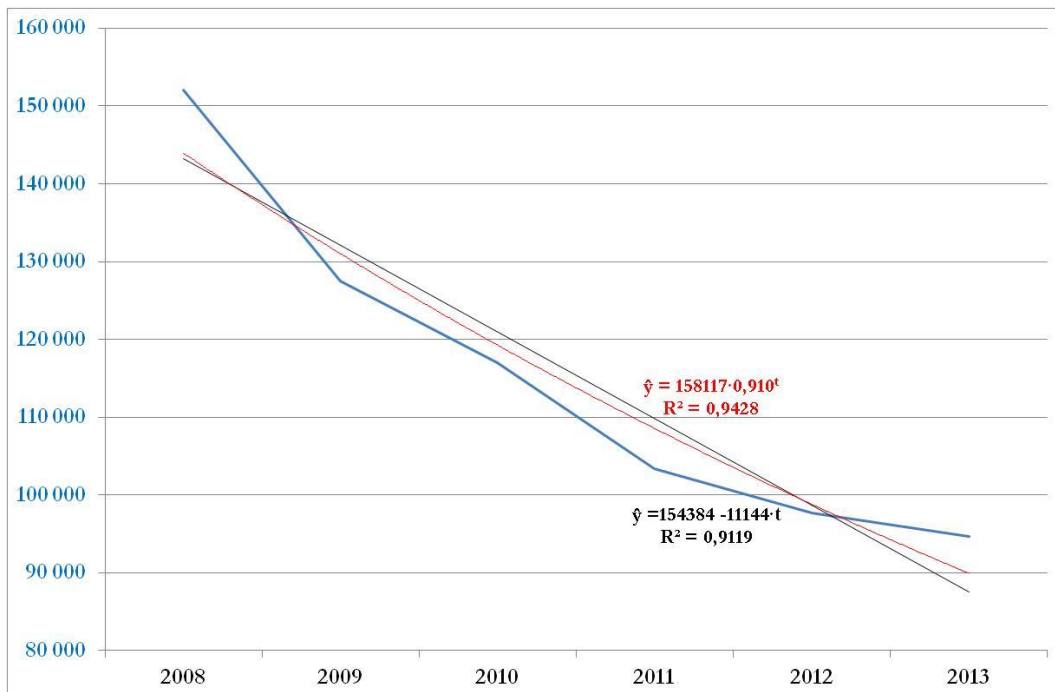
<sup>63</sup> Kóródi (2006) tanulmányában kifejti, hogy Barcs és környéke az úgynevezett lehetőségeket elhalasztó, vagyis 'pazarló' térségek közé tartozik, átlag feletti turisztikai adottságokkal és ismertséggel rendelkeznek, mégsem képes kibasználni a lehetőségeit.

21. ábra: A különböző évek összes látogatója bemutatóhelyek szerinti bontásban (fő)



Forrás: saját ábra a DDNPI-től kapott adatok alapján

22. ábra: A látogatók létszáma a ráillesztett lineáris és exponenciális trendvonallal



(Megjegyzés: t=1 a 2008-as évet, t=6 a 2013-as évet jelenti.)

Forrás: saját ábra a DDNPI-től kapott adatok alapján

A bemutatóhelyeken regisztráltaknál tapasztalt nagymértékű évenkénti csökkenés után, érdeemesnek találtam az előrejelzésbe bevonni az ökoturisztikai szolgáltatásokat igénybe vevő regisztrált látogatók évenkénti viszonylag (a bemutatóhelyekhez képest) stabil létszámát is. Mivel ők jelentős bázist (9,7 – 19,2%-ot) képviselnek a DDNPI összlátogatói körében (16. táblázat).

**16. táblázat: Az egyes bemutatóhelyeken, illetve ökoturisztikai szolgáltatásokon regisztrált látogatók számának megoszlása az összes látogatón belül (%)**

Regisztrált látogatók	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<b>Bemutatóhelyek látogatói/összes látogatói létszám (%)</b>	90,3	85,5	84,7	85,3	80,8	85,2
<b>Szolgáltatások látogatói / összes látogatói létszám (%)</b>	9,7	14,5	15,3	14,7	19,2	14,8

Forrás: saját számítás a DDNPI-től kapott adatok alapján

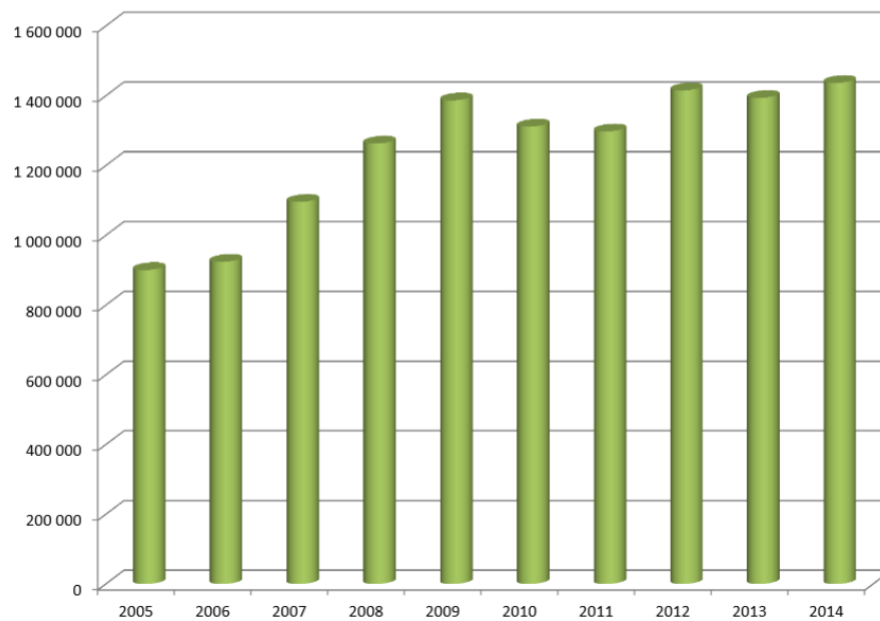
A teljes regisztrált látogatói létszámot tekintve mind a lineáris ( $R^2=0,942$ ,  $V_{sc}=3,5\%$ ), mind az exponenciális ( $R^2=0,958$ ,  $V_{sc}=2,8\%$ ) trendfüggvényre még jobb illeszkedést kapunk. Az exponenciális függvény illeszkedésének relatív standard hibája a kisebb ( $V_{se}=2,8\%$ ), ezért ebben az esetben is ezt használom előrejelzésre. Ezen új trendfüggvény alapján, ha a tendencia nem változik – ceteris paribus – a 2015-re vonatkozó előrejelzés szerint 92 721, 2016-ra pedig 85 508 fő lesz az összes látogató a DDNPI-ben.

Ez a csökkenő tendencia nem országos jelenség a nemzeti parkok körében, ahogy ezt a 23. ábra is mutatja. Sőt, több nemzeti park igazgatóság rekordszámokkal dicsekedik az utóbbi 2013, 2014-es években (pl. BFNPI). Rácz (2014, 2015) szerint az utóbbi években stabilizálódott az összes nemzeti parki látogatói létszám 1 400 000 főre.

Igény az ökoturizmusra tehát van a látogatókban. Létszámnövelésre van tehát szükség a DDNPI-ben, természetesen nem a tömegturizmusra gondolok, hanem az ellenőrzött, korlátozott keretek között zajló alternatív turizmusban résztvevők számának a növelésére, melynek stabilitása fontos lenne<sup>64</sup>. Nem elsősorban a bevétel növelése a célkitűzés, hanem az ismeretátadás, oktatás, szemléletformálás széles körben gyakorlása.

<sup>64</sup> A rendelkezésre álló legfrissebb adatok alapján úgy tűnik, hogy a DDNPI-ben megállt a drasztikusan csökkenő tendencia, növekedés mutatható ki a regisztrált látogatói létszámban.

23. ábra: A nemzeti park igazgatóságok regisztrált látogatószáma 2005-2014 között



Forrás: Kiss, G. (2015)

Mindenképpen javasolt, hogy az eddiginél precízebb adminisztrációt vezessenek. Sok a hiányzó adat, többek között nincsenek információk a látogatók összetételére vonatkozóan. Néhány érdekes információra a kérdőíves felmérésem eredményei is rávilágítanak, ami jó kiindulópontja lehet a jövőbeni változtatásoknak. Célzott marketing eszközök alkalmazásával véleményem szerint növelhető az érdeklődés, ezáltal a környezettudatos életmódra való nevelés hatékonysága.

A látogatói létszám csökkenésének okait is érdemes lenne elemezni. Minden bizonnyal több ok is valószínű, egyik lehetséges indok a DDNPI iránti érdeklődés visszaesése, más úticélok keresése. Másrészt a potenciális látogatók anyagi helyzete: a többség diszkrecionális (szabad rendelkezésű) jövedelme – úgy gondolom – évről évre csökken<sup>65</sup>. A DDNPI belépő, illetve részvételi díjai kedvezőek, de a látogatók idegenforgalmi költsége/összetett (ezt a kérdőíves felmérésem eredményei is alátámasztották), látogatásuk alkalmával nem a nemzeti parki szolgáltatások igénybevétele képezi kiadásainak jelentős részét.

<sup>65</sup> A KSH ábrája (2 számú melléklet) jól jelzi, hogy a társadalom alsó két rétegének aránya lassan nő, 29%-ról 31,2%-ra emelkedett 2006 óta, ők nem képezik a potenciális látogatók körét. Ellenben a középréteg – aki esetleg már adhatna a turizmusra – aránya csökken, 38,5%-ról 35,1%-ra. A felső-közép réteg aránya viszonylag stabil (26-27%), csupán a legfelső jövedelmi réteg aránya nő, de ők kis arányt képviselnek az összlakosságon belül.

## 4.2. A megfigyelések és interjúk eredményei

Ahogy korábban említettem a kérdőívezés helyszínein megfigyeléseket is folytattam, amelyek eredményeit a kérdőívek értékelésébe-elemzésébe beépítettem. A megfigyelések általános tapasztalatai röviden összefoglalva a következők. A védett területeken elvárható viselkedési szabályokról csak két bemutatóhelyen, a Tettyei Mésztafa-barlangban és a Kölkedi Fehér Gólya Múzeumban nem kaptak szóbeli tájékoztatást a látogatók. Az adott terület védettségi kategóriájáról azonban általában nem kaptak szóbeli tájékoztatást a vendégek a bemutatóhelyeken, kivéve Abaligeten, illetve a túrákon. A résztvevők Abaligeten voltak legkevésbé toleránsak a társaikkal, sokakat zavart a gyerekek hangoskodása, és néhány felelőtlen látogató okozott kellemetlenséget a nemzeti parki alkalmazottaknak is. A túrákra több alkalommal kutyák is elkísérték a gazdáikat, néhány túrázót ez zavart. A túrákra összeszokott, sokszor visszatérő társaságok részvétele a jellemző, a bemutatóhelyeken nagyon vegyes a látogatók összetétele. A Sátorhelyen található Történelmi Emlékhelyre jellemző elsősorban a külföldi csoportok látogatása. Fagence (2001) az ökoturisták tevékenység szerinti besorolását alapul véve (2. táblázat), a megfigyeléseim alapján elmondható, hogy a bemutatóhelyeken az alkalmi és az elkötelezett látogatók a jellemzőek, a túrákon egyértelműen az elkötelezett ökoturisták vesznek részt, speciális programokon (pl. Sikonda-békamentés) pedig az ízig-vérig ökoturisták jellemzőek. Az aktív ökoturisták, akiket csak a teljesítmény és a sport motivál, tapasztalataim szerint nem fordulnak elő a DDNPI-ben.

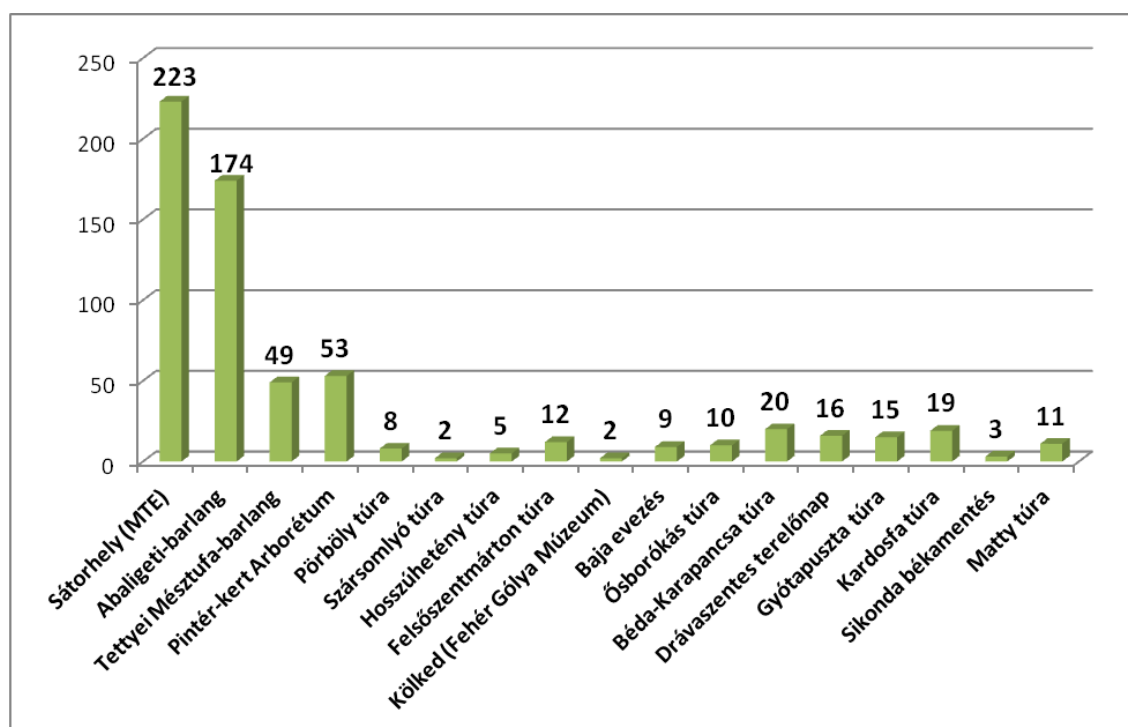
Az interjúk eredményeit sem ismertetem külön-külön részletesen, már korábban beleépítettem a szekunder kutatás konkrét tárgyköreibe, illetve beleépítem a primer kutatás adott témájához kapcsolódó aktuális eredmények közé. Összesen huszonnégy fővel készítettem irányított beszélgetést, volt, akikkel az évek során több alkalommal is. A nemzeti parki alkalmazottakkal folytatott irányított beszélgetések segítettek a DDNPI kínálati oldalának feltérképezését, a bemutatóhelyek részletes megismerését, a kötelezettségek beazonosítását, a felmerülő problémák megértését. A keresleti oldallal kapcsolatos tapasztalataik is hasznos információknak bizonyultak. A turizmusban tevékenykedő szakemberekkel folytatott beszélgetések segítettek az országos jelenségek megértését, az ökoturizmus és ökoturisták jellemzőinek beazonosítását. A helyi vállalkozókkal készített interjúk is a látogatók igényeit, tapasztalatait közvetítették, illetve feltárták a DDNP Igazgatósággal való kapcsolatok helyzetét, jövőbeli változtatási javaslatukat.

### 4.3. A látogatói kérdőíves felmérés eredményei

A DDNPI területén készült látogatói kérdőíves felmérésben 631 fő vett részt, 2009-ben 290 fő, 2010-ben 341 fő.

A 631 résztvevővel folytatott kérdőíves felmérés 17 helyszínen történt (24. ábra), összesen 38 alkalommal. A legtöbb válaszadó a két legnagyobb népszerűségnek örvendő bemutatóhelyen, az Abaligeti-barlangnál, és a Mohácsi Történelmi Emlékhelyen (MTE), Sátorhelyen vett részt a felmérésben. A helyszíneknél nem vettem külön az Abaligeti-barlangot és a Denevérmúzeumot, mert egy helyen találhatóak, itt a barlang dominanciája jellemző, vagyis azt mindenki megtekinti, miközben a Denevérmúzeumot csak egy részük (12. táblázat).

24. ábra: A válaszadók lekérdezés helyszíne szerinti gyakorisága (fő)



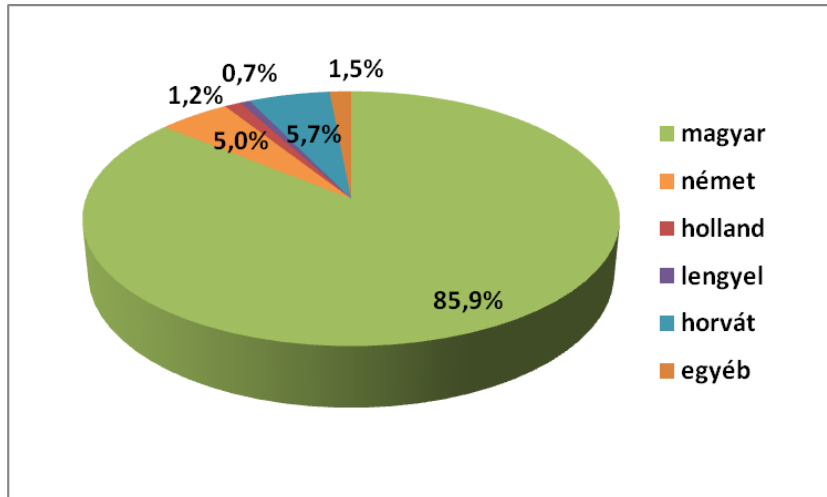
Forrás: saját szerkesztés

#### 4.3.1. A válaszadók általános jellemzői

A válaszadók **állampolgársága** a következők szerint alakult – 34 hiányzó adat mellett – 85,9% (513 fő) magyar, 5,7% (34 fő) horvát, 5,0% (30 fő) német, 1,2% (7 fő) holland állampolgár. Ezen kívül még egyéb nációk is szerepelnek a válaszadók között: lengyel, olasz, svéd, új-zélandi, indonéz, angol, görög és osztrák (25. ábra). A kérdőíves felmérés során

találkoztam még japán, illetve török delegációval is, de kötött programjuk miatt sajnos nem állt módjukban részt venni a felmérésben.

25. ábra: A válaszadók állampolgárság szerinti megoszlása (%)



Forrás: saját szerkesztés

A külföldi látogatókra is készülve a magyar nyelvűn kívül még két nyelven elkészítettem a kérdőívet. A megkérdezettek 6,3%-a (40 fő) német nyelvű, 7,5%-a (47 fő) angol nyelvű kérdőívet töltött ki. A többség (86,2%) magyar nyelven adta válaszait.

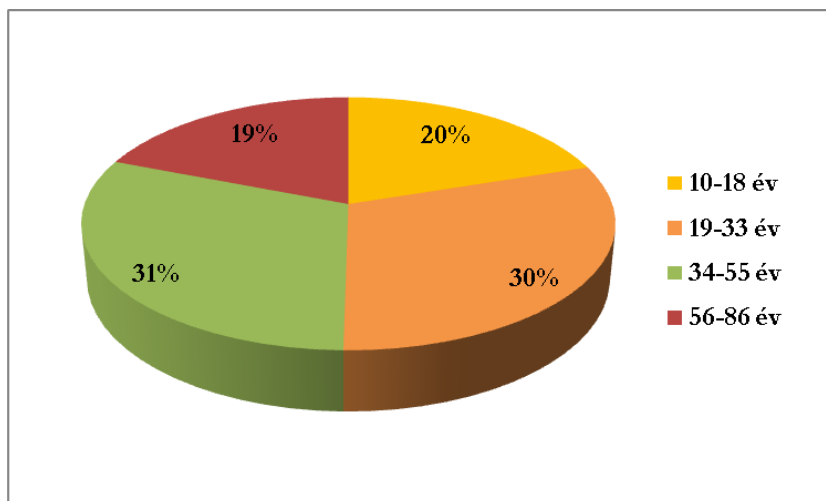
A válaszadók 40,3% férfi, 59,7%-a nő (hiányzó érték 23). A válaszadók **neme** és a nemzeti parkkal kapcsolatos döntéseikkel, viselkedéseikkel kapcsolatban feltett kérdésekre adott válaszok között nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat, azaz nincs jelentős különbség a nők és férfiak jellemzői között.

A megkérdezettek 6,3%-a (40 fő) nem árulta el **életkorát**. A válaszadók 10 és 86 év közöttiek, a terjedelem 76 év, az átlagéletkor 35,9 év. A kitöltők tipikus életkora 20 év (módusz), 33 főt jellemez a mintában ez az életkor (13. számú függelék). A kitöltők fele 33 évnél fiatalabb (medián), 80%-a pedig 55 év alatti. Ezért tartom fontosnak, hogy a fiatal felnőtteket jobban meg kellene célozni, és ezért is választottam későbbi kérdőíves felmérésem alanyainak ezt a korosztályt. A 19-33 éves korosztály hasonló arányban képviselteti magát, mint a 34-55 éves korcsoport (26. ábra).

Az életkor és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (17. táblázat). A Cramer V=0,43 értéke közepes szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p=0,000$ ). Megállapítható, hogy a túrákon már nem igazán jellemző a 60 év feletti korosztály, de a bemutatóhelyeken, elsősorban Sátorhelyen szép számmal képviseltetik magukat. A kisgyerekekre és a 18 év alattiakra is nagyrészt bemutatóhelyeken való részvétel jellemző.

Az, hogy az illető honnan érkezett szintén szignifikáns kapcsolatban áll az életkorral. 588 fős minta alapján a Cramer mutató értéke közepes szignifikáns kapcsolatot mutat. Míg a 28 év alattiaknál jellemző az egyéb helyről (általában kollégiumból) érkezés, addig az ennél idősebb korosztálynál változó megoszlásban, de jellemző a nyaralásból (ez Abaligeten kiemelkedő) és az otthonról érkezés.

**26. ábra: A válaszadók életkor szerinti megoszlása (%)**



Forrás: saját szerkesztés

Az életkor a közlekedés eszköze, a hányadik alkalommal jár itt, a hány napig marad, és a hányan érkeztek együtt ismérvvel közepes, illetve laza szignifikáns kapcsolatban áll. Az összefüggések logikusak, nem igényelnek különösebb magyarázatot.

Az életkor nem mutat szignifikáns kapcsolatot az ismeretszerzés forrásával, illetve a szálláshely típusával.

**17. táblázat: Az életkorral szignifikáns kapcsolatot mutató változók**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	1722,671	0,427	0,000
Honnan érkezik	214,337	0,427	0,000
Közlekedési eszköz	622,284	0,419	0,000
Hányadik látogatás	365,104	0,394	0,000
Hány napig marad	434,127	0,438	0,000
Együtt utazók száma	3677,234	0,355	0,001

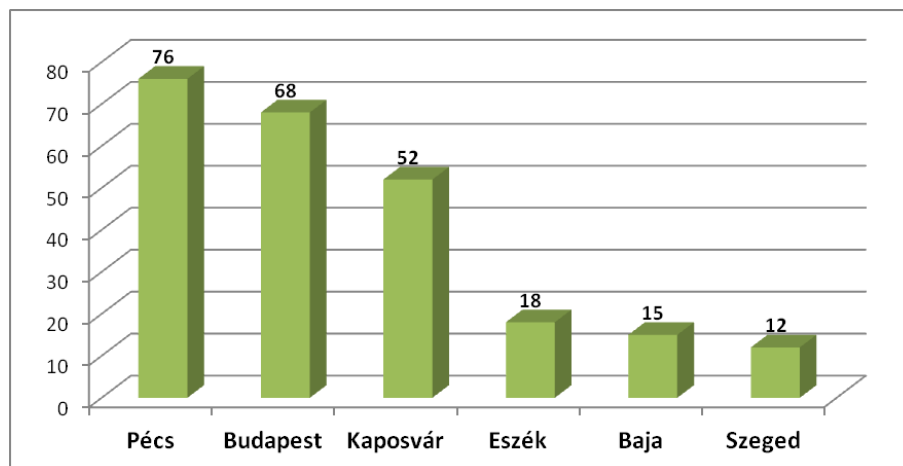
Forrás: saját szerkesztés

Az 560 fő válaszadó (71 fő nem nyilatkozott lakóhelyéről) összesen 194 településről érkezett a kérdés helyszínére, ebből 30 település található Magyarországon kívül. A leggyakrabban lakóhelyként megjelölt települések a következők: Pécs (76 fő), Budapest (68 fő), Kaposvár



(52 fő), a horvátországi Eszék (18 fő), Baja (15 fő) és Szeged (12 fő) (27. ábra). A magyar látogatók lakóhely-eloszlását mutatja a 14. számú függelék.

27. ábra: A válaszadók lakóhely szerinti gyakorisága (fő)



Forrás: saját szerkesztés

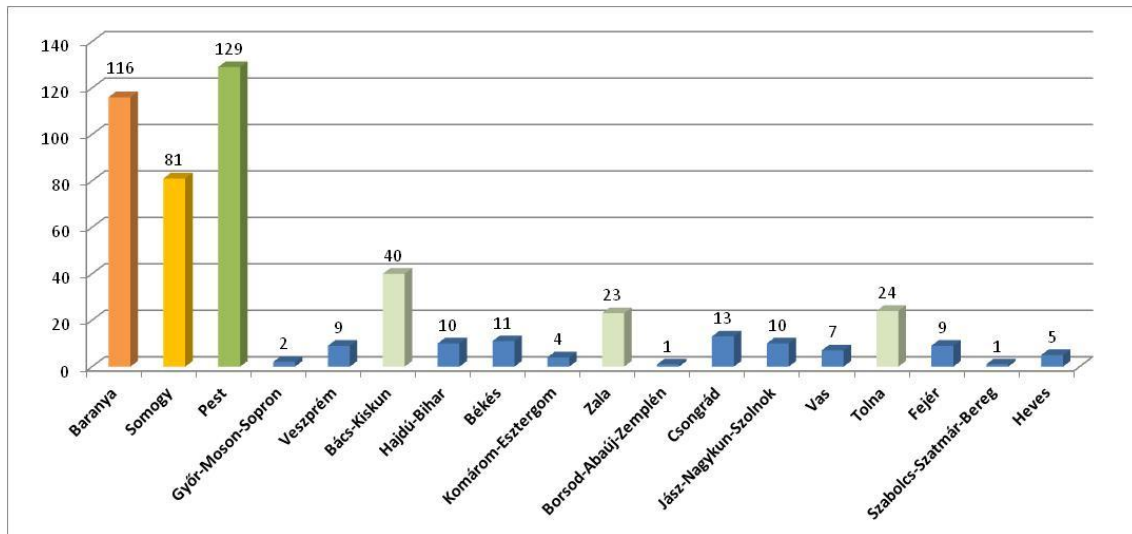
A lakóhely NUTS 3<sup>66</sup> szerinti területi besorolására (vagyis a megyére is) rákérdeztem. A külföldiek esetében ez maradt az ország megjelölése, tekintve, hogy a különböző országokban másképpen alakulnak a területi felosztások. A kérdés alapján azt akartam megvizsgálni, hogy azok a területi egységek szerepelnek-e nagyobb súllyal a mintában, amelyekhez tartozó települések gyakorisága nagyobb volt. A válasz nem. A megkérdezettek 89,9%-a válaszolt. A legtöbben Pest megyéből érkeztek, ezt követi Baranya és Somogy megye, majd lemaradva, de így is jelentős számú látogatót adva következik Bács-Kiskun (28. ábra), majd Horvátország, Németország, Tolna és Zala megye.

Hazánkat tekintve jól kivehető, hogy a Pest megyéből érkezőkön kívül a legtöbb látogató a DDNPI területén, vagy közelében lévő megyékből, többnyire a Dunántúlról érkezik. Szignifikáns kapcsolat mutatható ki a lakóhely és a választott célterület között. Természetesen a földrajzi távolság a mérvadó, és a négy élen járó megye minden desztináció<sup>67</sup> esetén magas arányban van jelen. Megfigyelhető továbbá, hogy Drávaszentesre a zalaiak, Abaligetire a tolnaiak jelentősebb részvétele, Sátorhelyre pedig a horvátok nagyobb aránya jellemző.

<sup>66</sup> Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS, Statisztikai Célú Területi Egységek Nomenklatúrája) az egész Európai Uniót lefedő rendszer része, amelyet az Eurostat fejlesztett ki, és amelyet hivatalosan az 1059/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet rögzít.

<sup>67</sup> A desztináció szó alatt a saját kérdőíves felmérésem értékelésében azt a fogadóterületet, bemutatóhelyet, túrahelyszínt értem, ahol a felmérés készült.

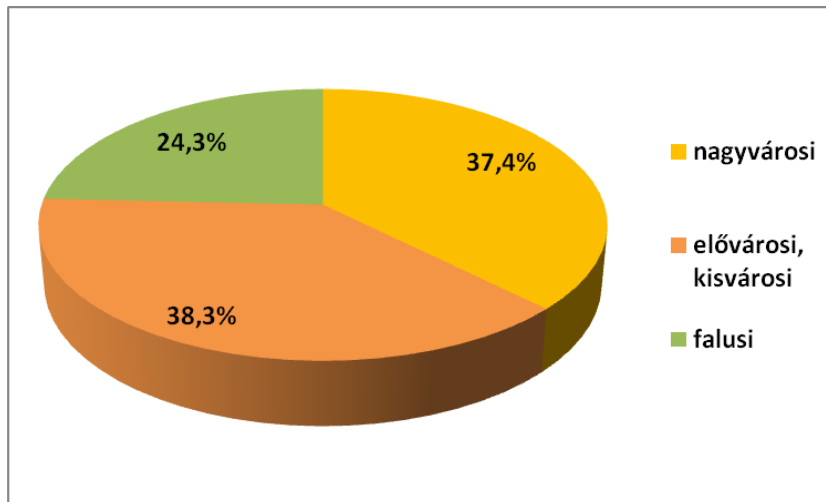
28. ábra: A válaszadók megyék szerinti gyakorisága (fő)



Forrás: saját szerkesztés

A lakóhely jellege értékes információ, hiszen ebből megtudhatjuk, hogy milyen környezetből érkezők mutatnak nagyobb hajlandóságot a természetben való kikapcsolódásra. A megkérdezettek 88,1%-a nyilatkozott, közülük 37,4%-a nagyvárosi, 38,3%-a kisvárosi, elővárosi környezetből, és negyede (24,3%) falusi környezetből érkezett (29. ábra).

29. ábra: A válaszadók lakóhelyük jellege szerinti megoszlása (%)



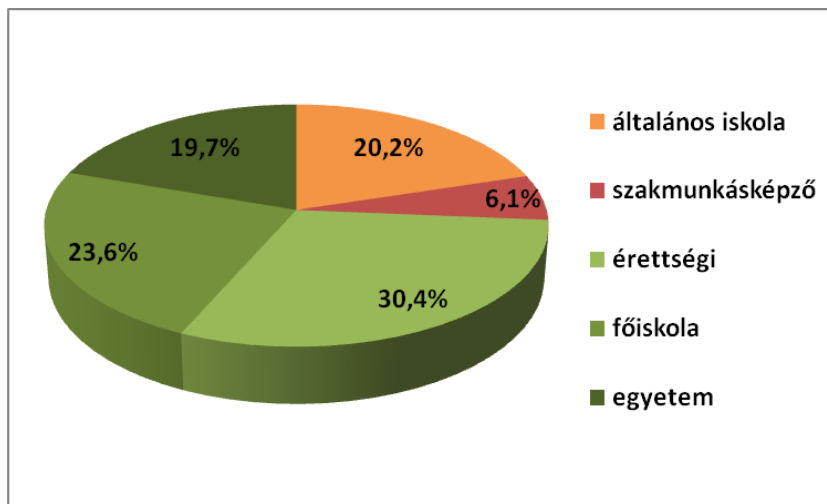
Forrás: saját szerkesztés

Több mint háromnegyedük városban él, melynek jellege ugyan megoszlik, de elmondható, hogy a falusiak, akik mindennapjaikat a természetben töltik, kevésbé érzik hiányát a természetben való kikapcsolódásnak. Kimutatható a lakóhely jellege és a választott

desztináció közötti laza szignifikáns kapcsolat. A falusiak túrákon való részvétele nem jellemző, inkább a városiak, elővárosiak kapcsolódnak ki ilyen formában. A faluból érkezők a bemutatóhelyi látogatásoknál tesznek ki jelentős részt.

Az iskolai **végzettség**et tekintve (a megkérdezettek 6%-a nem válaszolt) a válaszadók közel fele felsőfokú végzettséggel (19,7%-a egyetemi, 23,6%-a főiskolai) bír. Jelentős a középfokú végzettséggel rendelkezők aránya is (30. ábra). Ezek az eredmények összhangban állnak a KSH jelentésével.<sup>68</sup> Tekintve azt, hogy a megkérdezettek fele 33 év alatti, valamint a következő kérdésekből kiderül, hogy 30,8%-uk még tanul, feltételezhető, hogy tanulmányaik befejeztével a közép- és felsőfokú végzettségűek arányát növelik majd. Laza szignifikáns kapcsolat mutatható ki a desztináció és a végzettség között. Míg általában véve azt mondhatjuk, hogy a magasabb (elsősorban egyetemi, főiskolai) végzettségűek kapcsolódnak ki a nemzeti parkokban, a bemutatóhelyeken jelentős a fiatalok, általános iskolások részvétele, amit a desztináció életkorral való szignifikáns kapcsolata is jelzett.

**30. ábra: A válaszadók végzettség szerinti megoszlása (%)**

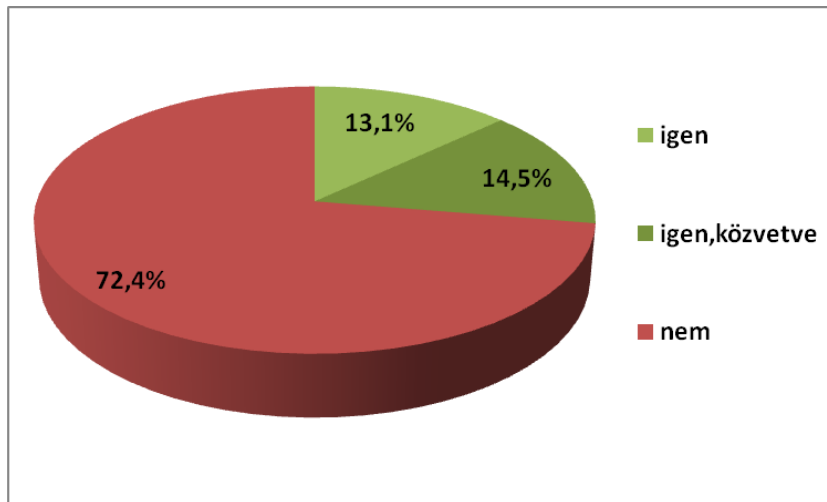


Forrás: saját szerkesztés

Vizsgáltam a **tanulmányaik természetéhez, környezethez kötődését**. A megkérdezettek 15,5%-a nem válaszolt. A válaszadók esetében egyértelműen kijelenthető, hogy jelentős részének (72,4%) tanulmányai nem kötődnek a biológiához, vagy a földrajzhoz (31. ábra).

<sup>68</sup> Az iskolai végzettség jelentős hatással van az utazási aktivitásra; a felsőfokú végzettségűek 56, a középfokú végzettséggel rendelkezők 35, az alacsony végzettségűek 23%-a utazott. (Jelentés a turizmus 2012 évi teljesítményéről KSH, 2013. Július).

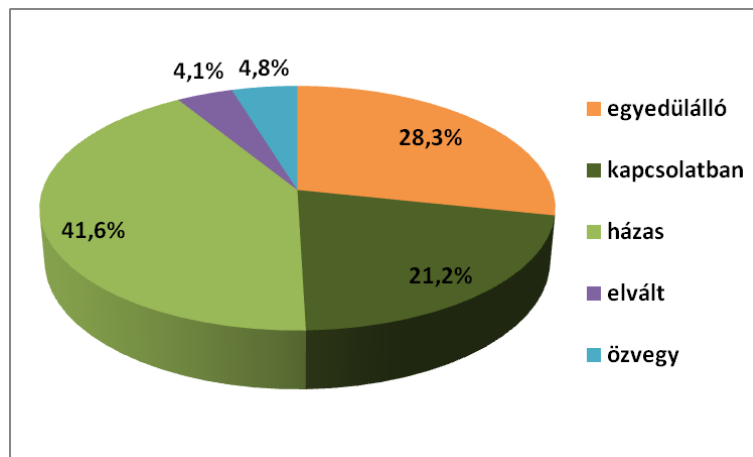
31. ábra: A válaszadók biológiához, földrajzhoz kapcsolódó tanulmányaik szerinti megoszlása (%)



Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek 6,7%-a nem nyilatkozott **családi állapotáról**, a válaszadók jelentős része házas (41,6%), ötöde kapcsolatban él (21,2%), több mint negyede egyedülálló (28,4%) (32. ábra). Az egyedülállóknál figyelembe veendő, hogy 108 fő 18 év alatti megkérdezett szerepel a mintában.

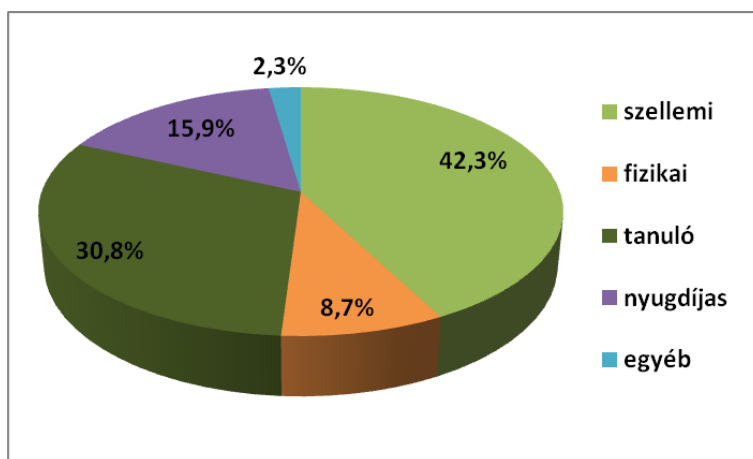
32. ábra: A válaszadók családi állapot szerinti megoszlása (%)



Forrás: saját szerkesztés

A választ adók többsége (5,2% hiányzó adat mellett) – 253 fő (42,3%) – szellemi **foglalkozású**, és jelentős részük – 184 fő (30,8%) – tanuló. A válaszadók közel egyhatoda nyugdíjas, és csak 8,7% fizikai foglalkozású (33. ábra).

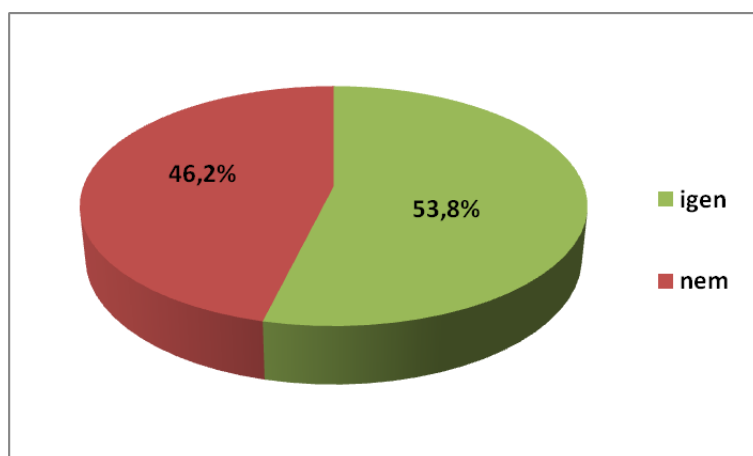
33. ábra: A válaszadók foglalkozás szerinti megoszlása (%)



Forrás: saját szerkesztés

A válaszadóknak (a megkérdezettek 89,2%-a) közel fele-fele arányban van **munkaviszonya** (34. ábra).

34. ábra: a válaszadók munkaviszonnyal való rendelkezésük szerinti megoszlása (%)



Forrás: saját szerkesztés

A munkaviszonnyal rendelkezés és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (18. táblázat). A Cramer V=0,40 értéke közepes szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p= 0,000$ ). Míg a legtöbb helyszínen a munkaviszonnyal rendelkezők képezik a látogatók többségét, addig Sátorhelyen (64,2%-a) és a Mésztufa-barlangnál (65,8%-a) a válaszadók többsége, valamint Kölkeden, és Felsőszentmártonban a választ adók fele nem rendelkezik munkaviszonnyal. A munkaviszonnyal nem rendelkezőkbe természetesen belatartozik a még tanuló, és a nyugdíjas korosztály is.

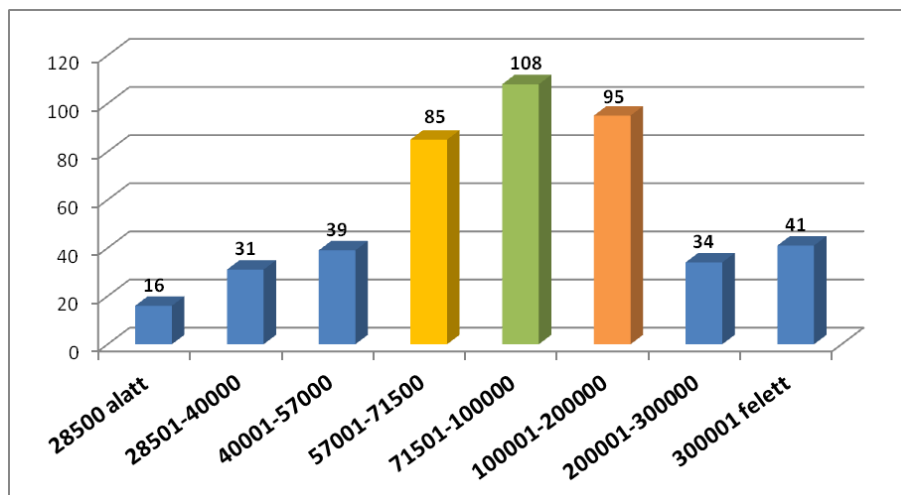
**18. táblázat: A munkaviszony ismérével szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	524,859	0,403	0,000

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek 28,8%-a nem nyilatkozott **jövedelmi helyzetéről**. A válaszadók többségének – 108 fő azaz 24,1% – havi 1 főre jutó nettó jövedelme 71 501 és 100 000 Ft közé esik. A szomszédos jövedelemkategóriákat is jelentős számú válaszadó jelölte meg, 18,9%-uk 57 001-71 500 Ft-os egy főre eső nettó jövedelemből él, 21,2%-uk a 100 001 – 200 000 Ft közötti kategóriát választotta (35. ábra). A válaszadó jövedelme és a választott desztináció között nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat.

**35. ábra: A válaszadók havi 1 főre jutó nettó jövedelme szerinti gyakorisága (fő)**

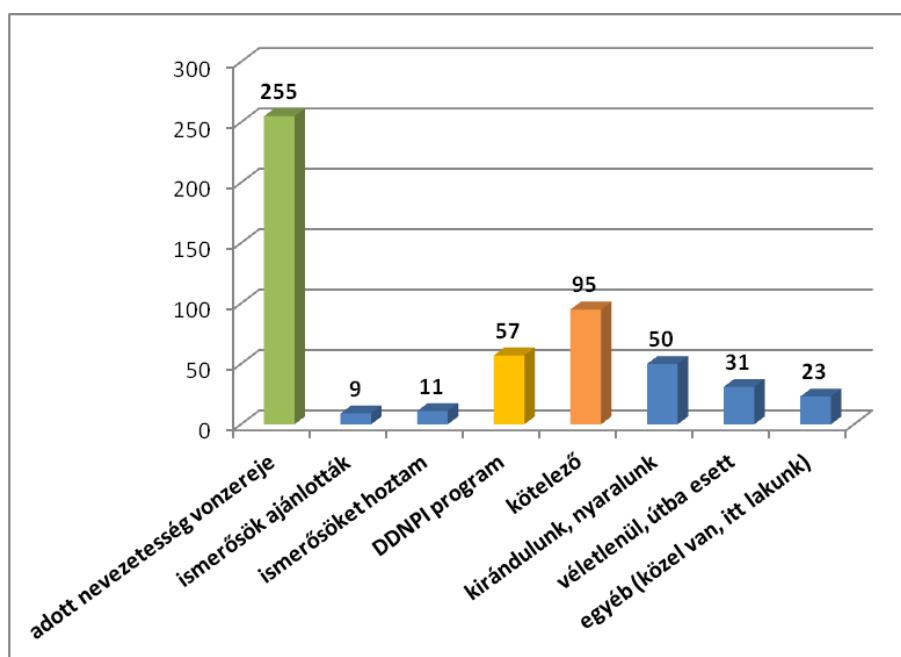


Forrás: saját szerkesztés

### 4.3.2. A válaszadók utazással és a helyszínen tartózkodással kapcsolatos jellemzői

A lekérdezés helyszíne jól reprezentálja a megkérdezettek választott célterületét (24. ábra), de hogy mi alapján döntöttek az adott desztináció felkeresése mellett, azt a 36. ábra mutatja. A megkérdezettek 84,2%-a válaszolt. A többség, 255 fő (48%) az adott vonzerő megléte miatt indult útnak, 95 főnek (17,9%) kötelező volt a részvétel, vagyis valamilyen szervezett út (többnyire osztálykirándulás) keretében látogatta meg a nevezetességet, és nem saját egyéni döntése alapján. 57 főt (9%) vonzott a DDNPI valamilyen programja, sokak kirándulásuk során tértek be, vagy útba esett a nevezetesség, előzetesen nem tervezték a látogatást, vagy közelinek és így olcsónak bizonyult.

36. ábra: A válaszadók választási szempontjainak gyakorisága (fő)



Forrás: saját szerkesztés

Az úticél választásának szempontja és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (19. táblázat). A Cramer V=0,38 értéke közepesenél kicsit gyengébb szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p=0,000$ ). Megállapítható, hogy a bemutatóhelyek esetében az adott nevezetesség az első számú, kimagasló választási szempont, a túrák esetében a DDNPI programja.

Míg Sátorhelyen (MTE) és a Tettyei Mésztafa-barlang választásánál jelentős a kötelező részvétel válaszok száma, addig Abaligeten a második legfontosabb választási szempont az,

hogy a közelben nyaralnak, kirándulnak. A Pintér-kert, mint bemutatóhely, esetében ugyanolyan fontosnak bizonyult a nevezetesség és a DDNPI program. Ennek oka lehet, hogy a lekérdezés több időpontban folyt, és az egyik alkalommal éppen egy ingyenes nemzeti parki programot – a Föld napját – szervezték a Tettyén.

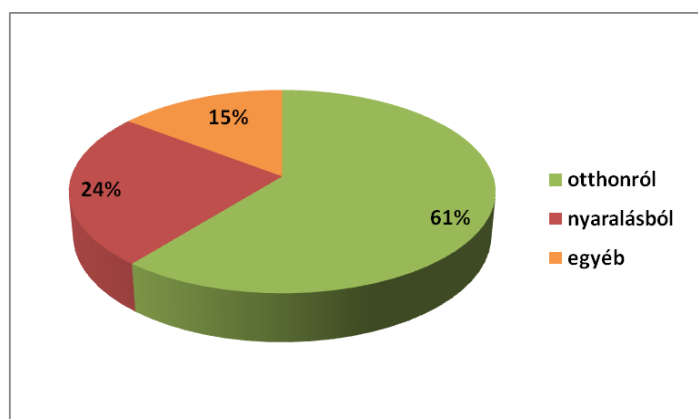
**19. táblázat: A választási ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	524,859	0,376	0,000

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek 99,5%-a válaszolt arra a kérdésre, hogy **honnan érkezett** a célterületre. A választ adók 61%-a otthonról jött, közel negyede (24%) nyaralása közben érintett egy nemzeti parki vonzerőt, és 15%-uk egyéb helyről érkezett, többnyire kollégiumból (37. ábra).

**37. ábra: A válaszadók kiindulási helyszínei szerinti megoszlása (%)**



Forrás: saját szerkesztés

Az utazás kiindulópontja és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (20. táblázat). 531 fős minta alapján a Cramer V=0,41 értéke közepes szignifikáns kapcsolatot mutat (p= 0,000). Megállapítható, hogy Abaliget kivételével, minden egyéb nemzeti parki helyszínre a többség otthonról érkezik. Az Abaligetre látogatók többsége (55%) viszont a nyaralásának helyszínéről. Sátorhelyre az otthonról érkezés (61%) mellett, közel ugyanannyian érkeznek nyaralásból (18%), mint egyéb helyszínről (21%) (pl. kollégiumból).



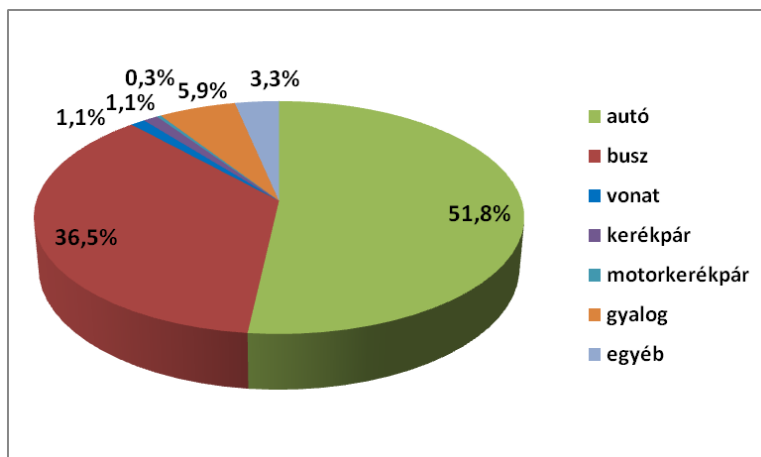
**20. táblázat: Az utazás kiindulópontjával szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	207,524	0,406	0,000

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek közül csak 1 fő nem nyilatkozott arról, hogy **mivel érkezett** a lekérdezés helyszínére. A válaszadók többsége – 51,8%-a – gépkocsival, 36,5%-a busszal érkezett. A tömegközlekedés másik alternatívája, a vonat a célterület függvényében nem mindig nyújt önmagában megfelelő közlekedési alternatívát kötött pályája miatt. A vasút nem túl jelentős szerepe inkább az egyéb kategóriában tűnik fel, ahol a multimodiális – több eszközzel való – megközelítés kapott helyet (a válaszadók 3,3%-a). A KSH jelentésével összevetve<sup>69</sup>, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a nemzeti parki látogatás során jelentősebb a tömegközlekedés, elsősorban az autóbussz igénybevétele, mint általában a belföldi utazások során. A közvetlen környékről, gyalog a válaszadók 5,9%-a érkezett a helyszínre (38. ábra).

**38. ábra: A válaszadók igénybe vett közlekedési eszközök szerinti megoszlása (%)**



Forrás: saját szerkesztés

Az igénybe vett közlekedési eszköz és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (21. táblázat). 530 fős minta alapján a Cramer V=0,35 értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat (p= 0,000). Megállapítható, hogy Sátorhely kivételével, minden egyes nemzeti parki helyszínre a többség gépkocsival érkezik. A

<sup>69</sup> Az eltöltött idő viszonylatában az utazásokhoz választott közlekedési módok közül személygépkocsit 73, autóbusszt 14, vonatot 13%-ban vettek igénybe. (Jelentés a turizmus 2012 évi teljesítményéről KSH, 2013. Július).

Sátorhelyen tartózkodó válaszadók 74%-a busszal érkezett a területre, Abaligetet és a tettyei két bemutatóhelyet néhányan gyalog közelítették meg.

**21. táblázat: Az igénybe vett közlekedési eszköz ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

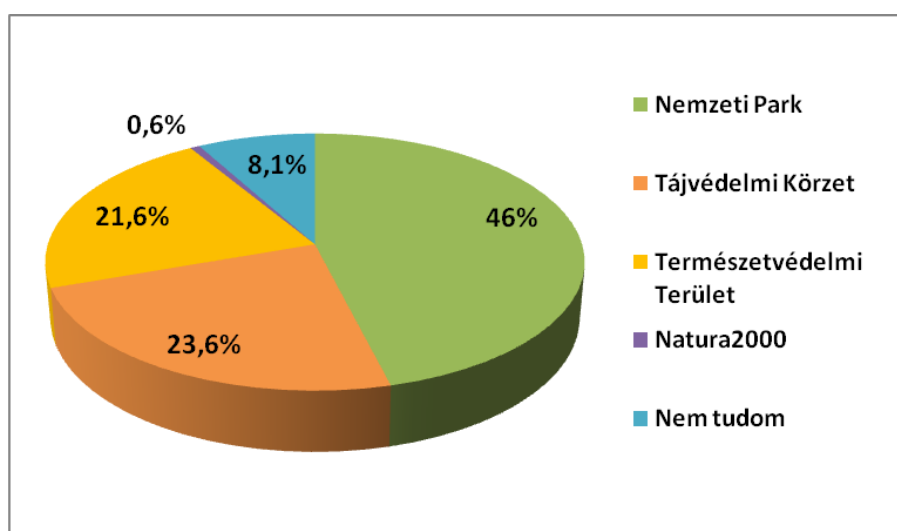
Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	469,725	0,353	0,000

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek közül tizenketten (1,9%) nem válaszoltak arra a kérdésre, hogy milyen a **természetvédelmi terület típusa**, ahol éppen tartózkodnak. A válaszadók közel fele (46%) vélte úgy, hogy nemzeti parkban (NP) van (39. ábra), gondolván ezt azért, mert az van kiírva, hogy Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság. A választ adók 23,6%-a tájvédelmi körzetet (TK) és 21,6%-a természetvédelmi területet (TT) jelölt meg válaszként.

Az ábrából jól kivehető, hogy a látogatók döntő többsége a nemzeti parki védettség választ jelölte meg, de az eredmények akkor értékesek, ha ezeket lebontjuk a kérdés helyszínére, és összevetjük a tényleges védettségi kategória besorolással.

**39. ábra: A válaszadók véleményének megoszlása arra vonatkozóan, hogy milyen természetvédelmi területen tartózkodnak (%)**



Forrás: saját szerkesztés

A védettségi kategóriába sorolás és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (22. táblázat). 619 fős minta alapján a Cramer V=0,29 értéke

laza szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p= 0,000$ ). A 15. számú függelékben található táblázat adatai mutatják, hogy az összes válaszadó 46%-a jelölte a nemzeti parki védettséget, ennek is döntő többsége (39,6%-a) Sátorhelyen hozta ezt az amúgy nem helyes döntést. A választ adók 23,6%-a jelölte tájvédelmi körzetnek látogatásának helyszínét, a nagy részük (36,3%) ezt az amúgy helyes feleletet Abaligeten adta. A természetvédelmi területet megjelölők (21,6%) többsége (38,8%-a) szintén Abaligeten hozta a nem helyes választ. Natura2000 területet csak 1-1 fő jelölt meg. A „nem tudom” válaszok 76%-a Sátorhelyen, a Mohácsi Történelmi Emlékhelyen született.

**22. táblázat: A védettségi kategóriába sorolás ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	210,463	0,292	0,000

Forrás: saját szerkesztés

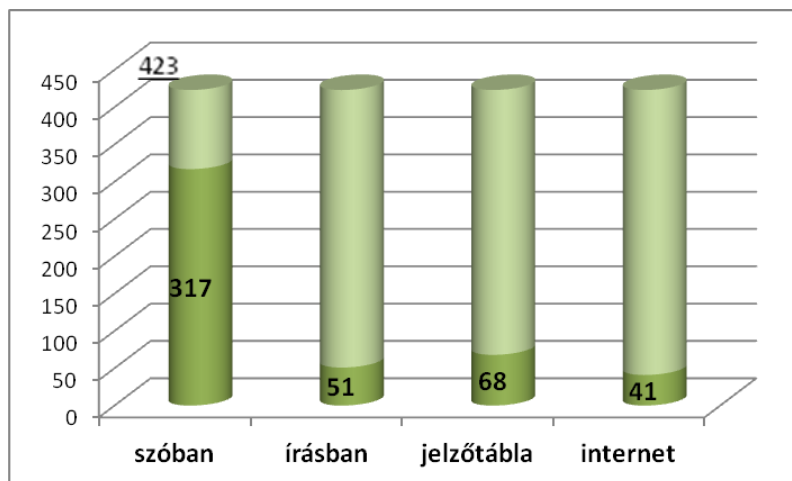
Az adott helyszín valódi védettségi kategóriáját, és a helyes válaszok arányát a zölddel kiemelt értékek mutatják a 15. számú függelékben. A túrákon részt vevők jó válaszainak aránya igen változatos képet mutat, 0 és 100% közötti, de általában jóval magasabb a jól válaszolók aránya, mint a bemutatóhelyeknél. A válaszadók 32%-a (201 fő) adott helyes választ, 68%-a (418 fő) rosszul válaszolt. Ez az arány is azt mutatja, hogy általában nincsenek tisztában a látogatók a különböző természetvédelmi kategóriákkal. Ebből is látszik, hogy a természeti területek iránt érdeklődő látogatók sem ismerik ezeket a kategóriákat, ezért célszerű lenne nagyobb hangsúlyt fektetni a tájékoztatásra.

A válaszadók 31,2%-a nyilatkozta, hogy semmilyen tájékoztatást nem kapott arra vonatkozóan, hogy milyen **viselkedési szabályokat** kell betartani védett területen (2,5%-os nem válaszolási arány mellett). Ellenben 423 fő (68,8%) értesült ezen magatartási normákról. Ezt az arányt javítani kellene. Az igennel válaszolók megválaszolták azt is, hogy honnan jutottak információhoz (40. ábra). Többségük (317 fő) szóbeli tájékoztatásban részesült a helyszínen, a többiek írásban, jelzőtáblán, vagy az internetről jutottak információhoz.

A viselkedési szabályokról kapott tájékoztatás és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (23. táblázat). 615 fős minta alapján a Cramer V=0,25 értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p= 0,001$ ). Míg Sátorhelyen csak a

válaszadók 55%-a kapta meg a szükséges információkat, addig a többi bemutatóhely esetében ez az arány 75% körül alakult. A túrák esetében változó a helyzet, 63 és 100% között kaptak információt a viselkedési szabályokról a látogatók.

**40. ábra: A válaszadók viselkedési szabályokról való tájékozódásuk szerinti megoszlása (fő)**



Forrás: saját szerkesztés

A tájékoztatási forma a kérdezési helyszínek függvényében a következőképpen alakul: a legnagyobb volument szinte minden helyszínen a szóbeli közlés adja, 65 -70% közötti ez az arány (kivéve a 4 túránál). Az írott forrásból való tájékozódás a túrák többségénél 20-25% körüli értéket vesz fel, illetve Sátorhelyen a megkérdezettek 12%-a innen tájékozódott. A jelzőtáblák jelentős tájékozódási pontot adtak Drávaszentesen, az Ősborókásban, a Pintérkertben, Abaligetén és Sátorhelyen (15-20% közötti értékek), az internetről vett viselkedési szabályok a különböző túrák esetében mutatnak jelentősebb arányokat (10-40%).

**23. táblázat: A viselkedési szabályokról kapott tájékoztatás ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

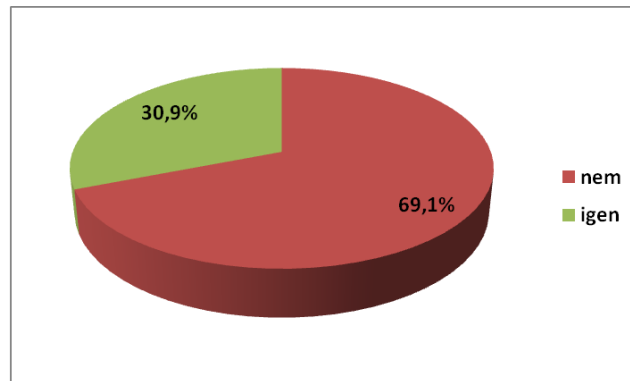
Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	38,243	0,249	0,001

Forrás: saját szerkesztés

A látogatók 69,1%-a (41. ábra) nyilatkozott úgy, hogy látogatása során nem keletkezett **hulladék**. Ezen válaszadók legnagyobb része, 40,8%-a Sátorhelyen válaszolt így. Utólag már tudom, hiba volt a kérdőívben a negatív csengésű „szemét” szót használni, valószínűleg ezzel

pozitív irányban befolyásoltam az eredményeket, vagyis feltehetően a valóságnál kevesebben vallották be, hogy keletkezett a látogatásuk során hulladék.

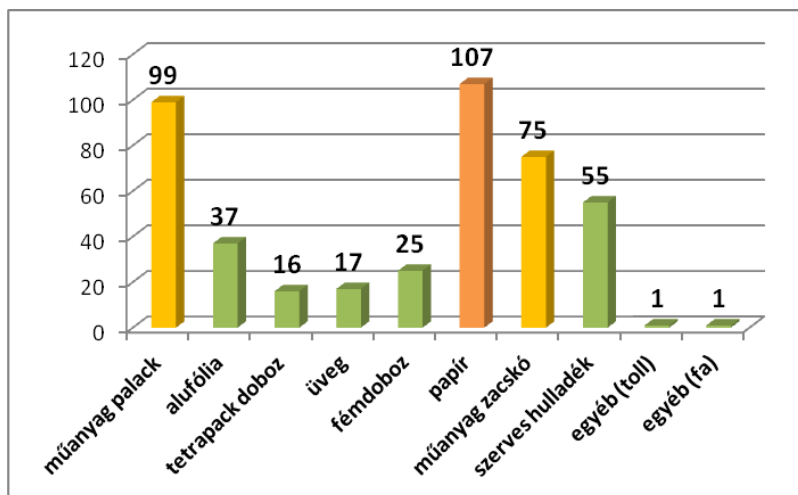
**41. ábra: A válaszadóknál képződött hulladék megoszlása (%)**



Forrás: saját szerkesztés

Akiknél keletkezett, őket arra kértem, jelöljék meg milyen típusú hulladék keletkezett a helyszínen történő tartózkodásuk alatt. A legtöbben a papírt (107 fő) és műanyag palackot (99 fő) jelölték meg, de a műanyag zacskó is sok említést kapott (75 fő), majd a szerves hulladék és egyéb típusú feleslegessé vált termékek következnek (42. ábra).

**42. ábra: A válaszadóknál képződött hulladéktípusok gyakorisága (fő)**



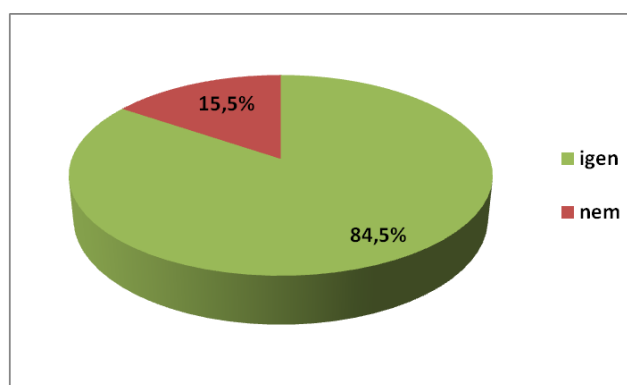
Forrás: saját szerkesztés

Megvizsgáltam külön a desztinációkra is a hulladéktípusokat. Nem meglepő, hogy ahol nagyobb volt a megkérdezettek száma, ott nagyobb volt a különböző hulladéktípusok száma is, de egyértelműen kimondható, hogy a bemutatóhelyeken képződik a legnagyobb mennyiségben és legtöbb típusban feleslegessé váló csomagolás.

Műanyag palack, műanyag zacskó, szerves hulladék és papír csaknem minden kérdezési helyen keletkezett, vagyis ezek azok a hulladéktípusok, amelyek egy kirándulás alkalmával általában képződnek. Tetrapack palack csak a bemutatóhelyeken jellemző, túrákon nem. Kimagasló Abaligeten a műanyag zacskó, papír, az üveg és a fémdoboz, mint hulladék keletkezése, a többi vizsgált területhez képest. Összességében is elmondható, hogy a lekérdezett helyszínek közül ezen a bemutatóhelyen képződik a legtöbb hulladék, melynek oka lehet a barlang és a tó köré települt szolgáltató egységek jelenléte. Abaligeten és a Mésztufa-barlangnál a legnagyobb mennyiségben papír keletkezett, míg Sátorhelyen a műanyag palackok túlsúlya jellemző.

A 605 fős minta alapján – 4,1%-os nem válaszolás mellett – megállapíthatjuk, hogy a kihelyezett **hulladéktárolók** helyével és számával nincs gond. A válaszadók 84,5%-a látott, illetve talált hulladéktárolót a hulladék elhelyezésére, noha nem is biztos, hogy szüksége volt rá (43. ábra).

**43. ábra: A válaszadók véleményének a hulladéktárolók megléte szerinti megoszlása (%)**



Forrás: saját szerkesztés

A hulladéktároló megléte és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (24. táblázat). 605 fős minta alapján a Cramer V=0,56 értéke közepesen erős szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p=0,000$ ). A  $\lambda$  értékei egyértelműen mutatják, hogy a helyszín a magyarázó tényező, ami teljesen logikus. Az egyértelműen magas igen válaszok (79,1 - 98,2%) a bemutatóhelyekre jellemzőek. A túrák esetében Pörbölynél abszolút nem (100%), Béda (89, 5%) és Matty (60%) esetében pedig a többség nem talált kihelyezett hulladéktárolót. A fennmaradó túráknál (62-100% között) inkább találtak.

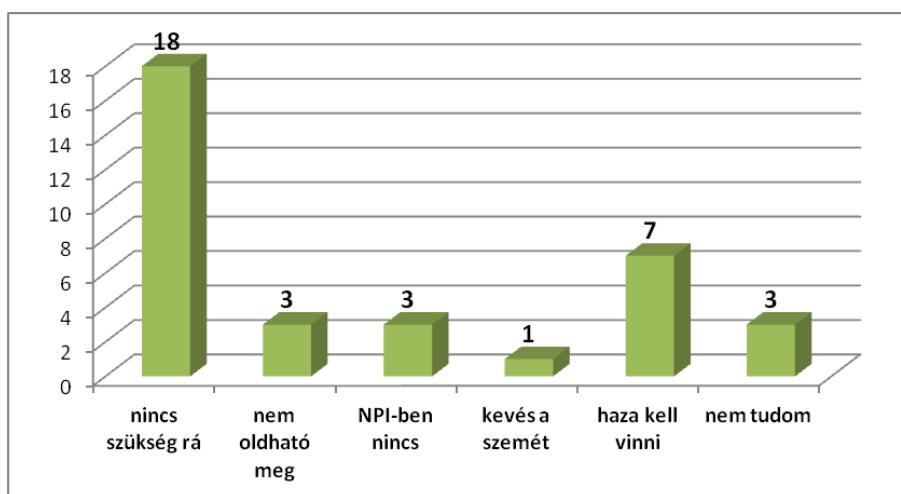
**24. táblázat: A hulladéktároló megléte ismérvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	188,758	0,559	0,000

Forrás: saját szerkesztés

A „nem” választ adó 26 főt arra kértem, hogy gondolja végig, vajon miért nem talált hulladéktárolót? Csupán 3 fő adta a „nem tudom” választ, és volt olyan, aki több alternatívával is előállt. Legtöbben azt írták, nincs szükség rá, illetve, hogy aki eddig el tudta hozni magával a csomagolt terméket, az haza is tudja vinni a hulladékot. Volt, aki úgy gondolta, hogy azért nincs, mert nem megoldható a hulladéktárolók rendszeres ürítése, vagy, hogy a nemzeti park igazgatóságokban eleve nincs hulladéktároló (44. ábra). Szinte mindegyik válasz igaz. Valóban a cél az, hogy mindenki vigye haza a keletkezett hulladékot.

**44. ábra: A válaszadók véleményének gyakorisága a hulladéktárolók nem létének okáról (fő)**



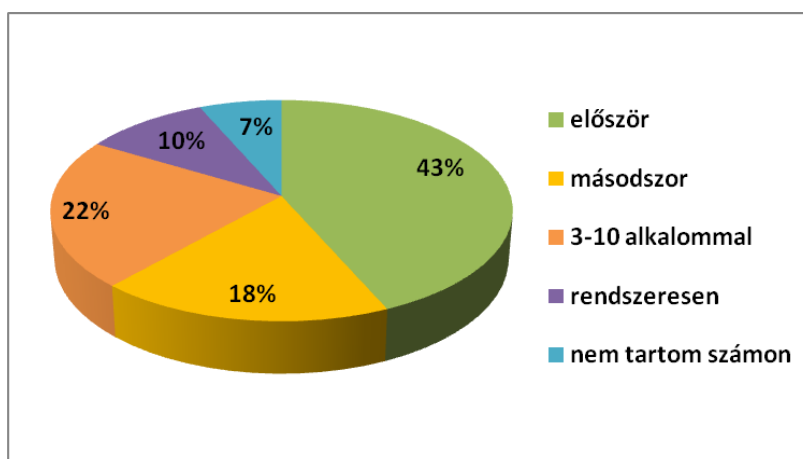
Forrás: saját szerkesztés

Természetesen a közkedvelt, nagy bemutatóhelyeken vannak hulladékgyűjtők elhelyezve (igaz nem szelektívek, pedig a papír és műanyag külön gyűjtése indokolt lenne – lásd 42. ábra), de az erdőkből, a tanösvényeken, a kevésbé frekventált helyeken nincs, és nem is lesz. Szerencsére, ahogy az eredmények mutatják, ezt az emberek nagy része tudja, elfogadja, és nem háborog ellene, sőt értékeli és érti az üzenetet. Éppen ez volt a célom a „szemét” kérdések több szempontú megközelítésénél. Nemzeti parki dolgozókkal történő beszélgetések során adódott a gondolat, hogy erre rá kell kérdezni, mert panaszt hallottak

korábban a kevés hulladéktárolóra. Nekik egyértelmű volt ennek oka, de kétségeik támadtak, hogy vajon a látogatók tudják-e ezt. Úgy gondolom, a kétségeket sikerült eloszlatni, az NPI-be érkező látogatók felelős gondolkodásúak, és jól tudják, mi a cél azzal, hogy nincs hulladéktároló kihelyezve.

A látogatók nyilatkoztak arról – 1%-os nem válaszolás mellett –, hogy **hányadik alkalommal** látogattak el a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság területére. A válaszadók közel fele (43%) akkor járt először ott – legalábbis ezt így gondolta. Vannak visszatérő vendégek, 18%-uk másodszor járt a DDNPI területén, 22% már 3-10. alkalommal, 10% rendszeres látogató (45. ábra).

45. ábra: A válaszadók látogatásuk gyakorisága szerinti megoszlása (%)



Forrás: saját szerkesztés

A válaszadó DDNPI-be látogatásainak száma és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (25. táblázat). 625 fős minta alapján a Cramer  $V=0,34$  értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p=0,000$ ). Megállapítható, hogy a túrákon a gyakori (3-10 alkalom) és a rendszeres látogatók vannak túlsúlyban, míg a bemutatóhelyeken a rendszeres látogatók száma elhanyagolható. Ezeken a látogatóhelyeken többségben vannak az először látogatók. Viszont amíg a Mésztufa-barlangban és Sátorhelyen jelentős az eltérés az először (háromszor, illetve négyszer annyian) és a visszatérő vendégek között, addig Abaligetén és a Pintér-kertben sok visszajáró vendéget köszönhetnek. Abaliget esetében például a válaszadók 39%-a először, 30%-a másodszor, és 21%-a már 3-10. alkalommal kereste fel a barlangot.



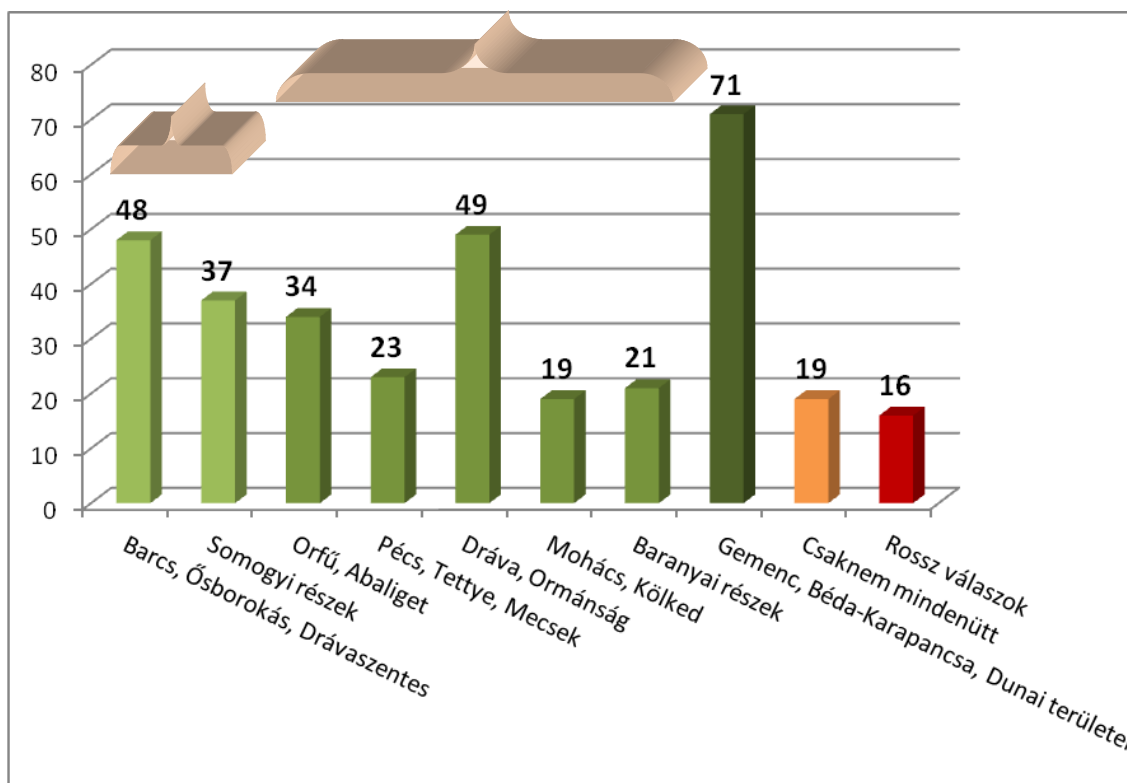
25. táblázat: Hányadik alkalommal jár a DDNPI területén ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	292,378	0,342	0,000

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek 2,4%-a nem válaszolt arra a kérdésre, hogy **járt-e már a DDNPI más területein**. A válaszadók 56,6%-a nem volt még a DDNPI más részein. Akik már voltak, azok vagy konkrét nevezetességeket, helyszíneket, vagy területi egységeket neveztek meg, melyek említettségét mutatja a 46. ábra csoportokba rendezve.

46. ábra: A válaszadók a DDNPI más helyszínein is való tartózkodásuk szerinti gyakorisága (fő)



Forrás: saját szerkesztés

Az ábra szerint a válaszadók többsége a Dunai területek csoportjában járt már korábban, de ha a Baranyához köthető említéseket összegezzük, akkor 146 fő baranyai területet jelölt meg, míg 85 fő Somogyban járt. Azért nem egy csoportba rendeztem, mert több választ is adtak a megkérdezettek, és szerettem volna a konkrét nevezetességek súlyát is szemléltetni. Talán

célszerűbb lett volna zárt kérdést feltenni, de nem akartam befolyásolni a válaszadókat, tényleges tudásukat akartam letesztelni. Aki azt írta, hogy a baranyai, vagy somogyi részeken járt, az legalább területileg helyesen válaszolt, de a konkrét válaszokat értékesebbnek tartom, és szerencsére volt belőlük bőven. 19 fő csaknem minden részén járt már a nemzeti parknak és ezt felsorolásával bizonyította is, ők bizonyára a korábbi rendszeres látogatók egy részét képezik. Sajnos akadtak, akik állították, hogy már jártak a DDNPI területein, de válaszukkal – például Tapolca, Aggtelek vagy Ópusztaszer említésével – egyértelműen bebizonyították ennek ellenkezőjét. Feltűnően kevesen említették Mohácsot (Sátorhelyet) és Abaligetet, aminek oka az lehet, hogy a megkérdezettek jelentős része éppen ezeken a bemutatóhelyeken tartózkodott.

A DDNPI egyéb területein történt korábbi látogatás és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (26. táblázat). 626 fős minta alapján a Cramer V=0,34 értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p= 0,000$ ). A kereszttábla értékei alapján megállapítható, hogy a nagyszámú látogatót vonzó bemutatóhelyeken (Sátorhely, Abaliget) a „nem” válaszok túlsúlya (68% és 62%) jellemző, a Tettyén lévő két bemutatóhelyen közel 50-50% az igen-nem arány, de a DDNPI által szervezett egyéb vonzerőknél az jellemző, hogy más területeken is jártak már. Ez összhangban áll a látogatás alkalmainál kapott értékekkel. Az eredmények azt igazolják, hogy a sok látogatót vonzó „nagy bemutatóhelyek” jellemzően nem az „igazi”, ízig-vérig ökoturisták kikapcsolódási helyszínei. Orfű, Tettye, Mecsek, az Ormánság és a baranyai területek, mint egyéb helyszínek megjelölésében az Abaligeten megkérdezett válaszadók voltak többségben. Gemencet, Bédát, Baját és a somogyi területeket legtöbbször megjelölők a sátorhelyi válaszadók voltak. A legtöbb rossz választ az Abaligeten és a Mésztufa-barlangnál megkérdezettek adták. A legtöbb Felsőszentmártonon válaszolták, hogy csaknem mindenütt jártak már a DDNPI-ben.

**26. táblázat: Járt-e már egyéb területeken ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdezés helyszíne	71,062	0,340	0,000

Forrás: saját szerkesztés

A kérdőív kitöltőit arra kértem, hogy osztályozzanak hat szempontot az alapján, hogy mi vonzza őket leginkább a természetbe. A szempontok, **vonzerők** az alábbiak:

- tiszta levegő,
- csend,
- a természet szépsége,
- séta, mozgás,
- új ismeretek szerzése,
- konkrét látnivaló, természeti érték.

A válaszadók egy 1-től 6-ig terjedő, úgynevezett sorrendi skálán jelölték, hogy miért is látogattak el az adott nemzeti parki helyszínre, mi vonzotta őket. A legkevésbé vonzót kellett 1-gyel, a leginkább vonzót 6-tal jelölniük. Felsoroltam négy általános, illetve két konkrét területhez köthető állítást, egyik maga a nevezetesség, a természeti érték, másik pedig az ismeretszerzés vágya, ami a turizmusban a 7-szintre bővített Maslow-piramis<sup>70</sup> kognitív szükségletek szintet (6. szintet) takarja. A kérdőív e pontját 487-en töltötték ki. Jelentős a hiányzó érték, aminek oka nem a nemválaszolás, hanem hogy sokan nem helyesen töltötték ki a mezőket, gyakran hatszor írták le ugyanazt a számot, jelezve, hogy minden egyformán fontos nekik.

Az eredmények kiértékelése többváltozós rangkorrelációs együtthatóval történt, mely azt vizsgálja, hogy mennyire jellemzi véleményegyezés a válaszadókat. Ebben az esetben, ha erős a véleményegyezés, és az együttható szignifikánsnak bizonyul, kialakítható egy végső sorrend az egyéni rangsorok alapján.

A 487 válaszadó preferencia sorrendje alapján számított Kendall-együttható értéke:

$$W = \frac{50667,5}{\frac{487^2(6^2-6)}{12}} = 0,01$$

Ez az érték azt jelzi, hogy a rangsorolandó tényezők vonatkozásában a válaszadók preferencia sorrendje teljes különbözőséget mutat. Ez egyben azt is eredményezi, hogy nem alakítható ki egy végső rangsor a tényezők vonatkozásában. A „bizonytalanság” a tényezők fontosságát illetően a sorszámok gyakoriságértékeiből is jól látszik (27. táblázat). Megállapítható tehát, hogy a megkérdezettek preferált vonzerői alapján a DDNPI látogatói az alkalmi ökoturisták körébe tartoznak (2. táblázat).

---

<sup>70</sup> Maslow-piramis: Abraham Maslow pszichológus először 1943-ban (*A Theory of Human Motivation*) írta le 5-szintű piramis-elméletét az emberi szükségletek egymásra épüléséről, majd halála előtt, 1970-ben 2 csoportra osztva (hiány alapú szükségletek és növekedés alapú szükségletek) 2 szinttel bővítve publikálta a motivációról alkotott elméletét (*Motivation and Personality*). A mai napig a legismertebb motivációelmélet, pedig talán pontosabb és egyszerűbben alkalmazható motivációs elméletek is születtek később, mint az Alderfer-féle, a Herzberg-féle, vagy a McClland-féle elmélet. Az elméletekről bővebben Gaál és Szabó (2007) könyvében olvashatunk.

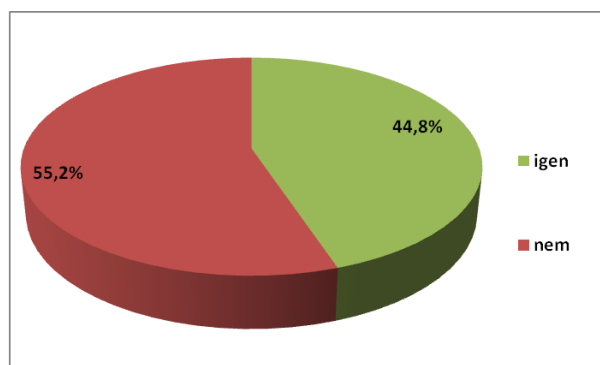
27. táblázat: A vonzerők fontosságának gyakorisága

tényező	Tiszta levegő		Csend		Természet szépsége	
	Gyakoriság	Arány, %	Gyakoriság	Arány, %	Gyakoriság	Arány, %
1	94	19,3	74	15,2	92	18,9
2	82	16,8	<b>111</b>	<b>22,8</b>	70	14,4
3	<b>98</b>	<b>20,1</b>	80	16,4	<b>102</b>	<b>20,9</b>
4	91	18,7	61	12,5	101	20,7
5	82	16,8	78	16,0	44	9,0
6	40	8,2	83	17,0	78	16,0
Összesen	487	100,0	457	100,0	487	100,0
tényező	Séta, mozgás		Új ismeretek szerzése		Konkrét természeti érték	
	Gyakoriság	Arány, %	Gyakoriság	Arány, %	Gyakoriság	Arány, %
1	73	15,0	71	14,6	87	17,9
2	70	14,4	83	17,0	71	14,6
3	89	18,3	69	14,2	50	10,3
4	<b>104</b>	<b>21,4</b>	70	14,4	58	11,9
5	67	13,8	<b>128</b>	<b>26,3</b>	89	18,3
6	84	17,2	66	13,6	<b>132</b>	<b>27,1</b>
Összesen	487	100,0	487	100,0	487	100,0

Forrás: saját szerkesztés

A kérdésre, miszerint szereztek-e **előzetesen információkat** a DDNPI-ről a látogatás előtt, a megkérdezettek 1,7%-a nem válaszolt, így a válaszadók száma 620 fő. Kicsit több mint a választ adók fele (55,2%) egyáltalán semmilyen előzetes információt nem szerzett az igazgatósággal, a bemutatóhellyel, vagy a védett területtel kapcsolatban (47. ábra).

47. ábra: A válaszadók előzetes információszerzésük szerinti megoszlása (%)



Forrás: saját szerkesztés

Az előzetes információgyűjtés és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (28. táblázat). 620 fős minta alapján a Cramer V=0,32 értéke laza

szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p= 0,000$ ). Míg a bemutatóhelyek esetén az előzetesen információt nem gyűjtők a válaszadók 58-65%-át teszik ki, addig a szervezett programok esetében minimum ekkora hányada a válaszadóknak gyűjt információkat az érkezése előtt. Ez természetesen a program jellegéből is adódik. (Sok olyan túra van, aminek pontos találkozási helyszínét csak az előre jelentkezőkkel osztják meg, kiküszöbölve a terület túlzott látogatóterhelését).

Az 583 fős minta alapján a Cramer  $V=0,16$  értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p= 0,003$ ) az iskolai végzettség és az előzetes információgyűjtés között (28. táblázat). Megállapítható, hogy az érettségivel, vagy annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők közel fele-fele arányban szereznek előzetesen információt, míg az általános iskolai végzettséggel bíróknak csak 30%-a.

Az előzetes információgyűjtés és a hányadik alkalommal jár itt a látogató ismérvek közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (28. táblázat). 614 fős minta alapján a Cramer  $V=0,29$  értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p= 0,000$ ). Az először itt járók 65,9%-a nem gyűjt előzetesen információt, vagyis teljesen felkészületlenül érkeznek a választott helyszínre. A másodszer itt járók többsége (59,1%) még szintén nem informálódik előre. A 3-10 alkalommal jövők, vagyis gyakori látogatók nagy része (55,5%) már rendelkezik előismeretekkel, és a rendszeres résztvevők 80%-a tájékozott. Sokan tehát nem informálódnak előre, hanem eljönnek, felkelti az érdeklődésüket a vonzerő, és utána kezdenek érdeklődni. A látogatás többszörözése növeli a megszerzett ismereteket és az utánajárás vágyát is.

**28. táblázat: Az előzetes információgyűjtés ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változók**

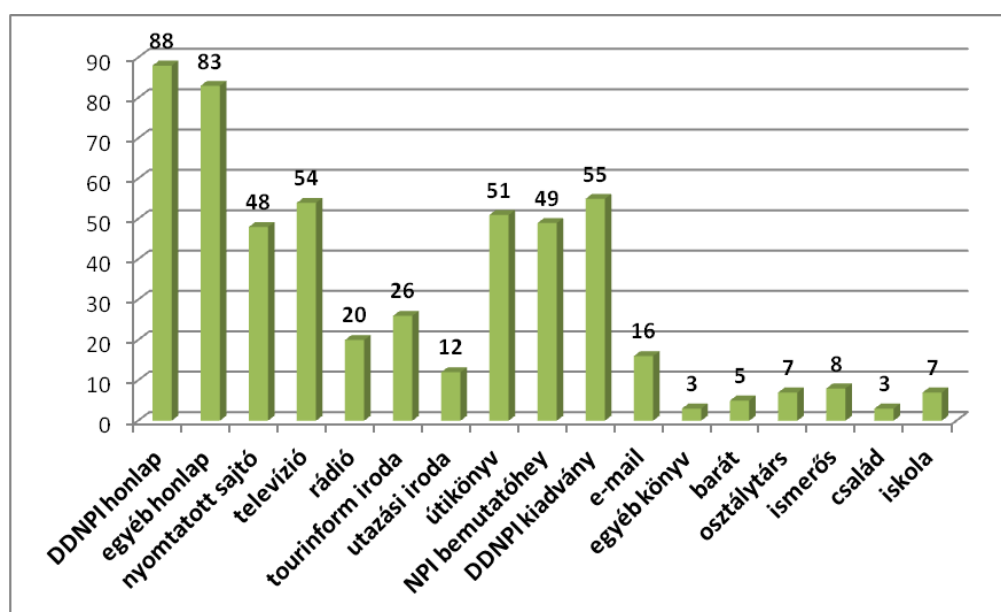
Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	62,327	0,317	0,000
Iskolai végzettség	16,210	0,167	0,003
Hányadik látogatás	51,034	0,288	0,000

Forrás: saját szerkesztés

Össességében a válaszadók 44,8%-a (278 fő) előzetesen készült a látogatásra, és több forrásból is szerzett tudnivalókat. Több **információforrás** is megjelölhető volt. A legtöbben a DDNPI honlapjáról, vagy egyéb internetes bázisból tájékozódtak (48. ábra). Bebizonyosodott az internet vitathatatlan szerepe a kommunikációban. Fontos megemlíteni a

DDNPI bemutatóhelyeit, illetve kiadványait is, mint hírforrást. Az útikönyvek, a televízió és a nyomtatott sajtó szerepe is említésre méltó. Az iskola nem kimagasló értékének oka lehet, hogy nem soroltam fel a válaszok között, viszont többen egyéb lehetőségként beírták. Valószínű, ha ez is szerepelt volna a felsorolásban, akkor többen bejelölik információforrásnak. A személyektől való tájékozódást (szájreklámot) sem soroltam fel külön, de az egyéb kategóriában említésre került (barát, osztálytárs, ismerős, család).

48. ábra: A válaszadók információszerzési forrásaik szerinti gyakorisága (fő)



Forrás: saját szerkesztés

A DDNPI honlapot, más honlapot és Tourinform irodát legtöbben megjelölők az Abaligetén megkérdezettek voltak. A sátorhelyi látogatók képviselik a nyomtatott sajtó, a televízió, a rádió, az utazási iroda, az útikönyv, másik NP bemutatóhely és a DDNPI kiadvány legnagyobb arányú megjelölését. Az e-mail értesítésből tájékozódás legnagyobb aránya a Béda-Karapancsán túrázóknál mutatkozott meg, egyéb könyvforrás felhasználása nagy részben a Baján evező látogatókhoz kapcsolódik. Az internetet felhasználók száma minden kérdezési helyszínen jelentős, de ugyanolyan jelentősek az egyéb internetes felületeken megjelenő DDNPI-t bemutató források, mint a saját honlap.

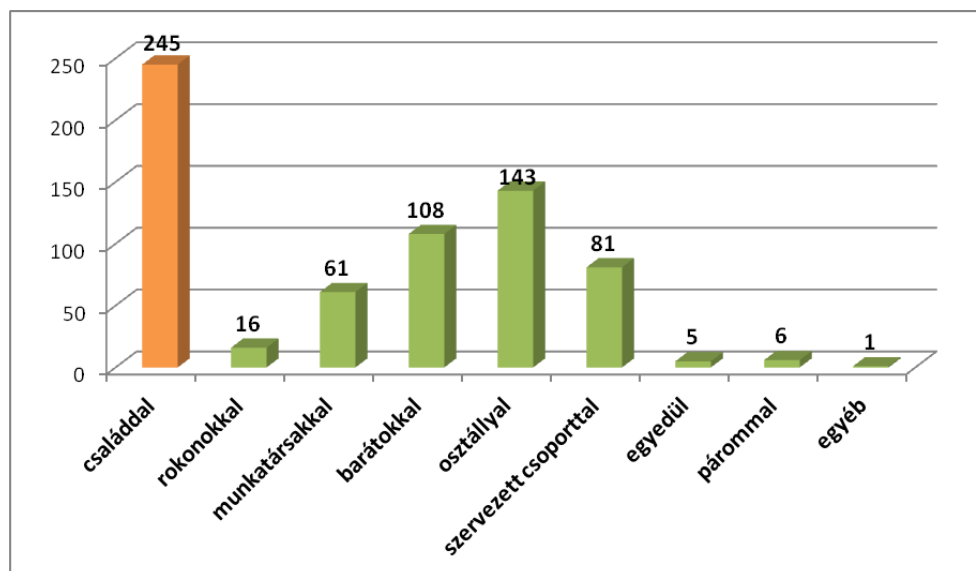
Fontos tudni azt, hogy a látogatók **kivel** szeretnek együtt utazni, hiszen így ehhez az ismerethez lehet igazítani bizonyos programokat. Több válasz is megjelölhető volt (gyakran előfordult, hogy a megkérdezett a családjával és a barátaival is kirándult egyszerre). Egyértelműen megállapítható, hogy a legtöbben a családjukkal (245 fő) mennek a DDNPI-

be, de az iskolai osztállyal (143 fő), egyéb szervezett csoporttal (81 fő), illetve a barátokkal (108 fő) történő utazás is jelentős (49. ábra).

Kiugró eredményt mutatott a többi kérdezési helyszínhez képest Abaliget a családdal történő utazás megjelölésében (109 fő), Sátorhely a munkatársakkal utazással kapcsolatosan (40 fő), az osztálykirándulásnál Sátorhely (79 fő) és a Tettyei-barlang (34 fő), szervezett csoportnál szintén Sátorhely (57 fő).

Az osztálytárssal érkezők 55,2%-a, és szervezett csoporttal jövők 70,4%-a Sátorhelyen jelölte meg ezt a választ. Az iskolai csoport jelölés másik jelentős (28,6%) része a Pintér-kertben történt. A családdal érkezés mindenhol jellemző, de leginkább Abaligeten (44,7%). A munkatársakkal érkezők 65,6%-a Sátorhelyen tartózkodott a kérdőíves felmérés idején. A rokonokkal érkezők 37,5%-a Abaligeten, 31,3%-a Sátorhelyen jelölte így választát.

49. ábra: A válaszadók útitársaik szerinti gyakorisága (fő)

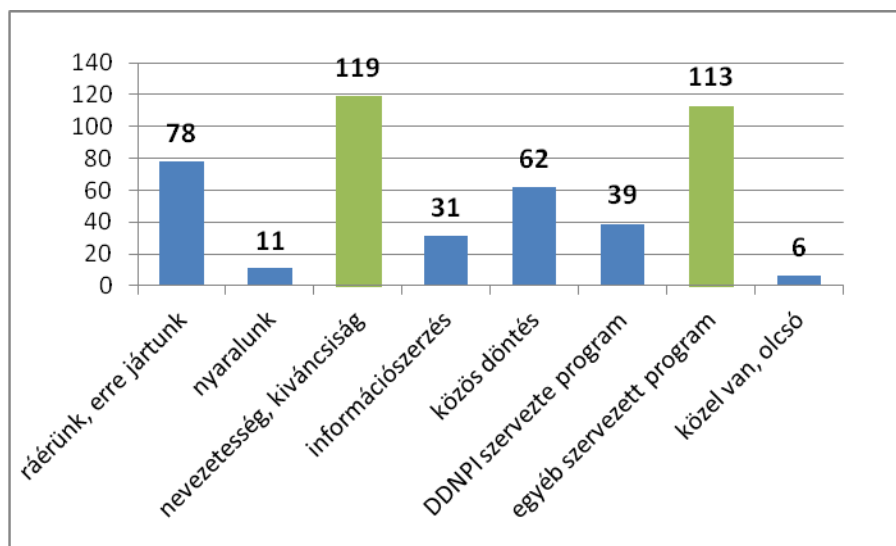


Forrás: saját szerkesztés

A látogatási **döntés motivációját** megcélzó kérdést sajnos sokan félreértették, azonosították azzal a kérdéssel, hogy miért választotta az adott célterületet a megkérdezett, és így sokan nem válaszoltak (a megkérdezettek 27,3%-a). Valójában itt a döntéshozásra kívántam rákérdezni, egyáltalán arra, hogy ki és miért döntött az utazásról, mi volt a motiváció. A csoporttal érkezők jórészt válaszként a szervezett programra hivatkoztak (113 fő). Emellett sokakat a kíváncsiság, nevezetesség vonzott a leginkább (119 fő) – összhangban a korábbi célterület választással kapcsolatos kérdésre adott válaszokkal (36. ábra). Spontán módon 78 fő, közös döntéssel 62 fő határozott az utazásról. Sokan kimondottan a nemzeti parki program

miatt (39 fő), vagy információszerzés (31 fő) végett, s vannak akik nyaralási céllal, vagy anyagi okból döntöttek az adott látogatás mellett (50. ábra).

**50. ábra: A válaszadók utazási motiváció szerinti gyakorisága (fő)**



Forrás: saját szerkesztés

Az utazási döntés és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (29. táblázat). 459 fős minta alapján a Cramer V=0,35 értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p=0,000$ ). A keresztábrából megállapítható, hogy Sátorhely (41,9%) és a Mésztufa-barlang (48,7%) esetében az egyéb szervezett program a jelentős döntő ok, vagyis csoportdöntésről van szó. Abaliget esetében a nevezetesség (39,7%) a fő döntési tényező. A Pintér-kertnél legnagyobb arányt a DDNPI program és a nyaralás tette ki. A túrák esetében a DDNPI program, a szabadidő, az „erre járás” és az ismeretszerzés a döntés fő okai.

**29. táblázat: Az utazásról való döntés ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	388,361	0,348	0,000

Forrás: saját szerkesztés

Fontos információ az is, hogy a válaszadó **hány fővel** érkezett, a 610 fős minta alapján az együtt utazók száma 1 és 61 között mozog. Az átlag 17 fő, de leggyakrabban a 2 és a 4 fővel együtt érkezés a jellemző (2 módusz van), mindkét esetben 100-an jelölték az adott választ. A



látogatók fele 5 főnél kisebb társasággal érkezik (medián) a DDNPI területére. 80 fő jelölte, hogy hárman utaznak együtt, 33 fő jelölte, hogy öten jöttek.

Az együttutazók száma és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (30. táblázat). A 610 fős minta alapján a Cramer V=0,45 értéke közepesen erős szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p= 0,000$ ). A kereszttábla megmutatja, hogy a túrákon a maximum 5 fő – tehát az egy személygépkocsiba beférők – a jellemzőek, de leggyakrabban 2-4 fő utazik együtt. A bemutatóhelyeken kicsit más a helyzet. Abaligeten és a Pintér-kertben a 2-4 fővel együttutazók teszik ki a többséget (57,2%-ot és 74,6%-ot). A Pintér-kert esetében sokan 15-21 fős csoporttal érkeznek, Abaligeten még az 5-6 fős csoport képvisel jelentős arányt (15%), de maximum 40 fő együtt utazása jellemző. A legnagyobb szóródás Sátorhelyen mutatkozik, 20%-ot tesz ki a 2-4 fő együtt utazása, és közel 60%-ot a 40 főnél többen együtt utazók aránya. A  $\lambda = 0,351$ , azaz 35%-kal növelhető annak az esélye, hogy jól mondjuk meg valakiről, hogy hol tartózkodik, ha tudjuk hány fővel érkezett együtt.

**30. táblázat: Az együttutazók száma ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	1998,345	0,452	0,000

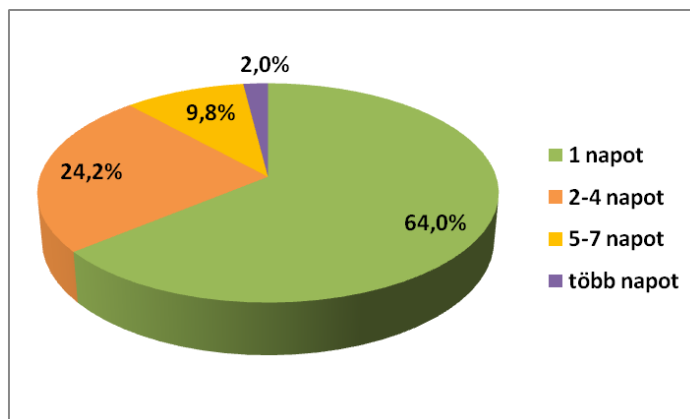
Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek 95,7%-ának válaszai alapján a környéken töltött **napok számát** is vizsgáltam. A minta 64%-a (387 fő) a kiránduló kategóriába sorolható, mert csak egy napot tölt a meglátogatott helyen, majd haza indul. 36%-uk (217 fő) tekinthető turistának, mivel legalább 24 órát eltölt a desztinációban és ott is éjszakázik. A válaszadók 24,2%-a 2-4 napig időzik a környéken, 9,8%-a 5-7 napig, és 2% az, aki egy hétnél is tovább marad (51. ábra).

A helyben töltött napok száma és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (31. táblázat). 604 fős minta alapján a Cramer V=0,27 értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p= 0,000$ ). Az 1 napot eltöltők (vagyis kirándulók) 37%-a Sátorhelyen, 20,2%-a Abaligeten jelölte válaszáat. Az 5-7 napot eltöltők 65,7%-a Abaligeten tartózkodik, viszont az ennél is több napot eltöltők 91,7%-a Sátorhelyen. A Sátorhelyen válaszolók 65,3%-a kiránduló, és 22,4%-a marad 2-4 napig. Az Abaligeti tartózkodás megoszlása a következőképpen alakul: 45,6% kiránduló, 32,2% 2-4 napig marad, 22, 2% 5-7 napot tölt el itt. A Mésztfufa-barlang látogatóinak 54,2%-a kiránduló, 35,4%-a marad 2-4 napra. Pörbölyön (100%), Szársomlyón (50%), Kölkeden (100%), Baján (77,8%), az

Ósborókásnál (22,2%), és Kardosfán (10,5%) jellemző a 2-4 napos ott éjszakázás, a többi desztinációban 91,4 -100%-os az egy napot eltöltők aránya.

51. ábra: A helyben töltött napok számának megoszlása (%)



Forrás: saját szerkesztés

31. táblázat: A helyben töltött napok száma ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdezés helyszíne	172,511	0,267	0,000

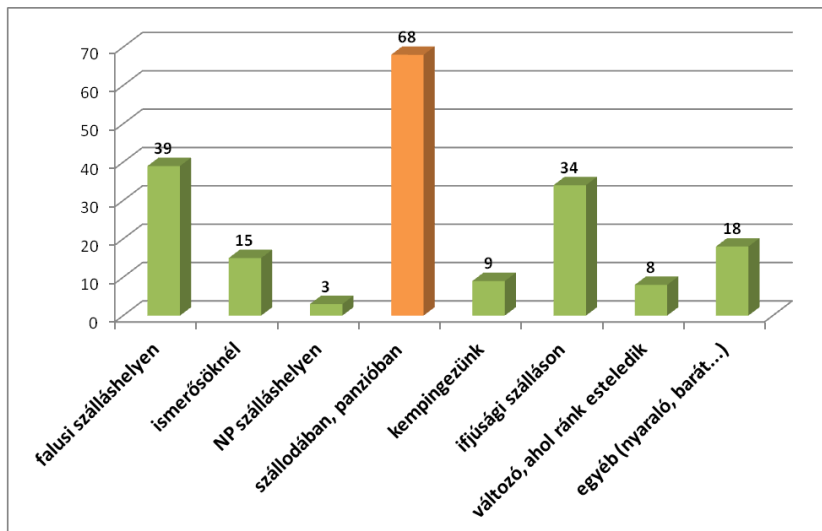
Forrás: saját szerkesztés

A több napot eltöltőket arra kértem, hogy nevezzék meg **szálláshelyüket**. A turistaként azonosított válaszadók nem feleltek mindannyian a kérdésre, 194 fő (a megkérdezettek 30,7%-a, a válaszadók 32,1%-a, a turisták 89,4%-a) nyilatkozott szállóhelyéről. Legtöbbször említettek a szállodák és panziók (68 fő), majd a falusi szálláshelyek (39 fő), és ifjúsági szállások (34 fő) lettek (52. ábra). A KSH jelentése szerint<sup>71</sup> is a kereskedelmi szálláshelyek közül a szállodák voltak a legnépszerűbbek a turisták körében.

A szálláshely választás és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (32. táblázat). 194 fős minta alapján a Cramer V=0,35 értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat (p= 0,000). Lekérdezési helyszínekre lebontva is az jellemző, hogy a szállodák és panziók töltik be a vezető szerepet. Míg Abaligetén (40%-tól) jóval elmaradnak a második, harmadik helyre kerülő falusi szálláshelyek (24,7%) és ifjúsági szállók (16,5%), addig Sátorhelyen 15-27% körül mozog az említett háromféle helyen megszállók száma, és a többi szállásforma aránya sem marad el sokkal ezektől. A Mésztfufa-barlangi

látogatóknál viszont egyáltalán nem jellemző a falusi szálláshely. (Pécsett lévén a szállodák és ifjúsági szállások jellemzőek). Túrák esetében az ifjúsági szállás már nem jellemző, inkább a falusi szálláshely és a szálloda. Az „ahol ránk esteledik” válasz csak Sátorhelyen fordult elő, és NPI szállóhely is itt és Abaligetén került említésre.

**52. ábra: A látogatók szálláshelyük szerinti gyakorisága (fő)**



Forrás: saját szerkesztés

**32. táblázat: A szálláshely választási ismérvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó**

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	162,771	0,346	0,000

Forrás: saját szerkesztés

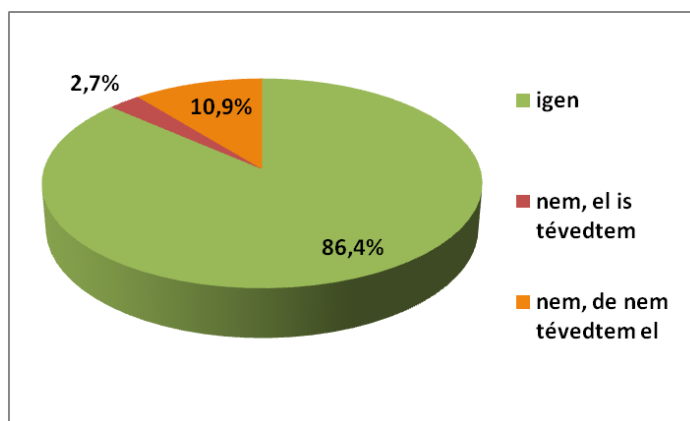
A DDNPI területén elhelyezett **útvonaljelzések** 589 fő válasza alapján többnyire (86,4%) jól követhetőek (53. ábra). Azonban azok nagy része sem tévedt el, akik szerint nem megfelelőek a kihelyezett jelzések. Csupán 16 fő nyilatkozta, hogy eltévedt.

Az útvonaljelzések követhetősége és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (33. táblázat). 589 fős minta alapján a Cramer V=0,23 értéke laza szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p=0,001$ ). A bemutatóhelyeken 85-94% a jól követhető útvonaljelzések aránya, kivéve a Mésztufa-barlangnál (68,1%). Ez utóbbinál sok látogató (10,6%) úgy nyilatkozott, hogy el is tévedt, más területen ez nem jellemző. Sátorhely esetében a látogatók 12%-a, a Mésztufa-barlang, az Ósborókás, a Béda-túra, Drávaszentés és

<sup>71</sup> Jelentés a turizmus 2012 évi teljesítményéről, KSH 2013. Július.

Gyótapuszta helyszínek esetében a válaszadók 21-26%-a nem elégedett az útvonaljelzésekkel, de nem tévedtek el. Mattynál ez az elégedetlenség 36%-ot tesz ki. Ezzel együtt is a túráknál is az „igen” válasz van döntő többségben.

53. ábra: Az útvonaljelzések követhetőségének megoszlása (%)



Forrás: saját szerkesztés

33. táblázat: Az útvonaljelzések követhetősége ismérvvvel szignifikáns kapcsolatot mutató változó

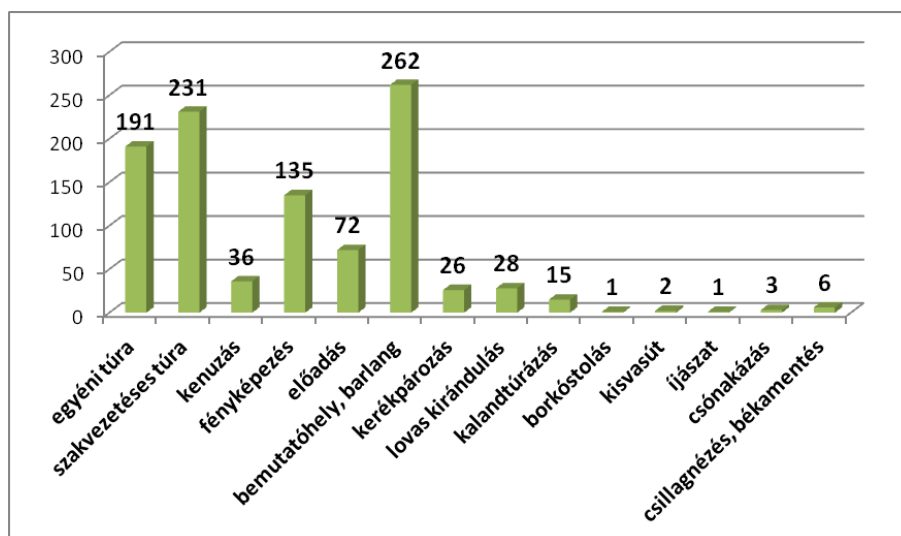
Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	61,041	0,228	0,001

Forrás: saját szerkesztés

Minden megkérdezett nyilatkozott arról, hogy milyen **tevékenységeken** vett vagy vesz részt a DDNPI területén. Több válasz is megjelölhető volt. A legtöbben kiállítást, bemutatóhelyet, barlangot tekintettek meg (262 fő), jelentős a szakvezetéses túrán résztvevők száma (231 fő), és az egyéni túrákat űzőké (191 fő) is (54. ábra).

Jó néhány tipikus tevékenység (szakvezetéses túra, kiállítás megtekintés) egyformán jellemző a különböző helyszíneken, de vannak olyan tevékenységek, amelyeknek döntő hányada egy helyszínhez kötődik. Abaligethez a kalandtúrázás 60%-a, a csónakázás 100%-a, és az egyéni túrázás 42%-a. Sátorhelyhez kötődik a fényképezés 38,5%-a és az előadások 54%-a. Bajához a kenuzás 17%-a, és Drávaszentesehez a lovas élmények 50%-a.

54. ábra: A DDNPI területén folyó látogatói tevékenységek gyakorisága (fő)



Forrás: saját szerkesztés

Érdekelt, hogy a fent említett tevékenységekre **költöttek-e** a megkérdezettek. A válaszadók többsége (64,6%-a) – 4,1%-os nem válaszolás mellett – igennel felelt. Sokan, a válaszadók 35,4%-a nem költött semmit, ők vagy ingyenes rendezvényen vettek részt (pl. a Pintér-kertbe a belépés ingyenes volt a Föld Napja rendezvény keretében), vagy utazótársuk fizette a költségeket. A költés igen széles skálán mozog, 200 Ft és 60 000 Ft az összeg. Természetesen a beírt kiadás függ a végzett tevékenységektől, a figyelembe vett időtartamtól, és a beleszámolt költséektől is, ugyanis volt, aki a szállását is beleszámolta a végösszegbe. E szerint az átlag 4666 Ft, a leggyakrabban megjelölt összeg az 1000 Ft, és a válaszadók fele bevallása szerint 1700 Ft-nál kevesebbet költött.

A végzett tevékenységekre költés és a lekérdezés helyszíne közötti kapcsolatot a Pearson-féle  $\chi^2$  szignifikáns értéke igazolja (34. táblázat). 605 fős minta alapján a Cramer V=0,50 értéke közepesen erős szignifikáns kapcsolatot mutat ( $p=0,000$ ). A Sátorhelyen válaszolók 53,1%-a, az Abaligetén válaszolók 83,5%-a, a Mésztufa-barlangnál lévők 75,5%-a nyilatkozott úgy, hogy költött a fenti tevékenységekre. Pörbölly, Sikonda, Kölked és a Pintér-kert kivételével az összes helyszínen az igen válaszok magas aránya (64-100%) jellemző.

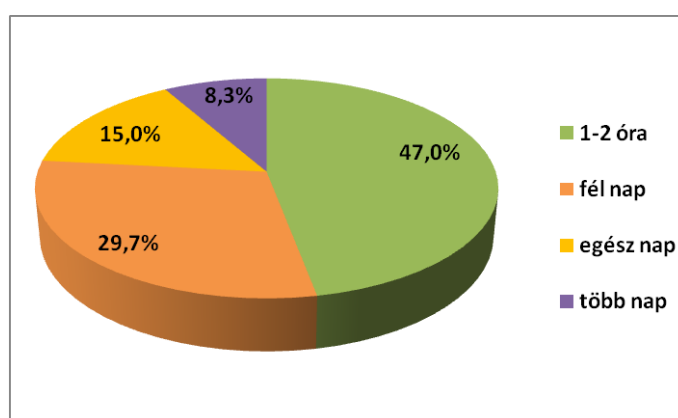
34. táblázat: A tevékenységekre költés ismérvvél szignifikáns kapcsolatot mutató változó

Ismérv	$\chi^2$	Cramer -V	p
A kérdés helyszíne	155,091	0,506	0,000

Forrás: saját szerkesztés

A következő ábra (55. ábra) mutatja, hogy a fent említett tevékenységekkel  **mennyi időt** töltöttek a válaszadók (a megkérdezettek 93%-a). A válaszadók 47%-a 1-2 órát töltött a DDNPI-ben, 29,7%-a fél napot, 15%-a egy egész napot, és 8,3%-a több napot. Itt is beigazolódik a szálláshelyekkel kapcsolatos kérdéssel összhangban, hogy a DDNPI-be látogatók többsége kirándulónak minősül és kevés a turista. A válaszolók többsége, Sátorhelyen (70,9%-a), Abaligeten (43,1%-a), a Mésztufa-barlangnál (37%-a), a Pintér-kertnél (46,9%-a), 1-2 órát tölt a meglátogatott helyszínen. A túrák esetében a fél nap megjelölése a leggyakoribb.

**55. ábra: A DDNPI területén folyó látogatói tevékenységek időtartamának megoszlása (%)**



Forrás: saját szerkesztés

Az adott helyszínhez kötődő **költségek** megoszlását mutatja a 35. táblázat. Utazásra 95 és 80 000 Ft közötti összeget költöttek a válaszadók, átlagosan ez 4778 Ft-ot jelent, a tipikus útiköltség 2000 Ft. Étkezésre 100 és 60 000 Ft közötti összeget költöttek, átlagosan 2968 Ft-ot, és leggyakrabban 1000 Ft-ba került az élelmiszerköltés. Szállásra 100 és 50 000 Ft között költöttek, átlagosan 4808 Ft-ot, ez a legtöbb esetben 3000 Ft-ot jelentett. Belépőkre költöttek a legkevesebbet, átlagosan 1582 Ft-ot, az összeg 50 és 10 000 Ft között mozgott, a legtöbb esetben ez kerekén 1000 Ft-ot tett ki. Ajándéokra átlagosan 2044 Ft-ot költöttek, ez az összeg 50 és 25 000 Ft között mozog, de leginkább az 500 Ft-os ajándék volt a jellemző. A megkérdezettek egyéb költségei 100 és 20 000 Ft közöttiek, átlagosan 2395 Ft-ot tettek ki, de a legtöbben 2000 Ft-ot adtak ki egyebekre.

Az utazásra, szállásra, belépőkre, valamint az ajándéokra költés és az adott desztináció szignifikáns kapcsolatban áll egymással, ellentétben az étkezés és egyéb költségekkel. Az utazásra és az étkezésre költött költségekkel igen, ám a többi költési tényezővel nincs szignifikáns kapcsolatban a jövedelem.

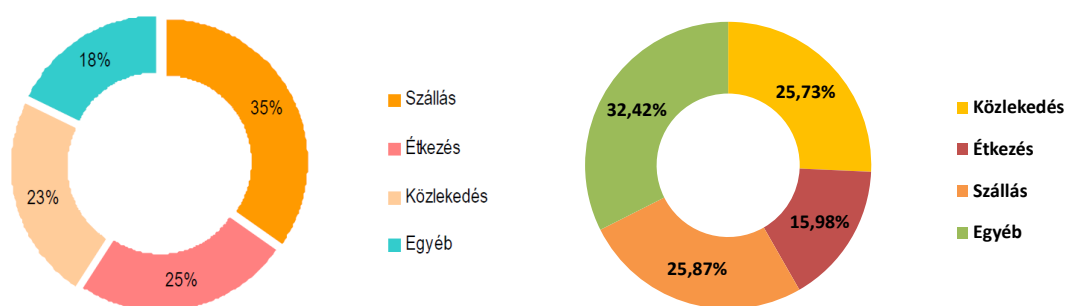
35. táblázat: Az egy főre jutó napi költségek összetétele (Ft)

Megnevezés		utazásra	étkezésre	szállásra	belépőkre	ajándékra	egyébre
Válaszadók (fő)		279	223	127	259	104	55
Nem válaszolók		352	408	504	372	527	576
Költség (Ft)	Átlag	4778	2968	4804	1582	2044	2395
	Medián	2000	2000	3000	1000	1000	2000
	Módusz	2000	1000	3000	1000	500	2000

Forrás: saját szerkesztés

A KSH jelentésével<sup>72</sup> összevettem a DDNPI-s költségek összetételét. Az átlagköltségek százalékos megoszlását vettem alapul. Az átlagköltség jól becsüli egy látogató átlagos költségét és a látogatók számával felszorozva a DDNPI-be látogatók összköltségét. Ha az átlagköltségek alapján számolunk százalékos megoszlást, valójában az összköltség százalékos megoszlását is jellemezzük egyben. A kérdőíves felmérésben a költségek részletesebb felosztása miatt, a belépőjegyekre, az ajándékra és az egyébre való költség kerül az „egyéb” kategóriába. A 56. ábra szemlélteti, hogy a DDNPI-s látogatás során a közlekedés költsége hasonló az általános belföldi utazáskor való költséssel. Míg étkezésre (~10%-kal) és szállásra (~20%-kal) kevesebbet költenek az NPI látogatók az átlagos belföldi látogatókhoz képest, addig az egyéb költségeik jóval magasabbak (közel kétszerese). Fontos tények ezek a marketing tevékenység jövőbeli tervezésénél.

56. ábra: A belföldi utazások és a DDNPI-s látogatások költség-összetételének megoszlása

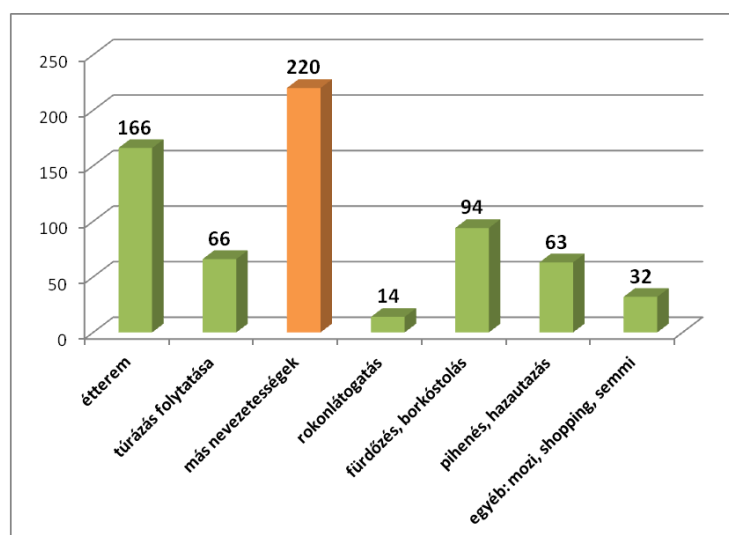


Forrás: KSH és saját szerkesztés

<sup>72</sup> Igaz, hogy ez a legfrissebb KSH-jelentés a 2012-es év összetételét mutatja, de a korábbi évek jelentésével összevetve nem mutatható ki jelentős eltérés.

A következő 4 kérdés nyílt kérdés volt, melyre az egyes látogatók akár több választ is adhattak. Először arra voltam kíváncsi, hogy **mivel fogják tölteni a nap további részét** a megkérdezettek, miután véget ér a nemzeti parki program. A legtöbben más nevezetességeket iktattak be programjukba, és indultak a következő, általában közeli helyen lévő, de nem nemzeti parki nevezetességhez (220 fő). A válaszadók jelentős része étteremben folytatta a napját (166 fő), ami nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy utána valamilyen kötetlen kikapcsolódásban vegyen részt, például fürdőzésben, borkóstolásban (94 fő). Néhányan folytatták a nemzeti parki túrázást (66 fő), de közel ugyanennyien (63 fő) pihenésre vágytak, haza indultak (57. ábra).

**57. ábra: A nap hátralevő részében tervezett tevékenységek gyakorisága (fő)**



Forrás: saját szerkesztés

A napjuk további részében az éttermi programot választók 42,2%-a Sátorhelyen, 27,7%-a Abaligeten lett megkérdezve. A túrázást folytatni kívánók 43,9%-a Abaligeten nyilatkozott így. A más nevezetességek felkeresése programot döntő többségben (53,2%-ban) Sátorhelyen neveztek meg. Rokonlátogatás Abaligeten, Baján és Hosszúhetényben jellemző (mindenhol 21,4%). A fürdőzés, borkóstolás programot választók döntő többsége (54,3%-a) Abaligeten nyilatkozott így. Természetesen a hazaindulás, pihenés válaszokat a túrákon résztvevők és a Sátorhelyen (33,3%) tartózkodók adták.

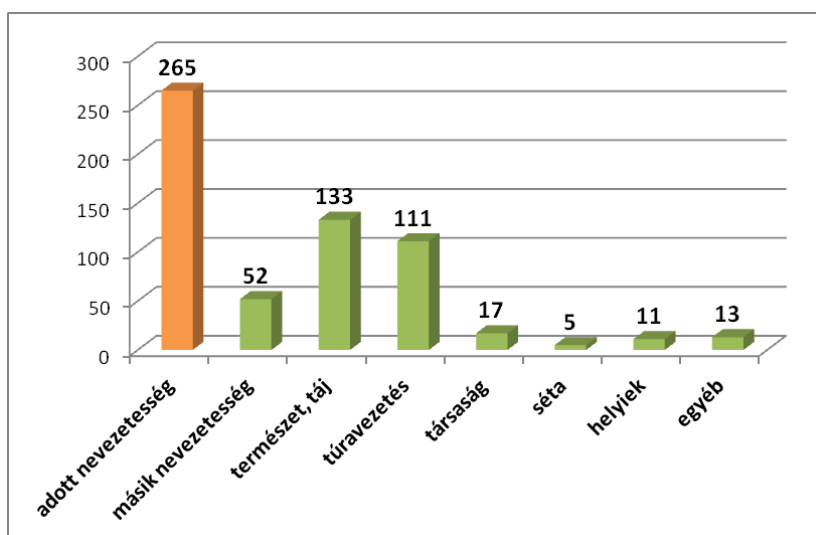


### 4.3.3. A válaszadók véleménye, preferenciája

Az 58. ábra szemlélteti, hogy **mi tetszett** leginkább a megkérdezetteknek. A válaszadók döntő többségének (265 főnek) leginkább az adott nevezetesség tetszett, de sokaknak maga a természet és táj (is) jelentette a legnagyobb élményt (133 fő), és igen sokan megemlézték a hasznos és tartalmas túravezetést, az ismereteket átadó túravezető szakértelmét és rátermettségét, a program kiváló szervezethez (111 fő).

A túravezetés kiválósága élményt jelölők 52,3%-a Sátorhelyen, 11,7%-a a Pintér-kertben, 8,1% Abaligeten jelölte ezt a választ, a többi említés a túrákon oszlik meg. A nagyszerű emlékhelyi túravezetést – saját tapasztalatom is ezt mutatja – igazolják ezek az arányok. A természet és táj elsősorban a túrákon, de a bemutatóhelyeken is elvarázsolja a résztvevőket. A szakvezetésen részt vevő társaság Sátorhelyen és a Mésztfufa-barlangnál tetszett leginkább a választ adóknak. A Pörböly túrán és a Mésztfufa – barlangnál jött elő a séta és a mozgás említése. Másik nevezetesség tetszését elsősorban bemutatóhelyeken neveztek meg. A helyiek vedégszeretete egyértelműen Sátorhely vonzerői közé tartozik. Az adott nevezetesség váltotta ki a legtöbbekből a legnagyobb elismerést. Megoszlásában Abaliget áll az első helyen (36,6%), de Sátorhelyen, a Pintér-kertben, a Mésztfufa-barlangnál, és Drávaszentesen is több tucat ember jelölte fő élményadónak az adott vonzerőt.

58. ábra: A válaszadóknak leginkább tetsző kiránduláselem gyakorisága (fő)



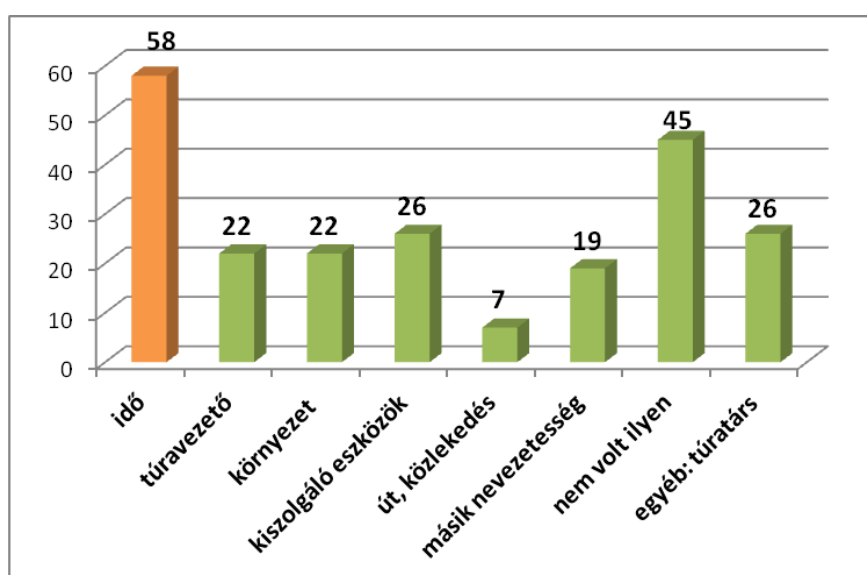
Forrás: saját szerkesztés

Megkértem a látogatókat, hogy írják le azt is, **ami nem tetszett** nekik, ami zavarta őket. Az eredményeket az 59. ábra szemlélteti. Úgy gondolom, amíg a nemzeti parki program során a

140

legnagyobb nemtetszést az időjárás és a hőmérséklet okozza, addig nincs nagy baj. Sok esetben panaszkodtak a nagy hőségre, az esőre, vagy a hideg barlangra (58 fő). Az időjárásra a legtöbben (70,7%-a) Sátorhelyen panaszkodtak. Valóban, a lekérdezés idején nem sok lehetősége volt a látogatóknak a nagy meleg, vagy az eső ellen védekezni. Nagyon fontos kiemelni, hogy a legkevésbé tetsző dolog megnevezésénél is 45 fő nem egyszerűen kihúzta a válasz helyét, hanem fontosnak tartotta még egyszer hangsúlyozni, hogy nem volt nem tetsző dolog, mindennel tökéletesen elégedett volt. Ez a nagy elégedettség elsősorban Sátorhelyet és a túrákat jellemzi.

59. ábra: A válaszadóknak legkevésbé tetsző kiránduláselem gyakorisága (fő)



Forrás: saját szerkesztés

26 fő panaszkodott a zavaró túratársakra, leginkább a síró kisgyermekre, és a látogatók körül csaholó, ugató kutyákra, de az osztálykirándulók zajongása is zavart néhány látogatót. Ezen probléma elsősorban Abaligeten (57,7%) merült fel, és a csecsemők, gyerekek okozták az elégedetlenséget, a kutyák pedig a túrákon résztvevők egy részét zavarta. Ugyanennyien (26 fő) említették a nem megfelelő kiszolgáló alkalmatosságokat, elsősorban Abaligeten (50%), és Sátorhelyen (46,2%). Néhány példa: kevés pihenőhely, koszos illemhely, a fizetési módok korlátozottak, büfé nincs vagy zárva, kevés – főképpen az idegen nyelvű – tájékoztató tábla. Abaligeten még gondot okozott a fizetős parkoló is, ez sok látogatót felháborított. Sajnos ezzel a problémával tisztában voltak a nemzeti parki munkatársak is, de nem sokat tudtak tenni, mert a barlang és a múzeum környéke önkormányzati tulajdonban van. A település a fizetős parkoló üzemeltetésével tudott nem kis bevételt realizálni a

barlanglátogatásból. Saját tapasztalatom, hogy borsos árat kellett fizetni érte, ha egy főre vetítjük, akkor drágább volt a parkolás, mint a belépőjegy. Talán ezért is volt jellemző Abaligeten a gyalogos érkezés, és a túrázók nagy aránya, hiszen sokan Orfűről sétáltak át. Idén (2015) már azt tapasztaltam, hogy nem kellett fizetni a parkolásért. A túravezető is kapott kritikát (22 fő) – elsősorban Abaligeten (31,8%) –, felkészületlen volt, nem beszélt idegen nyelveket, nem beszélt érthetően, hadart és emellett még rohanni is kellett – vélték ezt a látogatók egyik túravezetőt illetően. Sátorhely is kapott kritikát – bár a legnagyobb tetszésben is ez a bemutatóhely részesült túravezetés szempontjából –, a vezetés tempójával voltak problémái a résztvevőknek. Túl lassú volt és komfortérzetüket nagyban befolyásolta az időjárás is.

A környezet, mint jelzett probléma (22 fő), úgy gondolom velejárója egy nemzeti parki látogatásnak, főleg, hogy erre előre felhívják a figyelmet, tehát számolni kell a szűnyogokkal, és a csalánnal. Sajnos a szemetes környezet mindenütt előfordul a felelőtlen emberek miatt. Voltak, akik egy másik, és többnyire nem nemzeti parki nevezetességgel kapcsolatos negatív élményt tártak fel (összesen 19 fő). Legfőképpen ezek a kritikák a lekérdezés idején feltűrt, lezárt, élvezhetetlen kulturális fővárost, Pécsset célozták, így érthető, hogy elsősorban ez a nem tetszés kifejezés a közelben lévő Mésztfufa-barlangnál, Abaligeten és Sátorhelyen került említésre. Néhányan (7 fő) a sok utazásra, nem megfelelő tömegközlekedésre panaszkodtak. Az út, és közlekedési viszonyok négy helyszínen adtak okot panaszra: Sátorhelyen, Abaligeten, a Tettyei Mésztfufa-barlangnál és Baján.

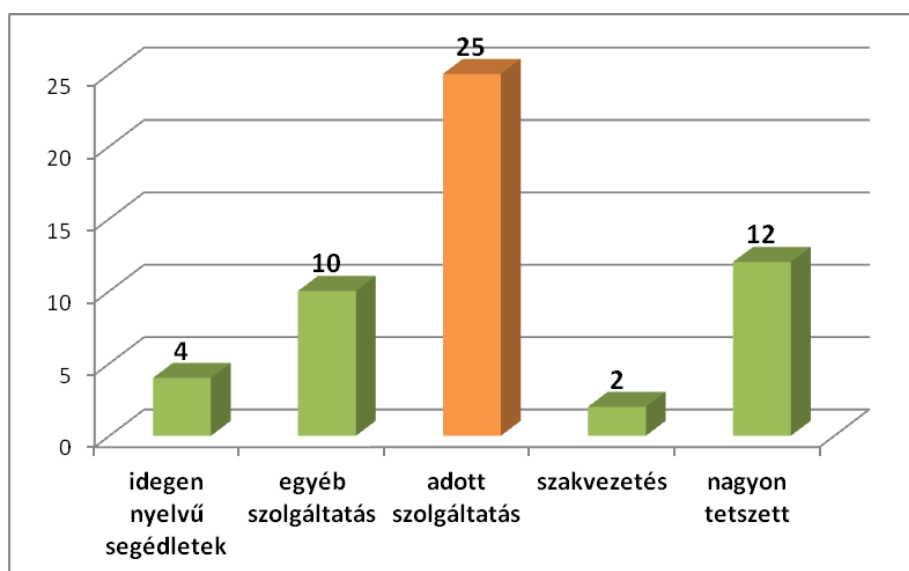
A kérdőív nagyon hasznos részének érzem az előbbi dicséreteket, és kritikákat, de a jövőbeni tennivalók megalapozását a soron következő **észrevételek, javaslatok** biztosíthatják. Alapja természetesen az előbb tárgyalt elégedetlenség, így sokan erre a kérdésre nem válaszoltak, mert már korábban hangot adtak véleményüknek. Bár az adott nevezetességgel többségében elégedettek voltak, az építő jellegű kritikák nagy része is az adott nevezetességhez kapcsolódik (60. ábra).

A külföldiek javaslatai az adott szolgáltatás színvonalának emeléséhez fűződnek. Fontosnak tartottam kiemelni, hogy bár írásban nem minden külföldi panaszkodott, szóban gyakran jelezték, hogy kevés az idegen nyelvű információs – mind írott, mind szóbeli – anyag, sokkal többet szeretnének tudni akár egy barlangról, akár egy csatamezőről legyen szó. Sajnos a rendelkezésre álló ismertetőik sem mindig korrektek az adott nyelven. Az idegen nyelvű tájékoztatás hiánya három vonzerőnél: Sátorhelyen, Abaligeten és Drávaszentesen okozott elégedetlenséget. A külföldi médiában való megjelenést is erősítenék a megkérdezettek. Az

adott nevezetesség egyéb irányú észrevételei (25 említés), melyek több esetben is megfogalmazódtak, a következők: kevés az útjelző, térképek hiányoznak több helyütt, védőkorlát kellene (a Pintér-kertbe), élethűbb kiállítás (Denevérmúzeum), kisgyereket ne engedjenek be a barlangba (Abaliget), figyelemfelkeltőbb felhívások (pl. a barlang hőmérsékletére vonatkozóan), megfelelő szakvezető kiválasztása. Az adott szolgáltatás javítására irányuló javaslatok 60%-a Abaligethez kötődik. Talán megfontolandó lenne a bemutatóhely korszerűsítése, látogatóbarátabbá tétele.

Nagyon fontos lenne a túrákon olyan segédeszközök biztosítása, mint például a távcső. Az egyéb kiszolgáló létesítményekkel kapcsolatos elsősorban sátorhelyi (71,4%-ban) javaslatokat (összesen 10 fő) már az előző kérdés eredményeiből következtetni lehet. Több pihenőhely (pad és esőbeálló), több hulladék tároló, tiszta illemhely, a bemutatóhely nyitva tartásához igazodó büfé nyitva tartás, szervezett közlekedés<sup>73</sup> lenne szükséges. Két túravezető munkáját kifogásolták, és ezt írásban is kifejtették, Abaligeten az illető rátermettségét kérdőjelezték meg, Hosszúhetényben pedig a túra tempójával volt baj („futni kellett”). Felhívom a figyelmet, hogy még mindig sok látogató (12 fő) annyira az élmény hatása alatt volt, hogy harmadszor is leírta, hogy nagyon tetszett neki a program, máskor is jönni fog, és azt üzent: „csak így tovább!”, nem kell változtatni semmin. Az újra nyomtatékosítók 41,7%-a Sátorhelyen, 25%-a Gyótapusztán nyilatkozott így. Ők az abszolút elégedettek, a pozitív szájreklám forrásai.

**60. ábra: A válaszadók által tett észrevételek, javaslatok gyakorisága (fő)**



Forrás: saját szerkesztés

<sup>73</sup> A kérdőívzés lezárását követően került felújítása az Emlékhely, a problémák nagy része így azóta megszűnt.

A következő két kérdéscsoporttal – **preferenciavizsgálat**, és egyetértés felmérés – a célom a látogatók természet- és környezettudatosságának felmérése volt.

Először egy játékos jellegű véleménynyilvánításra invitáltam a nemzeti parki látogatókat. Feladatuk az volt, hogy 15 párba rendezett állítás közül válasszák ki mindig a számukra fontosabbat. Ez a páros preferenciavizsgálat, tulajdonképpen két alternatíva közötti választás. Mivel egy kérdéssorban valójában hat állítás ismétlődött ötször, mindig mással párba rendezve, ezért ez a módszer a látogatók válaszadásának ellenőrzésére, konzisztenciájának mérésére is alkalmas. Célom volt, hogy több állítás preferenciájáról is információt kapjak, ezért ez volt a kérdőív egyetlen kérdése, mely nem mind a 631 főnél volt ugyanaz. Két típusú kérdőívet állítottam össze, egy általam úgynevezett „fekete gólyásat” és egy „réti sasosat”, melyeket igyekeztem azonos arányban kiosztani a látogatók között. Az állítások kiválasztása nem véletlenül, hanem tudatosan átgondolt elvek alapján került megfogalmazásra. Két jól elkülönülő állításcsoport szerepel: a természeti értékek különböző tényezői, és az egyéni boldogulás, „önző” tényezők csoportja.

A **„fekete gólyás”** kérdőívet kitöltő 281 fő közül 204 (72,6%) volt olyan, aki a páros preferencia vizsgálati részt értékelhető módon kitöltötte. E kör K együtthatóinak statisztikáit tartalmazza a 36. táblázat. Amennyiben a kitöltő minden kérdésre válaszolt, vagyis páronként választott, még egyáltalán nem biztos, hogy konzisztens a választása. A 204 főből 134 fő, azaz a válaszadók 65,7%-a (eredeti minta, azaz a 281 válaszadó 47,7%-a) töltötte ki 100%-osan konzisztensen a kérdéssort. Az inkonzisztens kitöltések kiszűrése előtt a K mutató átlaga a mintában 0,88. A szakirodalmak (Kindler & Papp, 1977; Iványi, 1980) 90%-nál javasolják meghúzni a konzisztens kitöltés határát. Jól látható, hogy a mintában jelen esetben ez egyben a 100%-ot is biztosítja.

A 134 konzisztens válaszadó 6 értékelési tényezővel kapcsolatban fejezte ki preferenciáit, melyek az alábbiak:

1. Maradjon meg itt a fekete gólya. (Fekete gólya)
2. Jövőre a jövedelemem 5%-kal magasabb legyen, mint idén. (Jövedelem)
3. Maradjon meg itt a bánáti bazsarózsa. (Bánáti bazsarózsa)
4. Maradjanak meg itt az őshonos, ártéri erdők. (Őshonos, ártéri erdők)
5. Nyerjünk 10 aranyérmet a következő olimpián. (Olimpiai aranyérem)
6. A benzin (dízel olaj) ára csökkenjen 10 Ft-tal literenként. (Benzin)

36. táblázat: A válaszadók K értékeinek statisztikái

Konzisztencia érték	gyakoriság (fő)	megoszlás (%)
,00	3	1,5
,13	2	1,0
,25	6	2,9
,38	1	,5
,50	7	3,4
,63	10	4,9
,75	15	7,4
,88	26	12,7
1,00	134	<b>65,7</b>
Total	204	100,0

Forrás: saját szerkesztés

A 134 válaszadó egyéni preferenciatáblázatainak összesítéséből adódik az aggregált preferenciatáblázat (37. táblázat), mely alapján kiszámítható a döntéshozók véleményegyezésének mértéke.

A 134 konzisztens válaszadó döntései alapján:

$$\Gamma = 62902 - 134 \cdot 832 + 8911 \cdot 15 = 85079,$$

$$v = \frac{2 \cdot 85079}{8911 \cdot 15} - 1 = 0,273$$

A döntéshozók között tehát van bizonyos mértékű véleményegyezés. Az egyetértési együtttható maximális értéke +1, de minimális értéke nullánál kisebb. Páros számú döntéshozó esetében  $-\frac{1}{m-1}$ , azaz az empirikus megfigyelésre -0,008.

A mintában a próbafüggvény aktuális értéke:

$$\chi^2 = \frac{4}{134-2} \left( 85079 - \frac{1}{2} \binom{6}{2} \binom{134}{2} \frac{134-3}{134-2} \right) = 568,27$$

A  $\chi^2$  kritikus értéke  $df = \binom{6}{2} \frac{134(134-1)}{(134-2)^2} = 15,34$  szabadság fok mellett még 1%-os szignifikancia szint esetén is jóval kisebb az aktuális értékhez képest, mely azt jelzi, hogy az együtttható értéke szignifikáns. A döntéshozók körében tehát 27,3%-os a véleményegyezés.

A páros összehasonlítás eljárásában az összesített preferenciagyakoriságot *a* jelöli (37. táblázat).

**37. táblázat: Aggregált preferenciatáblázat**

<u>Értékelési tényezők</u>	Fekete gólya	Jövedelem	Bánáti bazsarózsa	Őshonos, ártéri erdő	Olimpiai aranyérem	Benzin	a	Ssz
Fekete gólya	x	103	84	30	107	107	<u>431</u>	<b>2.</b>
Jövedelem	31	x	41	21	82	86	<u>261</u>	<b>4.</b>
Bánáti bazsarózsa	50	93	x	21	99	101	<u>364</u>	<b>3.</b>
Őshonos, ártéri erdő	104	113	113	x	118	115	<u>563</u>	<b>1.</b>
Olimpiai aranyérem	27	52	35	16	x	63	<u>193</u>	<b>6.</b>
Benzin	27	48	33	19	71	x	<u>198</u>	<b>5.</b>

Forrás: saját szerkesztés

Ez alapján a kialakított sorrend az értékelési tényezők között a következő lesz:

1. **Őshonos, ártéri erdő**
2. **Fekete gólya**
3. **Bánáti bazsarózsa**
4. **Jövedelem**
5. **Benzin**
6. **Olimpiai aranyérem**

Az értékelési tényezők egyéni preferenciagyakoriságainak megoszlását tartalmazza a 38. táblázat, mely az összesített preferenciagyakoriságok által körvonalazott rangsort igazolja.

38. táblázat: Egyéni preferenciagyakoriságok megoszlása

	Őshonos, ártéri erdő		Fekete gólya		Bánáti bazsarózsa	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
,00	3	2,2	3	2,2	11	8,2
1,00	5	3,7	9	6,7	18	13,4
2,00	8	6,0	17	12,7	24	17,9
3,00	11	8,2	45	33,6	<b>40</b>	<b>29,9</b>
4,00	26	19,4	<b>47</b>	<b>35,1</b>	27	20,1
5,00	<b>81</b>	<b>60,4</b>	13	9,7	14	10,4
Összesen	134	100,0	134	100,0	134	100,0

	Jövedelem		Benzin		Olimpiai aranyérem	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
,00	17	12,7	<b>49</b>	<b>36,6</b>	<b>51</b>	<b>38,1</b>
1,00	<b>48</b>	<b>35,8</b>	27	20,1	27	20,1
2,00	30	22,4	29	21,6	26	19,4
3,00	12	9,0	11	8,2	15	11,2
4,00	18	13,4	10	7,5	6	4,5
5,00	9	6,7	8	6,0	9	6,7
Összesen	134	100,0	134	100,0	134	100,0

Forrás: saját szerkesztés

A „réti sasos” kérdőívet kitöltő 302 fő közül 178 (58,9%) volt olyan, aki a páros preferencia vizsgálati részt értékelhető módon kitöltötte. E kör K együtthatóinak statisztikáit tartalmazza a 39. táblázat. A 178 főből 117 fő (eredeti minta, azaz a 302 válaszadó 38,7%-a), azaz a válaszadók (a fekete gólyás kérdőívvel azonosan) 65,7%-a töltötte ki 100%-osan konzisztensen a kérdéssort. Az inkonzisztens kitöltések kiszűrése előtt a K mutató átlaga a mintában 0,88. A további számítások itt is kizárólag a 100%-ban konzisztens kitöltések alapján készülnek el.

A 117 konzisztens válaszadó a „réti sasos” kérdőívnel másik 6 értékelési tényezővel kapcsolatban fejezte ki preferenciáit, melyek az alábbiak:



1. Maradjon meg itt a rétisas élőhelye. (Rétisas)
2. A véleményemhez legközelebb álló politikai párt nyerjen a legközelebbi választáson. (Politika)
3. A Dráva folyó vízminősége ne romoljon. (Dráva)
4. Maradjanak meg a mocsárrétek és növénykülönlegességek. (Mocsárrét)
5. 5%-kal csökkenjen a személyi jövedelemadó jövőre. (Jövedelemadó)
6. Sikeresen szerepeljen kedvenc csapatom/sportolóm a következő 3 évben. (Sport)

**39. táblázat: A válaszadók K értékeinek statisztikái**

Konzisztencia érték	gyakoriság (fő)	megoszlás (%)
,00	2	1,1
,13	3	1,7
,25	5	2,8
,38	3	1,7
,50	6	3,4
,63	6	3,4
,75	10	5,6
,88	26	14,6
1,00	117	<b>65,7</b>
Total	178	100,0

Forrás: saját szerkesztés

A 117 válaszadó egyéni preferenciatáblázatainak összesítéséből adódik az aggregált preferenciatáblázat (40. táblázat), mely alapján kiszámítható a döntéshozók véleményegyezésének mértéke.

A 117 konzisztens válaszadó döntései alapján az egyetértési tényező:

$$\Gamma = 57545 - 117 \cdot 751 + 6786 \cdot 15 = 71468,$$

$$v = \frac{2 \cdot 71468}{6786 \cdot 15} - 1 = 0,404$$

A mintában a próbafüggvény aktuális értéke:

$$\chi^2 = \frac{4}{117-2} \left( 71468 - \frac{1}{2} \binom{6}{2} \binom{117}{2} \frac{117-3}{117-2} \right) = 730,98$$

A  $\chi^2$  kritikus értéke  $df = \binom{6}{2} \frac{117(117-1)}{(117-2)^2} = 15,39$  szabadság fok mellett még 1%-os szignifikancia szint esetén is jóval kisebb az aktuális értékhez képest, mely azt jelzi, hogy az együttható értéke szignifikáns. A döntéshozók körében tehát 40,4%-os a véleményegyezés, magasabb, mint a „fekete gólyásnál”.

Az összesített preferenciagyakoriságok értékeit (a) tartalmazza a 40. táblázat. Ez alapján a kialakított sorrend az értékelési tényezők között a következő lesz:

1. Dráva
2. Mocsárrét
3. Réti sas
4. Jövedelemadó
5. Sport
6. Politika

40. táblázat: Aggregált preferenciatáblázat

<u>Értékelési tényezők</u>	Réti sas	Politika	Dráva	Mocsárrét	Jövedelem adó	Sport	a	Ssz
<b>Réti sas</b>	x	108	38	41	79	109	<u>375</u>	<u>3.</u>
<b>Politika</b>	9	x	6	6	22	49	<u>92</u>	<u>6.</u>
<b>Dráva</b>	79	111	x	65	84	112	<u>451</u>	<u>1.</u>
<b>Mocsárrét</b>	76	111	52	x	83	110	<u>432</u>	<u>2.</u>
<b>Jövedelem adó</b>	38	95	33	34	x	92	<u>292</u>	<u>4.</u>
<b>Sport</b>	8	68	5	7	25	x	<u>113</u>	<u>5.</u>

Forrás: saját szerkesztés

Az értékelési tényezők egyéni preferenciagyakoriságainak megoszlását tartalmazza a 41. táblázat, mely az összesített preferenciagyakoriságok által körvonalazott rangsort igazolja.

41. táblázat: Egyéni preferenciagyakoriságok megoszlása

	Dráva		Mocsárrét		Réti sas	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
0,00	0	0,0	0	0,0	0	0,0
1,00	2	1,7	3	2,6	6	5,1
2,00	8	6,8	14	12,0	23	19,7
3,00	33	28,2	30	25,6	47	40,2
4,00	36	30,8	39	33,3	23	19,7
5,00	38	32,5	31	26,5	18	15,4
Összesen	117	100,0	117	100,0	117	100,0

	Jövedelemadó		Sport		Politika	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
0,00	10	8,5	46	39,3	61	52,1
1,00	24	20,5	45	38,5	37	31,6
2,00	44	37,6	17	14,5	11	9,4
3,00	2	1,7	3	2,6	2	1,7
4,00	11	9,4	5	4,3	3	2,6
5,00	26	22,2	1	,9	3	2,6
Összesen	117	100,0	117	100,0	117	100,0

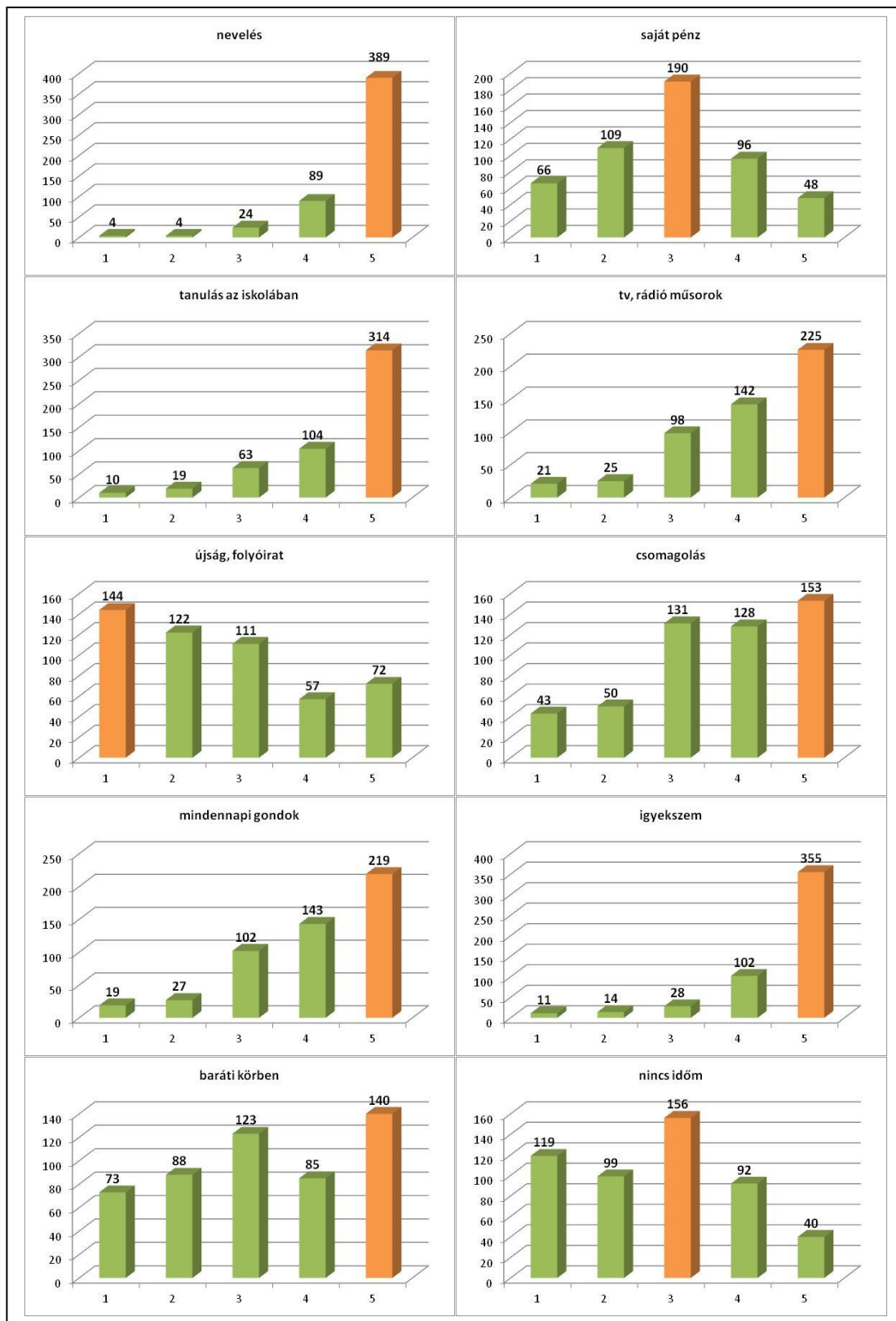
Forrás: saját szerkesztés

A kialakult eredmények jól bizonyítják, hogy a racionális, meggondolt látogatók preferenciájában első helyen mindig a természeti értékek megóvása áll, vagyis elmondható hogy természet-, és környezettudatosak a DDNPI-be érkezők.

A következő feladat az általam tett állítások **egyértésének**, vagy **egyet nem értésének** megjelölése volt egy 1-től 5-ig terjedő likert-skálán. Az eredményeket a (61. ábra) mutatja. Első állításom (nevelés): *Úgy neveltek, hogy tartsam tiszteletben a természeti értékeket.* Jól kivehető az ábrából, hogy messze magasan az 5-ös állítással értenek egyet a legtöbben, és jóval kevesebben, de még mindig jelentős válaszadó a 4-est jelölte. Elmondható, hogy a többség természeti értékeket tiszteletben tartó neveltetést kapott. Következő állításom (saját pénz): *Hajlandó lennék a saját pénzemből is fizetni a Nemzeti Park fejlesztésére.* Itt a lelkesedés alább

hagyott, és a 3-as kimagasló értéke azt jelzi, hogy nem igazán tudnak dönteni arról a válaszadók, hogy saját pénzüket beáldoznák-e vagy sem, de inkább a nem kategória felé hajlanak. A következő állítással – *A gyerekeknek többet kellene tanulniuk az iskolában a természeti értékek megőrzésének fontosságáról* (tanulás az iskolában) – már nem olyan fölényel mint az első állításnál, de egyértelműen az egyetértés irányába mutatnak az oszlopok. Csökkenő mértékben, de nagyrészt egyetértenek a válaszadók az *Érdekelnek a természetvédelemmel foglalkozó tv és rádióműsorok* (tv, rádió műsorok) állítással, de ha pénzbe kerül az információszerzés, akkor bizony az egyet nem értés kapja a legtöbb jelölést: *Vásárolok természetvédelemmel kapcsolatos újságokat, folyóiratokat* (újság, folyóirat). A csomagolás kérdése fontos, egyetértenek többnyire, de közel azonos mértékben oszlik meg a 3-as, 4-es és 5-ös jelölés, és jócskán van, akinek nem fontos, hogy *Ha lehet, inkább környezetvédő csomagolásban árult terméket vásárolok* (csomagolás). A mindennapi gondok sajnos többnyire felülírják a természetvédelem problémáit a hétköznapiakban, a többség egyetért abban, hogy *Ezekben a mai, válságos időkben az embereket a mindennapi gondok sokkal jobban lekötik, mint a természetvédelem problémái* (mindennapi gondok). A válaszok megoszlása nagyon hasonlít a tv-rádióműsorok kedveltségének megoszlásához. A felelősségvállalás fontos a látogatóknak, bizonyítja a következő állítás kimagasló 5-ös értéke: *Igyekszem/igyekezni fogok a gyerekeimnek minél több mindent megmutatni a természet szépségeiből* (igyekszem). A következő, *Baráti/munkatársi/ismeretségi körömben vannak, akik aktívan foglalkoznak természetvédelemmel* (baráti körben) állítással egyetértés vagy egyet nem értés igen változatos képet mutat, a várttal ellentétben igen sokan vannak, akiknek nincs a szűkebb vagy tágabb ismeretségi körében aktív természetvédő. Feltételeztem, hogy hasonló hasonlóval barátkozik elven, akit érdekel a természet (mert ellátogatott a nemzeti parkba), annak bizonyára a környezetében található aktív természetvédő. Ahogy az ábra szemlélteti, ez nem igaz minden esetben. Megnyugtató, hogy habár a mindennapi gondok nagyon lekötik a válaszadókat, azért azzal inkább nem értenek egyet, hogy *Lehet, hogy a természetvédelem fontos dolog, de nekem a sok problémám közepette nincs időm/energiám még ilyenekkel is foglalkozni* (nincs időm). Jól kivehető, hogy az utolsó *nincs időm* állítás, és a *csomagolás, az újság vásárlás, a saját pénz feláldozása* (mindhárom anyagi jellegű kérdés) együtt mozog *a baráti körben fellelhető természetvédő ismerős* állítással, sok az úgymond „rossz” válasz. Az anyagi helyzet és az egyéb gondok (idő, energiahiány, nemtörődömség) felülírják sokakban a természetvédelmi problémákat.

61. ábra: A válaszadók megadott állításokkal való egyetértésének gyakorisága (fő)



Forrás: saját szerkesztés

## 5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

### 5.1. Következtetések

#### *A DDNPI kínálatának és keresletének viszonya*

A 3. hipotézist igazolják a következő eredmények. A DDNPI példaértékű kínálati elemekkel rendelkezik, rengeteg programot, kikapcsolódási lehetőséget kínál (62. ábra). Több bemutatóhely és oktatóközpont (13. ábra) várja folyamatosan a látogatókat, és a DDNPI kommunikációja is folyamatosan fejlődik, modernizálódik (2.4.4. fejezet), azonban a látogatói létszám a vizsgált időszakban folyamatos csökkenést mutat (21. ábra, 22. ábra). Ugyanakkor a nemzeti parkok összlátogatói létszámára nem ez a tendencia a jellemző (23. ábra). A 4. hipotézist támasztja alá, hogy a DDNPI kínálati elemei nem rendeződnek komplett csomagokba, erre azonban lenne igény mind a látogatók (57. ábra, 58. ábra), mind a helyiek részéről (interjúk).

#### **62. ábra: A DDNPI ökoturisztikai programajánlói (2013, 2014.)**



Forrás: DDNPI, saját szerkesztés

#### *A DDNPI látogatóinak általános jellemzői*

Az 1. hipotézis bizonyítását célozzák az alábbi következtetések. A DDNPI látogatói többnyire (85,9%) magyar állampolgárságúak (25. ábra), nagyobb arányban (59,7%) nők<sup>74</sup>, többségben felső- (43,3%) és középfokú (30,4%) végzettséggel rendelkezők (30. ábra), de 30,8%-uk még tanuló (33. ábra). Az átlagéletkor 35,9 év, és a válaszadók fele 33 évnél

<sup>74</sup> Ennek oka lehet a nők nagyobb hajlandósága is a kérdőívek kitöltésére.

fiatalabb (26. ábra). Családi állapotukat tekintve 62,8% házas vagy kapcsolatban él, 28,3%-uk egyedülálló<sup>75</sup> (32. ábra).

A látogatók többsége (57,5%) Pest, Baranya, valamint Somogy megyéből érkezett (28. ábra), és a válaszadók háromnegyede városi környezetben él (29. ábra). A megkérdezettek legnagyobb része (42,3%) szellemi foglalkozású (33. ábra), munkaviszonnyal azonban alig több mint fele rendelkezik (34. ábra). A kérdőíves felmérés időszakában az egy főre eső nettó jövedelmük alapján a többség (24,1%) a 71 501 – 100 000 Ft-os kategóriába, 18,9% az 57 000 -71 500 Ft-os, 21,2% a 100 001 – 200 000 Ft-os intervallumba tartozik (35. ábra).

### ***A DDNPI látogatóinak utazással kapcsolatos jellemzői***

Szintén az 1. hipotézis bizonyítását célozzák az alábbi következtetések. A leglátogatottabb bemutatóhelyek az elmúlt évek statisztikái alapján az Abaligeti-barlang, a Denevérmúzeum, és a Mohácsi Emlékhely (20. ábra), nem meglepő tehát, hogy a felmérésben résztvevő legtöbb látogató is ezeket a vonzerőket választotta kikapcsolódása helyszínének (24. ábra). Többségük (48%) úgy nyilatkozott, hogy célterület választásukat elsősorban az adott vonzerő, nevezetesség határozta meg (36. ábra). A legtöbb válaszadó (61%) otthonról, illetve a látogatók közel negyede (24%) nyaralásból (37. ábra) érkezett, leginkább családdal, vagy szervezett csoporttal (49. ábra) utaznak együtt, és többnyire autóval (51,8%) közlekednek, ami nem a legkörnyezetkímélőbb közlekedési mód. Jelentős az aránya az autóbusszal (36,5%) érkezőknek is (38. ábra).

Az átlagosan együtt utazók száma 17 fő, ami azt jelzi, hogy sokan érkeznek csoporttal, de a 2 illetve 4 fő együtttutazása a jellemző. A válaszadók 64%-a kiránduló (51. ábra), vagyis még aznap elhagyja a desztinációt. A látogatók 43%-a először járt a DDNPI területén (45. ábra), a többiek visszatérő vendégek. Aki volt már máskor is, azok többsége Duna menti területeket nevezett meg korábbi látogatása helyszínéül (46. ábra).

A választ adók fele (55,2%) egyáltalán semmilyen előzetes információt nem szerzett a DDNPI-ről utazása előtt (47. ábra). Egyértelműen kimutatható a szignifikáns kapcsolat az információgyűjtés és a látogatások száma között. Az először itt járók 65,9%-a nem gyűjt előzetesen információt, míg a rendszeres résztvevők 80%-a tájékozott. Az összes válaszadó 44,8%-a gyűjtött előre információkat, leginkább a DDNPI honlapjáról

---

<sup>75</sup> Figyelembe kell azonban vennünk azt is, hogy a válaszadók 17%-a 18 éven aluli.

(31,65%), vagy egyéb internetes bázisból (29,87%), de jelentős információforrások a nemzeti parki kiadványok, az útikönyvek, a televízió és a nyomtatott sajtó is (48. ábra).

### ***A DDNPI látogatóinak természethez kötődő jellemzői***

A 2. hipotézis beigazolódását igazolják a következő eredmények. A látogatók általában nincsenek tisztában a különböző természetvédelmi kategóriákkal, 68%-uk rosszul válaszolta meg azt a kérdést, hogy éppen milyen típusú természetvédelmi területen tartózkodik. Ennél azonban fontosabb tény, hogy a védett területeken való tartózkodás viselkedési szabályait ugyanekkora hányaduk (68,8%) ismeri, azért mert a helyszínen tájékoztatást kapott, vagy mert korábban utána nézett (40. ábra). A látogatók környezettudatosságát mutatja, hogy 69,1%-uk<sup>76</sup> úgy nyilatkozott, hogy ott tartózkodásuk során nem képződött hulladék (41. ábra), akiknél igen, azok többnyire találtak hulladéktárolót (43. ábra), de a hiányuk sem okozott problémát.

A rangsorolandó tényezők vonatkozásában a válaszadók preferencia sorrendje teljes különbözőséget mutatott (Kendall-együttható  $W=0,01$ ). Ezért nem állítható fel sorrend a természetben való kikapcsolódás vonzerőit illetően (27. táblázat). Ugyanolyan fontos a tiszta levegő, a csend, a természet szépsége, a séta-mozgás (mint általános tényezők), mint a konkrét látnivaló, és az új ismeretek szerzése. Az OÖS besorolása alapján tehát a DDNPI látogatói alkalmi ökoturisták. Talán az eredményt magyarázza, hogy a megkérdezettek többsége városi (75,7% ebből 37,4% nagyvárosi, 38,3% kisvárosi, elővárosi) környezetből érkezik, így ugyanolyan fontos számukra a természetben való általános kikapcsolódás, mint az adott nevezetesség megismerése. A célterület kiválasztásában viszont egyértelműen az adott vonzerő (48%) a motiváló tényező.

A páros preferenciavizsgálat (inkonzisztens kitöltők kiszűrése és a véleményegyezések vizsgálata után felállított sorrend) eredményei alapján a racionális, meggondolt látogatók preferenciájában első helyen mindig a természeti értékek megóvása áll (37. táblázat, 40. táblázat). Egyéni érdekeiket hátra sorolják, természetudatos gondolkodás jellemzi őket (38. táblázat, 41. táblázat).

Az egyetértés vizsgálat során is egyértelműen kiderült, hogy a nemzeti parki látogatók környezettudatos gondolkodásúak, így nevelték őket, és ők is fontosnak tartják a gyerekeiket ilyen nevelésben részesíteni mind otthon, mind az iskolában. Érdeklődést mutatnak a természetvédelemmel kapcsolatos hírek iránt, amíg az nem jár anyagi

---

<sup>76</sup> Ezt a nagyon pozitív eredményt, ahogy korábban már említettem, nagy valószínűséggel a nem megfelelő kérdésfeltevéssemel is befolyásolhattam.



tehovallalással. Az időhiány, az anyagi helyzet, és a mindennapi gondok sokszor felülírják a természetvédelmi szempontokat (61. ábra).

A feltételezésemet megcáfolva bebizonyosodott, hogy a látogatók nagy részének tanulmányai egyáltalán nem kapcsolódnak a természethez, illetve a baráti körükben sem jellemző az aktív természetvédelem.

### ***A DDNPI látogatóinak jellemzői a helyszínen tartózkodáskor***

Az 1. hipotézis bizonyítását célozzák az alábbi következtetések. A DDNPI látogatóinak 36%-a minősül turistának (51. ábra). Ők leginkább szállodában és panzióban, illetve falusi portán, vagy ifjúsági szálláson szállnak meg (52. ábra).

A nemzeti parki látogatók többsége (86,4%) szerint követhetőek az útvonaljelzések (53. ábra). A legtöbb látogató nemzeti parki tartózkodása során egyéni vagy szakvezetési túrán vesz részt, fotózik, illetve bemutatóhelyet, vagy barlangot tekint meg (54. ábra). Az ezzel eltöltött idő leginkább 1-2 óra (47%), vagy fél nap (29,7%), ahogy az a kirándulókat jellemezni szokta (55. ábra).

A nemzeti parki látogatás után a nap további részében a többség más (nem nemzeti parki) nevezetesség megtekintését, egy étterem felkeresését, vagy fürdőzést, borkóstolást tervez (utóbbiak a passzív kikapcsolódást segítik). Sokan folytatni kívánják a túrázást, de ugyanennyien inkább hazamennének pihenni (57. ábra).

Az egy főre jutó átlagos napi költség két harmada szállásra, étkezésre és közlekedésre megy el, 32,4%-a egyébre (belépőkre, ajándékokra) (56. ábra).

### ***A DDNPI látogatóinak véleménye***

Az adott nevezetesség (265 fő), a természet, a táj (133 fő) és a túravezetés (111 fő) kapta a legtöbb dicsérő szót (58. ábra). Olyannyira elégedett volt jó néhány látogató, hogy a legkevésbé tetsző dolog felsorolásánál is még egyszer megerősítette, hogy nem volt ilyen (59. ábra). Sőt az abszolút elégedettséget mutatja, hogy volt aki (12 fő) nem volt rest harmadszor is kifejezni tetszését, amikor észrevételeket kértem (60. ábra).

A legtöbb panaszt az idő és a túratársak generálták, amire a DDNPI-nek nincs befolyása. Viszont a kiszolgáló eszközök, létesítmények hiányosságaira is felhívták a figyelmet (59. ábra). A legtöbb javaslat az adott nevezetesség fejlesztésére érkezett (60. ábra).

A H2, H3 és H4 hipotézist teljes egészében, a H1 hipotézist részben sikerült igazolni.

## 5.2. Javaslatok

### *A látogatói jellemzők ismeretének kihasználása*

A természetben való kikapcsolódás vonzerőit illetően ugyanolyan fontos a tiszta levegő, a csend, a természet szépsége, a séta-mozgás (mint általános tényezők), mint a konkrét látnivaló, és az új ismeretek szerzése. Ez alapján a DDNPI látogatói alkalmi ökoturisták. A célterület kiválasztásában viszont egyértelműen az adott vonzerő (48%) a motiváló tényező. Ez teljes egyezőséget mutat a korábbi kutatások eredményeivel. Az adott bemutatóhelyet, túrát kell tehát egyedivé tenni a kapcsolódó szolgáltatásokkal, ismeretanyaggal, kitűnni a versenytársak közül, és célként kitűzni azt, hogy a DDNPI látogatóinak többsége az elkötelezett ökoturista szegmenset képviselje.

Fontos adatok a célpiacok életkor és területi szegmentálásánál, hogy a látogatók többnyire fiatalok, többnyire városi környezetből érkezők, és leginkább a Budapest Középv-Dunavidék és a saját régiók lakosai. Érdeklődés szerint nem szükséges a szegmentáció, hiszen bebizonyosodott, hogy sem tanulmányaik, sem baráti társaságuk nem kötődik a természethez, természetvédelemhez.

Jellemzően családdal, és szervezett csoporttal, autóval és autóbusszal közlekednek.

A DDNPI-ben nagyobb a visszatérő vendégek aránya, mint általában a nemzeti park igazgatóságoknál, így a programok időről-időre történő változtatása kívánatos lenne. Például az Abaigeti-barlangban a programot színesíteni lehetne egy rövid fényjátékkal vagy zenei aláfestéssel a Nagy teremben, mint ahogy Aggteleken ezt meg is teszik.

A látogatók közel fele rendelkezik munkaviszonnyal, 30,8%-uk tanuló, és az egy főre jutó nettó jövedelmük tipikusan a 71 501-100 000 Ft közötti kategóriába tartozik. Keresetük befolyásolja költségüket, érdekes azonban az a tény, hogy a belföldi utazók költségösszetételével összehasonlítva arányaiban kevesebbet költenek étkezésre és szállásra, azonban többet egyéb dolgokra, például belépőkre, ajándéktárgyakra. Ami kedvező, hiszen ezek a költségek közvetlenül az igazgatóság és a helyiek bevételeit növelik. Szintén igazolás arra, hogy szükség van az emléktárgyakra, kiadványokra, kézműves helyi termékekre.

### *Piacszegmentáció, és korspecifikus programok*

Aktívabb marketing tevékenység szükséges, elsősorban az elérési csatornák időszerűvé tétele, megfelelő kiválasztása, a marketingkommunikációs eszközök célzott használata, és célpiachoz igazodó termékek (programok) kialakítása a jövő feladata. Rengeteg

programot kínál a nemzeti park kifejezetten óvodás, vagy általános iskolás gyerekek számára, illetve felnőtteknek. Azonban a fiatal felnőtt korosztály nincs kellőképpen megszólítva, pedig feltehető, hogy teljesen más programra vágnak, és másképpen kell egy 20-30 évessel kommunikálni, mint egy idősebb potenciális látogatóval. A kérdőíves felmérés bizonyítja, hogy a látogatók fele 33 év alatti, az átlagos életkor 35,9 év, és a legtöbben 20 évesek látogattak el a nemzeti parkba. Véleményem szerint célzott programok kellenének ennek a rétegnek, az ő korosztályukhoz, ízlésükhöz igazodva. Sok hasznos információt és javaslatot nyújt az Ifjúsági Turizmus Fejlesztési Stratégia. Például ismeretterjesztő és teljesítménytúrák ötvözése, fotó- és rajzpályázatok (ne csak a kis gyerekeknek), vagy zöld fesztiválok rendezésében közreműködés<sup>77</sup>. A fiatalok által közkedvelt rendezvényeken való megjelenés, támogatóként való szereplés (PR)<sup>78</sup> is növelné a DDNPI ismertségét.

### ***Aktívabb és célzottabb marketingkommunikációs tevékenység***

Számos jelenlegi ökoturisztikai program van, ami érdekes lehetne a fiatalok számára is, de nem jut el hozzájuk az információ. Célzottabban kellene őket megkeresni a középiskolákban, felsőoktatási intézményekben. Saját oktatói tapasztalatom, hogy egy figyelemfelkeltő előadás, kisfilm, egy pályázat már elég lenne az érdeklődésük felkeltéséhez. A személyes megkeresésen túl (ami ugye nem költséghatékony), egyéb csatornákon is el lehetne őket érni, és megszólítani. A kutatásom is alátámasztotta, hogy az iskola mellett az internet a leghatékonyabb elérési út a XXI. században. Itt kell aktívabban, és egységesebben fellépni (honlap, közösségi oldalak). A mai fiatalok lételeme az internet, a legjobb „találkozóhely” ez, ahol a különböző marketingkommunikációs eszközöket be lehet vetni.

Mindenekelőtt „brainstorming”<sup>79</sup> szükséges ezzel a réteggel, mert a fogékonyságuk megvan a téma iránt, kérdezzük hát meg őket, miben vennének részt szívesen. Ha megvan a megfelelő csatorna és a megfelelő programok, ha sikerül megszólítani őket, ismereteket átadni, és felkelteni az érdeklődésüket, akkor érdekeltté válnak nemcsak általánosságban véve a természet és környezetvédelem iránt, hanem saját lakóhelyük

---

<sup>77</sup> Zöld fesztiválok szervezéséhez nagyon sok hasznos információt ad Halmay & Kovács & Nagy & Újszászi (2006) könyve. A zöld fesztiválok gyakorlati hasznáról pedig Kovács & Újszászi (2009) műve, valamint a Turizmus Trend Tematikus száma (Halassy & Mester, 2009) tájékoztatnak.

<sup>78</sup> PR: Public Relation: Tömeg- közösségkapcsolat. Hasonló típusú marketingkommunikációs eszköz, mint a reklám, csak más a célja. Itt a pozitív kép, a kedvező imázs kialakítása, és a figyelemfelkeltés a cél. „Azon programok választékát jelenti, amelyeket azért alakítottak ki, hogy támogassák vagy védelmezzék a cég imázsát, vagy egy-egy termékét” (Kotler, 2002).

<sup>79</sup> Ötleletés, együtt gondolkodás, közös tanácskozás egy probléma megoldására.

környékének megismerésében, és ezáltal megóvásában is. Szemléletformálás kell, tájékoztatás, mert amit nem ismernek, nem lesz fontos számukra. Jómagam is, mint egyetemen tevékenykedő oktató, igyekszem ebben a szemléletformálási folyamatban részt venni. Úgy gondolom, hogy ez egy nagyon fontos célcsoport, hiszen ők a jövő nemzedék felnevelői, szülei, tanítói.

### ***Programcsomagok kialakítása***

A válaszadók 57%-a visszatérő vendég, és a látogatók 46%-a járt már más DDNPI területen is, valamint a következő programjuk meghatározásánál kiemelkedő volt egyéb nevezetesség megtekintésének említése, illetve a túrázás folytatása, valamint passzív pihenési lehetőségek (fürdőzés, borozás) beiktatása a programba. Tehát lenne igény a saját vonzerők összekapcsolására, valamint más kiegészítő szolgáltatásokkal való összehangolására. A saját nevezetességek összekapcsolására kiváló példa a BFNPI pecsételős leporellója. Interjúimból kiderült, hogy a helyi szolgáltatók is erősítenék kapcsolatukat a nemzeti parkkal. Az általam megkérdezett szolgáltatók (Mezei Józsefné, Róth Nóra, Bugarszki Norbert, Gerber Csaba, Sárdi János) nyitottak az együttműködésre, szívesen bekapcsolódnak DDNPI-s programcsomagba. Bár kutatásomban erre nem tértem ki külön, de tapasztalataim alapján javasolnám a helyi kézművesekkel, hagyományőrzőkkel való aktívabb együttműködést, ez a minisztériumi célokkal is összhangban áll (védjegyes termékek népszerűsítése, Zöldboltok kialakítása). Összefogással (ami egyetértésben van az ökoturizmus irányelveivel), programcsomagok kialakításával véleményem szerint növelni lehetne a látogatói létszámot, és az átlagos tartózkodási időt.

### ***Látogatói észrevételek, javaslatok megfontolása***

Mivel kevés az idegen nyelvű információs – mind írott, mind szóbeli – anyag, és sajnos, ami rendelkezésre áll ismertető, az sem helyes mindig az adott nyelven, ezért javaslom az útbaigazító, és tájékoztató anyagok ellenőrzését, bővítését, mert ez csaknem minden kérdései helyszínen problémaként merült fel.

A magyar nyelvű útbaigazító, informáló táblák, figyelmeztetések számát és méretét kifogásolták többen. Célszerű lenne több és figyelemfelkeltőbb kiírás mindenütt.

A bemutatóhelyek többségénél a kiszolgáló létesítmények korszerűsítésére hívták fel a figyelmemet. Több pihenőhelyet (pad és esőbeálló), tiszta illemhelyet, a bemutatóhely

nyitva tartásához igazodó büfé nyitva tartás, és szervezett közlekedést szeretnének a látogatók.

A nagyobb látogatóközpontokban, bemutatóhelyeken a szelektív hulladékgyűjtés kialakítását javaslom. A felmérésből kiderült, hogy a keletkezett hulladék nagy része papír és műanyag.

A túrákra a rendszeres látogatók jellemzőek, akik már jól ismerik a viselkedési szabályokat, több forrásból is tájékozódnak előzetesen. A találkozási ponthoz való odatalálást lehetne megkönnyíteni számukra, illetve olyan találkozási pontokat kijelölni, ahonnan felfrissülve indulhatnak túrázni.

Abaligeten sokan még jobban korlátoznák a látogatás kritériumait, a túratársak sokszor teszik tönkre az amúgy páratlannak ígérkező élményt. Itt a fizetős parkoló problémája volt még az, ami már érkezéskor elvette a látogatók kedvét, szerencsére ez a kellemetlenség azóta megszűnt. Sokan nyaralásból érkeznek, többnyire más DDNPI területen nem voltak még, így hasznos lenne itt fokozottan ismertetni a DDNPI egyéb attrakcióit, hiszen ez a leglátogatottabb DDNPI helyszín. A legtöbb hulladék is itt képződik, erre hangsúlyosan figyelni kell. Sok a visszatérő vendég, ezért változatos, esetleg esti programokkal lehetne színesíteni a programkínálatot. Összekapcsolható lenne a program más turizmusformákkal, szolgáltatókkal, mint a kalandturizmus, fürdőzés, borkóstolás, csónakázás. Orfű közelsége kínálózó lehetőség.

Sátorhelyen nem csak a DDNPI-ben tipikus fiatal, hanem az idősebb korosztály is jellemző, többnyire csoportban, busszal érkeznek a látogatók. A horvát idegenvezetés alapkövetelményként merült fel (ami a felmérés óta már adott). Többnyire első látogatók, ezért minden esetben fontos lenne a tájékoztatásuk a védett területeken való viselkedési szabályokról. A megkérdezettek véleménye alapján a program összekapcsolható lenne fotóturizmussal. Probléma volt az étterem hiánya, de az új fogadóépülettel már étkezésre is nyílik lehetőség a helyszínen.

Drávaszentesen az útvonaljelzésekre, táblákra, idegen nyelvű tájékoztatás hiányára volt panasz. Sokan szívesen összekötnék az itteni programot lovas-, és vízi szolgáltatásokkal.

A Mésztufa-barlang (Tettye) látogatói többségében tanulók, sok osztálykirándulás színtere, és itt is sok hulladék keletkezik. Többnyire első látogatók, fontos lenne minden esetben egy bővebb tájékoztatás a DDNPI-ről. A legtöbbben itt tévedtek el, ezért az útvonaljelzések pontosítására lenne szükség.

## 6. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ KUTATÁSI EREDMÉNYEK, TÉZISEK

### Tézisek

**T1: A DDNPI látogatóira többnyire jellemzőek azok az általános sajátosságok, motivációk, amelyek általában a magyar ökoturistákra is.**

A DDNPI látogatóinak többsége felsőfokú végzettségű, városi környezetben, elsősorban a Dél-Dunántúlon és Pest megyében élő, családdal és szervezett csoporttal utazó fiatal, akiknél az utazás elsődleges motivációja az adott nevezetesség felkeresése. Többségük internetről és nemzeti parki kiadványokból tájékozódó, nagyobb részben kirándulónak minősülő látogató. Ezen általános jellemzőik, valamint javaslataik, észrevételeik megegyeznek a magyar ökoturisták általános jellemzőivel. Nagyobb arányú a visszatérő vendégek száma a DDNPI-ben, és nagyobb a csak néhány órát ott töltők, valamint a passzív pihenésre vágyók aránya is, mint ahogy az általában a magyar ökoturistákra jellemző. Bár az OÖS (2008) és a lakosság utazási szokásai felmérés (Halassy, 2007) a férfiakat jelöli meg aktívabb résztvevőnek az ökoturizmusban, a kizárólag nemzeti parki látogatók körében készített felmérések (Sulyok, 2009; KvVM & MT. Zrt., 2010) eredményeivel és Mintel (2014) tanulmányával teljes összhangban a DDNPI látogatói is egy kicsit nagyobb arányban (58,7%) nők.

**T2: A DDNPI látogatóinak preferenciarendszerében a fenntarthatóság és a természetvédelem szempontjai magasabb prioritást élveznek egyéni érdekeiknél.**

A természetben való kikapcsolódás okának általános és konkrét tényezői tekintetében a preferencia sorrend felállítása eredménytelen volt, vagyis egy-egy konkrét nevezetesség és általában a természet általános vonzereje ugyanolyan fontos a látogatóknak, így alkalmi ökoturistáknak minősülnek. A páros preferenciavizsgálat eredményei alapján a racionális, meggondolt látogatók preferenciájában első helyen mindig a természeti értékek megóvása áll, valamint az egyetértés, egyet nem értés vizsgálat eredményei is természet tudatosságukat igazolja. Emellett a DDNPI látogatóinak környezettudatos utazási (36,5 %-a megkérdezetteknek busszal érkezett a helyszínre), és a helyszínen tartózkodási viselkedési jellemzői (69,1%-nál nem képződik hulladék, a viselkedési szabályokat 68,8 %-uk ismeri) egyértelműen bizonyítják, hogy egyéni érdekeiket hátrасoroló, felelős gondolkodású látogatók jellemzőek a DDNPI-ben.

**T3: A DDNPI kommunikációs eszközzrendszere az ökoturizmus keresletéhez igazodva közvetíti a DDNPI stratégiai célkitűzéseinek teljesülését, de sikere nem tükröződik a regisztrált látogatószám növekedésében.**

A DDNPI példaértékű kínálati elemekkel rendelkezik, rengeteg egyedi programot, kikapcsolódási lehetőséget kínál, több bemutatóhely és oktatóközpont várja folyamatosan a látogatókat, és a kommunikációjuk is állandóan fejlődik, a látogatói visszajelzések pozitívak, azonban a látogatói létszám a vizsgált időszakban folyamatos csökkenést mutat, miközben a nemzeti parkok összlátogatói létszámára nem ez a tendencia jellemző.

**T4: A DDNPI iránti kereslet az ökoturisztikai termékelemeket és egyéb turisztikai szolgáltatásokat magába foglaló komplex csomagok iránt nyilvánul meg.**

A megfigyelések, a készített interjúk és a kérdőíves felmérések eredményei is alátámasztják, hogy az elvárt szintű együttműködés, és a komplex szolgáltatáscsomagok hiánya jellemző a DDNPI-ben. Ugyanakkor igény lenne rá, szívesen összekötnék a látogatók a nemzeti parki programjukat egyéb DDNPI-s vonzerő, vagy más nevezetesség felkeresésével, illetve kiegészítő szolgáltatások igénybevételével, derült ki a kérdőíves felmérés eredményeiből. A látogatók 56%-a visszatérő vendég, és 46%-a járt már más DDNPI területen is, ami szintén a vonzerők összekapcsolásának igényét mutatja. A DDNPI működési területén lévő egyéb szolgáltatókkal készített interjúkból pedig kiderült, hogy ők is nyitottak az együttműködésre.

## 7. JÖVŐBENI KUTATÁSI IRÁNYOK

Tervben lévő kutatásaim négy csoportba sorolhatóak:

1. Célszerű lenne egy átfogó, a DDNPI ismertségével kapcsolatos hallgatói felmérés készítése Magyarország számos felsőoktatási intézményében. A felsőoktatási hallgatóságon keresztül az ország fiataljainak ez irányú ismeretei, érdeklődése is ellenőrizhető, mérhető lenne. (Egy ilyen kérdőíves felmérést a közelmúltban a PE Georgikon hallgatóinak körében már végeztem.)
2. A DDNPI látogatói kérdőív mellett egy kontrollcsoport számára összeállított kérdőívvel történő felmérés további vizsgálati lehetőségeket rejt. Az olyan potenciális látogatók igényeinek, motivációjának, környezettudatosságának felmérése lenne a cél, akik még nem jártak eddig a DDNPI-ben. Ezzel a kontrollcsoport körében végzett vizsgálattal lenne összehasonlítási alapunk, és mérhetővé válna a DDNPI szemléletformáló hatása.
3. Ha lehetőségem lenne rá, akkor szívesen elkészíteném az összes magyarországi nemzeti parkban – természetesen az aktualizált – látogatói kérdőíves felmérést. Ez hatalmas vállalkozás, de ezáltal összehasonlíthatóvá válna az egyes nemzeti park igazgatóságok látogatóinak összetétele, ismerete, környezettudatossága, és az NPI-k szemléletformáló hatása. Akár még a natúrparkokra, geoparkokra, és a szomszédos országok közeli védett területeire is kiterjeszhető lenne a kutatás.
4. Továbbra is nyitott kérdés a nemzeti parki látogatók pontos számának a felmérése, erre vonatkozóan részletes, helyszíni felvételezésekre vonatkozó módszertan kidolgozása, és ilyen felmérés készítése is sürgető feladat lenne, de ez nyilván komoly anyagi erőforrásokat is feltételez.



## 8. IRODALOMJEGYZÉK

### Hivatkozott irodalom:

1. Ahmad, A. (2014): The disengagement of the tourism businesses in ecotourism and environmental practices in Brunei Darussalam. *Tourism Management Perspectives*.
2. Aubert, A. (2009): Turizmustrendek és térszerkezet Magyarországon. Pécsi Tudományegyetem – Természettudományi Kar. ID Research Kft. / Publikon Kiadó. Pécs.
3. Aubert, A. (Ed.) (2012): Magyarország idegenforgalma, szakkönyv és atlasz. Cartographia Tankönyvkiadó Kft., Budapest.
4. ANPI (2014): Aggteleki Nemzeti Park Turisztikai Programajánló. Kiadja: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvafő.
5. Ángyán, J. & Tardy, J. & Vajnáne M. A. (2003): Védett és érzékeny természeti területek mezőgazdálkodásának alapjai. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
6. Bába, I. (Ed.) (2002): Duna-Dráva Nemzeti Park. Készült a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium megbízásából. Paulus Térképszerkesztő Iroda.
7. Bába, I. (Ed.) (2001): DRÁVA Ökoturisztikai térkép. A Duna-Dráva Nemzeti Park kiadványa. Paulus Térképszerkesztő Iroda.
8. Babbie, E. (2008): A társadalomtudományi kutatás módszertana, Balassa Kiadó, Budapest.
9. Balczó, B. (2014): Partnerség a Nemzeti Parki Termék védjegy tükrében. Ökoturizmus és természetvédelem című előadásának kivonata, mely a magyar nemzeti parkok rendezvénysorozatának nyitó konferenciáján hangzott el. 2014. június 13. Tata, DINPI, Tata ökoturisztikai központ.
10. Bánidi, A. & Bardóczy, G. & Németh, I. & Simonyi, I. (2010): Magyar Túrázó – Zöld Könyv a nonprofit, fenntartható ifjúsági turizmusért, 2010. március, különkiadás. Komárom Környéki Civil Társulás.
11. Baráz, Cs. (Ed.) (2014): Zöld Horizont. Természetvédelem Észak-Magyarországon. 9. évfolyam 1-2. szám. Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, 2014. május.

12. Básthy, B. (2014): A natúrparkok szerepe a természeti örökség bemutatásában és a környezeti szemlélet-formálásban – a külföldi és a hazai gyakorlat című előadás. (Magyar Natúrpark Szövetség). 2014. június 13. Tata, DINPI, Tata ökoturisztikai központ.
13. Bauer, A. & Berács, J. & Kenesei, Zs. (2009): Marketing alapismeretek, Aula Kiadó.
14. Becker, J. (1992): Marketing-Konzeption. Grundlagen des strategischen marketing-managements, Vahlen Verlag, München.
15. Beluszky, P. (2010): Az Őrség – az ellentétek szűkmarkú, szép földje. Honismeret, 35. évfolyam, 3. szám.
16. Bércziné, J. J. (2005): Marketing a XXI. században, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Kft., Budapest.
17. Berecz, B. & Bodó, E. & Puczkó, L. & Tolnay Zs. (2008): Mi is az ökoturizmus? Az ökoturizmus irányelvei helyi szereplők számára Gömör és Torna vidékén. Budapest – Jósavfő – Tornakápolna. Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság.
18. BNPI (2014): Bükk Nemzeti Park Igazgatóság. Turisztikai Programajánló, 2014. Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger.
19. Bódi, Á. (2011): Ripa Pannonica – Világörökség lesz a Római Birodalom határa? In: Szántó, Z. (Ed.): Turizmus Trend, 2011. július-augusztus.
20. Boo, E. (1991): Planning for ecotourism. Parks 2 (3).
21. Boothroyd, P. (1978): Issues in Social Impact Assessment; Plan Canada 18 (2).
22. Borgulya, Istvánné & Barakonyi, K. (2004): Stratégiaalkotás III. Vállalati kultúra, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest.
23. Boyd, S. W. & Butler, R. W. (1993): Review of the development of ecotourism with respect to identifying criteria for ecotourism for Northern Ontario. Saulte Ste. Marie, ON: Department of Natural Resources/Forestry, Ministry of Natural Resources.
24. Boyd, S. W. & Butler, R. W. (1996): Managing ecotourism: An opportunity spectrum approach. Tourism Management 17 (8).
25. Bozzay, Andrásné (2015): Az ökoturisztikai létesítmények fejlesztési lehetőségei című előadás. /Nemzetgazdasági Minisztérium, Turizmusigazgatási és Vendéglátóipari Osztály/. Ökoturisztikai és természetvédelmi konferencián elhangzott előadás. 2015.

- június 12. Békéscsaba, Körösök Völgye Natúrpark látogatóközpontja (Széchenyi liget).
26. Britton, R. (1977): Making Tourism More Supportive of Small State Development: The Case of St. Vincent. *Annals of Tourism Research*, Volume 4, No. 5.
  27. Butler, R. W. (1974): Social Implications of Tourist Development; *Annals of Tourism Research* 2 (2).
  28. Bystrzanowski, J. (Ed.) (1989): *Tourism as a Factor of Change*. The Vienna Centre, Vienna, Austria.
  29. Carson, R. (2007): *Néma tavasz*. Katalizátor Kiadó, Páty.
  30. Ceballos-Lascurain, H. (1987): The future of ecotourism. *Mexico Journal* 1987, January.
  31. Chow, W. (1980): Integrating Tourism with Rural Development. *Annals of Tourism Research*, Volume 7. No. 4.
  32. Climpson, A. (2008): Sustainable Destination Management: the VICE model. *Tourism Insight*. February, 2008.
  33. Coccossis, H. (1996): Tourism and Sustainability: Perspectives and Implications. In: Priestley, G. K. & Edwards, J. A. & Coccossis, H.: *Sustainable Tourism? European Experiences*; CAB International, Oxon, UK.
  34. Cohen, E. (1984): The Sociology of Tourism: Approaches, Issues and Findings. *Annual Review of Sociology*, Volume 10.
  35. Cohen, W. A. (2009): *Marketing tervezés*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
  36. Conrady, R. & Buck, M. (Ed.) (2011): *Trends and Issues in Global Tourism 2011*. Springer-Verlag, Berlin - Heidelberg.
  37. Cousins, J. A. (2007): The role of UK-based conservation tourism operators. *Tourism Management*. 28.
  38. Csapó, J. (2009): *Az Európai Unió turizmusának térbeli folyamatai és trendjei*. Egyetemi jegyzet. Pécsi Tudományegyetem – Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet. Pécs.
  39. Cseicsner, Endréné, H. E. (2009): *Somogyország, Somogy Megyei Közgyűlés*, Infomark Kiadó.

40. Csermely, P. & Gergely, P. & Koltay, T. & Tóth, J. (1999): Kutatás és közlés a természettudományokban, Osiris Kiadó, Budapest.
41. Cserné, Adermann G. (1999): A tanulás és kutatómódszertan alapjai, JPTE FEEFI, Pécs, 1999.
42. Dávid, L. & Jancsik, A. & Rátz, T. (2007): Turisztikai erőforrások. Perfekt Kiadó, Budapest.
43. Dávid, L. & Ambrus, T. (2010): Responsible Tourism and Tourism Ecology. Forum geografic. Year 9, No. 9/2010.
44. DDNPI (2005): A vadon élménye – élő folyók mentén a Duna-Dráva Nemzeti Parkban. Kiadja: Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, Pécs.
45. DDNPI (2012): Kalandok a természetben. Kiadja: Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, Pécs.
46. DDNPI (2013): Ökoturisztikai programajánló, Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, 2013. Kiadja: Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, Pécs.
47. DDNPI (2014): Programajánló, Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, 2014. Kiadja: Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, Pécs.
48. Decrop, A. (1999): Triangulation in Qualitative Tourism Reserach. Tourism Management 20 (1).
49. Dél-Dunántúli Ökoturisztikai Klaszter & Gyeregyalog.hu (2013): Az ökoturizmus fejlesztési lehetősége a Dél-Dunántúli turisztikai régióban. Gyeregyalog.hu Egyesület és Dél-Dunántúli Ökoturisztikai Klaszter.
50. Deli-Gray, Zs. & Árva, L. (Ed.) (2010): Turizmusmarketing esettanulmányok. Akadémia Kiadó, Budapest.
51. Diamantis, D. (1999): The Concept of Ecotourism: Evolution and Trends. Current Issues in Tourism. Vol. 2, No. 2-3.
52. DINPI (2014): Programajánló, Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, 2014. Kiadja: Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest.
53. Domokos, K. et al. (2009): Tudatos Vásárló Kalauz. Pécs és környéke. Tudatos Vásárlók Egyesülete, Budapest.

54. Duhay, G. (Ed.) (2006): Ökoturizmus a védett természeti területeken, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Budapest.
55. Enyedi, G. & Fenyősi, L. & Závoczky, Sz. (2005): Duna-Dráva Nemzeti Park. Vendégváro értékek, programok. Felelős kiadó: Dosztányi Imre.
56. Epler Wood, M. & Halpenny, E. A. (2001): Ecotourism Certification and Evaluation: Progress and Prospects. In Font, X. & Buckley, R. C. (Eds.), *Tourism Ecolabelling - Certification and Promotion of Sustainable Management*. Oxon and New York: CABI.
57. Epler Wood, M. (2002): *Ecotourism: Principles, Practices & Policies for Sustainability*. UNEP & TIES. Paris.
58. EUROPARC Federation (2013): *People, Passion, Protected Areas, 40 Years Working for Nature*. EUROPARC Federation, Regensburg.
59. Farrell, B. H. (1979): *Tourism's Human Conflicts: Cases from the Pacific*. *Annals of Tourism Research*, Volume 6., No. 2.
60. Fehér, I. & Kóródi, M. (2008): *A vidéki turizmus fejlesztése*, Szaktudás Kiadó Ház
61. Fekete, G. & Varga, Z. (Ed.) (2006): *Magyarország tájainak növényzete és állatvilága*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest.
62. Fekete, M. (2006): *Hétköznapi turizmus, a turizmuselmélettől a gyakorlatig*. Doktori (PhD.) értekezés, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Doktori Iskolája, Sopron.
63. FHNPI (2014): *Fertő-Hanság Nemzeti Park. Turisztikai Programajánló 2014*. Kiadja: Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság.
64. Földművelésügyi Minisztérium (FM) (2015): *Bemutatóhelyek, programok 2015. Élmény? Természetesen*. Magyar Nemzeti parkok. Kiadja: FM, 2015. február.
65. Gaál, Z. & Szabó, J. (2007): *A menedzsment alapjai*, Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém.
66. Galeotti, I. (1969): *Industrialization of Tourism in the Developing Areas*. WTO, Madrid, Spain.
67. Gonda, T. & Oroszi, V. & Raffay, Z. (2015): *Az ökoturizmus innovatív fejlesztési lehetőségei a Dél-Dunántúlon*. In: Darabos, F. & Ivancsóné (Ed.): *„Turizmus*

- Határok Nélkül” Nemzetközi Turizmus Konferencia Tanulmánykötet. NYME, Győr.
68. Gore, A. (2006): A kellemetlen igazság, Göncöl Kiadó, Budapest.
  69. György, L. (2000): Tud itt valaki megoldást? 11. fejezet. In Gadó, Gy. P. (2000): A természet romlása, a romlás természete. Föld Napja Alapítvány.
  70. Gyurgyák, J. (2000): Szerkesztők és szerzők kézikönyve. Osiris Kiadó, Budapest.
  71. Habsburg, R. trónörökös (1887): Tizenöt nap a Dunán. Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest.
  72. Hajdu, Istvánné & Ivan, M. & Lakner, Z. (2009): Turizmus-borturizmus, Alfadat Press Kft.
  73. Halassy, E. (2007): A magyar lakosság nemzeti parkokkal, természetjárással és lovasturizmussal kapcsolatos attitűdjei, utazási szokásai és utazási tervei 2006-ban In: Turizmus Bulletin, XI. évfolyam, 1-2. szám.
  74. Halassy, E. & Mester, T. (Ed.): Fesztiválok Éve 2010 – Tematikus szám. Turizmus Bulletin XIII. évfolyam, 3. szám. 2009. november.
  75. Hall, C. M. & Lew, A. A. (2009): Sustainable Tourism. A Geographical Perspective. Prentice Hall, Great Britain.
  76. Halmay, R. & Kovács, B. & Nagy, T. & Újszászi, Gy. (2006): Ajánlások zöld fesztiválok szervezéséhez. Független Ökológiai Központ, Budapest.
  77. Hankó, M. & Földi, L. (2009): A klímaváltozás várható nemkívánatos hatásai és a kritikus szektorok. In: Kovács, L. (Ed.) (2009): Hadmérnök, IV. évfolyam 1. szám, 2009. március. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE), Budapest.
  78. Haraszty, L. (2013): Értékközző gazdálkodás Natura 2000 területeken. Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány, Budapest.
  79. Héra, G. & Ligeti, Gy. (2006): Módszertan, Bevezetés a társadalmi jelenségek kutatásába, Osiris Kiadó, Budapest
  80. HNPI (2014): Hortobágyi Nemzeti Park. Turisztikai Programajánló 2014. Kiadja: Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság, Debrecen.
  81. Horner, S. & Swarbrooke, J. (2004): International Cases in Tourism Management. Elsevier Butterworth-Heinemann. Oxford-Burlington.

82. Horváth, K. (1998): Az ökoturizmus értelmezése és tartalma, összehasonlítása a Kemenesalja Kistérségi Társulás és a Zalakarosi Régió fejlesztési programjában. TDK Dolgozat. VE-GMK, Keszthely.
83. Horváth, R. & Kiss, G. & Szilvácsku, Zs. (2014): Natúrparkok Magyarországon. Magyar Natúrpark Szövetség.
84. Hunkeler, P. (2000): European Diploma for protected areas. Questions and Answers 6. - Council of Europe, Strassbourg.
85. Hunziker, W. & Krapf, K. (1942): Grundniss der Allgemeinen Fremdenverkehrslehre, Poligraphischer Verlag Ag., Zürich.
86. Hunyadi, L. & Vita, L. (2008a): Statisztika I., AULA Kiadó.
87. Hunyadi, L. & Vita, L. (2008b): Statisztika II., AULA Kiadó.
88. Ifjúsági Turizmus Fejlesztési Stratégia (IFS) (2010): Pannon Egyetem Turizmus Tanszék, Veszprém.
89. Ildos, A. S. & Bardelli, G. G. (Ed.) (2001): A világ legszebb nemzeti parkjai. Alexandra Kiadó, Pécs.
90. Illés, A. (2002): Magyarország világörökségei. Scolar Kiadó, Budapest.
91. Inskeep, E. (1991): Tourism Planning. An Integrated and Sustainable Development Approach. Van Nostrand Reinhold, New York, USA.
92. Iványi, A. & Sallai, R. B. (2006): Ökoturizmus, Nimfea Természetvédelmi Egyesület.
93. Iványi, A. Sz. (1980): A gyártmányok versenyképességének fokozása értékelemzéssel, KIK.
94. Iványi, I. & Lehmann, A. (Ed.) (2002): Duna-Dráva Nemzeti Park, Mezőgazda Kiadó, Budapest.
95. IUCN (1994): Parke für das Leben: Aktionsplan für Schutzgebiete Europa, Gland, Schweiz.
96. IUOTO (1968): Tourism and National Economic Development. Geneva, Switzerland.
97. Izményi, É. (Ed.) (2008): Útikalauz a Dráva-medencéhez. Kiadó: Baranya Megyei Önkormányzat és Somogy Megyei Önkormányzat.

98. Jafari, J. (1974): Socio-economic Costs of Tourism to Developing Countries. *Annals of Tourism Research*, Volume 1., No. 7.
99. Jafari, J. (1987): Tourism Models: The Sociocultural Aspects. *Tourism Management*, Volume 8., No. 2.
100. Jafari, J. & Pizam, A. & Przeclawski, K. (1990): A Sociocultural Study of Tourism as a Factor of Change. *Annals of Tourism Research*, Volume 17., No. 3.
101. Jászberényi, M. (Ed.) (2014): A kulturális turizmus sokszínűsége. Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó, Budapest.
102. Katotás, Zs. (Ed.) (1996): Nemzeti parkjaink, jelen és jövő. Aqua Kiadó, Budapest.
103. Kalotás, Zs. (2004): Nemzeti parkok Magyarországon – Természet és táj. Alexandra Kiadó, Pécs.
104. Kalotás, Zs. (2005): A Duna-Dráva Nemzeti Park. A folyók felségterülete. Alexandra Kiadó, Pécs.
105. Kalotás, Zs. (2008): Körös-Maros Nemzeti Park. A természet szigetei. Alexandra Kiadó, Pécs.
106. Kalotás, Zs. (2012): A Kiskunsági Nemzeti Park. A víz és szél formálta táj. Alexandra Kiadó, Pécs.
107. Kapocsy, Gy. (1993): Nemzeti parkjaink. Officina Nova Kiadó, Budapest.
108. Kárász, I. (2006): Természetvédelem és ökoturizmus. Oktatási segédanyag. Eszterházy Károly Főiskola Környezettudományi Tanszék, Eger.
109. Kardos, Zoltánné & Vargáné, D. R. (2003): Alkalmazott statisztika, Talentum Kft., Keszthely.
110. Kelemen, Z. (2006): Ökoturizmus, Természet – Kultúra - Harmónia. Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány, Vác.
111. Ketskemény, L. & Izsó, L. (2005): Bevezetés az SPSS programrendszerbe, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
112. Kiss, G. (2010): A nemzeti parki ökoturizmus kapcsolata a helyi és nemzeti parki termékekkel című előadás, mely a magyar nemzeti parkok rendezvénysorozatának nyitó konferenciáján hangzott el. Óriszentpéter, 2010. június 11. ÓNPI látogatóközpont.



113. Kiss, G. (2015): A Magyar Nemzeti Parkok bemutatási infrastruktúrájának fejlesztése című előadás, mely a magyar nemzeti parkok rendezvénysorozatának nyitó konferenciáján hangzott el. 2015. június 12. Békéscsaba, Körösök Völgye Natúrpark látogatóközpontja (Széchenyi liget).
114. Kindler, J. & Papp, O. (1977): Komplex rendszerek vizsgálata, Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
115. Kiss, K. & Sulyok, J. (2007): Magyarország turisztikai imázsa. In: Turizmus Bulletin, 11. évfolyam, 4. szám.
116. Kissné, Dóczy E. (2013): Nemzeti Parki Termék védjegy - A helyi terméknek lelke van című előadásának kivonata, mely a magyar nemzeti parkok rendezvénysorozatának nyitó konferenciáján hangzott el. Hortobágy, 2013. június 7. HNPI, HNP látogatóközpont.
117. KMNPI (2014): Körös-Maros Nemzeti Park. Turisztikai programajánló 2014. Kiadja: Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság.
118. KNPI (2014): Kiskunsági Nemzeti Park. Programajánló 2014. Kiadja: Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét.
119. Koczka, K. & Érdiné Sz. R. (2005): Bioszféra rezervátumok. Nemzeti Ökológiai Hálózat 9. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Természetvédelmi Hivatal, Budapest.
120. Kotler, P. (2002): Marketing menedzsment – Elemzés, tervezés, végrehajtás és ellenőrzés, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest.
121. Kovács, B. & Újszászi, Gy. (2009): Zöld fesztiválok. In: Kiss, K. (Ed.): Turizmus Bulletin. XIII. évfolyam, 3. szám, 2009. november.
122. Kóródi, M. (2006): Characteristics Of Tourism In Hungarian Rural Sub-Regions, Gazdálkodás, 60. évf. 17. sz. különkiadás.
123. Környezetvédelmi Minisztérium, Természetvédelmi Hivatal (2002): Magyarország és a Páneurópai Ökológiai Hálózat
124. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Természetvédelmi Hivatal (KVvM) (2005): A természetvédelem ökoturisztikai koncepciója.

125. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (KVvM) & Magyar Turizmus Zrt. (MT Zrt.) (2010): A magyarországi nemzeti parkok látogatóinak jellemzői 2009-ben. / [www.szakmai.itthon.hu](http://www.szakmai.itthon.hu) letöltés: 2013. június/
126. Krapf, K. (1963): Tourism as a Factor in Economic Development: Role and Importance of International Tourism. United Nations, New York, USA.
127. Kubesch, M. (2008): Az idegenvezetés gyakorlata. Második, átdolgozott kiadás. Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Kft., Budapest.
128. KSH (2013), Szabó, P. (Ed.): Jelentés a turizmus 2012. évi teljesítményéről, Központi Statisztikai Hivatal, 2013. Július.
129. KSH (2013): Magyarország turisztikai régiói, 2013. november. Központi Statisztikai Hivatal.
130. KSH (2014): A háztartások életszínvonala, 2014. november. Központi Statisztikai Hivatal.
131. Kudar, L. (2003): Turizmusunk története dióhéjban. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
132. László, P. (2001): Ökoturizmus-Bioturizmus, Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
133. Lengyel, M. (1986): A turizmus állandó és új tényezői, valamint motivációi, doktori értekezés, Budapest.
134. Lengyel, M. (1995): A balatoni turizmus fejlesztési koncepciója. KIT Képzőművészeti Kiadó, Budapest.
135. Lengyel, M. (1998): Ökoturizmus és marketing, Magyarország az ezredfordulón MTA stratégiai kutatások – 24. füzet, Zöld Belépő, BKE Környezetgazdaságtani és technológiai tanszék, Budapest.
136. Lengyel, M. (2004): A turizmus általános elmélete, Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája, Budapest.
137. Lickorish, J. & Kershaw, A. G. (1958): The Travel Trade; Practical Press London, UK London.
138. Lindberg, K. & Hawkins, D. E. (1993): Ecotourism. A Guide for Planners and Managers, The Ecotourism Society, North Bennington, Vermont.

139. Lindberg, K. & McKercher, B. (1997): Ecotourism: A critical overview. *Pacific Tourism Review* 1 (1).
140. Löfgren, O. (1999): *On Holiday - A History of Vacationing*. University of California Press. Berkeley - Los Angeles – London.
141. Lukács, A. & Sándor, Sz. & Szilvácsku, Zs. (2003): Útmutató helyi jelentőségű természeti értékek védelméhez. Kiadta a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, és a Magyar Természetvédők Szövetsége.
142. Magyar, Zs. & Sulyok, J. (2014): Az ökoturizmus helyzete Magyarországon. In: *Turizmus Bulletin*. 2014/2.
143. Magyar Turizmus Rt. (2006): *Nemzeti Parkok Magyarországon*. Itthon otthon van. Magyar Turizmus Zrt.
144. Magyar Turizmus Zrt. (2007): *52 túra 52 hétvége*. Zöld Út 2007. Itthon otthon van. Magyar Turizmus Zrt.
145. Magyar Turizmus Zrt. (2016): *Turizmus Magyarországon 2015 – előzetes adatokkal*. Minden élménnyel több lesz. Magyar Turizmus Zrt.
146. Majoros, P. (2004): *A kutatómódszertan alapjai*, Perfekt Nyomda, Budapest.
147. Malhotra, N. K. & Simon J. (2009): *Marketingkutatás*, Akadémia Kiadó, Budapest.
148. Mártonné Máthé, K. (2014): *Ökoturizmus és a „zöld partnerség” Magyarországon és a közép-dunántúli régióban című előadásának kivonata*, mely a magyar nemzeti parkok rendezvénysorozatának nyitó konferenciáján hangzott el. 2014. június 13. Tata, DINPI, Tata ökoturisztikai központ.
149. Maslow, A. H. (1943): *A Theory of Human Motivation*. *Psychological Review*.
150. Maslow, A. H. (1970): *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.
151. Mathieson, A & G. Wall (1982): *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*; John Wiley & Sons, Inc., New York, USA.
152. Matthews, H. G. (1975): *International Tourism and Political Science Research*. *Annals of Tourism Research*, Volume 2., No. 4.
153. Meadows, D. H. & Meadows D. L. & Randers, J. & Behrens, W. W. (1972): *The Limits To Growth*, Universe Books, New York.

154. Meadows, D. H. & Meadows D. L. & Randers, J. (1992): *Beyond The Limits, Confronting global collapse envisioning a sustainable future*. Published by Chelsea Green Publishing Company.
155. Meadows, D. & Randers, J. & Meadows D. (2004): *Limits to Growth: the 30-Year Update*. Published by Chelsea Green Publishing Company.
156. Mellerowicz, K. (1964): *Markenartikel. Die ökonomische Gesetze ihrer Preisbildung und Preisbindung*, C.H. Beck, München-Berlin.
157. Michalkó, G. (2007a). *Magyarország modern turizmusföldrajza*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
158. Michalkó, G. (2007b): *A turizmuselmélet alapjai*, Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
159. Michalkó, G. (2012): *Turizmológia, elméleti alapok*. Akadémia Kiadó, Budapest.
160. Michelberger, P. & Szeidl L. & Várlaki P. (2001): *Alkalmazott folyamatstatisztika és idősor analízis*, Typotex Kiadó, Budapest.
161. Mill, R. C. & Morrison, A. M. (1985): *The Tourism System*. Prentice Hall, New Jersey, USA.
162. Miniszterelnökség (2015a): *Fejlődés 172 pillanatban*. Miniszterelnökség – Fejlesztéspolitikai Kommunikációért Felelős Helyettes Államtitkárság.
163. Miniszterelnökség (2015b): *Épülő Magyarország – Európai Uniós Fejlesztések 2014-2020*. Miniszterelnökség – Fejlesztéspolitikai Kommunikációért Felelős Helyettes Államtitkárság.
164. Mintel, A. (2014): *Redefining Ecotourism*. London, United Kingdom.
165. Murphy, P. E. (1985): *Tourism: A Community Approach*. Methuen, New York, USA.
166. Nagy, A. (2007): *A turizmus tendenciáinak vizsgálata Magyarországon*, TDK dolgozat, Szent István Egyetem, Gödöllő.
167. Nagy, Cs. (2007): *A Fertő-Hanság Nemzeti Park, Ahol a puszták véget érnek*. Alexandra Kiadó, Pécs.

168. Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (2013): A fenntarthatóság felé való átmenet nemzeti koncepciója, Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012–2024. Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács.
169. Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció (NTK)(2013): Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció 2014-2024. Erőt adó Magyarország. A versenyképes turizmus koncepciója. Stratégia tervdokumentum. Készítette: Nemzetgazdasági Minisztérium Turizmusért felelős Helyettes Államtitkársága.
170. Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) (2005): Magyar Turisztikai Hivatal. 2005-2013. Budapest.
171. Newsome, D. & Moore, S. A. & Dowling, R. K. (2007): Natural area tourism, ecology, impacts and management, Chanel view publications, Clevedon – Buffalo – Toronto – Sydney.
172. Obenaus, S. (2005): Ecotourism - Sustainable Tourism in National Parks and Protected Areas. Banff National Park in Canada and Nationalpark Gesäuse in Austria - a Comparison. Diplomarbeit an der Universität Wien.
173. Országos Egészségturizmus Fejlesztési Stratégia (OES)(2007): Az önkormányzati és területfejlesztési minisztérium turisztikai szakállamtitkársága megbízásából készítették: Aquaprofit Műszaki, Tanácsadási és Befektetési Rt. és külső szakértők. Budapest.
174. Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia (OÖS)(2008): Pannon Egyetem, Turizmus Tanszék - Aquaprofit Zrt., Veszprém-Budapest.
175. ÓNPI (2014): Órségi Nemzeti Park, Nemzeti parki programok és termékek 2014. Kiadja: Órségi Nemzeti park Igazgatóság.
176. Palanca, A. (2007): A turizmus társadalmi-kulturális hatásainak vizsgálata egy ökoturisztikai desztinációban/Turisztikai kutatás az Órségben/. Ph.D. Disszertáció. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Gazdasági folyamatok elmélete és gyakorlata Doktori Iskola, Sopron.
177. Pallagi, A. (2007): Ökoturizmus. Debreceni Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar.
178. Patkós, Cs. (2015): Látogatóbarát szempontok érvényesítése a bemutatóhelyek tervezése során című előadás. Ökoturisztikai és természetvédelmi konferencián

- elhangzott előadás. 2015. június 12. Békéscsaba, Körösök Völgye Natúrpark látogatóközpontja (Széchenyi liget).
179. Patyiné, S. M. (2008): Mennyit érnek természeti értékeink? Diplomadolgozat. Budapesti Corvinus Egyetem, Élelmiszertudományi Kar. Budapest.
  180. Pearce, D. G. (1981): *Tourist Development*. Longman Group UK Ltd, Harlow, UK.
  181. Pearce, P. L. (1982): *The Social Psychology of Tourist Behaviour*. Pergamon Press, Oxford, UK.
  182. Péter, E. (2008): A vállalalkozási hajlandóság elemzése a kiskereskedelmi- és vendéglátó vállalkozások példáján a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben. Ph.D. értekezés. Pannon Egyetem Gazdálkodás-és Szervezéstudományok Doktori Iskola. Keszthely.
  183. Pigram, J. J. (1980): Environmental Implications of Tourism Development. *Annals of Tourism Research*, Volume 7., No. 4.
  184. Pike, S. (2008): *An Integrated Marketing Communication Approach*. Elsevier Butterworth-Heinemann. Oxford – Burlington.
  185. Pintér, Z. & Csabai, I. & Illyés, Cs. (2011): *A történelmi Magyarország szépségei*. Pannon-Literatúra Kft., Kisújszállás.
  186. Przeclawski, K. (1993): Tourism as the Subject of Interdisciplinary Research; In: Pearce, D. G. & Butler, R. W. (Eds.): *Tourism Research. Critiques and Challenges*; Routledge, London, UK.
  187. Puczko, L. & Rátz, T. (1998): *A turizmus hatásai*. Aula Kiadó, Budapest.
  188. Puczko, L. & Rátz, T. & Lengyel, M. (1999): *Fenntartható turizmus – a fenntarthatóság mutatói*. FKFP 0634/1997 projekt, BKE Turizmus Kutatócsoport, Budapest.
  189. Pompl, W. (2001): *Turisztikai menedzsment 2. Minőség-, termék- és ármenedzsment*. Springer Tudományos Kiadó Kft., Budapest.
  190. Rácz, A. (2011): *Ökoturizmus és természetvédelem című előadásának kivonata, mely a magyar nemzeti parkok rendezvénysorozatának nyitó konferenciáján hangzott el*. Pécs, 2011. június 17. DDNPI, PTE Hunyor Vendégház.

191. Rácz, A. (2014): Partnerség az ökoturizmusban című előadásának kivonata, mely a magyar nemzeti parkok rendezvénysorozatának nyitó konferenciáján hangzott el. 2014. június 13. Tata, DINPI, Tata ökoturisztikai központ.
192. Rácz, A. (2015): Új irányok, fejlesztési lehetőségek az ökoturisztikai létesítmények kialakításánál – Ökoturisztikai és természetvédelmi konferencián elhangzott nyitóelőadás. 2015. június 12. Békéscsaba, Körösök Völgye Natúrpark látogatóközpontja (Széchenyi liget).
193. Randers, J. (2012): 2052 - A Global Forecast for the Next Forty Years. Published by Chelsea Green Publishing Company.
194. Rátz, T. (1999): A turizmus társadalmi-kulturális hatásai. Ph.D. Disszertáció. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Gazdálkodástani Ph.D. Program. Budapest.
195. Réti, A. (2008): A geocaching játék magyarországi elterjedése és földrajzi hatásai. Diplomadolgozat, Pécsi Tudományegyetem, TTK Földrajzi Intézet.
196. Ritchie, B. W. & Burns, P. & Palmer, C. (Ed.) (2005): Tourism Research Methods - Integrating Theory with Practice. CABI Publishing. Wallingford – Cambridge.
197. Ritchie, J. R. B. & Crouch, G. I. (2003): The Competitive Destination - A Sustainable Tourism Perspective. CABI Publishing. Oxon – Cambridge.
198. Sajtos, L. & Mitev, A. (2009): SPSS kutatási adatelemzési kézikönyv, Alinea Kiadó, Budapest.
199. Schmidt, E. (Tr.) (1999): Az emberiség kincsei – Természeti örökségünk. Tájak és természeti értékek az UNESCO védelmében. Magyar Könyvklub, Budapest.
200. Sharpley, R. (1994): Tourism, Tourists & Society; ELM Publications, Huntingdon, UK.
201. Smith, V. L. (Ed.) (1989): Hosts and Guests. The Anthropology of Tourism, 2nd ed., University of Pennsylvania Press, Philadelphia, USA.
202. Somogyi, S. & Novkovič, N. & Kajári, K. (2002): A tudomány módszertana, Keszthely, Veszprémi Egyetem, Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar Nyomda.
203. Sterbetz, I. (1980): Élő múzeumok, Natura Kiadó.
204. Sulyok, J. (2001): Ökoturizmus. In: Turizmus Bulletin, V. évfolyam, 4. szám.

205. Sulyok, J. (2009): A magyarországi nemzeti parkok látogatóinak jellemzői. In: Turizmus Bulletin, XIII. évfolyam, 4. szám.
206. Sulyok, J. & Polgár, J. (2010): A Kulturális Turizmus Éve 2009 témaév legfontosabb eredményei. In: Turizmus Bulletin, XIV. évfolyam, 3. szám.
207. Swarbrooke, J. & Horner, S. (2007): Consumer Behaviour in Tourism, Second Edition. Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford - Burlington.
208. Szabó, G. (2002): Programozott jóvátétel, HVG 2002/7 sz. 02.16., HVG Kiadó.
209. Szántó, Z. (Ed.) (2013): Szívre váltotta földgömbjét a Thomas Cook. In: Turizmus Trend, 2013. október. A turisztikai tanácsadók szövetségének hivatalos lapja. Kiadja a Professional Publishing Hungary Kft.
210. Szántó, Z. (Ed.) (2014): A multik is nyitottak a felelősségteljes turizmusra. In: Turizmus Trend, 2014. január-február. A turisztikai tanácsadók szövetségének hivatalos lapja. Kiadja a Professional Publishing Hungary Kft.
211. Székely, M. & Barna, I. (2008): Túlélőkészlet az SPSS-hez, Typotex Kiadó, Budapest.
212. Tardy, J. (Ed.) (2002): Értékkörző Magyarország, Nemzeti parkok, világörökség. Természetbúvár Alapítvány Kiadó, Budapest.
213. Tasnádi, J. (1998): A turizmus rendszere. Kereskedelmi és Gazdasági Főiskola, Szolnok.
214. The Ecotourism Society (1993): Ecotourism Guidelines for Nature Tour Operators. North Bennington, Vermont, USA.
215. Theobald, W. F. (1994): The Context, Meaning and Scope of Tourism. In: Theobald, W. F. (ed.): Global Tourism: The Next Decade. Butterworth-Heinemann Ltd. Oxford, UK.
216. Tomcsányi, P. (2001): Általános kutatómódszertan, OMMI, Budapest.
217. Tóth, É. (2014): Vérbetűkkel íratott – 1526. In: TOPOS Journal. Tér-Kultúra-Tudomány. Kiadja: Pannon Egyetem, Angol - Amerikai Intézet. 1/2014.
218. Tóth, É. (2015): THE RECOGNITION OF OUR NATIONAL PARKS AMONG YOUNG ADULTS. In Deturope, Volume 7, Issue 3. p. 83-100.
219. Tóth, G. (2001): Környezeti teljesítményértékelés. Kézikönyv. Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület, Budapest.



220. Tóth, G. (2007): A Valóban felelős vállalat. Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület, Budapest.
221. Tóth, P. (2010): Nemzeti parki védjegyrendszer kialakítása a magyarországi nemzeti parkokban című előadás, mely a magyar nemzeti parkok rendezvénysorozatának nyitó konferenciáján hangzott el. Óriszentpéter, 2010. június 11. ÖNPI látogatóközpont.
222. UNESCO (1976): The Effects of Tourism on Socio-Cultural Values. *Annals of Tourism Research*, Volume 4., No. 2.
223. UNESCO (1996): MaB, Biosphere Reserves: The Seville Strategy and the Statutory Framework of the World Network. UNESCO, Paris.
224. UNESCO (2010): Világörökség. Az emberiség kulturális és természeti értékei, Partvonal Könyvkiadó, Budapest.
225. UNITED NATIONS (2002): Report of the World Summit on Sustainable Development (Johannesburg, South Africa, 26 August- 4 September 2002). United Nations, New York.
226. Urry, J. (1995): *Consuming Places*. Routledge, London and New York.
227. Vanove, N. (2005): *The Economics of Tourism Destinations*. Elsevier Butterworth-Heinemann. Oxford-Burlington.
228. Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) (2014a): Bemutatóhelyek, programok 2014. Élmény? Természetesen. Magyar Nemzeti parkok. Kiadja: VM, 2014. január. Közreműködő: NAKVI .
229. Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) (2014b): Nemzeti Parki Termékek. Egy szelet hagyomány. Magyar Nemzeti parkok. Kiadja: VM, 2014. május. Közreműködő: NAKVI .
230. Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) (2014c): A magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója, 2013. VM, 2014. január.
231. Vinton, S. (1926): John Colter, discoverer of Yellowstone park; an account of his exploration in 1807 and of his further adventures as hunter; trapper; Indian fighter; pathfinder and member of the Lewis and Clark expedition. New York, E. Eberstadt.
232. Vojnits, A. (2006): *Magyarország nemzeti parkjai*. Budapest, Corvina Kiadó.

233. Vörös, Á. (2014): A Magyar Nemzeti Parkok brand című előadásának kivonata, mely a magyar nemzeti parkok rendezvénysorozatának nyitó konferenciáján hangzott el. 2014. június 13. Tata, DINPI, Tata ökoturisztikai központ.
234. V. Németh, Zs. (2015): Új irányok, fejlesztési lehetőségek az ökoturisztikai létesítmények kialakításánál – Ökoturisztikai és természetvédelmi konferencián köszöntő előadás. 2015. június 12. Békéscsaba, Körösök Völgye Natúrpark látogatóközpontja (Széchenyi liget).
235. Wackernagel, M. & Rees, W. (1962): Our Ecological Footprint, New Society Publishers, Canada.
236. Waters, S. R. (1967): Tourism: A New Path to Economic Improvement in Developing Nations. Child and Waters Inc., New York, USA.
237. Weaver, D. B. & Lawton, L. J. (2007): Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management*. 28.
238. Wieser, C. (2005): Corporate Social Responsibility – Ethik, Kosmetik oder Strategie? Über die Relevanz der sozialen Verantwortung in der strategischen Unternehmensführung. Vienna.
239. World Commission on Environment and Development (1987): Our Common Future, Oxford, UK, University Press.
240. World Tourism Organization (1980): Manila Declaration on World Tourism, WTO, Madrid, Spain.
241. World Tourism Organization (1989): The Hague Declaration on Tourism, WTO, Madrid.
242. World Tourism Organization (1999): The Global Code of Ethic for Tourism, Madrid, Spain.
243. World Tourism Organization (2001a): The German Ecotourism Market. WTO, Madrid, Spain.
244. World Tourism Organization (2001b) The British Ecotourism Market. WTO, Madrid, Spain.
245. World Tourism Organization (2002a): Québec Declaration on Ecotourism, Madrid, Spain.

246. World Tourism Organization (2002b) The US Ecotourism Market – Special Report. WTO, Madrid, Spain.
247. World Tourism Organization & World Travel and Tourism Council & The Earth Council (1995): Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry: Towards Environmentally Sustainable Development.
248. Ziffer, K. A. (1989): Ecotourism: The Uneasy Alliance. Washington, DC. Conservation International and Ernst & Young.

### ***Jogszabályok***

1. Magyarország alaptörvénye (2011. április 25.). /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
2. 1993. évi XLII. Törvény a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló, Ramsarban, 1971. február 2-án elfogadott Egyezmény és annak 1982. december 3-án és 1987. május 28. - június 3. között elfogadott módosításai egységes szerkezetben történő kihirdetéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
3. 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
4. 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
5. 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
6. 2006. évi XXXVIII. törvény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
7. 2011. évi LXXVII. törvény a világörökségről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
8. 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.

9. 1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott egyezmény kihirdetéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
10. 1059/2003 (V. 25.) EK európai parlamenti és tanácsi rendelet a statisztikai célú területi egységek nomenklatúrájának (NUTS) létrehozásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
11. 97/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Konceptióról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
12. 28/1991. (IV. 30.) OGY határozat a Dunával kapcsolatos egyes nemzetközi környezetvédelmi feladatokról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
13. 64/2007. (X. 18.) KvVM rendelet a Mohácsi történelmi emlékhely természetvédelmi terület védettségének fenntartásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
14. 4/2009. (IV. 10.) KvVM rendelet a Nyugat-Mecsek Tájvédelmi Körzet létesítéséről, valamint a Kőszegi-forrás erdőrezervátum létrehozásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
15. 7/1996. (IV. 17.) KTM rendelet a Duna–Dráva Nemzeti Park létesítéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
16. 72/2007. (X. 18.) KvVM rendelet a Szársomlyói természetvédelmi terület védettségének fenntartásáról./Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
17. 58/2007. (X. 18.) KvVM rendelet a Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
18. 9/1991. (IV. 26.) KTM rendelet a Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet létesítéséről és a természetvédelmi kezelő megnevezéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.

19. 87/2007. (X. 18.) KvVM rendelet a Zselici Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
20. 13/2001. (V.9.) KöM rendelet a védett és fokozottan védett állatfajok, növényfajok, fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
21. 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről. /nemzeti jogszabálytár <http://njt.hu/>.
22. 14/2010. (V. 11.) KvVM rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről. /nemzeti jogszabálytár <http://njt.hu/>
23. 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet a Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás szabályairól. /nemzeti jogszabálytár <http://njt.hu/>
24. 269/2007. (X. 18.) Kormányrendelet a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól. /nemzeti jogszabálytár <http://njt.hu/>
25. 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
26. 43/2012. (V. 3.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 területek fenntartási terveinek készítéséhez nyújtandó támogatás igénybevételének részletes szabályairól. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
27. 14/1997. (V. 28.) KTM rendelet a nemzeti parkok területének övezeti kategóriákba való besorolásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
28. 347/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízügyi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.

29. 392/1952 számú OTT határozat (Tihany TK-ról már hatályon kívül). /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
30. 34/1997. (XI. 20.) KTM rendelet a Duna–Ipoly Nemzeti Park létesítéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
31. 31/1997. (IX. 23.) KTM rendelet a Balaton-felvidéki Nemzeti Park létesítéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
32. 1/2002. (I. 15.) KöM rendelet a Balaton-felvidéki Nemzeti Park bővítéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
33. 3/1997. (I. 8.) KTM rendelet a Körös–Maros Nemzeti Park létesítéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
34. 4/1999. (V. 5.) KöM rendelet a Körös–Maros Nemzeti Park bővítéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
35. 5/1994. (III. 8.) KTM rendelet a Fertő-tavi Nemzeti Park bővítéséről és elnevezésének módosításáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
36. 1/1999. (I. 18.) KöM rendelet a Fertő–Hanság Nemzeti Park bővítéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
37. 2/1991. (II. 9.) KTM rendelet a Fertő-tó Tájvédelmi Körzet nemzeti parkká nyilvánításáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
38. 134/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet a Kiskunsági Nemzeti Park védettségének fenntartásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
39. 131/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet a Hortobágyi Nemzeti Park védettségének fenntartásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
40. 126/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet a Bükk Nemzeti Park védettségének fenntartásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.

41. 32/2007. (X. 18.) KvVM rendelet az Aggteleki Nemzeti Park védettségének fenntartásáról. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.
42. 4/2002. (II. 27.) KöM rendelet az Őrségi Nemzeti Park létesítéséről. /Magyar Hivatalos Jogszabálytár, 2013/8. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó/.

### ***Internetes hivatkozások***

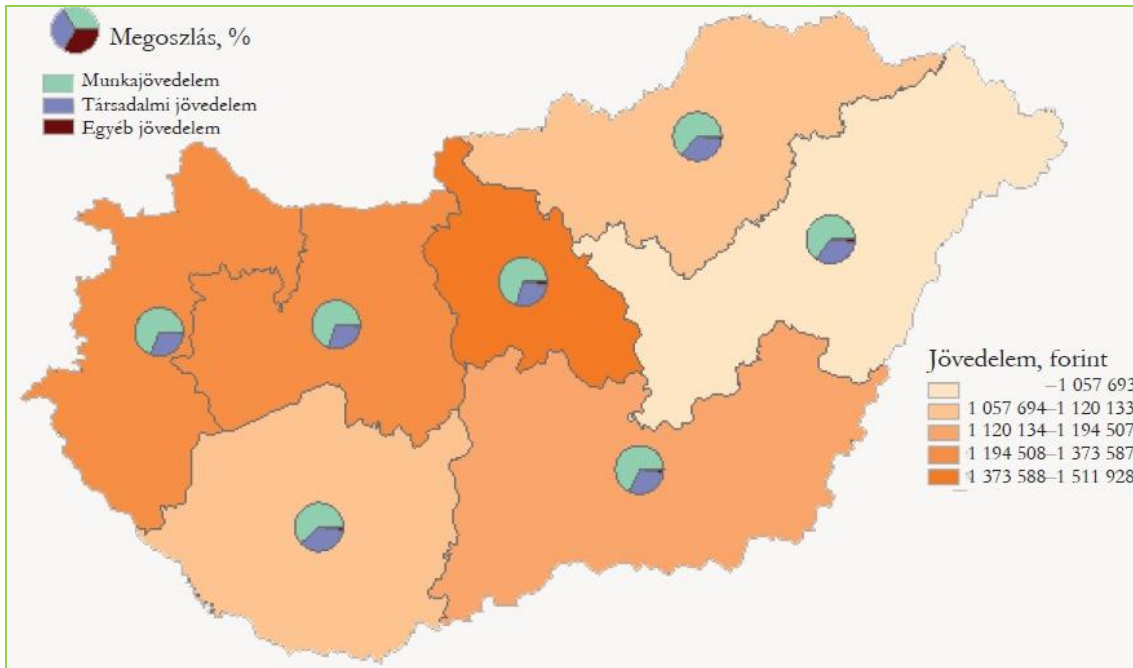
1. <http://www.termeszetvedelem.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2007-)
2. <http://www.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2007-től az oldal 2014-es megszűnéséig)
3. <http://www.ddnp.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2007-)
4. <http://www.ddnp.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2007-)
5. <http://szakmai.itthon.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2008-)
6. <http://www.hnp.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
7. <http://hnp.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2007-)
8. <http://www.anp.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
9. <http://www.bfnp.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2012-)
10. <http://www.bfnp.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2012-)
11. <http://www.anp.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2007-)
12. <http://www.dinpi.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
13. <http://www.dinp.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
14. <http://www.ferto-hansag.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
15. <http://www.fhnp.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
16. <http://www.knp.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
17. <http://knp.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
18. <http://www.kmnp.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
19. <http://kmnp.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
20. <http://onp.nemzetipark.gov.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2010-)
21. <http://www.kvvm.hu> (letöltés dátuma: 2008. 05. 21.)
22. <http://www.ecotourism.org> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2007-)
23. <http://www.ksh.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2009-)
24. <http://www.iucn.org> (letöltés dátuma: 2013.09.15.)
25. <http://www.wto.org> (letöltés dátuma: 2013.09.15.)
26. <http://www.wttc.org> (letöltés dátuma: 2013.09.15.)
27. <http://www.greenglobe.com> (letöltés dátuma: 2013.09.15.)
28. <http://www.danubeparks.org> (letöltés dátuma: 2014.10.15.)

29. [http:// www.wwf.hu](http://www.wwf.hu) (letöltés dátuma: 2014.10.15.)
30. [http:// www.wwf.eu](http://www.wwf.eu) (letöltés dátuma: 2014.10.15.)
31. <http://www.termeszetvedelem.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-)
32. <http://www.coe.int> (letöltés dátuma: 2014.07.10.)
33. [http:// www.ramsar.hu](http://www.ramsar.hu) (letöltés dátuma: 2014.07.08.)
34. [http:// www.ramsar.org](http://www.ramsar.org) (letöltés dátuma: 2014.07.08.)
35. [http:// www.eden.itthon.hu](http://www.eden.itthon.hu) (letöltés dátuma: 2014.07.09.)
36. [http:// www.ec.europa.eu](http://www.ec.europa.eu) (letöltés dátuma: 2014.07.09.)
37. <http://www.magyar nemzetiparkok.hu> (letöltés dátuma: 2014.07.20.)
38. <http://www.nemzetiparkitermek.hu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2014-)
39. <http://www.vilagorokseg.hu> (letöltés dátuma: 2014.07.01.)
40. <http://www.unesco.org> (letöltés dátuma: 2014.07.01.)
41. <http://www.unesco.hu> (letöltés dátuma: 2014.07.01.)
42. <http://www.whc.unesco.org> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-2014.)
43. <http://www.danube-limes.eu> (adatok aktualizálása: folyamatosan 2013-2014.)
44. <http://www.nps.gov/yell> (letöltés dátuma: 2014.04.15.)
45. [http:// www.yellowstonepark.com](http://www.yellowstonepark.com) (letöltés dátuma: 2014.04.15.)
46. [http:// www.europarc.org](http://www.europarc.org) (letöltés dátuma: 2014.07.02.)
47. [http:// www.varazslatosmagyarorszag.hu](http://www.varazslatosmagyarorszag.hu) (adatok aktualizálása: folyamatosan 2014-)
48. <http://www.naturparkok.hu> (letöltés dátuma: 2014.07.15.)
49. <http://www.ceeweb.org/hu> (letöltés dátuma: 2015.04.25.)
50. <http://www.odlk.hu> (letöltés dátuma: 2015.05.20.)
51. <http://www.zselicicsillagpark.hu> (letöltés dátuma: 2016.02.15.)



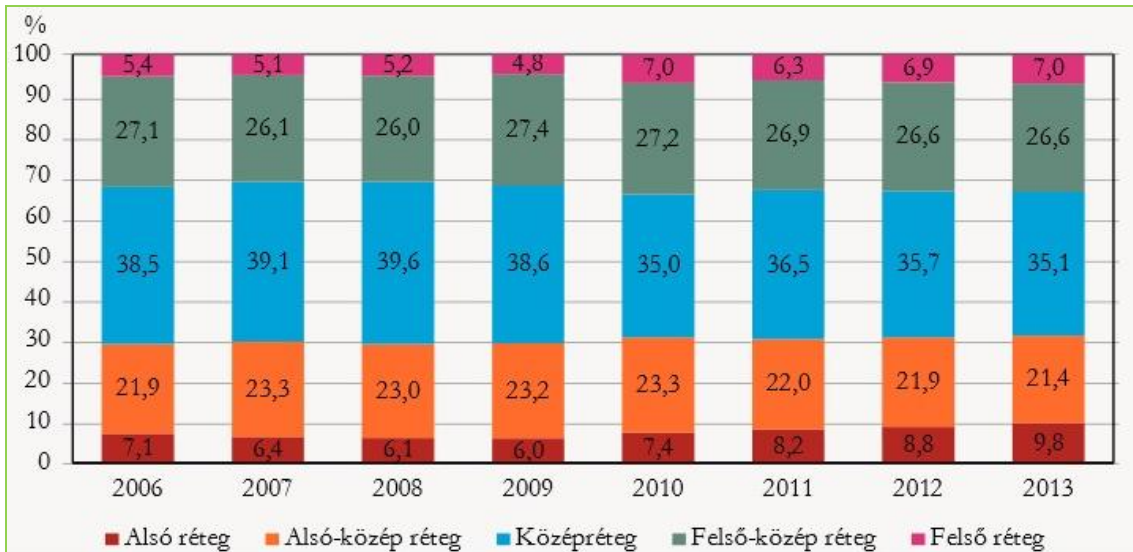
## 9. MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Az egy főre jutó éves bruttó jövedelem és megoszlása régiónként



Forrás: KSH (2014)

2. számú melléklet: A különböző jövedelmi csoportok aránya a népességben



Forrás: KSH (2014)

## 10. FÜGGELÉKEK

## 1. számú függelék:

### A nemzeti parkok potenciális és tényleges látogatóinak jellemzői

<b>2006. évi felmérés - 1000 fős véletlen mintavétel - A magyar lakosság nemzeti parkokkal, természetjárással, és lovasturizmussal kapcsolatos attitűdjei, utazási szokásai és utazási tervei</b>
Az átlagosnál aktívabbak: a férfiak; a fiatal és középkorúak; a magasabb iskolai végzettségűek; a négyfős, gyermeket nevelő háztartások.
36,6% tájékozódott előzetesen, átlagosan 3-4 információforrást használtak.
Felhasznált források: útikönyv (53,2%); személyek ajánlása /szájreklám/ (48,9%); internetes honlapok 44,7%; nemzeti parki kiadványok, prospektusok 44,5%; térkép 43,6%.
Tavasszal, nyáron és ősszel túráznak szívesen, átlagosan 2,5 NPI-ben jártak eddig.
Fő vonzerők: a természeti érték, a szép táj, a jó levegő, és a csendes környezet.
Végezni kívánt tevékenység: 73,7% sétálás; 47,3% természeti látnivaló felkeresése; 39,6% túrázás; 35,4% természet megfigyelés.
A megkérdezettek 50% egy napot töltene NPI-ben, 14% többet, 22,6% kevesebbet.
A megkérdezettek 64%-a étkezésre, 43%-a túravezetésre, 25%-a szállásra költene biztosan.
Programsomagot biztosan 10,6%-uk, valószínűleg pedig 28,9%-uk igényelne.
Speciális helyi (gasztronómiai, kézműves) terméket biztosan negyedük, valószínűleg pedig a megkérdezettek fele igényelne.
Bemutatóhelyeken kiadványt, útikönyvet, szakkönyvet, emléktárgyat harmaduk biztosan, 43,3%-uk valószínűleg igényelne.
<b>2007-2008. évi felmérés - 1006 látogató (10 NPI-ben) - A magyarországi nemzeti parkok látogatóinak jellemzői</b>
Az átlagosnál aktívabbak: fiatalabb korosztály; Budapest és környéke lakosai, valamint a helyiek és környékbeliek (Bp. Közép-Dunavidék, valamint a saját és környező régiók lakosai).
A válaszadók 59,7%-a nő, 40,3%-a férfi.
Körülbelül fele-fele arányban először ott járó (52,6%) és visszatérő (47,5%) vendégek.
A megkérdezettek fele családdal (45,3%), 31,2%-uk szervezett csoporttal, 23,1%-uk barátokkal, 4,2%-uk egyedül érkezett.
A megkérdezettek 28% több napot, 28%-a néhány órát, 26%-a fél napot, 18%-a egy napot tölt itt. A DDNPI-t a vendégek többsége csak néhány órára keresi fel.
A megkérdezettek fő motivációja (2/3 részüknek) a nemzeti park meglátogatása. A DDNPI-ben csak 33,3%-ukat motiválja ez.
Végzett tevékenység: sétálás, túrázás (62,3%); bemutatóhelyek, tanösvények (43,8%); kerékpározás (13,8%); passzív pihenés (12,8%), hagyományos ételek, borkóstolás (10,4%).
DDNPI-ben kiemelendő a passzív pihenés. Végzett tevékenység: sétálás (67,6%); tanösvények, bemutatóhelyek (34,3%); szakvezetések (15,7%); passzív pihenés (14,7%).
A megkérdezettek 46,5%-a túravezetésre, 36,5%-a étkezésre költött.
Következő program: vadon élő állatok megfigyelése, szervezett programon részvétel, vadon élő növények megfigyelése. DDNPI-ben az átlagosnál nagyobb érdeklődés a kőzetek és ásványmegfigyelésre.
Átlagosan 2,1 információforrást használtak előzetesen, az egyik legalacsonyabb a DDNPI-ben (1,9).
Felhasznált források: internet (53%); szájreklám (33,7%); nemzeti parki kiadványok (25,6%); térkép (25,1%). DDNPI-ben internet (54,4%); térkép (31,1%); szájreklám (30,1%).
A válaszadók 98%-a elégedett a programmal.
Javaslatok javítanivalók: kitáblázottság/informálás, büfék.
A válaszadók 80%-a tervezi, hogy a jövőben visszatér, 37,8% más NPI látogatást is tervez.

A válaszadók 98,4%-a <b>ajánlaná</b> barátainak, ismerőseinek az adott NPI felkeresését.
<b>2009. évi felmérés - 917 látogató (10 NPI-ben) - A magyarországi nemzeti parkok látogatóinak jellemzői</b>
Az átlagosnál aktívabbak: <b>fiatalabb</b> korosztály; Budapest és környéke lakosai, valamint a helyiek és környékbeliek ( <b>Bp. Közép-Dunavidék, valamint a saját és környező régiók lakosai</b> ).
A válaszadók <b>59,8%-a nő</b> , 40,2%-a férfi. A többség <b>25-34 év</b> (27,5%) és <b>35-44 év</b> (26,8%) közötti.
Körülbelül <b>fele-fele</b> arányban <b>először ott járó</b> (54,8%) és <b>visszatérő</b> (45,2%) vendégek.
A megkérdezettek <b>fele családdal</b> (47,4%), 24,8%-uk <b>barátokkal</b> , 22,3%-uk <b>szervezett csoporttal</b> .
A megkérdezettek 1/3-a <b>több</b> mint egy <b>napot</b> , csaknem 1/3-a <b>néhány órát</b> , 19,6%-a <b>fél napot</b> , 18,6%-a egy napot tölt itt. <b>A DDNPI-t a vendégek többsége több napra keresi fel.</b>
A megkérdezettek <b>fő motivációja</b> (69,6%-nak) a <b>nemzeti park</b> meglátogatása.
Végzett tevékenység: <b>sétálás, túrázás</b> (63,8%); <b>bemutatóhelyek, tanösvények</b> (49,1%); <b>barlangtúra</b> (23,1%); szervezett <b>szakvezetési</b> program (19,3%).
<b>DDNPI</b> -ben népszerűbb az átlagosnál az <b>evezés, a barlangi túra és a tanösvények</b> . Végzett tevékenység: sétálás, túrázás (55,6%); barlangi túra (50,6%); evezés (28,6%); tanösvények, bemutatóhelyek (23,5%).
A megkérdezettek 41,8%-a <b>étkezésre</b> , 36,8%-a <b>ajándéktárgyra</b> , 36%-a túravezetésre költött.
Következő program: <b>szervezett programon</b> részvétel, <b>madárles, állatismereti túra</b> .
Átlagosan <b>2-3 információforrást</b> használtak előzetesen.
Felhasznált források: <b>nemzeti parki honlap</b> (44,6%); <b>egyéb honlap</b> (38,7%); <b>szájreklám</b> (36,9%); <b>térkép</b> (31,3%). <b>DDNPI</b> -ben saját honlap (44,3%); térkép (36,7%); <b>egyéb honlap</b> (26,6%); <b>Tourinform</b> (21,5%).
A válaszadók 54,4%-a teljes mértékben, 44,2%-a többnyire <b>elégedett</b> a programmal.
Javaslatok <b>javítanivalók: turistajelzések, étkezési lehetőség, helyi közlekedés, higiéné, kiszolgáló személyzet rátermettsége.</b>
A válaszadók 80%-a tervezi, hogy a jövőben <b>visszatér</b> , 43,1% más NPI látogatást is tervez.
Csaknem minden válaszadó <b>ajánlaná</b> barátainak, ismerőseinek az adott NPI felkeresését.

Forrás: Halassy (2007), Sulyok (2009), KvVm és MT Zrt. (2010) kutatási eredmények alapján

saját szerkesztés

## 2. számú függelék:

### Az ökoturizmushoz kapcsolódó fontosabb szervezetek

/a teljesség igénye nélkül/

- IUCN / International Union for Conservation of Nature and Natural Resources /  
A Természetvédelmi Világszövetség a természeti értékek megőrzésére 1948-ban létrehozott nemzetközi szervezet. A világ hivatalos természetvédelmi szervezete, tagjai közt kormányzati és nem kormányzati szervezetek is vannak. Hazánk 1974 óta tagja ([www.iucn.org](http://www.iucn.org)).
- UNWTO / World Tourism Organization /  
A Turizmus világszervezete. Nemzetközi kormány szintű szervezet, amely 1975-ben jött létre madridi székhellyel, és amelyet az ENSZ a világturizmus szóvivőjének ismer el a nemzetközi szervezetek körében. Szeptember 27-én ünneplik az Idegenforgalom Világnapját, amelynek megtartásáról az Idegenforgalmi Világszervezet döntött ([www.wto.org](http://www.wto.org)).
- WTTC / World Travel & Tourism Council /  
Utazási és Turisztikai Világtanács. A világ legnagyobb turizmusban érdekelt transznacionális cégeit tömörítő szervezet, amely a turizmus jelentőségének elismertetéséért lobbizik a kormányok körében ([www.wttc.org](http://www.wttc.org)).
- GREEN GLOBE - A WTTC által létrehozott szervezet, amely a környezetbarát turizmus fejlesztését tűzte ki célul ([www.greenglobe.com](http://www.greenglobe.com)).
- EUROPARC / European federation of Parks /  
Az európai védett területek szervezete. A 2.3.2.1. fejezetben részletezem jelentőségét.
- CEEWEB  
Közép- és Kelet-Európai Munkacsoport a Biodiverzitás Megőrzéséért. A CEEweb a Biológiai Sokféleségért a régióban természetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek nemzetközi hálózata. A hálózat 1994-ben alakult. A CEEweb küldetése a biodiverzitás megőrzése a fenntartható fejlődés elősegítésén keresztül. ([www.ceeweb.org/hu](http://www.ceeweb.org/hu))
- WWF / World Wide Fund for Nature /  
Természetvédelmi Világalap, a világ legnagyobb természetvédelmi civil szervezete. ([www.wwf.hu](http://www.wwf.hu), [www.wwf.eu](http://www.wwf.eu)).

- PAN /Protected Area Network/  
A védett területek hálózatát jelenti, ami egyben védjegy is. A WWF hozta létre 1997-ben. Azok a védett területek kaphatják meg, amelyeknél a szigorú természetvédelmi előírásokat maradéktalanul betartják, valamint a kiemelkedő természeti értékek magas szintű turisztikai szolgáltatásokkal párosulnak. Bővebben a témáról a Környezetvédelmi Minisztérium (2002) kiadványában és a WWF hivatalos oldalain olvashatunk.
- DANUBE PARKS  
A Duna-menti védett területeket összekötő 2009 óta működő hálózat, melynek egyik alapító tagja volt a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság. Jelenleg kilenc országból húsz tagja van, melyek tizenhét védett területet fednek le. ([www.danubeparks.org](http://www.danubeparks.org)).
- MATUR - Magyar Turisztikai Egyesület  
Elnöksége 1999 szeptemberében határozatot hozott, hogy megalakítja az ÖKOTURIZMUS TAGOZATot. A kezdeményezés célja a természetvédelem és a „turizmus ipar” valós és vélt ellentéteinek feloldása, a fenntartható turizmus kínálatának bővítése a természetvédelmi érdekek elsődlegességének hangsúlyozásával. Elnöke Lingauer János volt (Kelemen, 2006). A szervezet sajnálatos módon mára már megszűnt.
- A listában olyan „kis” szervezetek is említésre méltóak, amelyeknek elhivatott munkája sokszor háttérbe szorul a „nagyok” mellett. Fontosnak tartom hangsúlyozni azon társulások ökoturisztikai munkáját, akik önerőből, csupán a természet szeretete miatt időt, energiát és anyagiakat feláldozva tesznek a nemes cél érdekében. Szerepük nagyon jelentős, de akkor látványos igazán, amikor az irányítókat más célok vezérlik. A hazai két jelentős szervezet: a Nimfea Egyesület és a Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány.
- Több szerveződés alakult a tengerparti területek, az esőerdők, a hegyvidékek, sarkvidékek, városi területek védelméért, ezek a magyarországi ökoturizmus tekintetében nem meghatározóak, részletes bemutatásuk Mintel (2014) tanulmányában olvasható.

### 3. számú függelék:

#### A magyarországi természetvédelem kialakulásának története

- Zsigmond király már 1426-ban az erdők kíméletes használatára szólított fel.
- A későbbiekben a vadászat és madarászat szabályozásáról (III. Károly, 1729), az erdők pusztításának megakadályozásáról (II. Lipót, 1790) születtek dekrétumok.
- Magyarországon az 1879. évi erdőtörvény foglalkozott elsőként a természetvédelemmel.
- 1883-ban hatályba lépett a vadászati törvény, mely előírta az énekesmadarak általános védelmét. A madarak védelmét pedig fokozta az 1894. évi mezőrendezőeségről szóló törvény.
- A természetvédelem első, magas szintű, átfogó szabályát 1935-ben az erdőről, és a természetvédelemről szóló törvénnyel alkották meg hazánkban. Ez a jogszabály rendelkezett egyes növény- és állatfajok, természeti területek és élőhelyek védelméről is.
- Az első védetté nyilvánított terület a debreceni Nagyerdő egy része volt (1939). Az első természetvédelmi terület tehát a Debreceni Nagyerdő, az első tájvédelmi körzet<sup>80</sup> pedig Tihany lett 1952-ben.
- 1950-ben létrehozták az Országos Természetvédelmi Tanácsot.
- A természetvédelem önálló, az erdőtörvenytől független szabályozására az 1961. évi 8. törvényerejű rendelet adott módot, melynek aktualizálására 1982-ben került sor.
- 1962-ben kezdte működését az Országos Természetvédelmi Hivatal, amely 1977-ben Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatallá alakult át.
- A természetvédelem első átfogó szabályozására 1982-ben került sor. (A természetvédelemről szóló 1982. évi 4. törvényerejű rendelet).
- Magyarországon a természetvédelem 1990-ben még csak 19,5 ezer hektárnyi saját vagyonkezelésű védett területtel rendelkezett. A fejlődés innentől kezdve felgyorsult.
- 1995-ben megszületett a környezet általános védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény, majd 1996-ban a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény.

(Horváth, 1998; Ángyán & Tardy & Vajnáné, 2003; Kárász, 2006)

---

<sup>80</sup> 392/1952 számú OTT határozat (már hatályon kívül).



#### 4. számú függelék:

##### Nemzetközi és hazai jelentőségi természeti területeink és értékeink

#### Bioszféra-rezervátumok

A bioszféra rezervátumok az UNESCO 1970-ben indított ember és bioszféra (MaB<sup>81</sup>) programja keretében kijelölt olyan területek, melyek célja a föld ökoszisztéma-típusait reprezentáló, kiemelkedő értékek védelme, az ottani emberi és természetes folyamatok megfigyelése. A programot 1972. június 5-én, a Stockholmban tartott „Ember és bioszféra” című ENSZ környezetvédelmi világkonferencián fogadták el a résztvevő országok, valamint ezt a napot határozatukban a nemzetközi környezetvédelem világnapjává nyilvánították. A bioszféra-rezervátumok példaként szolgálnak a természeti erőforrásokkal és értékekkel való hosszútávon fenntartható gazdálkodás módszereinek kialakításában, úgynevezett élő laboratóriumok. Három funkciójuk van: megőrzés, fejlődés, valamint kutatás és oktatás. A MaB program napjainkra világméretűvé vált, 119 országban összesen 631 bioszféra rezervátumot (melyből 14 határon átnyúló) jelöltek ki eddig.



Hazánkban öt bioszféra-rezervátum található:

- Aggteleki Bioszféra Rezervátum, 1979
- Hortobágyi Bioszféra Rezervátum, 1979
- Kiskunsági Bioszféra Rezervátum, 1979
- Fertő-tavi Bioszféra Rezervátum, 1979
- Pilisi Bioszféra Rezervátum, 1980

(UNESCO, 1996, Koczka & Érdiné, 2005, VM, 2014, [www.unesco.org](http://www.unesco.org)).

Magyarország és Horvátország közösen a Mura-Dráva-Duna Bioszféra-rezervátum létrehozására törekszik a közeljövőben.

#### UNESCO világörökségi helyszínek

A világ kulturális és természetvédelmi örökségéről szóló egyezmény (röviden a *Világörökség Egyezmény*) 1972. november 16-án született meg az Egyesült Nemzetek 1972-es



stockholmi konferenciáján. Ez a leghatékonyabb értékmegőrző eszköz, hiszen egy dokumentum rögzíti a természetvédelem és kulturális értékek megőrzésének elképzeléseit. Egyetemes érvényűek, a világörökségi helyszínek a világ összes népének tulajdonát képezik függetlenül attól, hogy hol helyezkednek el. A természeti és kulturális értékeket egyaránt hangsúlyozza a világörökség, ezzel kiemeli az ember és a természet kapcsolatának, és a köztük lévő egyensúly fenntartásának fontosságát. Az UNESCO világörökségi programja (World Heritage Mission) nyolc célt tűz ki, melyekből a megóvás, a segítségnyújtás, és összefogás mellett kiemelném a dolgozatom szempontjából különösen fontos célt, mely így hangzik: ösztönözni a helyi lakosság részvételét a kulturális és természeti örökség megóvásában. Tíz kritériumot jelöl meg az Egyezmény, és hosszadalmas előkészítési procedúrán kell átmenni ahhoz, hogy egy helyszín felkerülhessen a listára. Három csoportban, kulturális örökség, természeti örökség és vegyes kategóriában kerülnek felvételre a kiemelkedő jelentőségű, egyetemes értéket képviselő helyszínek, melyek nemcsak egy adott ország, hanem az egész emberiség számára egyedi jelentőséggel bírnak (UNESCO, 2010; Ildos & Bardelli, 2001).

Jelenleg a Világörökségi listán (World Heritage List) 1007 tag szerepel, ebből 779 kulturális, 197 természeti és 31 vegyes érték. Közülük 31 határokon átnyúló, 46 pedig különösen veszélyeztetett érték ([www.whc.unesco.org](http://www.whc.unesco.org)).

1972 óta 187 állam csatlakozott az Világörökség Egyezményhez, köztük Magyarország 1985-ben, melyet az 1985. évi 21. törvényerejű rendelettel hirdettek ki Magyarországon. A Világörökségi Bizottság két évvel később döntött az első két magyar helyszín felvételéről. A Magyar Országgyűlés 2011. június 14-én fogadta el a 2011. évi LXXVII. törvényt a világörökségről, mely 2012. január 1-jén lépett hatályba. Jelenleg nyolc magyar érték) szerepel az UNESCO Világörökségi listáján:

- Budapest - a Duna-partok, a Budai Várnegyed és az Andrássy út (K)<sup>82</sup> (1987+2002).
- Hollókő Ófalu és környezete (K) (1987).
- Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai (T)<sup>83</sup> (1995)\*<sup>84</sup>.
- Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete (K) (1996).
- Hortobágyi Nemzeti Park - a Puszta (K-kultúrtáj) (1999).

---

<sup>81</sup> MaB: *Man and Biosphere*.

<sup>82</sup> (K): *Kulturális örökség*.

<sup>83</sup> (T): *Természeti örökség*.

<sup>84</sup> \* *Határokon átnyúló örökség*.

- Pécs (Sopiana) ókeresztény temetője (K) (2000).
- Fertő / Neusiedlersee (K-kultúrtáj) (2001)\*.
- Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék (K-kultúrtáj) (2002).

(www.whc.unesco.org; www.vilagorokseg.hu; Illés, 2002)

A Magyar Turizmus Zrt. megbízásából végzett 1000 fős reprezentatív felmérésben vizsgálták a magyar világörökségek ismertségét. Az első két említésben való szereplést alapul véve a Hortobágyi Nemzeti Park-Pusztá vezet (56,9%), majd Aggtelek következik (53,1%) és A budai Várnegyed, Duna-part, Andrásy út a harmadik (49,3%), a dolgozatom szempontjából érdekes Mohácsot a megkérdezettek 21, 9%-a, Pécsset 15,3%-a említette első vagy második helyen. Érdekes, hogy 12%-uk egyetlen világörökséget sem tudott megnevezni (Sulyok & Polgár, 2010).

A Magyar Országgyűlés elfogadta a 315/2011. (XII. 27.) számú, a világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról, és a világörökségi várományos helyszínekről szóló kormányrendeletet. A rendelet 2012. január 1-jén lépett hatályba. A Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága dönt arról, hogy a hozzá beérkezett javaslatok alapján mely helyszíneket tartja esélyesnek, és érdemesnek egy valamikori felvételre a Világörökségi Listára. A Magyar Várományosi Listán jelenleg szereplő helyszínek:

- A római limes<sup>85</sup> magyarországi szakasza – A Ripa Pannonica Magyarországon (K) (2009), nemzetközi sorozatjelölés részeként.
- Lechner Ödön független, premodern építésze (K) (2008).
- Az Esztergomi középkori vár (K) (1993) (Visegráddal közösen „Dunakanyar kultúrtáj” munkacímmel).



<sup>85</sup> LIMES – így nevezték a rómaiak birodalmuk határát, legyen az bárhol a világon, sivatagban, folyók mentén, tengerpartokon. A szó eredeti jelentése azonban azt az utat jelenti, ahol a római katonák elindultak a határok felé, az ellenség irányába. A mai Magyarország és Ausztria területén valaha létezett két tartomány, Pannonia és Noricum esetében ez eredetileg a Borostyánkő utat jelenti, valamint a Száva völgyét, ezek végpontjánál érték el először a rómaiak a Dunát. A Hadrianus-fal (1987) és a germániai limes felvétele (2005) után "A Római Birodalom határai" világörökségi helyszínt következő bővítését a skóciai Antoninus-fal (2008) jelentette. „A Római Birodalom határai” világörökségi érték nemzetközi sorozatjelölés tagja kíván lenni a Danube-Limes projekttel Szlovákia és Magyarország az országok limes-szakaszaival. 2003-ban a Pozsonyi Csoport (Németország, Ausztria, Magyarország, Szlovákia, Horvátország és Nagy-britannia) meghatározta a világörökségi helyszínt definícióját: „A Római Birodalom határai világörökségi helyszínt a Traianus császár uralkodásától Septimius Severusig (kb. Kr. u. 100–200) fennállt határ kell, hogy alkossa, azokkal a más periódusokból származó katonai létesítményekkel együtt, amelyek a határ mentén találhatóak. Ezek katonai táborok, erődök, tornyok, a limes-út, mesterséges útakadályok és a határvidékekkel közvetlenül kapcsolatba hozható polgári létesítmények” (Bódi, 2011; www.danube-limes.eu).

- A Tihanyi félsziget, a Tapolcai-medence tanúhegyei és a Hévízi tó (K)(1993).
- A budai termálkarszt-rendszer barlangjai (I) (1993). A termálkarszt-rendszer barlangjai a meglévő Budapesti világörökségi helyszín (K) természeti kritérium alapján való bővítéseként terjeszthetők fel a Világörökség Listára. (Ezzel a kulturális helyszín ún. vegyes kategóriájú helyszínné alakulna át).
- A Visegrádi királyi székhely és vadászterület (K) (2000) (Esztergommal közösen „Dunakanyar kultúrtáj” munkacímmel).
- A tájház hálózat Magyarországon (K) (2000).
- A Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok (K - kultúrtáj) (2000).
- Az északkeleti Kárpát-medence fatemplomai (K) (2000). Eredetileg „A Kárpátok északkeleti ívének fatemplomai” megnevezéssel nemzetközi (Lengyelország, Románia, Szlovákia, Ukrajna és Magyarország részvételével tervezett) sorozat-helyszín részeként felvett várományosi tétel.
- A Komárom / Komarnoi erődrendszer a Duna és a Vág folyók összefolyásánál (K) (2007). 2008-ban szlovák-magyar közös felterjesztés történt a Világörökség Listára. A felterjesztést a partnerek visszavonták, továbbfejlesztése folyamatban van.
- A Tarnóc őselőhely (I) (2000) 2003-ban felterjesztve a Világörökség Listára. Felvételéről a döntés egyelőre elhalasztva. (Eredeti név: Ipolytarnóci ősmaradványok).

([www.vilagorokseg.hu](http://www.vilagorokseg.hu))

2003-ban az UNESCO elfogadta a *szellemi kulturális örökség* megőrzéséről szóló egyezményt (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage). A mai napig 161 ország csatlakozott a nemzetközi egyezményhez. 2008-ban 90 elem került fel erre a listára, a 2009 és 2013 közötti időszakban pedig még 192 új tag lett. A Magyar Parlament 2006-ban a XXXVIII. kihirdető törvény megalkotásával lehetővé tette az egyezmény ratifikálását, melynek eredményeképpen hazánk 39. tagként csatlakozott az egyezményben részes államok sorába. ([www.unesco.org](http://www.unesco.org); [www.unesco.hu](http://www.unesco.hu))



Szellemi Kulturális  
Örökség

Sajnos az e célból hivatalos oldalként ([www.szellemiorokseg.hu](http://www.szellemiorokseg.hu)) létrehozott magyar weblapon nem kapunk naprakész adatokat, a legfrissebb lista és információk az UNESCO oldalán érhetők el. Az UNESCO szellemi kulturális örökség reprezentatív listájára felkerült magyar értékek a következők (zárójelben a listára kerülés dátuma, és az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Kormányközi Bizottságának ülésének akkori helyszíne):

- Busójárás Mohácson - maszkos farsangvégi télűző szokás. (2009. szeptember 30. Abu Dhabi).
- Magyar táncház módszer (2011. november 25. Bali).
- Matyó népművészet - a hagyományos közösség hímzőkultúrája. (2012. december 6. Párizs).
- A magyar solymászat - az élő emberi örökség (2012. december 6. Párizs). Korábban Belgium, Csehország, Dél-Korea, Egyesült Arab Emírátságok, Franciaország, Katar, Mongólia, Marokkó, Spanyolország, Szaúd-Arábia, Szíria solymászata szerepelt a listán, mint élő emberi örökség, ezen tételek közé került a magyar és az osztrák solymászat is 2012-ben.

([www.unesco.org](http://www.unesco.org))

Ásványi (2014) közelmúltban megjelent könyvfejezetében (in Jászberényi, 2014, p. 28.) sajnós hibásan szerepelnek a fenti tételek, ugyanis az összes szellemi örökségnek jelölt értékünket már UNESCO-s listatagnak tekinti, holott az elfogadottak is olykor változtatásokkal kerültek be. Így a kiadványban 14 szellemi kulturális örökséget említ, többek között a kunsági birkapörköltet, a mezőtúri fazekasságot, a halasi csipkevarrást, vagy a Kassai-féle lovasíjász módszert. Tudjuk, közülük több elnyerte ugyan a hungarikum címet, mégsem tekinthetjük őket a világ kulturális szellemi örökségének részeseként.

Az UNESCO harmadik, turizmushoz kapcsolódó programját csak említés szintjén ismertetem, mivel nem fűződik szorosan a természetéhez. A *Világemlékezet program* (MoW, Memory of the World) 1992 óta létezik, melynek célja a tagországok



egyetemes értékkel bíró írott vagy audiovizuális gyűjteményeinek, dokumentumainak megőrzése. Magyar részről 6 listatag szerepel.<sup>86</sup> (www.unesco.org).

### **Európa Diplomás Területek**

Az Európa Tanács kontinensünk természeti értékeink megóvás érdekében alakította ki az Európa Diplomát (*European Diploma of Protected Areas*) 1965-ben.



Olyan területek nyerhetik el ezt a címet, amelyek kontinensünk táji sokféleségének megőrzése szempontjából fontosak. Jelenleg 28 európai ország 72 területe viselheti ezt a kitüntető nevet. Hazánkban 1995-ben az Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület, valamint a Szénás-hegycsoport (mint a pilisi len egyedüli élőhelye), 2003-ban pedig a Tihanyi-félsziget utóvulkáni képződményei kaptak diplomát. (VM, 2014; Hunkeler, 2000; www.coe.int).

### **Ramsari területek**

Az iráni Ramsarban 1971. február 2-án a vízimadarak pusztulásáért aggódó 18 ország képviselői írták alá a dokumentumot. A nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek megőrzését, fenntartását, megfelelő hasznosítását tűzt ki célul a ramsari egyezmény, hivatalos nevén: Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vizes területekről, különösen, mint a vízimadarak tartózkodási helyéről (The Ramsar Convention on Wetlands). Magyarország 1979-ben írta alá az egyezményt, melyet az 1993. évi XLII. törvény hirdetett ki. Jelenleg 168 ramsari terület van, melyek összterülete 208 608 257 hektár. Hazánkban ma 29 ilyen terület található, melyek összterülete 244 913 hektár. (VM, 2014; www.ramsar.hu; www.ramsar.org).



---

<sup>86</sup> MoW listatagok, zárójelben a felvételük időpontja:

- *Semmelweis felfedezése 1847-1861* (2013)
- *A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában őrzött Kőrösi Csoma Sándor Archívum* (2009)
- *Bolyai János Appendix című 1832-es műve* (2009)
- *Tabula Hungarie-Lázár térképe* (2007)
- *Bibliotheca Corviniana gyűjtemény* (2005)
- *Tihanyi Kálmán 1926-ban benyújtott szabadalmi kérelme a Radioskop-ra.*(2001)

### **Kiváló Európai desztinációk**

Az EDEN (European Destinations of Excellence) rövidítés, a kiváló európai desztináció címet jelöli, melyre az Európai Unió tagállamai évente változó témában pályázhatnak, és évente országonként egy nyertest hirdetnek. A programot az Európai Unió hozta létre 2006-ban, mely az európai turisztikai célterületek sokszínűségének, gazdagságának bemutatását célozza. A hazai versenyeken eddig a következő térségek nyertek:



- Órség – Magyarország legjobban fejlődő desztinációja (2007).
- Hortobágy – Magyarország legjobb, élő hagyományokat őrző desztinációja (2008).
- Írottkő Natúrpark – Magyarország kiváló ökoturisztikai régiója (2009).
- Tisza-tó – Magyarország legígéretesebb természetes vizű desztinációja (2010).
- Mecsek térsége (Pécsvárad, Pécs, Orfű) – Régi értékek, új funkciók (2011).
- Kaposvár és Zselic térsége – Magyarország legjobb akadálymentes desztinációja (2013).

(VM, 2014; [www.eden.itthon.hu](http://www.eden.itthon.hu); [www.ec.europa.eu](http://www.ec.europa.eu))

## 5. számú függelék:

### A magyarországi natúrparkok

A zölddel jelölt natúrparkok a miniszteri engedéllyel rendelkezők (zárójelben az engedélyezés dátuma), a dőlt betűvel jelöltek azok, amelyek létrehozták a Magyar Natúrpark Szövetséget, melynek így jelenleg 14 tagja van (Horváth & Kiss & Szilvácsku, 2014; [www.naturparkok.hu](http://www.naturparkok.hu)).

- *Vértesi Natúrpark (2005. október 27.)*
- *Írottkő Natúrpark (2006. április 1.)*
- *Soproni - hegység Natúrpark*
- *Őrség -Vendvidék Natúrpark*
- *Kerka Mente Natúrpark*
- *Körösök-völgye Natúrpark*
- *Ipoly Mente – Börzsöny Natúrpark*
- *Nagy-Milic Natúrpark*
- Sokoró-Pannontáj Natúrpark (2006. április 1.)
- Cserhát Natúrpark (2009. október 22.)
- Szatmár-Beregi Natúrpark (2010. január 17.)
- Hét Patak Gyöngye Natúrpark (2011. október 28.)
- Gerecse Natúrpark (2013. február 1.)
- Koppányvölgy Natúrpark (2014. szeptember 19.)
- Ráckevei Kis-Duna Natúrpark
- Budakörnyéki Natúrpark
- Nagybereki Natúrpark
- Pinka-menti Natúrpark.



## Miniszeri hozzájárulással működő magyar natúrparkok<sup>87</sup>



Forrás: Horváth & Kiss & Szilvácsku, 2014, saját kiegészítésben

<sup>87</sup> A legfőképpen, 2014 őszén Somogy megyében avatott Koppányvölgy Natúrpark még nem szerepel egyetlen hivatalos térképen, így saját szerkesztésben került rá.

## 6. számú függelék:

### A világ első nemzeti park igazgatósága a Yellowstone

A világ első nemzeti park igazgatósága a Yellowstone Nemzeti Park, melyet 1872. tavaszán alapítottak. Közel ötven éven át Colter Poklának nevezték, miután John Colter 1807-ben publikálta útleírását az igen gyéren lakott területen lévő kénes hévízforrásokról és gőzfeltörésekről. Még az indiánok sem telepedtek meg Wymonig ezen a vidéken, féltek a zajos tájtól. Így a Yellowstone szépségeit csak apránként, véletlenszerűen fedezték fel. 1870-ben került sor az első hivatalos expedícióra, ekkor találtak rá, az azóta a világ legismertebb gejzírjévé vált, Old Faithful-ra (Vén Hűség-es-re). Két év múlva nemzeti parknak kiáltották ki a vidéket. A szomszédos Grand Teton Nemzeti Parkkal, és több határos erdő- és vadrezervátummal együtt ma a világ legnagyobb összefüggő érintetlen ökoszisztémája (36 000 km<sup>2</sup>) a mérsékelt hűvös klímazónán belül. A Föld legváltozatosabb geotermális területe ez, a park közel 9000 négyzetkilométernyi területén 10 000 geotermális jelenség található: gejzírek, melegvízű hőforrások, iszapmedencék, és fumarolák. A leglátványosabb jelenségek a gejzírek, melyek közül a legjellegzetesebbek külön nevet is kaptak: Old Faithful, Castle, Riverside, Echinus, Steamboat. Utóbbi a világ legnagyobb gejzírje, mely mint egy gőzgép ütemesen dolgozik, és ugyan ritkán tör ki, de akkor a 120 méteres magasságot is eléri. Itt található az Egyesült Államok legnagyobb és legmélyebb tava (Yellowstone Lake), amely mellett szabadon élnek az amerikai bölények. 1975 óta nemzetközi bioszféra rezervátum, 1978 óta a világörökség része (UNESCO, 2010; Ildos & Bardelli, 2001; Schmidt, 1999; Vinton, 1926; [www.nps.gov/yell](http://www.nps.gov/yell); [www.yellowstonepark.com](http://www.yellowstonepark.com)).

## 7. számú függelék:

### Magyarország nemzeti parkjainak feladatai, rövid ismertetésük

#### *A nemzeti parkok mottója:*

*„Kérlek, ne vigyél el semmit, csak a fotódat;*

*ne hagyj ott semmit, csak a lábnyomodat;*

*ne ölj meg semmit, csak az idődet!”*

A nemzeti park igazgatóságok rendeletben foglaltak (37. §) szerinti ellátandó feladatai (közszolgáltató alaptevékenységek, közhatalmi alaptevékenységek) a következők:

- a védett és fokozottan védett természeti értékek, védett és fokozottan védett természeti területek, a Natura 2000 területek, valamint a nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó területek és értékek természetvédelmi kezelésével kapcsolatos feladatokat, kivéve azokat a feladatokat, amelyeket más szerv vagy természetes személy köteles ellátni,
- a vagyonkezelői feladatokat a vagyonkezelésében lévő állami tulajdonú vagyontárgyak tekintetében,
- a miniszter körzeti erdő- és vadgazdálkodási tervvel kapcsolatos jogkörét érintő előkészítő feladatokat;
- ellátja a természetvédelmi kutatással,
- az élőhelyek kialakításával és fenntartásával, valamint
- a sérült, károsodott élőhelyek helyreállításával, valamint rehabilitációjával kapcsolatos feladatokat;
- vezeti a működési területén lévő védett természeti területek és természeti értékek nyilvántartását, gondoskodik a természetvédelmi célú nyilvántartások vezetéséhez szükséges elsődleges és másodlagos adatgyűjtésről, illetve működteti a feladatkörével összefüggő területi monitoring és információs rendszert, együttműködik más információs és ellenőrző rendszerekkel;
- közreműködik továbbá az erdővagyon-védelmi tevékenységben,

- a természetvédelmi szempontból védetté nem nyilvánított természetes növény- és állatvilág (vadászható, halászható vad- és halfajok, az ősi hazai házasított állatfajok, fajták és ezek génkészletei) védelmében;
- véleményezi a kiemelt térségekre vonatkozó, a regionális, a megyei és a kistérségi területfejlesztési koncepciót és programot, a kiemelt térségek és a megyei területrendezési tervet, a helyi építési szabályzatot, valamint a településrendezési terveket;
- együttműködik a kulturális örökségvédelmi szakigazgatási szervekkel azok külön jogszabályban meghatározott kulturális örökségvédelemmel kapcsolatos feladatainak ellátásában;
- kapcsolatot tart természetvédelmi kezelési feladatokat ellátó más szervezetekkel és természetes személyekkel;
- segítséget nyújt a természet védelmével kapcsolatos feladatok ellátásához a helyi önkormányzatoknak.

(347/2006. (XII. 23.) kormányrendelet)

Magyarország nemzeti park igazgatóságait a teljesség igénye nélkül kívánom bemutatni, csak a legfontosabb tudnivalókat ismertetem. Több szerző (Kapocsy, 1993; Kalotás, 1996, 2004, 2005, 2012; Vojnits, 2006), valamint a Magyar Turizmus Zrt. és a természetvédelemért felelős minisztériumunk (KVvM, 2005; majd VM, 2014) kiadványai is részleteiben tárgyalják nemzeti parkjaink tudnivalóit.

### Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság (ANPI) (1985<sup>88</sup>)

Központja: Jósvalfő. Címerállata a foltos szalamandra (Salamandra salamandra).

Az igazgatóság illetékességi területe a 2007-es bővítés óta (amikor a Bükki NPI-től a Zempléni TK ide került) kb. 440 000 hektár. Három Tájvédelmi Körzet (TK) és több Természetvédelmi Terület (TT) található az igazgatóság területén. Két oktatóközpont, és számos tanösvény szolgálja az ismeretszerzést. Több olyan természeti értékünk van, ami átlépi az országhatárt, de olyan csak egy akad, ami a föld alatt teszi ezt. A magyar-szlovák határ két oldalán elhelyezkedő karsztvidék Európa egyik legjobban kutatott, és feltárt barlangrendszer.



A legnagyobb barlangról már 1974-ben pontos térkép készült, azóta több mint 700 barlangot fedeztek fel itt. A Styx folyó köti össze a magyarországi Baradla-barlangot a szlovák Domikarendszerrel. Cseppkövekből álló meseország ez, az alakzatok neve (anyósnyelv, teknős, sas) és a termek (tigrisszem, fekete terem, oszlopcsarnok) elnevezése is beszédes. 1940-ben és 1951-ben a Baradla-, 1953-ban a Béke-, 1956-ban Szabadság-, 1958-ban a Vass Imre-barlang felszínét természetvédelmi területté nyilvánították, a terület 1979 óta bioszféra rezervátum, 1985 óta nemzeti park és 1995 óta a világörökség része. A Baradlán kívül még öt barlang látogatható a nagyközönség által.

### Magyarország látogatható barlangjai



Forrás: VM, 2014c, saját szerkesztésben

Fontos megemlíteni, hogy itt található hazánk egyetlen hucul ló törzstenyészete, ebből adódóan rengeteg lovas program gazdája az igazgatóság. Igazi kuriózum a 'shadow ranger', a lovas természetvédelmi őr, akit szintén lóháton követnek a látogatók. Az ANPI illetékességi területén található a Tokaj-hegylajai történelmi borvidék is, ami 2002 óta világörökségi védettséget élvez.

(ANPI, 2014; Pintér & Csabai & Illyés, 2011; Schmidt, 1999; [www.anp.nemzetipark.gov.hu](http://www.anp.nemzetipark.gov.hu); [www.anp.hu](http://www.anp.hu))

<sup>88</sup> 32/2007. (X. 18.) Kormányrendelet az Aggteleki Nemzeti Park védettségének fenntartásáról.

### Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság (BFNPI) (1997<sup>89</sup>)



Központja: Csepak. Címere 15 évig a lisztes kankalin (*Primula farinosa*), és a balatoni panoráma volt, amit 2013-ban lecseréltek, hogy egy új, letisztult, jelszerű logójuk legyen. (Véleményem szerint nem volt jó döntés). Az 1997-ben megalakult nemzeti park területe (57 019 hektár) hat korábbi tájvédelmi körzetből tevődik össze. Három TK és több TT található itt. A Tihanyi-félsziget vulkanikus képződményei 2003-ban nyerték el az Európa Diploma címet. Számos bemutatóhely várja a látogatókat, többek között a tihanyi Levendula Ház, a Pannon Csillagda, a Tapolcai Tavasbarlang, a Kápolnapusztai bivalyrezervátum, a Diás-sziget, a Kotsy-vízimalom. Nagyon találó kiadványuk a 13 helyszínt tartalmazó pecsételés leporelló. Országos hírű rendezvényük a Tihanyi Levendula Fesztivál.

([www.bfnp.hu](http://www.bfnp.hu), [www.bfnp.nemzetipark.gov.hu](http://www.bfnp.nemzetipark.gov.hu))

### Bükki Nemzeti Park Igazgatóság (BNPI) (1976<sup>90</sup>)



Központja: Eger. Címernövénye a bükklevelek, illetve a szártalan bábakalács (*Carlina acaulis*). 9 TK és 14 TT található az igazgatóság területén. 11 bemutató- és kiállítóhelye van, a barlangok mellett. kiemelendő az Európa Diplomás Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület bemutatóhely. A Nógrád megye északi részén található TT Magyarország földtani örökségének egyik legismertebb helyszíne. Egy másik híres bemutatóhely a Hollókői Tájház. Hollókő Ófalu teljes területével a világörökség része.

(BNPI, 2014; Aubert, 2011; [www.bnpi.hu](http://www.bnpi.hu))

### Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság (DDNPI) (1996)



Hazánk hatodikként létrehozott nemzeti parkjának a Duna-Dráva Nemzeti park Igazgatóságnak részletes bemutatását a 2.4-es és a 4-es fejezet tartalmazza.

---

<sup>89</sup> 31/1997. (IX. 23.) KTM rendelet a Balaton-felvidéki Nemzeti Park létesítéséről, 1/2002. (I. 15.) KöM rendelet a Balaton-felvidéki Nemzeti Park bővítéséről.

<sup>90</sup> 126/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet a Bükki Nemzeti Park védettségének fenntartásáról.

### Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (DINPI) (1997<sup>91</sup>)

Központjai: Esztergom, Budapest. Címerállata a havasi cincér (*Rosalia alpina*). 8 TK, 32 TT, és számos tanösvény található az igazgatóság illetékességi területén.



8 nagy bemutatóhelye van: Pál-völgyi-barlang, Szemlő-hegyi-barlang, Sas-hegyi látogatóközpont, Jókai-kert, Alcsúti arborétum, Ócsai tájház és a Dinnyési-fertő. A Budai-hegységben a Szénások dolomit hegyei kiemelkedő jelentőségű hazai természeti területnek minősül, számos bennszülött (endemikus) és maradvány (reliktum) faj élőhelye, köztük a pilisi len (*Linum dolomiticum*), ami a világon egyedül itt él. Értékét az Európa Tanács 1995-ben Európa Diploma adományozásával ismerte el.

(DINPI, 2014, [www.dinpi.hu](http://www.dinpi.hu), [www.dinp.nemzetipark.gov.hu](http://www.dinp.nemzetipark.gov.hu))

### Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság (FHNPI) (1994<sup>92</sup>)

Központja: Sarród. Címere: nagy kócsag (*Egretta alba*). Ez a logó is változott nemrégiben, a jelkép maradt, csak a kivitelezése módosult. Működési területe:



409 519 ha. 3 TK, 6 TT található az illetékességi területén. Két oktatóközpont, a sarródi Kócsagvár, és a fertőújlaki Csapody István Természetiskola, valamint két bemutatóhely, a Bemutató Majorság Lászlómajorban, és a Hanság Élővilága Kiállítás Öntésmajorban várja a látogatókat. Az igazgatóság területén lévő Fertő-tó (határokon átnyúlva) és a Pannonhalmi Apátság is a világörökség részét képezik.

(FHNPI, 2014; Nagy, 2007; [www.fhnp.nemzetipark.gov.hu](http://www.fhnp.nemzetipark.gov.hu); [www.ferto-hansag.hu](http://www.ferto-hansag.hu))

### Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság (HNPI) (1973<sup>93</sup>)

Központja: Debrecen. Címere: daru (*Grus grus*). Hazánk legidősebb, és legnagyobb nemzeti park igazgatósága. A nemzeti park 1999 óta a világörökség része, 2011-ben pedig hazánk második csillagoségbolt-parkját itt jelölték ki. Területének egy nagy része nemzetközi jelentőségű vizes élőhely, Ramsari terület. Központi területén, a kilenclyukú híd szomszédságában található a Hortobágyi Látogatóközpont, rengeteg bemutatóhellyel körbevéve. Címszavakban, hogy mit nyújt a látogatónak: pusztai állatpark és



<sup>91</sup> 34/1997. (XI. 20.) KTM rendelet a Duna-Ipoly Nemzeti Park létesítéséről.

<sup>92</sup> 5/1994. (III. 8.) KTM rendelet a Fertő-tavi Nemzeti Park bővítéséről és elnevezésének módosításáról, 1/1999. (I. 18.) KöM rendelet a Fertő-Hanság Nemzeti Park bővítéséről, 2/1991. (II. 9.) KTM rendelet a Fertő-tó Tájvédelmi Körzet nemzeti parkká nyilvánításáról.

<sup>93</sup> 131/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet a Hortobágyi Nemzeti Park védettségének fenntartásáról.



állatsimogató, pásztormúzeum, kézműves-udvar, hortobágyi csárda, mátai ménes, vadaspark, kisvasút. Híres a Hortobágyi Madárpark és Madárkórház a pusztadoktorral. Az igazgatóság illetékességi területén található a Tisza-tó, mely hazánk egyik önálló turisztikai régiója.

(HNPI, 2014; Pintér & Csabai & Illyés, 2011; Magyar Turizmus Rt. 2006; [www.hnp.hu](http://www.hnp.hu); [hnp.nemzetipark.gov.hu](http://hnp.nemzetipark.gov.hu)),

### Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság (KNPI) (1975<sup>94</sup>)

Központja: Kecskemét. Címere: Az óvó emberi kézben levő tojás a természet törékenységét jelzi. A "hímes tojáson" levő minta a kiskunsági homokbuckás tájat, az itt jellemző borókát, és a vörös vércsét ábrázolja. 1975-ben alapították második nemzeti parkunkként. A hat egységből álló nemzeti park a világ első 'mozaik' nemzeti parkja. 2 TK, 18 TT található itt. A terület különlegessége a homokpuszták, a szikes tavak, láp- és mocsárrétek, Tisza-holtágak, ártéri erdők, valamint területén található Magyarország legmélyebb pontja. A nemzeti park kétharmadát, a kunsági szikes pusztákat, a kunsági szikes tavakat, a Fülöpházi buckavidéket, az iszáki Kolon-tavat, és Bugacot bioszféra rezervátummá nyilvánították. A Természet Háza Látogatóközpont mellett számos bemutatóhely várja a látogatókat.



(KNPI, 2014; Kalotás, 2012; [www.knp.hu](http://www.knp.hu); [knp.nemzetipark.gov.hu](http://knp.nemzetipark.gov.hu))

### Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság (KMNPI) (1997<sup>95</sup>)

Központja: Szarvas. Címere: túzok (*Otis tarda*), a 2014-es év madara. A Körös-Maros Nemzeti Parkot 1997-ben öt TK, hat országos jelentőségű védett természeti terület, és két helyi jelentőségű védett természeti terület összevonásából hozták létre. A Nemzeti Park Igazgatóság működési területe 800 000 hektár. Egy madárvárta, négy TT, hat tanösvény és több kerékpáros út várja a kikapcsolódni vágyókat. A Körösvölgyi Látogatóközpont az igazgatóság központja Szarvason, a 26 hektáros Anna-ligeten. A Réhelyi Látogatóközpont Dévaványa és Ecsefalva települések között félúton található. Ha szakmai körökben elhangzik a Dévaványa szó, akkor egyből mindenkinek a túzok jut eszébe, ugyanis a



<sup>94</sup> 134/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet a Kiskunsági Nemzeti Park védettségének fenntartásáról.

<sup>95</sup> 3/1997. (I. 8.) KTM rendelet a Körös-Maros Nemzeti Park létesítéséről, 4/1999. (V. 5.) KfM rendelet a Körös-Maros Nemzeti Park bővítéséről.



Nemzetközi Madárvédelmi Tanács kérésére 1975-ben a veszélyeztetett madár védelmére itt hoztak létre egy 3433 hektáros területű TK-t, és 1978-ban itt alapították meg Európa első tűzokmentő állomását. A Dévaványa közelében lévő Réhelyi Látogatóközpont bemutatja a terület egyedülálló értékét, az európai tűzokot, a tűzokvédelmi tevékenységet, valamint a Nagy-Sárrét hajdani és jelenlegi élővilágát.

(KMNPI, 2014; Katotás, 2008; www.kmnp.hu; kmnp.nemzetipark.gov.hu)

### Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság (ŐNPI) (2002<sup>96</sup>)

Központja: Óriszentpéter. Címere: Siketfajd (Tetrao urogallus). 2002 március elsején hozták létre, a legfiatalabb nemzeti park igazgatóságunkat, de talán a legtöbb változás is őt érintette. Összevonták a Fertő-Hansági nemzeti park igazgatósággal, évekig egy igazgatóság alatt működött a két nemzeti park. Megváltozott a címere, majd a szétválás és igazgatóváltás után ismét az eredeti logóval működnek. 5 bemutatóhely, 2 TK, 19 tanösvény várja a látogatókat. Az Őrség hazánk egyetlen olyan tájegysége, ahol a lakosság a honfoglalás óta folyamatosan egy helyben él. A honfoglaló magyarok ide őrállókat telepítettek, innen az elnevezés. Évszázadok óta a lakosok a természettel harmóniában élnek, kisparcellás gazdálkodást folytatnak, tájba simuló épületeket építenek. Az Őrség jellegzetessége a szeres település, a szoknyás haranglábak, a kástu, a szálalóerdő, a tökmagolajütők és folytathatnánk a felsorolást. Számos egyedi, országos hírnevű, vagy nemzetközi jelentőségű programmal büszkélkedhetnek, mint a Hétrétország, az Őrségi Nemzetközi Tökfesztivál, a Nemzetközi Fazekas találkozó, a Völgyhídi vásár, vagy az Őrségi vásár.



(ŐNPI, 2014; Beluszky, 2010; onp.nemzetipark.gov.hu)

---

<sup>96</sup> 4/2002. (II. 27.) KöM rendelet az Őrségi Nemzeti Park létesítéséről.

## 8. számú függelék:

### A nemzeti parkok hete rendezvénysorozat állomásai

Ebben a fejezetben röviden bemutatom, hogy mikor, hol, milyen téma köré épült ez a mára már hagyománnyá vált rendezvény. (A legelső és az utolsókat ismertetem részletesen).

#### 2007. március

„Bakanccsal a zöldbe” nevű I. Országos Ökoturisztikai konferencia Pécs, 2007. március 10. DDNPI. A konferencia előadói és témái:

- Lingauer János, ökoturisztikai szakértő, Aquaprofit Zrt a konferencia levezető elnöke. Előadás címe: Az ökoturizmus helye és helyzete a hazai turizmusban.
- Haraszthy László, szakállamtitkár, KVVvM. Előadás témája: az ökoturizmus aktuális kérdései.
- Závoczky Szabolcs, mb. igazgató, Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság. Előadás témája: A Duna-Dráva Nemzeti Park ökoturisztikai fejlesztései.
- Szokolai Zsolt, tervezési csoportvezető, Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség. Előadás címe: A turizmus támogatásának lehetőségei 2007-13 között a Dél-Dunántúli régióban.
- Dr. Aubert Antal, tanszékvezető, PTE TTK FI Turizmus Tanszék. Előadás címe: Az örökségturizmus helye az idegenforgalmi szakképzésben Pécsen.
- Handó János, Katica Tanya, Patca. Előadás témája: Az Aktív Szabadidő és Környezeti Nevelésért Összefogás, valamint a Katica tanya ökoturizmushoz való kapcsolódásai.
- Kevy Albert, Fertő-Hanság és Órségi Nemzeti Park Igazgatóság. Előadás témája: Az Órségi Nemzeti Park és a kistérségek közötti térségi kapcsolatok.
- Magyarics Gábor, Vértesi Natúrpark. Előadás címe: Turisztikai fejlesztések a Vértesi Natúrpark területén.
- Ripszám István, igazgató, Mecseki Erdészeti Zrt, Pécsváradi Erdészet. Előadás címe: „Rejtett kincsek nyomában”.
- Dr. Raffay Zoltán, tudományos munkatárs, MTA RKK DTI. Előadás témája: A fenntartható fejlődés és az ökoturisztikai minősítési rendszerek.

### **2007. június**

„Ökoturizmus és természetvédelem - új kihívások és válaszok" nevű ökoturisztikai konferencia Budapest, 2007. június 15. Pál-völgyi-barlang kőfejtője, DINPI. A konferencia előadói és témái:

- Korbély Barnabás (BINPI): Mi az a geopark? – Geoparkok a világon és Európában.
- Bakos György (Magyar Natúrpark Szövetség): Natúrparkok Magyarországon.
- Teszáry Károly: A Drégely vár állagmegóvó helyreállítása és természetvédelmi vonatkozásai.
- Molnár Anita (Tisza-tavi regionális turisztikai projektiroda): A Tisza-tavi zöldmarketing a természetjárás évében.

### **2008. június**

„Ökoturizmus – víziturizmus – természetvédelem: a stratégiai tervezéstől a megvalósításig” című konferencia, Budapest, 2008. június 6. Fővárosi Állat- és Növénykert, DINPI.

### **2009. június**

„A kulturális örökség védelme és ökoturisztikai hasznosítása hazánk védett természeti területein” című konferencia, Csopak, 2009. június 19. BFNPI.

### **2010. június**

„Ökoturizmus és természetvédelem – fókuszban a helyi és nemzeti parki termékek” című konferencia, Óriszentpéter, 2010. június 11. ÓNPI.

### **2011. június**

„Ökoturizmus és természetvédelem – innováció, új módszerek a természeti örökség bemutatásában” című konferencia, Pécs, 2011. június 17. DDNPI. Zöldforgatag másnap: Pécs, Barbakán.

### **2012. június**

„Örökségturizmus és örökségvédelem hazánk világörökségi helyszínein” című konferencia, Bódvaszilas, 2012. június 15. ANPI. Zöldforgatag másnap: Aggtelek, Baradla-barlang.

### **2013. június**

„Ökoturisztikai termékfejlesztés nemzeti parkjainkban” című konferencia, Hortobágy, 2013. június 7. HNPI. Zöldforgatag másnap: Debrecen, Nagy templom park. Különlegessége a rendezvénynek, hogy Magyarország első nemzeti parkja, a Hortobágyi ebben az évben volt 40 éves.

### **2014. június**

„Partnerség az ökoturizmusban” című konferencia, Tata, 2014. június 13. DINPI. Tata ökoturisztikai központ. Zöldforgatag másnap: Tata, Angolpark. Különlegessége a rendezvénynek, hogy a konferencia az újonnan elkészült (őszintén szólva, akkor még készülő félben lévő) ökoturisztikai központban került megrendezésre. A nyitóelőadást – dr. Rácz András előadása- követően a konferencia előadói és témái:

- Mártonné Máthé Kinga (Magyar Turizmus Zrt.): Ökoturizmus és a „zöld partnerség” Magyarországon és a Közép-Dunántúli régióban.
- Magyarics Gábor (TDM menedzser, Tata és Környéke Turisztikai Egyesület): Partnerség szerepe a TDM szervezetek munkájában – Mit, miért, hogyan?
- Kevy Albert (osztályvezető, ÖNPI) és Zágorhidi Czigány Ákos (elnök, Vasi-Hegyhát-Rábamente Közhasznú Turisztikai Egyesület): Együttműködés-alapú turizmusfejlesztés az Őrségi Nemzeti Parkban.
- Básthy Béla (elnök, Magyar Natúrpark Szövetség): A natúrparkok szerepe a természeti örökség bemutatásában és a környezeti szemlélet-formálásban – a külföldi és a hazai gyakorlat.
- Vörös Ádám (projektmenedzser, Young and Partners Kft.): A Magyar Nemzeti Parkok brand.
- Balczó Bertalan (FM NPTF): Partnerség a Nemzeti Parki Termék védjegy tükrében.

- Vermes Ágnes (Váci Járási Hivatal, Járási Állategészségügyi és Élelmiszer-ellenőrző Hivatala): A Nemzeti Parki Termék védjegy minősítési rendszere és követelményei az élelmiszerszabályozásban.
- Kutasi Tamás (Duna–Ipoly Nemzeti Parki Termék védjegyes termelő): A Nemzeti Parki Termék védjegy egy védjegyes méhész szemével.

### **2015. június**

„Új irányok, fejlesztési lehetőségek az ökoturisztikai létesítmények kialakításnál” című ökoturisztikai és természetvédelmi konferencia, Békéscsaba, 2015. június 12. KMNPI. Körösök Völgye Natúrpark látogatóközpontja (Széchenyi liget). Zöldforgatag másnap: Békéscsaba, Csabai Sörfesztivál és Csülökparádé. A köszöntők és nyitóelőadást – dr. Rácz András előadása- követően a konferencia előadói és témái:

- Bozzay Andrásné (Nemzetgazdasági Minisztérium, Turizmusigazgatási és Vendéglátóipari Osztály): Az ökoturisztikai létesítmények fejlesztési lehetőségei.
- Győri Tamás (Magyar Természetjáró Szövetség): Természetjáró hálózat fejlesztése.
- Antal Ferenc (Magyar Kajak - Kenu Szövetség): Országos víziturizmus - fejlesztési koncepció és a „lapátos vízi megállóhelyek” védjegy.
- Kiss Gábor (Földművelésügyi Minisztérium, Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály): A Magyar Nemzeti Parkok bemutatási infrastruktúrájának fejlesztése.
- Kopek Annamária (Balaton - felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság): A Balaton-felvidéki Nemzeti Park ökoturisztikai fejlesztéseinek szakmai tapasztalatai.
- Patkós Gábor (Patkós Stúdió): Látogatóbarát szempontok érvényesítése a bemutatóhelyek tervezése során.
- Vasáros Zsolt (Narmer Építészeti Stúdió): Interaktív látogatóközpontok tervezése és kivitelezése.
- Gaál Péter (Lenergy Magyarország): Energiatakarékos rendszer megoldások ökoturisztikai látogatóközpontokban.

## 9. számú függelék:

### **A nemzeti parki termék védjegy létrejöttének és elnyerésének folyamata, valamint szerepe a DDNPI-ben**

#### A védjegy létrejöttének története

A nemzeti parki védjegy gondolata 2010-ben került az érdeklődés középpontjába, és központi témája lett az Őrszentpéteri ökoturizmus konferenciának. Tóth Péter (főosztályvezető, VM97) tartott előadást a nemzeti parki védjegyrendszer kialakításának lehetőségéről, valamint Dr. Kiss Gábor (vezető-tanácsos, VM) a nemzeti parki ökoturizmus helyi és nemzeti parki termékekkel való kapcsolatáról beszélt, majd a többi előadó is a helyi termékek jelentőségét ismertette saját térségében.

Az ŐNPI 2012-ben elkezdte a védjegyes rendszer megalapozását, megbízást adott a Körtáj Tervező Irodának, hogy részletesen dolgozzák ki az Őrségi Nemzeti Parki Védjegy rendszer kialakításának, és a pályáztatásnak a feltételeit. 2013-ban pedig már nyertes pályázók kaphatták meg a márka használati jogát. A védjegy már gyakorlatban betöltött szerepéről először részletesebb előadást a 2013-as hortobágyi ökoturizmus konferencián hallhattunk Kissné Dóczy Emíliától (VM NPTF98), aki a védjegyrendszer ökoturizmusban betöltött szerepét ismertette.

#### A védjegy elnyerésének folyamata

A védjegy pályázat útján nyerhető el, melynek menete, ahogy Balczó Bertalan (VM NPTF) a 2014-es tatai ökoturizmus konferencián ismertette, a következőképpen zajlik. Az egyes nemzeti park igazgatóságok pályázatot írnak ki általában évente egyszer, melyek időpontja, tartalma nem egységes. Mindig az adott terület jellegzetességeihez igazodó, előre meghatározott termékcsoportok, szolgáltatások nyerhetik el a címet. A határidőig beérkezett pályázatokat a miniszter által jelzett keretszabályozás alapján, a Nemzeti Parki Tanúsítványi Bizottság egy értékelési szempontrendszer alapján bírálja el. A bizottság állandó tagjai a nemzeti park igazgatója (mint elnök) és nemzeti parki alkalmazottak, változó tagok pedig az adott témában jártas, elismert szakemberek. A sikeres pályázók ünnepélyes keretek között vehetik át oklevelüket, és a védjegy használati jogát, melyet öt évre kaphatnak meg.

---

<sup>97</sup> Vidékfejlesztési Minisztérium.

<sup>98</sup> Vidékfejlesztési Minisztérium Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály.

A 2014-es tatai, és az egy évvel korábbi (2013 Hortobágy-Debrecen) ökoturizmus konferencián ünnepélyes keretek között adták át a friss védjegytulajdonosoknak az elismerő okleveleket.

Dr. Rácz András (VM helyettes államtitkár) Tatán ismertette, hogy bizony sokan nem feleltek meg az előírásoknak, és akik megkapták, azok is ellenőrzésekre számíthatnak, és ha nem felelnek meg a követelményeknek, akkor a jog visszavonható. Valamint jelezte, hogy a jövőben további szigorításokat fognak bevezetni a cím elnyerésére, hiszen egy év alatt több mint százan lettek védjegyhasználók.

Míg 2013 januárjában 1 igazgatóság (a már említett ÖNPI) 6 pályázója 6-féle termékkel nyerte el a megtisztelő címet, és júniusban még 70 pályázó 150 terméke kapta meg a jogot, addig 2014 júniusára a 10 NPI 104 nyertes pályázója már több mint 250 termékkel használhatta a kitüntető címet. Ma már több mint 300-féle termék viseli a védjegyet. A hivatalos honlapon ([nemzetiparkitermek.hu](http://nemzetiparkitermek.hu)) elérhető az összes termelő, valamennyi védjegyes terméke.

Az elismerő címet a legkülönbözőbb termékek viselhetik. Borok, pálinkák, gyümölcslevek és szörpök, szalámik és kolbászok, sajtok, lekvárok, mézek, ínycségek, kézműves termékek és szálláshelyek. Vannak védjegyes termékek, melyek az ország minden részén megtalálhatóak, mégis minden NPI-ben egyediek tudnak lenni, ilyenek a lekvárok, szörpök, pálinkák, és a méz. Vannak speciális termékek, amelyek 1-1 NPI jellegzetességei. Az Őrségben a tökmagolaj, a fazekasság, a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkban a levendulás termékek, a Duna-Dráva Nemzeti Parkban a medvehagymás termékek. A Hortobágyi NPI esetében kiemelendők a kézműves termékek. Védjegyes szálláshely az Őrségi NPI és Aggteleki NPI területén érhető el, védjegyes túrák pedig a Fertő-Hanság NPI-ben.

#### A védjegy szerepe a DDNPI-ben

A megfigyeléseim és a készített interjúk (Buchert Eszter, Komlós Attila), valamint a termelőkkel folytatott spontán beszélgetések alapján bemutatom a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság védjegyes termékeinek helyzetét.

A védjegy kialakításában, alapötletében – ahogy korábban említettem- fontos szerep jutott a DDNPI igazgatóhelyettesének, mégis a kidolgozás, megvalósítás nem itt valósult meg először.

Az első pályázatra a DDNPI-ben 2013 májusában került sor, kizárólag medvehagymás ételekkel nevezhettek a helyi termelők. Hat gazdálkodó pályázott, és mind a hat megkapta a

védjegy használati jogot. Egy termelőnél fordult elő, hogy nem az összes nevezett termék felelt meg a követelményeknek.

A védjegy öt évre adható, de 2013-ban a bíráló bizottság úgy döntött, hogy négy évre adják meg első körben a használati jogot.

Idén került másodszor kiírásra a DDNPI-ben pályázat, melynek határideje 2015. április 8-a volt, a céltermékek pedig az erdei bogyós gyümölcsökből készített lekvárok, szörpök voltak. Három pályázó vett részt, ketten megkapták a védjegy használati jogát öt évre a pécsi Föld Napja rendezvény keretében, április 18-án. Az idei békéscsabai nemzeti parkok hete rendezvény nyitóhétvégéjén, a zöld forgatagban már részt is vettek termékeikkel. Így ma már nyolc helyi vállalkozó (18. ábra) tüntetheti fel termékein a DDNPI logóját.

Kíváncsi voltam, hogy milyen költségekkel jár a termelőnek, ha fel akarja tüntetni a termékén a nemzeti park logóját. Tulajdonképpen a pályázat ingyenes, csupán a védjegyet ábrázoló matrica nyomtatási költségét kell megfizetni, de a termelő ebből bármennyit rendelhet.

A védjegyesek ellenőrzése szűrőpróba-szerűen történik. A DDNPI ilyen hivatalosan még nem végzett, úgy vélik, mivel minden saját, illetve minisztériumi rendezvényen kóstoltatás folyik, ott úgymint kiderülne, ha a termékek nem felelnének meg az elvárt szintnek. Így védjegy használati jog visszavonás - más NPI-vel ellentétben – még nem fordult elő.

Az eddigi tapasztalatok mind termelői, mind vásárlói részről kivétel nélkül pozitívak voltak, az egyetlen probléma, hogy igény lenne például külföldi bemutatkozásra is, de pont a helyi, kis vállalkozás jellegből adódóan, nem rendelkeznek akkora kereskedelmi mennyiséggel, hogy minden igényt kielégíthetnének.

## **10. számú függelék:**

### **A megfigyelések összefoglaló táblázata**

(Forrás: saját szerkesztés)



Helyszín	Időpont	Megfigyelés első alkalommal	Megfigyelés integráltnan	Megfigyelés interakción kívül	Viselkedési szabályokról információ	Térület védettségéről információ	Hulladékgyűjtő van-e	Túravetítő rátermettsége	Látogatók összetétele	Problémás látogató	Megjegyzés
1 Sátorhely	2009.09.08	x			igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	-
2 Sátorhely	2009.09.08		x		nem	nem	igen	igen	vegyes	nem	-
3 Sátorhely	2009.09.08			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	-
4 Sátorhely	2009.09.22			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	-
5 Sátorhely	2009.09.23			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	-
6 Sátorhely	2009.09.24		x		igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	japán csoport, 10 perc alatt végigfutottak, kérdőívet nem töltöttek
7 Sátorhely	2009.09.25			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	-
8 Sátorhely	2009.10.04			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	török látogatók, de nem töltöttek kérdőívet
9 Sátorhely	2009.10.06			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	igen	történelmi eseményekben egyet nem értés
10 Sátorhely	2009.10.27			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	-
11 Sátorhely	2010.05.10			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	német csoport
12 Sátorhely	2010.05.11			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	nyugdíjas csoport, jegyzők, és agárszakemberek csapatépítő tréningje
13 Sátorhely	2010.05.14			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	horvát csoport
14 Sátorhely	2010.05.24			x	igen	nem	igen	igen	vegyes	nem	-
15 Abaliget	2010.05.12	x			nem	nem	igen	igen	vegyes	igen	zajosak a gyerekek
16 Abaliget	2010.05.12			x	igen	igen	igen	igen	vegyes	igen	zajosak a gyerekek
17 Abaliget	2010.05.12			x	nem	igen	igen	igen	vegyes	igen	hölgy magas sarkú cipőben, kis szoknyában akart bemenni a barlangba
18 Abaliget	2010.05.13			x	igen	igen	igen	igen	vegyes	igen	zajosak a gyerekek



# 11. számú függelék:

## A DDNPI látogatói kérdőív magyar, angol és német nyelven

### „fekete golyás” magyar nyelvű kérdőív

**Tisztelt Válaszó!**  
 Tóth Éva vagyok, a Pampon Egyetem, Gazdálkodás és Szervezésudományok Doktori Iskolájának hallgatója. A doktori kutatásom témája az okorturizmus vizsgálata. Ennek a kutatásnak a része ez a kérdőív, melynek kitöltésével Ön hozzájárul felmérésem eredményességéhez. A névtelen adatokat bizalmasan, kizárólag statisztikai feldolgozás céljából használom.

**A kérdőív kitöltése önkéntes!**  
 Kérem kitöltéskor ügyeljen a zárójelben található kitöltési útmutatóra!  
 Együttműködését előre is köszönöm!

**Dátum:**.....

**1. Hol tartózkodik jelenleg? /bemutatóhely, védett terület neve/**  
 .....

**2. Miért ezt a céltérületet választotta/választották?**  
 .....

**3. Honnan érkezett a kérdéses helyszínére? (1 válasz lehetséges)**  
 Otthonról  
 Nyaralásból  
 Egyéb (pl. ideiglenes lakóhely, kollégium)

**4. Mivel érkezett a kérdéses helyszínére? (több válasz lehetséges)**  
 Autó  
 Motorkerékpár  
 Busz  
 Vonat  
 Kerékpár  
 Egyéb, espedig:.....

**5. Ön szerint milyen típusú természetvédelmi területen áll? (1 válasz lehetséges)**  
 Nemzeti Park  
 Natura 2000  
 Nem tudom  
 Tájvédelmi Körzet  
 Természetvédelmi Terület

**6. Kapott-e tájékoztatást a védett területekre vonatkozó viselkedési szabályokról?**  
 Igen  
 Nem  
**Ha igen, milyen formában?**  
 Szóbeli közlés  
 Írásbeli kiadvány (pl. programfüzet)  
 Jelzőtábla  
 Internet

**7. Hányadik alkalommal látogattott a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság DDNPI/ területére?**  
 Elsőször  
 Másodszor  
 3-10 alkalommal voltam eddig

**8. Állítsa növekvő sorrendbe az alábbi tényezőket 1-től 6-ig aszerint, hogy mi vonzza Önt leginkább a természetbe? /1-e] jelölje azt, ami egyáltalán nem vonzza!/  
 – A tiszta levegő  
 – A sétta, mozgás  
 – Új ismeretek szerzése  
 – A természeti szépsége  
 – Konkrét látnivaló, természeti érték**

**9. Volt már a DDNPI más helyszínein is?**  
 Igen, espedig:.....  
 Nem

**10. Gyűjtött előzetesen információt a DDNPI bemutatóhelyeiről, védett területeiről, értékeiről?**  
 (több válasz is lehetséges, a bejelölt válasz után kérem adja meg a forrás nevét/címét)  
 Igen  
 Nem  
**Ha igen, milyen forrásból?**  
 DDNPI honlapról  
 Utazási irodából  
 Más internet elérhetőségről  
 Újkönyvből  
 Nyomtatott sajtóból  
 Nemzeti park bemutatóhelyéről  
 DDNPI kiadványból  
 E-mailen keresztül  
 Rádióból  
 Tourinform irodából  
 Egyéb, espedig:.....

**11. Kikkel érkezett? (több válasz lehetséges)**  
 Családdal  
 Barátokkal  
 Rokonokkal  
 Oszállyal  
 Munkatársakkal  
 Szervezett csoporttal

**12. Mi alapján döntött/ döntöttek az utazásról?**  
 .....

**13. Hányan utaztak együtt?**  
 .....fő

**14. Hány napot tölt/ töltének itt?**  
 1  
 2-4 (hosszu hétvége)  
 5-7 (egy hetet)  
 ennél több időt

**15. Kelekezett-e a látogatása során szemét? /például étkezéskor/ (több válasz is lehetséges)**  
 Nem  
 Fémdoboz (pl. sör, üdítők)  
 Műanyag palack  
 Papír (zsebkendő, cigarettacsikk, doboz)  
 Alufólia  
 Műanyag zacskó, fopack  
 Tetrapack doboz  
 Üveg  
 Egyéb, espedig:.....

**16. Talált-e a szemét elhelyezésére szeméttartót?**  
 Igen  
 Nem

**17. Jól követhetők-e az útvonal-jelzések?**  
 Igen  
 Nem, el is tévedtem  
 Nem, de nem tévedtem el

**18. Milyen tevékenységeken vett részt a DDNPI területén? (több válasz lehetséges)**  
 Egyéni túrázás  
 Szakvezetéses túrázás  
 Kenuzás  
 Fényképezés  
 Élőadás hallgatás, oktatási program, erdei iskola  
 Kiállítás, bemutatóhely, barlang megtekintése

**Ha nem, akkor mit gondolt miért nem?**  
 .....

**Ha több időt, akkor hol szállt/szállnak meg?**  
 Falusi szálláshelyen  
 Ismerősöknél  
 Nemzeti Park szálláshelyen  
 Szállodában, panzióban  
 Kempingezésünk  
 Ifjúsági szállás  
 Válszó, ahol épp ránk esteledik  
 Egyéb, espedig:.....





## „réti sasos” magyar nyelvű kérdőív

**Tisztelt Válaszó!**  
 Tóth Eva vagyok, a Pannon Egyetem, Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskolájának hallgatója. A doktori kutatásom témája az ökolurizmus vizsgálata. Ennek a kutatásnak a része ez a kérdőív, melynek kitöltésével Ön hozzájárul felmérésem eredményességéhez. A névtelen adatokat bizalmasan, kizárólag statisztikai feldolgozás céljából használom.

**A kérdőív kitöltése önkéntes!**  
 Kérem kitöltéskor ügyeljen a zárójelben található kitöltési útmutatóra!  
 Együttműködését előre is köszönöm!

Dátum:.....

- Hol tartózkodik jelenleg? (bemutatóhely, védett terület neve).....
- Miért ezt a céltérületet választotta/választották?.....
- Honnan érkezett a kérdéses helyszínére? (1 válasz lehetséges)
  - Ottthonról
  - Nyaralásból
  - Egyéb (pl. ideiglenes lakóhely, kollégium)
- Mivel érkezett a kérdéses helyszínére? (több válasz lehetséges)
  - Autó
  - Busz
  - Vonat
  - Kerékpár
  - Motorkerékpár
  - Gyalog
  - Egyéb, espedig:.....
- Ön szerint milyen típusú természetvédelmi területen áll? (1 válasz lehetséges)
  - Natura 2000
  - Nemzeti Park
  - Tájvédelmi Körzet
  - Természetvédelmi Terület
- Kapott-e tájékoztatást a védett területekre vonatkozó viselkedési szabályokról?
  - Igen.....
  - Nem

**Ha igen, milyen formában?**

  - Szóbeli közlés
  - Írásbeli kiadvány (pl. programfüzet)
  - Jelzőtábla
  - Internet
- Hányadik alkalommal látogatott a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság/DDNPI/ területére?
  - Először
  - Másodszor
  - 3-10 alkalommal voltam eddig
- Állítsa növekvő sorrendbe az alábbi tényezőket 1-től 6-ig aszerint, hogy mi vonzza Önt leginkább a természetbe? /1-el jelölje azt, ami egyáltalán nem vonzza!
  - A tiszta levegő
  - Csend
  - A természet szépsége
  - Új ismeretek szerzése
  - Konkrét látvány, természeti érték
- Volt már a DDNPI más helyszínein is?
  - Igen, espedig:.....
  - Nem

**10. Gyűjtött előzetesen információt a DDNPI bemutatóhelyeiről, védett területeiről, értékeiről?**  
 (több válasz is lehetséges, a bejelölt válasz után kérem adja meg a forrás nevét/címét)

Igen.....

Nem

**Ha igen, milyen forrásból?**

- DDNPI honlapról
- Más internet elérhetőségről.....
- Nyomatott sajtóból.....
- Televízióból.....
- Rádióból.....
- Tourinform irodából.....
- Utazási irodából.....
- Útikönyvből.....
- Nemzeti park bemutatóhelyről.....
- DDNPI kiadványból.....
- E-mailen keresztül
- Egyéb, espedig:.....

**11. Kikkel érkezett? (több válasz lehetséges)**

- Családdal
- Barátokkal
- Rokonokkal
- Szórályal
- Munkatársakkal
- Szervezett csoporttal

**12. Mi alapján döntött / döntöttek az utazásról?**.....

**13. Hányan utaztak együtt?**..... fő

**14. Hány napot tölt/öltének itt?**

- 1
- 2-4 (hosszú hétvége).....
- 5-7 (egy hét)
- ennél több időt

**Ha több időt, akkor hol szállásolnak meg?**

- Falusi szálláshelyen
- Ismerősöknél
- Nemzeti Park szálláshelyen
- Szállodában, panzióban
- Kempingeztünk
- Híjúsági szállás
- Vátozó, ahol épp ránk eszelődik
- Egyéb, espedig:.....

**15. Kelekezett-e a látogatása során szemét? /például élekezéskor/ (több válasz is lehetséges)**

- Nem
- Fémdoboz (pl. sör, italók)
- Papír (zsebkendő, cigarettacsikk, doboz)
- Műanyag palack
- Műanyag zsekkó, fólpack
- Alufólia
- Tetrapack doboz
- Szerves hulladékok, ételmaradékok
- Üveg
- Egyéb, espedig:.....

**16. Talált-e a szemét elhelyezésére szeméttest?**

- Igen
- Nem.....

**Ha nem, akkor mit gondolt miért nem?**.....

**17. Jól követhető-e az útvonal-jelzések?**

- Igen
- Nem, el is tévedtem
- Nem, de nem tévedtem el

**18. Milyen tevékenységeken vesz/vett részt a DDNPI területén? (több válasz lehetséges)**

- Egyéni túrázás
- Szakvezetéses túrázás
- Kenutás
- Fényképezés
- Élőadás hallgatás, oktatási program, erdei iskola
- Kiállítás, bemutatóhely, barlang megtekintése
- Lovaskocsis kirándulás
- Kalandtúrázás
- Egyéb, espedig:.....

19. Költött-e a fent említett tevékenységekre?  
 Igen ..... Ft-ot  
 Nem

Ha igen, összesen körülbelül mennyit?  
 ..... Ft-ot

20. Mennyi időt töltött el a fent említett tevékenységekkel?  
 1-2 óra  
 fél nap  
 egész nap  
 több nap

21. Mit tervez a nap további részében? Milyen tevékenységeket, szolgáltatásokat szeretne igénybe venni? /pl. fürdő, étterem, múzeum, színház.../

22. Mi retszett legjobban a kirándulás során?  
 .....

23. Mi retszett a legkevésbé a kirándulás során?  
 .....

24. Egyéb észrevételei, javaslatai:  
 .....

**Kedves Látogató!**  
 Most egy kis játékra hívom. Az alábbi táblázatban különböző, egymáshoz látszólag egyáltalán nem kapcsolódó dolgokat talá. Egy-egy sorban két állítást talá. Arra kérem, hogy mindegyik sorban X-el jelölje meg, hogy az adott párból az Ön számára melyik a fontosabb. Itt most nincs „jó”, vagy „rossz” válasz, csak az Ön ösztöne véleménye számít.

<input type="checkbox"/> Maradjon meg itt a rétisas előhelye	<input type="checkbox"/> A véleményemhez legközelebb álló politikai párt nyertien a legközelebbi választáson
<input type="checkbox"/> 5 %-kal csökkenjen a személyi jövedelemadóm jövöre	<input type="checkbox"/> Sikeresen szerepeljen kedvenc csapatom/ sportolóm a következő 3 évben
<input type="checkbox"/> A Dráva folyó vízminősége ne romoljon	<input type="checkbox"/> Maradjon meg itt a rétisas előhelye
<input type="checkbox"/> Maradjanak meg a mocsárterek és növénykülönlegességek	<input type="checkbox"/> A véleményemhez legközelebb álló politikai párt nyertien a legközelebbi választáson
<input type="checkbox"/> A Dráva folyó vízminősége ne romoljon	<input type="checkbox"/> 5 %-kal csökkenjen a személyi jövedelemadóm jövöre
<input type="checkbox"/> Maradjon meg itt a rétisas előhelye	<input type="checkbox"/> Maradjanak meg a mocsárterek és növénykülönlegességek
<input type="checkbox"/> A véleményemhez legközelebb álló politikai párt nyertien a legközelebbi választáson	<input type="checkbox"/> Sikeresen szerepeljen kedvenc csapatom/ sportolóm a következő 3 évben
<input type="checkbox"/> 5 %-kal csökkenjen a személyi jövedelemadóm jövöre	<input type="checkbox"/> Maradjon meg itt a rétisas előhelye
<input type="checkbox"/> Sikeresen szerepeljen kedvenc csapatom / sportolóm a következő 3 évben	<input type="checkbox"/> A véleményemhez legközelebb álló politikai párt nyertien a legközelebbi választáson
<input type="checkbox"/> A Dráva folyó vízminősége ne romoljon	<input type="checkbox"/> Sikeresen szerepeljen kedvenc csapatom/ sportolóm a következő 3 évben
<input type="checkbox"/> Maradjon meg itt a rétisas előhelye	<input type="checkbox"/> A Dráva folyó vízminősége ne romoljon
<input type="checkbox"/> Maradjanak meg a mocsárterek és növénykülönlegességek	<input type="checkbox"/> 5 %-kal csökkenjen a személyi jövedelemadóm jövöre
<input type="checkbox"/> A véleményemhez legközelebb álló politikai párt nyertien a legközelebbi választáson	<input type="checkbox"/> A Dráva folyó vízminősége ne romoljon
<input type="checkbox"/> Sikeresen szerepeljen kedvenc csapatom/ sportolóm a következő 3 évben	<input type="checkbox"/> 5 %-kal csökkenjen a személyi jövedelemadóm jövöre
<input type="checkbox"/> Maradjanak meg a mocsárterek és növénykülönlegességek	<input type="checkbox"/> A Dráva folyó vízminősége ne romoljon

Most néhány állítást gyűjtöttem össze, melyekkel Ön vagy egyetért vagy nem. Kérem, egyetértésének mértékét jelölje 1-5 számjegyekkel. /1-est karkázzon, ha egyáltalán nem ért egyet az állítással./

Úgy neveltek, hogy tartsam tisztelgetben a természet értékeit	1	2	3	4	5
Hajlandó lennek a saját pénzüemből is fizetni a Nemzeti Park fejlesztésére	1	2	3	4	5
A gyerekeknek többet kellene tanulniuk az iskolában a természeti értékek megőrzésének fontosságáról	1	2	3	4	5
Érdekelnék a természetvédelemmel foglalkozó tv-és rádióműsorok	1	2	3	4	5
Vásárolok természetvédelemmel kapcsolatos újságokat, folyóiratokat	1	2	3	4	5
Ha lehet, inkább környezetvédő csomagolásban árukat termékeket vásárolok	1	2	3	4	5
Ezekben a mai, vészség időkben az embereket a mindennapi gondok sokkal jobban lekötik, mint a természetvédelem problémái	1	2	3	4	5
Igyekszem /igyekszem fogok a gyerekeimnek minél több mindent megmutatni a természet szépségeiből	1	2	3	4	5
Baráti / munkatársi / ismeretségi körömben vannak, akik aktívan foglalkoznak természetvédelemmel (pl. önkéntes természetvédelmi tevékenységben vesznek részt)	1	2	3	4	5
Lehet, hogy a természetvédelem fontos dolog, de nekem a sok problémám középette nincs időm / energiám még ilyenekkel is foglalkozni	1	2	3	4	5

**A megkérdezett adatai:**

Neme  férfi  nő  
 Állampolgársága: .....  
 Életkora: .....év

Állandó lakhelye: .....település.....megye/ben

Lakóhelyének jellege: .....  
 Nagyvárosi környezet  Előváros, kertváros  Falu

Legmagasabb iskolai végzettsége:  
 Általános iskola  Érettségi  Egyetem

Szakmunkásépző  Főiskola

Családi állapot:  
 Egyedülálló  Házas  Özvegy

Kapcsolatlan  Vált  Egyéb, éspedig:.....

Foglalkozása:  
 Szellemi  Tanuló  Egyéb, éspedig:.....  
 Fizikai  Nyugdíjas

Tanulmányai kapcsolódnak-e bármilyen módon a biológiához vagy földrajzhoz?  
 Igen, közvetlenül  Igen, közvetve  Nem  
 (pl. védőnő, állattenyésztő)

Munkaviszonnyal rendelkeznek-e?  
 Igen  Nem

Mennyi a család havi egy főre jutó nettó jövedelme?  
 28 500 Ft/6 alatt  37 001 – 71 500 Ft/6  200 001 – 300 000 Ft/6  
 28 501- 40 000 Ft/6  71 501 - 100 000 Ft/6  300 001 Ft/6 feletti  
 40 001 – 57 000 Ft/6  100 001 – 200 000 Ft/6

Megközfölteleg mennyi pénzt költ/költötenek itt? (H/f6/nap)  
 Utazásra:..... Ft/6/nap  Szállásra:..... Ft/6/nap  Ajándéokra:..... Ft/6/nap  
 Élektészre:..... Ft/6/nap  Belépőkre:..... Ft/6/nap  Egyébre:..... Ft/6/nap

**Köszönöm a munkámban való aktív közreműködését!**

## német nyelvű látogatói kérdőív

*Sehr geehrter Befragter/ sehr geehrte Befragte!  
Ich bin Eva Tóth, PhD- Studentin des Doktoraskollegs für Wirtschaft- und Organisationswissenschaft der Universität Pannon. Das Thema meiner Doktorarbeit ist der Ökotourismus. Mit der Ausfüllung dieses Fragebogens können Sie zu meine rForschung beitragen. Die namenlosen Daten werde ich vertraulich, ausschließlich auf statistische Verarbeitung verwenden.*

*Die Ausfüllung des Fragebogens ist freiwillig!  
Bei Ausfüllung passen Sie bitte auf die in Klammern gefundene Anweisung auf!  
Ich danke Ihnen im Voraus für Ihre Zusammenarbeit!*

Datum: .....

- Wo sind Sie jetzt? /Name des Vorstellungsplatzes oder des geschützten Bereichs.../
- Warum haben Sie dieses Ziel ausgewählt?
- Woher sind Sie zu dem Ort der Befragung gekommen? (1 Antwort ist möglich)
  - Heim
  - Urlaub
  - Andere (z.B. provisorischer Wohnort, Studentenheim)
- Womit sind Sie angekommen? (mehrere Antworten sind möglich)
  - Auto
  - Bus
  - Zug
  - Fahrrad
  - Andere, und zwar:.....
- Was meinen Sie, welche Art des Naturschutzgebiets ist das? (1 Antwort)
  - National Park
  - Natura 2000
  - Schutz der natürlichen Ressourcen
  - Ich weiß es nicht
- Haben Sie Informationen über die Verhaltensregeln in geschützten Gebieten?
  - Ja ----->
  - Nein

Wenn Ja, wie?  
 Mündliche Kommunikation  
 Schriftliche Publikationen(Programmheft)  
 Orientierungstafel  
 Internet
- Das wievielte Mal besuchen Sie das Gebiet der Direktion des Donau-Dräu Nationalparks /DDNPI/?
  - Erste Mal
  - Zweite Mal
  - Ich war schon 3-10 Mal hier
  - Ich bin regelmäßiger Besucher
  - Ich weiß es nicht
- Legen Sie die folgenden Faktoren, in aufsteigender Reihenfolge von 1 bis 6 nach dem, was Sie am liebsten in die Natur anzieht? / Markieren Sie mit Eins, was Sie überhaupt nicht anzieht /
  - Saubere Luft
  - Spaziergang, Bewegung
  - Stille
  - Neues Wissen
  - Schönheit der Natur
  - Bestimmte Sehenswürdigkeit, Naturwerte
- Waren Sie schon in anderen Orten des DDNPIs?
  - Ja, wo?.....
  - Nein

10. Haben Sie vorherige Informationen über die Vorstellungsplätze, geschützte Gebiete, Werte des DDNPIs gesammelt? (mehr als eine Antwort ist möglich, nach den markierten Antworten geben Sie bitte den Namen die Adresse der Quelle an)

Ja ----->

Wenn ja, welche Quelle?  
 Reisebüro.....  
 Andere Internet-Verfügbarkeit.....  
 Presse.....  
 TV.....  
 Radio.....  
 Tourinformbüro.....  
 DDNPI website  
 Vorstellungsplatz des DDNPIs.....  
 DDNPI Veröffentlichung.....  
 E-mail  
 Andere, und zwar:.....

Nein

11. Mit wem sind Sie gekommen? (mehrere Antworten sind möglich)

- Mit meiner Familie
- Mit Verwandten
- Mit Kollegen
- Mit Freunden
- Mit Schulklasse
- Mit organisierter Gruppe
- Allein
- Andere, und zwar:.....

12. Wie haben Sie sich zu der Reise entschieden?

.....

13. Wie viele Personen waren in Ihrer Besuchergruppe?  
..... Person

14. Wie viele Tage verbringen Sie hier?  
.....

Wenn mehrere Tage, wo werden Sie absteigen?  
 Unterkunft des Dorfismus  
 Bei Bekannten  
 Unterkunft des Nationalparks  
 Hotel, Pension  
 Camping  
 Verändertlich, wo es auf uns dümmert  
 Andere, und zwar:.....

15. Entstand während Ihres Besuchs irgendwelcher Müll? /z.B.beim Essen/ (mehrere Antworten sind möglich)

- Ja
- Nein

Wenn Ja, was für Müll?  
 Metalldose / bichset(z.B.: Bier, Erfrischungsgetränk)  
 Papier (Taschentücher, Zigarette)  
 Kunststoff-Flaschen  
 Plastiktüten, folpack  
 Alu-Folie  
 Tetrapack-Box  
 Glas  
 Andere, und zwar:.....

16. Haben Sie Müllkorb für den Müll gefunden?  
 Ja  
 Nein ----->

Wenn nein, was meinen Sie, warum?  
.....

17. Sind die Wegzeichen gut folgerbar?  
 Ja  
 Nein, ich habe mich sogar verlaufen.  
 Nein, aber ich habe mich nicht verlaufen.

18. An welchen Aktivitäten haben Sie in dem Gebiet DDNPI teilgenommen?  
 Individuelle Wanderung  
 Wandern mit Leiter  
 Paddelsport  
 Fotografieren  
 Vorlesung-, Bildungsprogramm, Walschule  
 Besichtigung von Ausstellung, Vorstellungsplatz, Höhle  
 Radfahren  
 Ausflug mit Pferdewagen  
 Abenteuertour  
 Andere, und zwar:.....



19. Haben Sie für die oben genannten Tätigkeiten Geld ausgegeben?

- Ja ..... Ft /HUF/
- Nein

20. Wie viel Zeit haben Sie mit den oben genannten Tätigkeiten verbracht?

- 1-2 Stunde
- Halben Tag
- Ganzen Tag
- Mehrere Tag

21. Was planen Sie für den Rest des Tages? Welche Art von Tätigkeiten, Dienstleistungen möchten Sie in Anspruch nehmen? / z.B.: Baden, Restaurant, Museum, Theater .../

.....

22. Was gefiel Ihnen am meisten während des Ausflugs?

.....

23. Was gefiel Ihnen am wenigsten während des Ausflugs?

.....

24. Weitere Kommentare, Empfehlungen:

.....

Sehr geehrter Besucher !  
 Nun, ich lade Sie zu einem kleinen Spiel ein. In der folgenden Tabelle finden Sie verschiedene Dinge, die scheinbar miteinander nicht zusammenhängen. Sie finden zwei Aufstellungen in einer Reihe. Bitte, markieren Sie mit einem X, welches von den gegebenen Paaren Ihnen eine höhere Bedeutung hatte. Es gibt keine "gute" oder "falsche" Antwort, nur Ihre ehrliche Meinung ist von Bedeutung.

<input type="checkbox"/> Die Schwarzen Störche sollten hier bleiben	<input type="checkbox"/> Nächstes Jahr sollte mein Einkommen um 5% höher sein, als dieses Jahr
<input type="checkbox"/> Wir sollten an der nächsten Olympiade 10 Goldmedaillen gewinnen	<input type="checkbox"/> Der Preis von Benzin (Diesel) sollte um 10 Ft pro Liter vermindert werden
<input type="checkbox"/> Die Banater Pfingstrosen sollten hier erhalten werden	<input type="checkbox"/> Der Schwarze Storch sollte hier bleiben
<input type="checkbox"/> Die einheimischen Fußballen sollten hier bleiben	<input type="checkbox"/> Nächstes Jahr sollte mein Einkommen um 5% höher sein, als dieses Jahr
<input type="checkbox"/> Die Banater Pfingstrosen sollten hier erhalten werden	<input type="checkbox"/> Wir sollten an der nächsten Olympiade 10 Goldmedaillen gewinnen
<input type="checkbox"/> Der Schwarze Storch sollte hier bleiben	<input type="checkbox"/> Der Preis von Benzin (Diesel) sollte um 10 Ft pro Liter vermindert werden
<input type="checkbox"/> Nächstes Jahr sollte mein Einkommen um 5% höher sein, als dieses Jahr	<input type="checkbox"/> Die einheimischen Fußballen sollten hier bleiben
<input type="checkbox"/> Die Banater Pfingstrosen sollten hier erhalten werden	<input type="checkbox"/> Der Preis von Benzin (Diesel) sollte um 10 Ft pro Liter vermindert werden
<input type="checkbox"/> Die einheimischen Fußballen sollten hier bleiben	<input type="checkbox"/> Die Banater Pfingstrosen sollten hier erhalten werden
<input type="checkbox"/> Nächstes Jahr sollte mein Einkommen um 5% höher sein, als dieses Jahr	<input type="checkbox"/> Die Banater Pfingstrosen sollten hier erhalten werden
<input type="checkbox"/> Die einheimischen Fußballen sollten hier bleiben	<input type="checkbox"/> Wir sollten an der nächsten Olympiade 10 Goldmedaillen gewinnen

Ich habe einige Aufstellungen gesammelt, womit Sie entweder einverstanden sind oder nicht. Bitte, bezeichnen Sie Ihre Einverständnismat mit Zahlen von 1 bis 5. /Markieren Sie 1, wenn Sie mit der Aufstellung gar nicht einverstanden sind! /

Ich wurde so erzoogen die Werte der Natur in Ehre zu halten	1 2 3 4 5
Ich wäre bereit für die Entwicklung des DDNPs aus meinem Geld zu zahlen	1 2 3 4 5
Die Kinder sollten mehr in der Schule über die Bedeutung der Werte der Natur lernen	1 2 3 4 5
Ich interessiere mich sehr für die TV- und Rundfunkprogramme, die sich mit Naturschutz beschäftigen	1 2 3 4 5
Ich kaufe Zeitungen, Zeitschriften, die sich mit Naturschutz beschäftigen	1 2 3 4 5
Wenn es möglich ist, kaufe ich lieber Produkte, die eine umweltfreundliche Verpackung haben	1 2 3 4 5
In der heutigen Krisenzeit sind die Menschen mehr mit Problemen des Alltags beschäftigt, als die den der Natur.	1 2 3 4 5
Ich bemühe mich, meinen Kindern über die Schönheiten der Natur immer mehr zu zeigen.	1 2 3 4 5
In meinem Freunde-/ Arbeits- und Bekanntenkreis gibt es einige, die sich aktiv mit Naturschutz beschäftigen.	1 2 3 4 5
Es kann sein, dass der Naturschutz eine wichtige Sache ist, aber ich habe weder Zeit noch Energie mitten in einer Menge von Problemen mit dem Naturschutz zu beschäftigen.	1 2 3 4 5

**Die Daten der Befragten:**

Geschlecht:  Mann  Frau      Staatsbürgerschaft: .....Alter: .....Jahre

Ständiger Wohnort: .....Siedlung: .....Komitat

Art Ihrer Siedlung:  Großstädtliche Umwelt  Vorort, Gartenstadt  Dorf

Höchste Bildung:  Grundschule  Abitur  Universität  
 Fachschule  Hochschule

Familienstand:  Alleinstander/e  Verheiratet  Witwe  
 In Verbindung  Geschieden

Beruf:  Geistiger  Student  Andere, und  
 Physischer  Ruhestand      zwar:.....

Sind Ihre Studien in irgendeiner Weise im Zusammenhang mit der Biologie oder Geografie?  
 Ja, direkt  Ja, indirekt  Nein  
 (z.B.: Biologielehrer) (z.B.: Viehzucht)

Sind Sie im Arbeitsverhältnis?  
 Ja  Nein

Wie hoch ist das monatliche Pro-Kopf-Netto-Einkommen der Familie?

- Unter 28 500 Ft/Kopf  57 001 – 71 500 Ft/Kopf  200 001 – 300 000 Ft/Kopf
- 28 501– 40 000 Ft/Kopf  71 501– 100 000 Ft/Kopf  Über 300 001 Ft/Kopf

Etwas, wie viel Geld haben Sie ausgegeben? (Ft/Person/Tag)

- 40 001 – 57 000 Ft/Kopf  100 001– 200 000 Ft/Kopf
- für Reise:.....Fu/P/T  für Unterkunft:.....Fu/P/T  für Geschenk:.....Fu/P/T
- für Essen:.....Fu/P/T  für Eintritt:.....Fu/P/T  für Andere:.....Fu/P/T

*Vielen Dank für Ihre aktive Teilnahme in meiner Arbeit!*



## angol nyelvű látogatói kérdőív

**Dear Respondent!**

My name is Éva Tóth, I am a PHD student of the Doctoral School of Management and Organization at the University of Pannonia. The subject of my PhD thesis is the examination of the ecological tourism. This questionnaire is part of my research. If You kindly fill out this list form, You would support the productivity of my survey. All data are anonym, handled confidentially, and only used for statistic purpose.

**Filling the questionnaire is voluntary!**

I kindly ask You to pay attention to the guidelines in the brackets!  
Thank You for Your cooperation in advance!

Date:.....

1. **Where are you at the moment?** /exhibition area, the name of the protected area/

2. **Why have you chosen this location?**

3. **Where are you coming from?** (only 1 answer is possible)

- Home
  - Holiday
  - Other (pl. temporary home, students' home)
4. **How did you get here?** (more answers are possible)
- Car
  - Motorbike
  - Bus
  - On foot
  - Train
  - Bicycle
  - Other, e.g.:

5. **What do you think in what kind of nature conservation location are you now?** (1 answer)

- National Park
- Landscape Protection Area
- Nature Conservation Area

6. **Have you received any information about behavior rules at natural conservation sites?**

- Yes
  - No
- If yes, how?
- Verbal
  - Written (guidebook)
  - Informative sign
  - Internet

7. **How many times have you visited the area of the Danube-Drava National Park yet (Directory of DDNP)?**

- First time
- Second time
- I have been here 3-10 times until now

8. **Please put the below mentioned factors in growing order from 1 to 6, which attracts you the most to nature?** /Please mark 1, which not attracts you at all/

- Fresh air
- Walking, movement
- Getting new information
- Specific sight, natural treasure

9. **Have you ever visited other sites of the Directory of Danube-Drava National Park?**

- Yes, e.g.:
- No

10. **Have you collected information on the exhibition areas, protected sites, natural treasures of DDNP before your visitation?**

(more answers are possible, after marking, please name your source – name, address)

- Yes
  - No
- If yes, from which source?
- Homepage of DDNP
  - Travel agency
  - Other internet sites
  - Travel guide-book
  - Written media
  - Exhibition area of the national park
  - Television
  - Brochure of DDNP
  - Radio
  - Via e-mail
  - Tour-inform office
  - Other, e.g.:

11. **Whom have you arrived with?** (more answers are possible)

- Family
- Friends
- Relatives
- School class
- Colleagues
- Organized group
- Other, e.g.:

12. **How did you make your decision on traveling? What was the reason?**

13. **How many of you travelled together?**

..... person

14. **How many days are you going to spend here?**

- 1
- 2-4 (long weekend)
- 5-7 (one week)
- more than that

If you are staying longer, where are you going to stay?

- Rural houses
- At relatives
- Accommodation of the National Park
- Hotel, pension
- Camp-site
- Youth hostel
- Variable, wherever the night meets us
- Other, e.g.:

15. **Has any garbage arisen during your visit? (e.g. when eating/ (more answers are possible)**

- No
- Metal can (e.g.: beer, soft drinks)
- Plastic bottle
- Paper (paper tissue, cigarette break, box)
- Silver foil
- Plastic bag, kitchen foil
- Tetra-pack box
- Organic waste, scrapings
- Glass
- Other, e.g.:

16. **Have you found any refuse bins for the garbage? If not, why do you think you haven't found any?**

- Yes
- No

17. **Are the guide-signs well traceable?**

- Yes
- No, I got lost
- No, but I am not lost

18. **Which of the following activities have you participated at the area of DDNP? (more answers are possible)**

- Individual hiking/touring
- Organized hiking/touring
- Paddling (canoe)
- Taking photos
- Participating on a lecture, program, forest-school
- Visiting an exhibition, exhibition area, cave
- Cycling
- Coach trip
- Adventure-touring
- Other, e.g.:

19. Have you spent money on the above mentioned activities?  
 Yes.....HUF  
 No

If yes, about how much in total?  
 whole day  
 more than one day

20. How much time have you spent with the above mentioned activities?  
 1-2 hours  
 half day

21. What are your plans for the rest of the day? In which activities, attractions are you interested in?  
 /e.g. bath resort, restaurant, museum, theatre.../

22. What did you like the most during your stay?

23. What did you like the least during your stay?

24. Other remarks, comments, recommendations:

Dear Visitor!

Let's play a little bit! You can see a chart below, with expressions, which are not connected to each other at first sight. You will find two statements in each row. I'm asking You to sign (with an X) the statement, which is more important to You. There is no "right" or "wrong" answer, only Your sincere opinion, what counts.

<input type="checkbox"/> Remain of the habitat of the bald eagle	<input type="checkbox"/> Those political party, which is the closest to my opinion will win the next parliamentary elections
<input type="checkbox"/> Decrease my income-tax by 5% next year	<input type="checkbox"/> My favourite team/athlete has to be successful in the next 3 years
<input type="checkbox"/> Do not decline the water quality of River Drava	<input type="checkbox"/> Remain of the habitat of the bald eagle
<input type="checkbox"/> Remain the swamp-meadows and their unique flora	<input type="checkbox"/> Those political party, which is the closest to my opinion will win the next parliamentary elections
<input type="checkbox"/> Do not decline the water quality of River Drava	<input type="checkbox"/> Decrease my income-tax by 5% next year
<input type="checkbox"/> Remain of the habitat of the bald eagle	<input type="checkbox"/> Remain the swamp-meadows and their unique flora
<input type="checkbox"/> Those political party, which is the closest to my opinion will win the next parliamentary elections	<input type="checkbox"/> My favourite team/athlete has to be successful in the next 3 years
<input type="checkbox"/> Decrease my income-tax by 5% next year	<input type="checkbox"/> Remain of the habitat of the bald eagle
<input type="checkbox"/> My favourite team/athlete has to be successful in the next 3 years	<input type="checkbox"/> Remain the swamp-meadows and their unique flora
<input type="checkbox"/> Do not decline the water quality of River Drava	<input type="checkbox"/> Those political party, which is the closest to my opinion will win the next parliamentary elections
<input type="checkbox"/> Remain of the habitat of the bald eagle	<input type="checkbox"/> My favourite team/athlete has to be successful in the next 3 years
<input type="checkbox"/> Remain the swamp-meadows and their unique flora	<input type="checkbox"/> Do not decline the water quality of River Drava
<input type="checkbox"/> Those political party, which is the closest to my opinion will win the next parliamentary elections	<input type="checkbox"/> Decrease my income-tax by 5% next year
<input type="checkbox"/> My favourite team/athlete has to be successful in the next 3 years	<input type="checkbox"/> Do not decline the water quality of River Drava
<input type="checkbox"/> Remain the swamp-meadows and their unique flora	<input type="checkbox"/> Decrease my income-tax by 5% next year

I have collected couple of statements, which You agree with or not. Now I kindly ask You to mark the rate of Your compliance, from 1 to 5. Please mark 1, if You do not agree with the statement at all.

I have been grown up to respect the natural values	1 2 3 4 5
I would pay from my own income to improve the National Park	1 2 3 4 5
Children should learn more at school about the importance of preservation of natural values	1 2 3 4 5
I am interested in films and radio programmes about nature conservation	1 2 3 4 5
I buy regularly journals and newspapers about nature conservation	1 2 3 4 5
If it is possible, I buy products, which are wrapped in environmental friendly packaging	1 2 3 4 5
Nowadays, in this crisis, people are more interested in everyday problems, than environmental ones	1 2 3 4 5
I am willing to (or in the future) show more and more beauties of the nature to my children	1 2 3 4 5
There are some people in my acquaintanceship (friends, colleagues etc.), who are actively taking part in nature conservation (e.g. taking part in voluntary conservation actions)	1 2 3 4 5
The natural conservation might be an important thing, but I have too many problems, so I do not have time/energy to pay attention to this as well	1 2 3 4 5

**Das of the Respondent:**

Sex:  male  female      Age: .....year

Nationality: .....town/city.....county

Permanent address: .....Garden suburb  Village

City/town  A-levels, high school  University

Highest level of education:  College  widow/widower

Marital status:  Single  married  divorced

In a relationship  student  pensioner

Profession:  Intellectual  manual worker  Other, e.g.:.....

Have you studied got any connections with biology or geography?

Yes, directly  No

Yes, indirectly (e.g.: nurse, stockman)

Are you employed?

Yes  No

What is the net income per person in your family per month?

Under 28 500 HUF/person  57 001 – 71 500 HUF/person  2200001–3000000 HUF/person

28 501- 40 000 HUF/person  71 501 - 100000 HUF/person  Over 300 001 HUF/person

40 001 – 57 000 HUF/person  100001–200000 HUF/person

About how much have you spent here? (person/day)

Travelling: .....HUF/P/D  Accommodation:..... HUF/P/D  Gifts:..... HUF/P/D

Eating: .....HUF/P/D  Admission fee:..... HUF/P/D  Other:..... HUF/P/D

Many thanks for Your kind assistance of helping my work!

12. számú függelék:

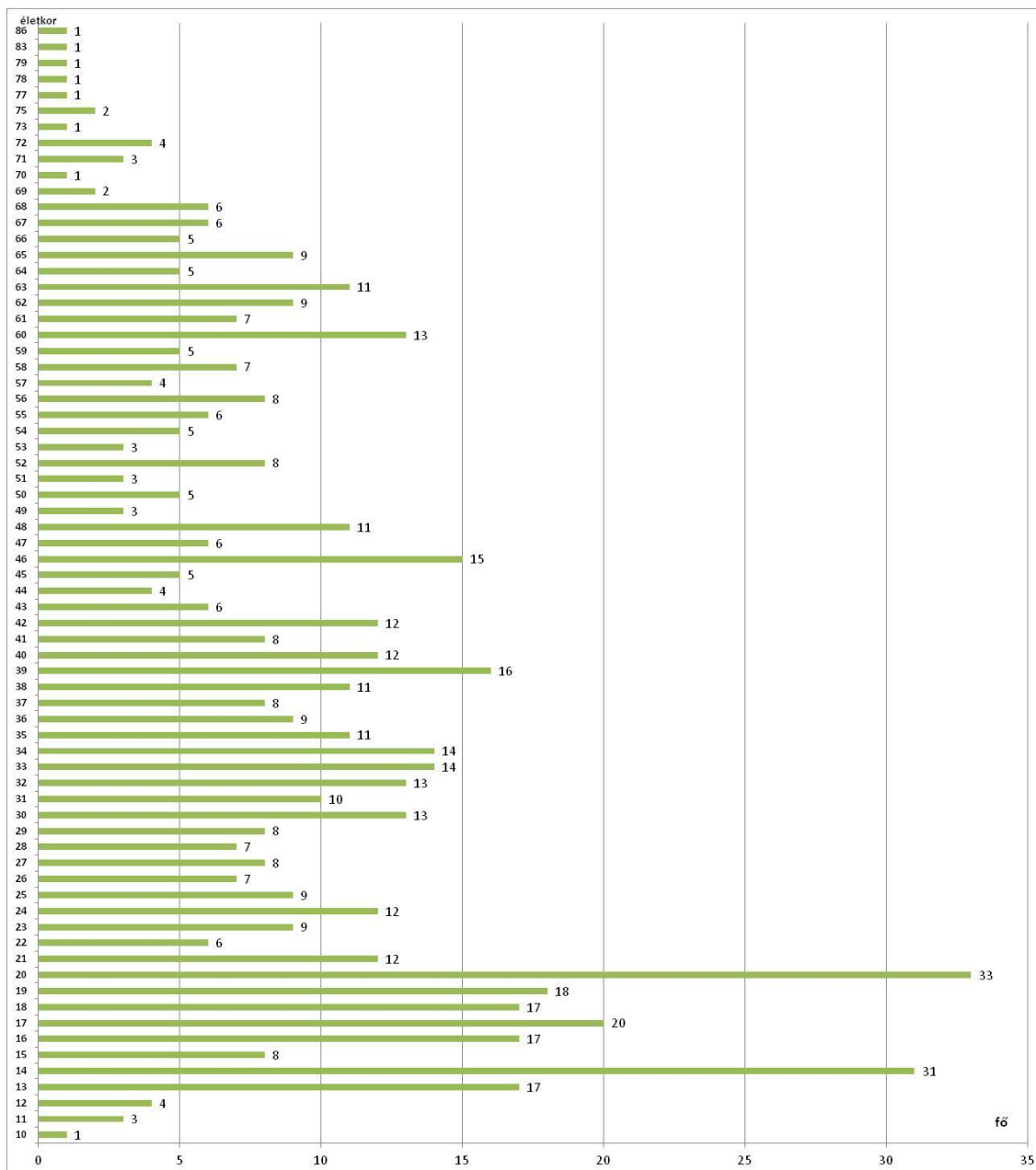
A lineáris és exponenciális trendfüggvény számításai a bemutatóhelyeken regisztrált látogatók esetében

	y	152 100	127 508	116 946	103 334	97 691	94 705	692 284		
	t	1	2	3	4	5	6	összesen		
<b>Lin</b>	y becsült	143240	132096	120952	109808	98664	87520	692280	Se	Vse
	(y-y becs) ^2	78499600	21049744	16048036	41912676	946729	51624225	210081010	<b>5917,221</b>	5,1
<b>Exp</b>	y becsült	143933,9	131023	119270,3	108571,7	98832,84	89967,5351	691599,3074		
	(y-y becs) ^2	66685106	12355463	5402220	27433760	1303801	22443573,4	135623922,7	<b>4754,365</b>	4,1

Forrás: saját számítás a DDNPI-től kapott adatok alapján

13. számú függelék:

A válaszadók életkor szerinti gyakorisága (fő)

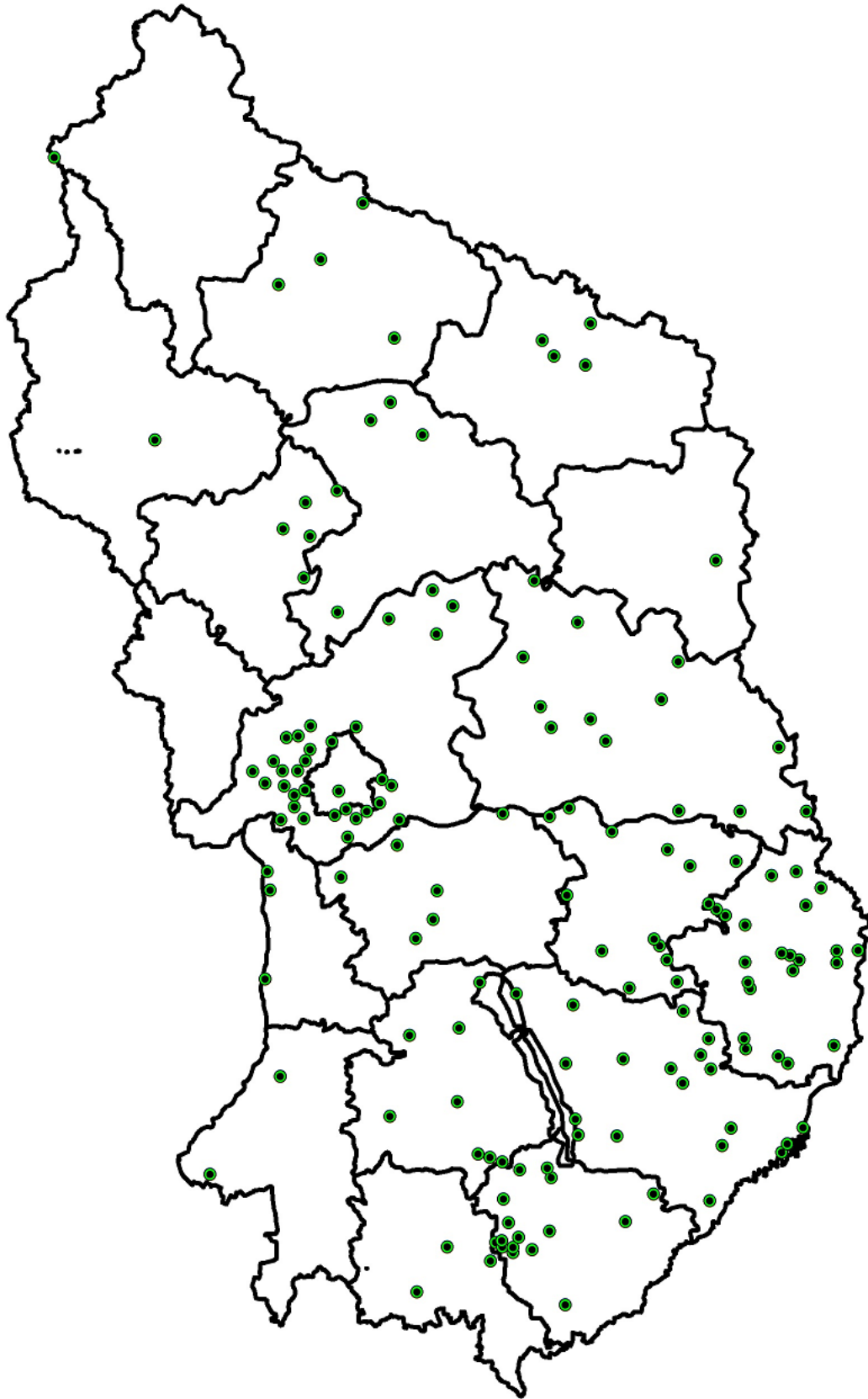


Forrás: saját szerkesztés

14. számú függelék:

A DDNPI magyar látogatóinak lakóhely-térképe

(Forrás: saját szerkesztés)



## 15. számú függelék:

### A védettségi kategóriába sorolások megoszlása helyszínenként

Helyszín		védett természeti terület típusa					összesen
		NP	TK	TT	Natura2000	Nem tudom	
Sátorhely (MTE), <sup>99</sup>	válaszadók száma	113	43	23	1	38	218
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>51,8%</b>	19,7%	<b>10,6%</b>	,5%	<b>17,4%</b>	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	39,6%	29,5%	17,2%	25,0%	76,0%	35,2%
Abaliget <sup>100</sup>	válaszadók száma	60	53	52	1	7	173
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>34,7%</b>	<b>30,6%</b>	<b>30,1%</b>	,6%	4,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	21,1%	36,3%	38,8%	25,0%	14,0%	27,9%
Tettyei Mézstufa-barlang <sup>101</sup>	válaszadók száma	25	5	18	0	1	49
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>51,0%</b>	10,2%	<b>36,7%</b>	,0%	2,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	8,8%	3,4%	13,4%	,0%	2,0%	7,9%
Pintér-kert <sup>100</sup>	válaszadók száma	9	20	21	1	2	53
	% kategóriákba besorolás megoszlása	17,0%	<b>37,7%</b>	<b>39,6%</b>	1,9%	3,8%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	3,2%	13,7%	15,7%	25,0%	4,0%	8,6%
Pörböly túra <sup>102</sup>	válaszadók száma	3	4	1	0	0	8
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>37,5%</b>	50,0%	12,5%	,0%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	1,1%	2,7%	,7%	,0%	,0%	1,3%
Szársomlyó túra <sup>103</sup>	válaszadók száma	2	0	0	0	0	2
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>100,0%</b>	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,3%
Hosszúhetény túra <sup>104</sup>	válaszadók száma	0	0	4	0	0	4
	% kategóriákba besorolás megoszlása	,0%	,0%	<b>100,0%</b>	,0%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	,0%	,0%	3,0%	,0%	,0%	,6%
Felsőszentmárton túra <sup>102</sup>	válaszadók száma	9	1	0	0	1	11
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>81,8%</b>	9,1%	,0%	,0%	9,1%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	3,2%	,7%	,0%	,0%	2,0%	1,8%
Kölked <sup>102</sup>	válaszadók száma	1	0	0	0	0	1
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>100,0%</b>	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	,2%
Baja evezés <sup>102</sup>	válaszadók száma	7	0	1	1	0	9
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>77,8%</b>	,0%	11,1%	11,1%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	2,5%	,0%	,7%	25,0%	,0%	1,5%
Osborókás túra <sup>102</sup>	válaszadók száma	9	0	0	0	0	9
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>100,0%</b>	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	3,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%

<sup>99</sup> 64/2007. (X. 18.) KvVM rendelet a Mohácsi történelmi emlékbély természetvédelmi terület védettségének fenntartásáról.

<sup>100</sup> 4/2009. (IV. 10.) KvVM rendelet a Nyugat-Mecsek Tájvédelmi Körzet létesítéséről, valamint a Kőszegi-forrás erdőrezervátum létrehozásáról.

<sup>101</sup> Helyi jelentőségű TT Pécs, Tettye-Havibegy.

<sup>102</sup> 7/1996. (IV. 17.) KTM rendelet a Duna-Dráva Nemzeti Park létesítéséről, 2. számú melléklet a fokozottan védetté nyilvánított nemzeti parki területekről.

<sup>103</sup> 72/2007. (X. 18.) KvVM rendelet a Szársomlyói természetvédelmi terület védettségének fenntartásáról.

<sup>104</sup> 58/2007. (X. 18.) KvVM rendelet a Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról.

Béda túra <sup>102</sup>	válaszadók száma	15	1	3	0	1	20
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>75,0%</b>	5,0%	15,0%	,0%	5,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	5,3%	,7%	2,2%	,0%	2,0%	3,2%
Drávaszentés tereőnap <sup>101</sup>	válaszadók száma	16	0	0	0	0	16
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>100,0%</b>	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	5,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,6%
Gyótapusza túra <sup>105</sup>	válaszadók száma	4	7	4	0	0	15
	% kategóriákba besorolás megoszlása	26,7%	<b>46,7%</b>	26,7%	,0%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	1,4%	4,8%	3,0%	,0%	,0%	2,4%
Kardosfa túra <sup>106</sup>	válaszadók száma	4	12	3	0	0	19
	% kategóriákba besorolás megoszlása	21,1%	<b>63,2%</b>	15,8%	,0%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	1,4%	8,2%	2,2%	,0%	,0%	3,1%
Sikonda békamentés <sup>100</sup>	válaszadók száma	0	0	1	0	0	1
	% kategóriákba besorolás megoszlása	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	,0%	,0%	,7%	,0%	,0%	,2%
Matty túra <sup>102</sup>	válaszadók száma	8	0	3	0	0	11
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>72,7%</b>	,0%	<b>27,3%</b>	<b>,0%</b>	,0%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	2,8%	,0%	2,2%	,0%	,0%	1,8%
Összesen	válaszadók száma	285	146	134	4	50	619
	% kategóriákba besorolás megoszlása	<b>46,0%</b>	<b>23,6%</b>	<b>21,6%</b>	,6%	8,1%	100,0%
	% adott kategórián belüli megoszlás	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

A helyes választ, a valódi védettségi kategóriát jelöli a zöld színű kiemelés

Forrás: saját szerkesztés

<sup>105</sup> 9/1991. (IV. 26.) KTM rendelet a Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet létesítéséről és a természetvédelmi kezelő megnevezéséről.

<sup>106</sup> 87/2007. (X. 18.) KvVM rendelet a Zselici Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról.



## Köszönetnyilvánítás

Konzulensem mellett szeretnék köszönetet mondani a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság minden alkalmazottjának, szerződéses partnerének, hogy mindig szívesen fogadtak a túrákon, bemutatóhelyeken, és teljes mértékben segítették munkám sikerességét.

Külön köszönetemet szeretném kifejezni Fenyősi Lászlónak, aki még hallgató koromban első tudományos diákköri munkámnál, illetve később a diplomadolgozatom elkészítésénél rengeteg hasznos információval látott el, és még jobban megszerettette velem a Dráva-mentét. Hálával tartozom Buchert Eszternek, aki nagy örömmel fogadott és biztosította támogatását, amikor megjelentem Pécsen a Tettyén, hogy a DDNPI-ből szeretnék doktorálni. Rengeteget köszönhetek Wodtke Szilviának, és Komlós Attilának, akik a legtöbbet segítettek abban, hogy a kérdőíves felmérésem sikeres legyen, és akikhez télen-nyáron, éjjel-nappal fordulhattam, egy-egy hiányzó információért, adatért. Lekötelezettnek érzem magam, hogy Varga György, a sátorhelyi Emlékhely üzemeltetője idejét nem kímélve sok-sok információval, hasznos forrásokkal látott el.

Köszönöm Péntes Erzsébetnek, hogy az ökoturizmus kutatás rejtelseiben segített eligazodni, és praktikus tanácsokkal látott el.

Hálás vagyok a Pannon Egyetem Georgikon Kar azon dolgozóinak, akik munkám során bíztattak, különösen a Gazdasági és Társadalomtudományi Tanszéken dolgozó kollégáimnak köszönöm a támogató, agitáló szavakat. Köszönöm dr. Bacsai Zsuzsannának a sok hasznos szakmai tanácsot és ötletet. Köszönöm dr. Poór Juditnak azt a megfizethetetlen időt és energiát, amit rám áldozott a statisztikai elemzések során.

Köszönöm barátaimnak és ismerőseimnek a lelkesítő szavakat.

Végül, de nem utolsósorban dr. Lukács Gábornak, és Családomnak szeretnék köszönetet mondani a sok áldozatért, biztatásért, támogatásuk nélkül nem készült volna el ez a disszertáció.



## 5. fotó: Dráva - holtág



Forrás: saját fénykép

„Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,  
nekem szülőházam itt e lángoktól ölelt  
kis ország, messzeringó gyerekkorom világa.  
Belőle nőttek én, mint fatörzsből gyöngé ága  
s remélem, testem is majd e földbe süpped el.  
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel  
egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,  
tudom, hogy merre mennek, kik mennek az úton,  
s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon  
a házfalokról csorgó, vöröslő fájdalom...”

- Radnóti Miklós, 1944 –